

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის
სახელმწიფო უნივერსიტეტი

სოციალურ და პოლიტიკურ მეცნიერებათა ფაკულტეტი
პოლიტიკის მეცნიერების სადოქტორო პროგრამა

გიორგი ბერიძე

პოლიტიკური გადაწყვეტილებების მიღების პროცესი და
ბიზნესელიტები საქართველოში (შრომითი ურთიერთობების
ტრანსფორმაცია 2014 -2023 წლებში)

სადოქტორო ნაშრომი

სამეცნიერო ხელმძღვანელი: მალხაზ მაცაბერიძე

თბილისი, 2024

აბსტრაქტი

2014 წელს, საქართველოს სახელმწიფოს და ევროკავშირის შორის გაფორმებულმა ასოცირების ხელშეკრულებამ საქართველოში მნიშვნელოვანი და მრავალმხრივი პოლიტიკური და ეკონომიკური ტრანსფორმაციის პროცესს დაუდო სათავე, რისი ერთ-ერთი უმთავრესი განზომილებაც არის შრომის პოლიტიკის ტრანსფორმაცია.

კვლევაში, ეს ტრანსფორმაცია განხილულია ისტორიულ კონტექსტში, როგორც 1990-იანი წლებიდან 2010-იანი წლების დასაწყისამდე, რადიკალური საბაზრო რეფორმების უარყოფა და ევროკავშირის გავლენით, ამ კურსის ცვლილება უფრო მეტად რეგულაციებზე ორიენტირებული კურსით. შრომის პოლიტიკის ცვლილება გაზომილია სამართლებრივ და ინსტიტუციურ დონეებზე. ასევე, ცვლილების ეფექტები და მიმდინარეობა შესწავლილია კრიზისული შემთხვევების (სამთო მომპოვებელი მრეწველობის ქალაქები: ტყიბული და ჭიათურა) გამოყენებით. სადაც სახელმწიფოს პოლიტიკის ცვლილება დეტალურად ჩანს კრიზისის კონტექსტში.

კვლევა ეყრდნობა ევროპეიზაციის თეორიას, რაშიც იგულისხმება რომ ევროპეიზაცია, როგორც ტრანსფორმაციული პროცესი გავლენას ახდენს კონკრეტული სამიზნე ქვეყნის (ვისთანაც ევროკავშირს გააჩნია ინტეგრაციული ან დაახლოების პოლიტიკა) პოლიტიკურ კურსებზე, სამართლებრივ და ინსტიტუციურ მოწყობაზე.

კვლევის პირველი ნაწილი ეთმობა საქართველოში შრომის უსაფრთხოების გამოწვევის ანალიზს, შრომითი კანონმდებლობის ევროპეიზაციას, როგორც პროცესს და ამ პროცესის მიმდინარე კრიზისების კონტექსტში შესწავლას. ტყიბულის და ჭიათურის კრიზისების გათვალისწინებით, შრომის პოლიტიკის ევროპეიზაცია შესწავლილია როგორც სამართლებრივ (შრომითი კანონმდებლობა) ასევე ინსტიტუციურ (შრომის ინსპექცია) დონეებზე.

კვლევის მეორე ნაწილი ეთმობა საქართველოში შრომის პოლიტიკის ტრანსფორმაციის კონტექსტში, ბიზნესელიტების ქმედებების ანალიზს და შრომის პოლიტიკის ევროპეიზაციის ეფექტის შესწავლას ბიზნესელიტებზე, რომლებსაც რადიკალური საბაზრო შრომის პოლიტიკიდან მოუწიათ უფრო რეგულაციებზე ორიენტირებული შრომის პოლიტიკის დღის წესრიგზე გადაწყობა. ამან, ცხადია

მნიშვნელოვანი გავლენა იქონია ბიზნესელიტების პოზიციონირებაზე და მათ
როლზე საქართველოს სამთო-მომპოვებელი მრეწველობის განვითარების პროცესში.

Abstract:

In 2014, the signing of the Association Agreement between the state of Georgia and the European Union marked the commencement of a profound and multifaceted process of political and economic transformation within Georgia. Among the crucial dimensions of this transformation is the reformulation of labor policies. This study examines such transformation within a historical framework, encompassing the period from the 1990s to the early 2010s. It explores the shift away from radical market-oriented reforms towards a more regulation-oriented approach, influenced by the European Union. The assessment of labor policy change is conducted at the legal and institutional levels, with a particular focus on crisis cases involving mining cities, namely Tkibuli and Chiatura.

By examining these crises, the research provides a detailed examination of the change in state policy within the crisis context. The investigation is grounded in the theory of Europeanization, which posits that the transformative process of Europeanization impacts the political trajectory, legal framework, and institutional structures of a specific target country engaged in integration or approximation with the European Union.

The initial part of the study delves into the analysis of the labor safety challenge in Georgia, the process of Europeanizing labor legislation, and the examination of this process in relation to ongoing crises. Specifically, it investigates the Europeanization of labor policy through the lens of labor legislation and labor inspection within the contexts of Tkibuli and Chiatura. The subsequent part of the study focuses on analyzing the actions of business elites within the labor policy transformation in Georgia, as well as the impact of Europeanization on these elites. The study highlights the necessity for business elites to transition from a market-oriented labor policy approach to a more regulation-oriented labor policy agenda, which significantly influenced their positioning and role within Georgia's mining industry development process.

სარჩევი

შესავალი:	1
თეორიული ჩარჩო და მთავარი ცნებები	7
კვლევის მეთოდოლოგია	20
კვლევის ობიექტები	23
თავი I. ევროპეიზაცია, როგორც ცვლილების განმაპირობებელი პროცესი და მისი ლიმიტები	29
თავი II. საქართველოს ევროპეიზაცია და შრომის უსაფრთხოების პოლიტიკის ცვლილება	42
II.I შრომის უსაფრთხოება - პრაქტიკული და პოლიტიკური ასპექტები	42
II.II ასოცირების ხელშეკრულება როგორც ცვლილების დასაწყისი	46
II.III ლოკალური კონტექსტები როგორც კრიზისის ინდიკატორები	46
II.III.I ტყიბულის შემთხვევა	47
II.III.II ჭიათურის შემთხვევა	56
II.IV საქართველოს ევროპეიზაცია და შრომის უსაფრთხოების პოლიტიკის ცვლილება სამართლებრივ დოკუმენტებში	62
II.V საქართველოს ევროპეიზაცია და შრომის ინსპექციის, როგორც ინსტიტუტის განვითარება	72
III. საქართველოს ევროპეიზაცია და კოლექტიური ქმედების უფლების ტრანსფორმაცია	81
III.I კოლექტიური ქმედების უფლება ევროკავშირში	81
III.II კოლექტიური ქმედების უფლების ტრანსფორმაცია საქართველოში	82
III.II.I 2006 წლის შრომის კოდექსი და კოლექტიური შეთანხმებისა და ქმედების უფლება	84
III.II.II ხელისუფლების ცვლილება და რეგულაციების დაბრუნების პერიოდი (2012 წლიდან დღემდე)	91
III.II.III 2020 წლის შრომის კოდექსი	99
IV. შრომის პოლიტიკის ცვლილება და ბიზნესელიტები საქართველოში (2014 წლიდან 2023 წლამდე) ..	106
IV.I ბიზნესელიტები, როგორც აქტორები	110
IV.II ტყიბულის კრიზისი და „საქნაზირი“	112
IV.III ჭიათურის კრიზისი და „ჯორჯიან მანგანუი“	116
დასკვნა	119
ბიბლიოგრაფია:	128

შესავალი¹:

1991 წელს, საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ და შედეგად მიმდინარე სოციალური და ეკონომიკური ტრანსფორმაციები პოსტ-სოციალისტური ევროპისა და აზიის რეგიონში ფართო და მნიშვნელოვანი ცვლილებების საფუძვლად იქცა, რაც უკანასკნელი ოცდაათი წლის მანძილზე ფართოდ არის შესწავლილი სამეცნიერო ლიტერატურაში. აღსანიშნავია, რომ ამ ტრანსფორმაციების შესწავლა მიმდინარეობს სხვადასხვა ძირითად დისციპლინებს შიგნით როგორებიცაა ეკონომიკა, სოციოლოგია, პოლიტიკის მეცნიერება, სამართალმცოდნეობა, ან ინტერდისციპლინურად: ამ დისციპლინების გაერთიანებით და რიგი სხვა მიმართულებების გამოყენებითაც.

სოციალისტური ბლოკის რღვევამ გააჩინა ახალი ერი-სახელმწიფოები, რომლებიც ისეთ გამოწვევებს შეეჩხნენ როგორებიცაა ეთნიკური კონფლიქტები, სამოქალაქო დაპირისპირება, მშვიდობიანი თუ სისხლიანი რევოლუციები, დეპოპულაცია, ეკონომიკური გაჭირვება და ა.შ.

ცხადია, საბჭოთა კავშირის და ზოგადად, კომუნისტური ბლოკის რღვევის შედეგად გაჩენილ ერ-სახელმწიფოებს განვითარების უნიკალური და განცალკევებული გზების გავლა უწევდათ. თუმცა, ხშირად პრობლემები იდენტური იყო. პოსტკომუნისტურ სახელმწიფოებს შიგნით მიმდინარე დაბრკოლებების და წინსვლის დინამიკები აკადემიური შესწავლისათვის საინტერესოა და რიგი სამეცნიერო ჟურნალები და ფონდები უზრუნველყოფენ რეგიონებზე (მაგალითად ფართო პოსტსოციალისტური ევრაზია, ან უფრო ვიწრო: აღმოსავლეთ ევროპა, ან კიდევ უფრო ვიწროდ: ბალკანეთი, ცენტრალური აზია ან სამხრეთ კავკასია) ან უშუალოდ სახელმწიფოებზე ცოდნის დაგროვებას აკადემიური სტატიების, პოლიტიკის დოკუმენტების, მონოგრაფიების და სხვა სახის ნაშრომების შექმნაზე ზრუნვით. თუმცა, მნიშვნელოვანია დიდი საერთაშორისო კონტექსტიც, რაც რუსეთ-უკრაინის ომმა კიდევ უფრო მკაფიო გახადა: ეს არის რუსეთის სახელმწიფოს მცდელობა, რომ დაიბრუნოს გავლენა პოსტკომუნისტური ბლოკის ნაწილზე მაინც

¹ დისერტაციაზე მუშაობისას, გამოვაქვეყნე ორი სტატია, ერთი - ქართულ ენაზე, ადგილობრივ ჟურნალში „პოლიტიკა“ და მეორე, საერთაშორისო-რეგულირებად ჟურნალში, ინგლისურ ენაზე, ესტონეთში, „Taltech Journal of European Studies“. ორივე სტატია გამოყენებულია დისერტაციაში.

და მეორეს მხრივ, ევროპეიზაცია, რომელშიც უნდა ვიგულისხმოთ პოსტკომუნისტური ევროპის სახელმწიფოების ეტაპობრივი გაწევრიანების დინამიკა ევროკავშირში.

საქართველოს სახელმწიფო 2000-იანი წლების დასაწყისიდან დაადგა ევროკავშირსა და NATO-სთან დაახლოების გზას, მაგალითად, ჯერ კიდევ ვარდების რევოლუციამდე (2003 წლის ნოემბერი) ედუარდ შევარდნაძემ, სამხრეთ კავკასიაში ევროკავშირის სპეციალურ წარმომადგენელთან, ჰეიკი ტალვიტთან შეხვედრის (2003 წლის მაისი) შემდეგ განაცხადა, რომ საქართველო ყველაფერს აკეთებდა იმისათვის, რომ ქართული კანონმდებლობა დაახლოებოდა ევროკავშირისას². თუმცა, 2003 წლის ნოემბრის არჩევნების შემდეგ, უკმაყოფილო მოსახლეობის მიერ რუსთაველის გამზირზე დაწყებული საპროტესტო აქციები საბოლოოდ გადაიზარდა იმ მოვლენაში, რასაც დღეს „ვარდების რევოლუციის“ სახელით ვიცნობთ. „ვარდების რევოლუცია“ იყო საკვანძო მოვლენა, რის შემდეგაც საქართველომ რეფორმების და მოდერნიზაციის გზა შესამჩნევად დააჩქარა. აღსანიშნავია, რომ ამავე პერიოდში ქვეყანამ მნიშვნელოვნად განამტკიცა დიპლომატიური კავშირები ევროკავშირის ქვეყნებთან და აშშ-სთან, საქართველოს სახელმწიფომ კი „ერთიანი ნაციონალური მოძრაობის“ და პრეზიდენტ სააკაშვილის ხელმძღვანელობით, განაცხადა თავის მიზნის შესახებ, რომ გამხდარიყო NATO-ს და ევროკავშირის წევრი უახლოეს მომავალში.

2008 წლის აგვისტოს ხუთდღიანმა ომმა და რუსეთის მიერ საქართველოს ტერიტორიის 20%-ის ოკუპაციამ საქართველოს სახელმწიფოში მნიშვნელოვანი ტურბულენტობა და კრიზისი შექმნა, თუმცა მალევე, 2009 წლის მაისში ევროკავშირის ინიციატივით, შეიქმნა აღმოსავლეთ პარტნიორობის ფორმატი, სადაც აღმოსავლეთ ევროპის პოსტკომუნისტური სახელმწიფოების ექვსი ქვეყანა გაწევრიანდა (საქართველო, მოლდოვა, უკრაინა, სომხეთი, აზერბაიჯანი, ბელარუსი), ეს ფორმატი მნიშვნელოვანი ნაბიჯი იყო საქართველოსთვის ევროკავშირთან დაახლოების გზაზე. 2014 წელი კი იყო წყალგამყოფი - ასოცირების ხელშეკრულების სახით, რის შედეგადაც საქართველომ აიღო ვალდებულებები რეფორმის შესახებ,

² იხ. „შევარდნაძე და ევროკავშირის წარმომადგენელი თანამშრომლობის გაფართოებაზე შეთანხმდნენ“ <https://civil.ge/ka/archives/130085> (მოძიებულია 7.01. 2023)

³ კანონმდებლობების დაახლოება, როგორც პროცესი ევროპეიზაციის თეორიაში საკვანძო მნიშვნელობისაა, როგორც რომელიმე სახელმწიფოს ევროპეიზაციის ინდიკატორი.

რითაც ქვეყანას უნდა მოეხდინა ინსტიტუტების და სამართლებრივი დოკუმენტების იმგვარი გარდაქმნა, რომ მაქსიმალურად დაეახლოვებინა საჯარო პოლიტიკურ დღის წესრიგი ევროკავშირში არსებულთან. აღსანიშნავია, რომ ევროკავშირის წევრობის გაცხადებული მიზნის მიუხედავად, ოფიციალური განაცხადი საქართველოს 2022 წლის მარტამდე არ გაუკეთებია, როდესაც რუსეთის უკრაინაში შეჭრის შემდეგ, უკრაინამ, მოლდოვამ და საქართველომ პრაქტიკულად ერთობლივად გააკეთეს განაცხადი ევროკავშირში გაწევრიანების შესახებ.

2022 წლის ივნისში, საქართველომ მიიღო ევროკავშირის წევრობის პერსპექტივა⁴, 2023 წლის დეკემბერში კი ევროკავშირის წევრობის კანდიდატის სტატუსი. თუმცა მანამდე, 2014 წელს ხელი მოეწერა ასოცირების ხელშეკრულებას საქართველოს სახელმწიფოსა და ევროკავშირის შორის, რამაც მნიშვნელოვანი გავლენა იქონია საქართველოს სამართლებრივი სივრცის და ინსტიტუტების ტრანსფორმაციაზე. თუმცა ცხადია, დამოუკიდებლობიდან 2014 წლამდე გავლილი ორ ათწლეულზე მეტი (23 წელი) იყო უმნიშვნელოვანესი პერიოდი რამაც გააჩინა რეფორმების, ექსპერიმენტების, ინსტიტუტების მშენებლობის ან ეროვნული უნიკალური გამოცდილება რაზეც მოგვიანებით დაშენდა ევროკავშირსა და საქართველოს შორის გაფორმებული ასოცირების ხელშეკრულების დღის წესრიგი. შესაბამისად, ისტორიული კონტექსტი საკვანძო მნიშვნელობისაა მიმდინარე პროცესის ანალიზისათვის.

⁴ დისერტაცია ეძღვნება საქართველოში, შრომითი ურთიერთობების მრავალწლიანი ტრანსფორმაციის შესწავლას, რაზეც გავლენას ევროკავშირთან ასოცირების ხელშეკრულებით აღებული ვალდებულებებმა მოახდინა. მეორეს მხრივ, საქართველომ ვერ შეძლო მოლდოვას და უკრაინასთან ერთად მიღწია კანდიდატის სტატუსის მოპოვებამდე, ამ სტატუსის მისაღებად ევროკავშირმა საქართველოს წარუდგინა 12 პუნქტიანი გეგმა, რომელიც სახელმწიფო მართვა-გამგეობის და ინსტიტუტების გაჯანსაღების მიზანს ემსახურება. 12 პუნქტიანი გეგმა მოიცავს ბევრ სხვადასხვა სფეროს, როგორებიცაა მართლმსაჯულება, უმცირესობათა უფლებები, პოლიტიკური ძალაუფლების გამჭვირვალობის საკითხი და ა.შ. ამ გეგმის წარმატებით შესრულება საქართველოს პოლიტიკური პარტიების (სახელისუფლებო და ოპოზიციური) ჯგუფების კონსენსუსს და ერთობრივ მუშაობას მოითხოვს. თუმცა, 2014 წლის ასოცირების ხელშეკრულება უფრო მეტად საჯარო პოლიტიკურ გადაწყვეტილებებზე და ინსტიტუტების მშენებლობაზე აკეთებდა აქცენტს, რომლის შედეგად წამოწყებული რეფორმები უფრო მეტად საჯარო მოხელეების სამოქმედო სივრცე იყო და პრაქტიკულად არც იყო შიდასაპარლამენტო დებატების საგანი. შესაბამისად, 2014 წლიდან მიმდინარე შრომითი ურთიერთობების ტრანსფორმაცია ნაკლებად არის დატვირთული პარტიულ-პოლიტიკური დისკუსიებით და უთანხმოებებით და უფრო მეტად საჯარო პოლიტიკური სივრცის ტრანსფორმაციას ასახავს. მაშასადამე, დისერტაცია ყურადღებას ამახვილებს იმ რეფორმების შესწავლაზე, რომელიც სახელმწიფო ინსტიტუტების დონეზე განხორციელდა და რომელიც მხოლოდ და მხოლოდ ევექტური მმართველობის და შრომითი უფლებების გაუმჯობესებას ისახავდა მიზნად.

პოსტკომუნისტური საქართველოს, ისევე როგორც პოსტკომუნისტური ევროპის სხვა ქვეყნების ჩამოყალიბების პროცესში მყოფ პოლიტიკურ სისტემებზე დიდი გავლენა იქონიეს კლექტორატიის⁵ (LaPorte, 2012)⁶ (Kubicek, 2002) (Freedman, 2008), კლიენტელიზმის⁷ (Hale, 2012) (Volnitiu, 2016) (Karklins, 2002) და რადიკალური საბაზრო ექსპერიმენტების⁸ პრაქტიკებმა (Papava, 2013) (Papava, 1996) (Timm, 2013). ასევე, უფრო ფართო პროცესმა, როგორცაა კლასობრივი რესტრუქტურიზაცია (Clarke, 1996) (Clarke, 2002) რაშიც უნდა ვიგულისხმოთ საზოგადოების ახალი გადანაწილება სოციალურ ფენებად.

პოსტკომუნისტური ტრანზიციის საწყისი წლების მანძილზე მომხდარი მოვლენების შინაარსიდან და დრამატულობიდან გამომდინარე (საქართველოშიც და არამართო) ადრეულ 90-იან წლებს, ან სულაც 2000-იანი წლების დასაწყისს შეგვიძლია ერთგვარი 'უკიდურესობათა ეპოქა' ვუწოდოთ, როგორც ზოგადად მეოცე საუკუნეს 1914 წლიდან 1991 წლამდე აფასებდა ბრიტანელი ისტორიკოსი, ერიკ ჰობსბაუმი (Hobsbawm, 1995). მოვლენათა ხასიათი და სიმძაფრე (სამოქალაქო ომები ან ეკონომიკური გადატაკების პარალელურად მიმდინარე დეინდუსტრიალიზაციის გამოცდილება რიგ ქვეყნებში, ისევე როგორც სოციალური უთანასწორობის სწრაფი ზრდა და საზოგადოების კლასობრივი დაყოფა ახლებურად) იმთავითვე ხსნის სივრცეს რომ შემოვიტანოთ ეპოქის დახასიათებისას პირველადი დაგროვების მარქსისტული ცნება, რომელიც პოსტ-საბჭოთა ეპოქის კონტექსტში არაერთმა მკვლევარმა უკვე გამოიყენა.

⁵ პოსტ-საბჭოთა კლექტორატიის ცნებაში იგულისხმება საბჭოთა კავშირის ნანგრევებზე, სახელმწიფო ქონების დასაკუთრება სხვადასხვა ჯგუფების მიერ, რომლებიც ამას დიდწილად არაფორმალური კავშირების საშუალებით ახერხებდნენ.

⁶ ლაპორტი წერს, რომ საქართველო 1990-იან წლებში კლექტორატიული რეჟიმი იყო, სადაც ცალკეული პირები თანამდებობებს იყენებდნენ პირადი სარგებლის მიღების მიზნით, ლაპორტის მიხედვით, კლექტორატია ნეოპატრიმონალიზმის ქვეტიპია, სადაც მმართველები ძალაუფლებას პატრონაჟის გადანაწილებით იღებენ.

⁷ კლიენტელიზმში უნდა ვიგულისხმოთ პატრონაჟული ქსელების სოციალური განზომილება, ხელისუფლებათა დაკომპლექტების ან ინტერესთა ლობირების იმგვარი პრაქტიკები, რაც პირადი ურთიერთობების საფუძველზე ხდებოდა.

⁸ რადიკალური საბაზრო ექსპერიმენტების ცნება აერთიანებს პრივატიზაციის, სახელმწიფო ბიუროკრატის შემცირებისა და შრომითი ბაზრის მაქსიმალური დერეგულაციის პრაქტიკებს, რაც ექსპერიმენტია იმდენად, რამდენადაც ამ პოლიტიკების შემუშავებისას პოლიტიკის შემქმნელები რისკზე მიდიოდნენ და შესაძლო ნეგატიურ შედეგებზე მეტად ყურადღებას უთმობდნენ შესაძლო ეკონომიკურ სარგებელს.

მაგალითად, ჰოლმშტრომი და სევეიჯი პოსტსაბჭოთა პერიოდის რუსეთში პრივატიზაციის ერას ახასიათებენ როგორც ახალ პირველად დაგროვებას (Holmstrom & Savage, 2000) სადაც სახელმწიფო ინსტიტუტები ჩამოიშალა, სიმდიდრე ადამიანების მცირე ჯგუფმა მოიპოვა და რუსეთი „დემოდერნიზაციის“ გზას დაადგა. „დემოდერნიზაცია“ ავტორების მიხედვით გამოიხატება სიღარიბის ზრდაში, დეინდუსტრიალიზაციაში და სამუშაო ადგილების მასობრივ გაქრობაში. მსგავსი პერსპექტივა ჩანს უკრაინელი სოციოლოგის, ვოლოდიმირ იშენკოს სტატიაში, რომელიც ამერიკულ ჟურნალში „Jacobin Magazine“-ში გამოქვეყნდა და სადაც რუსეთის მიერ უკრაინაში შეჭრის ანალიზში, ავტორი ხაზს უსვამს რუსეთში მიმდინარე საზოგადოებრივ ტრანსფორმაციას და ოლიგარქიის პრობლემას. კერძოდ, იშენკო აღნიშნავს რომ პირვანდელი დაგროვება რუსეთში საბჭოთა კავშირის დაშლის პარალელურად ხდებოდა, როდესაც რესურსებს და ფინანსურ კაპიტალს საბჭოთა სახელმწიფო აპარატის ყოფილი წარმომადგენლები ან მათთან დაახლოებული პირები ინაწილებდნენ, რამაც საბოლოო შედეგად მოიტანა „პოლიტიკური კაპიტალიზმი“¹⁰ (Ishchenko, 2022)“.

პოსტ-საბჭოთა საქართველოშიც შეინიშნება პოსტკომუნისტური ტრანზიციის ანალიზი „პირველადი დაგროვების“ ცნების გამოყენებით და მარქსისტული თვალსაწიერიდან. მაგალითად, ანთროპოლოგი, გიორგი ხასაია თავის სტატიაში „პირვანდელი დაგროვება“¹¹ (ხასაია, 2022) ამბობს: „საზოგადოებრივი ურთიერთობების სისტემა, რომელშიც ჩვენ ახლა ვცხოვრობთ, კაპიტალიზმის სპეციფიკური, პოსტსოციალისტური სახეობაა. სსრკ-ს დაშლისთანავე და მის

⁹ ქვემოთ, შევხებით საქართველოში მიმდინარე დერეგულაციური რეფორმების შინაარსს შრომის პოლიტიკაში (2006 წლის ცვლილებები), და ზოგადად, 2003-2012 წლების ეპოქას, რომელსაც პოლიტოლოგი და ისტორიკოსი, საქართველოს შესახებ არაერთი სამეცნიერო ნაშრომის და სტატიის ავტორი, ჰარვარდის უნივერსიტეტის ქართველოლოგიის ცენტრის ხელმძღვანელი, დოქტორი სტივენ ჯონსი დემოდერნიზაციის ნაცვლად მოდერნიზაციად აფასებს, თუმცა ხაზს უსვამს რომ ეს მოდერნიზაცია „პოლიტიკურ შიზოფრენიაში“ გადაიზარდა (Jones S. F., 2013).

¹⁰ „პოლიტიკური კაპიტალიზმი“ მაქს ვებერის მიერ შექმნილი ცნებაა, რაშიც იგულისხმება ინდივიდების მიერ პოლიტიკური ძალაუფლების არამართლზომიერი და ბოროტი გამოყენება სიმდიდრის მოხვეჭის მიზნით (Webber, ([1922] 1978))

¹¹ „თავდაპირველი დაგროვება“ არის კარლ მარქსის მიერ შემოტანილი ცნება, რომელიც გვხვდება „კაპიტალის“ მერვე თავში და აღწერილია როგორც „სასტიკი პროცესი, რამაც დაამთრია მშრომელი ხალხი წარმოების საშუალებებს და რამაც სიმდიდრეს თავი მოუყარა მემამულეების და კაპიტალისტების ხელში“. მარქსისტული ხედვით, თავდაპირველი დაგროვება იწყებოდა გვიანდელ შუა საუკუნეებში და დაგვირგვინდა ფეოდალიზმიდან კაპიტალიზმზე დიალექტიკური გადასვლის დროს, კაპიტალისტური წარმოების წესის და დასავლური ინდუსტრიული საზოგადოების ჩამოყალიბების ეპოქაში.

შემდეგაც ჩნდება ოლიგარქიული კლასი — პოსტსოციალისტური ოლიგარქიული კლასი. როგორ ჩნდება ეს კლასი? როგორ და პირვანდელი დაგროვების შედეგად”. ხასაიას მიხედვით, საბჭოთა კავშირის დაშლამ შექმნა სივრცე, სადაც სოციალური ურთიერთობები რადიკალურად ‘გადაეწყო’¹² და სადაც გარკვეული დროით, შრომითი ურთიერთობების რადიკალური საბაზრო ჩარჩო ამოქმედდა¹³, ხასაია აღნიშნავს რომ პირვანდელი დაგროვება მხოლოდ ისტორიულად დეტერმინირებული პროცესი არ არის და მას შესაძლოა ჰქონდეს განგრძობითი ხასიათიც. გამომდინარე იქიდან, რომ თეზისი მხედველობაში იღებს პოსტსაბჭოთა საზოგადოების რადიკალურ კლასობრივ რესტრუქტურისაციას, რამაც შექმნა პოსტსაბჭოთა პერიოდის შრომითი ურთიერთობების ტრანსფორმაციის საფუძველი, კვლევის ფოკუსი სწორედ ამ გარემოში მიმდინარე ცვლილებებს ეხება.

„დემოდერნიზაციის” გამოცდილებამ და პოსტსაბჭოურმა უკიდურესობებმა ახალ ეკონომიკურ ექსპერიმენტებს გაუხსნეს გზა, რომელსაც „დემოდერნიზებული” და ჩამოშლილი ეკონომიკები ზრდისათვის და ნორმალური ფუნქციონირებისათვის უნდა დაებრუნებინათ, რაც საქართველოს შემთხვევაში რადიკალური საბაზრო ეკონომიკური დღის წესრიგის წინ წამოწევაში გამოიხატა¹⁴. ამ ექსპერიმენტებს შედეგად ეკონომიკური ზრდა უნდა მოეტანა (როგორც შიდა, ასევე გარე ინვესტიციების სახით) თუნდაც მტკივნეული რეფორმების ფასად, რაშიც პირველ რიგში დერეგულაციების ბუმი უნდა ვიგულისხმოთ.

რადიკალურმა საბაზრო პოლიტიკურმა დღის წესრიგებმა მნიშვნელოვანი პრობლემები და გამოწვევები შექმნეს პოსტსაბჭოთა საქართველოში დამოუკიდებლობის პირველი ორი ათწლეულის მანძილზე, დისერტაციაში ეს

¹²ანალოგიური ხედვა აქვს პოსტ-საბჭოთა ტრანსფორმაციების ერთ-ერთ მოწინავე მკვლევარს, საიმონ კლარკს, რომელიც კლასობრივ რესტრუქტურისაციას პოსტსაბჭოთა ეპოქის შესწავლისათვის საჭირო მთავარ გარემოებად მიიჩნევს (Clarke, Conflict and Change in the Russian Industrial Enterprise, 1996).

¹³ თუმცა, ერთია ოლიგარქია და მეორეა შრომის პოლიტიკის დერეგულაციები. ცხადია, პოსტსაბჭოთა ტრანზიის საწყის ეტაპზე, პრივატიზების პოლიტიკის თანმდევი ოლიგარქიული კლასის გაჩენა და შრომის პოლიტიკის დერეგულაცია პარალელურად მიმდინარეობდა, თუმცა დისერტაციაში ჩანს, რომ შრომითი ურთიერთობების სფერო ჯერ კიდევ ჩამოყალიბების ეტაპზეა და 1990-2000-იანი წლების დერეგულაციების ტალღა დღეს უკვე აღარ არის აქტუალური.

¹⁴ცხადია, რადიკალური საბაზრო ექსპერიმენტი, რომელიც 2006 წლიდან აქტიურ ფაზაში შედის საქართველოში, თავისთავად უარყოფითი ხასიათის ვერ იქნებოდა, სწორედ ამიტომ ვიყენებ რეფორმების უკეთ აღწერისათვის სიტყვა „ექსპერიმენტს”. მეტიც, ამ რეფორმებმა გარკვეულწილად დადებითი შედეგები მოიტანეს და საქართველოს სახელმწიფოს მნიშვნელოვანი ეკონომიკური ზრდა 2003-2012 წლებში მკაფიოდ შესამჩნევია. თუმცა, „ექსპერიმენტის” გვერდითი ეფექტი აგრეთვე მნიშვნელოვანი და შესამჩნევია.

პრობლემები დაზუსტებულია და დაყვანილია ტრანსფორმაციის ერთ-ერთ საკვანძო განზომილებამდე, შრომითი ურთიერთობების სფერომდე, რომელიც 2000-იანი წლების დასაწყისში ხელისუფლების გადაწყვეტილებით, რადიკალურად გადაიხედა და შეიკვეცა როგორც ინსტიტუციურ, ასევე სამართლებრივ დონეებზე. მაგალითად: ისეთი ფუნდამენტური უფლება როგორიცაა კოლექტიური ქმედების უფლება ან შრომითი უსაფრთხოება, მნიშვნელოვნად შევიწროვდა ან სრულიად გაქრა შრომითი კანონმდებლობიდან 2006 წლის ცვლილებების შემდეგ, რასაც მოჰყვა მაგალითად შრომის უსაფრთხოებაზე პასუხისმგებელი სახელმწიფო ინსტიტუტების გაქრობა, ან პროფესიული კავშირების მძაფრი წინააღმდეგობა როგორც ადგილობრივ, ასევე საერთაშორისო დონეზე. აღსანიშნავია, რომ სახელმწიფოს „შესუსტების“ ეს ტენდენცია 2014 წელს, ევროკავშირი-საქართველოს მიერ ასოცირების ხელშეკრულების ხელმოწერის შემდეგ რადიკალურად შეტრიალდა და სახელმწიფოს ფუნქციები/როლი მნიშვნელოვნად გაიზარდა ახალი შრომითი კანონმდებლობის მიღების და ინსტიტუტების მშენებლობის პარალელურად.

თეორიული ჩარჩო და მთავარი ცნებები

ასოცირების ხელშეკრულებამ ფუნდამენტურად შეცვალა საჯარო პოლიტიკის კეთების (ამ შემთხვევაში, კონკრეტულად შრომის პოლიტიკის) პრაქტიკა საქართველოში როგორც საკანონმდებლო, ასევე ინსტიტუციურ დონეებზე. ვთვლი, რომ ამ ცვლილებების შესწავლისათვის მნიშვნელოვანი იქნება ევროპეიზაციის თეორიის გამოყენება, რაც ხელს შეგვიწყობს რომ დეტალურად შევისწავლოთ მრავალწლიანი პოლიტიკური კურსის ტრანსფორმაცია საქართველოს მაგალითზე. ოლსენის გზის გამკვალავი განმარტებით (Olsen, 2002) ევროპეიზაცია გულისხმობს ევროკავშირს და სამიზნე ქვეყანას შორის იმგვარი ურთიერთობის ჩამოყალიბებას, როდესაც ევროკავშირი გავლენას ახდენს სამიზნე ქვეყანაში მიმდინარე პოლიტიკურ და ინსტიტუციურ ტრანსფორმაციაზე.

აღსანიშნავია, რომ ბოლო პერიოდში, საქართველოს ევროპეიზაციის და შესაბამისად, ქვეყანაში მიმდინარე ცვლილებების აკადემიური შესწავლა გააქტიურებულია და ეს თეორია სხვადასხვა ავტორის მიერ სხვადასხვა პერსპექტივიდან და შრეებზე არის შესწავლილი. მაგალითად, წულაძე და

ოსეფაშვილი მიიჩნევს, რომ ევროპეიზაცია მოდერნიზების კატალიზატორია, და ქართული საზოგადოება აჩვენებს მის სურვილს, გაიზიაროს და მიიღოს ევროკავშირის ღირებულებები (Tsuladze & Osepashvili, 2021), კაკაჩია და მინესაშვილი აღნიშნავენ, რომ საქართველოში ევროპეიზაცია „დე-სოვეტიზაციის“ პროცესს გულისხმობს, ანუ საბჭოთა ინსტიტუციური და პოლიტიკური მემკვიდრეობის ალტერნატივაა, მისი უარყოფის საფუძველია (Kakachia & Minesashvili, Identity politics: Exploring Georgian foreign policy behavior, 2015), დელკურის მიხედვით კი საქართველოს ევროპეიზაციაში უნდა ვიგულისხმოთ საქართველოს მიერ ევროკავშირში არსებული მართვა-გამგეობის ნორმების გაზიარება (Delcour, 2013). კონკრეტულ პოლიტიკურ კურსზეა ორიენტირებული ირაკლი სამხარაძის სტატია, სადაც ის შეისწავლის საქართველოში ენერგოპოლიტიკის ევროპეიზაციას და აღწერს, თუ როგორ იცვლება ენერგოპოლიტიკის კანონმდებლობა საქართველოში რეგიონულ დონეებზე ევროკავშირის ენერგოპოლიტიკის კანონმდებლობის ზეგავლენით (Samkharadze, 2019).

შეგვიძლია გამოვყოთ ევროპეიზაციის ხუთი განზომილება:

ნორმატიული: ამ განზომილებაში უნდა ვიგულისხმოთ ევროპული მართვა-გამგეობის ნორმების მიღება ან მიბაძვა ქვეყნების ან რეგიონების მიერ. ეს განზომილება მოიცავს საშინაო პოლიტიკური კურსების, კანონების და პრაქტიკების გარდაქმნას იმგვარად, რომ ის მიუახლოვდეს ევროკავშირში არსებულ სტანდარტებს და ღირებულებებს. ნორმატიული ევროპეიზაცია ხშირად სოციალიზაციის პროცესის შედეგად ხდება, სადაც ქვეყნები ცდილობენ რომ შეასრულონ ევროკავშირის მიერ დაწესებული სტანდარტები და მოლოდინები. ნორმატიული ევროპეიზაცია - როგორც ცნება პირველად წინ წამოწია დუგლას ბრომესონმა, ევროპის ნორმატიული ძალის და ევროპეიზაციის ცნებების სინთეზით (Brommesson, 2010). ბრომესონი აღნიშნავს, რომ ნორმატიული ევროპეიზაცია გულისხმობს სამიზნე ქვეყნის მხრიდან გამოჩენილ ინტერესს და ერთგულებას - განახორციელოს ევროკავშირში არსებული მართვა-გამგეობის ნორმების დაახლოება საკუთარ ქვეყანაში რიგი მექანიზმების საშუალებით.

ინსტიტუციური: ინსტიტუციური ევროპეიზაცია გულისხმობს ევროკავშირის ინსტიტუტების გავლენას სამიზნე ქვეყნის (ჩვენს შემთხვევაში საქართველოს) ინსტიტუტებზე. ეს მოიცავს ახალი ინსტიტუტების ადაპტაციას ან შექმნას, იმ მიზნით, რომ ქვეყანამ შეასრულოს ევროკავშირის მოთხოვნები ან რეგულაციები. ეს

შეიძლება მოიცავდეს მაკონტროლებელი სტრუქტურების ჩამოყალიბებას ან უფრო ფართო გაგებით, ცვლილებას პოლიტიკური გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში. ევროპეიზაციის ამგვარი განმარტება, სოციალ კონსტრუქტივისტულ საფუძვლებზე დაყრდნობით შემოგვთავაზა რადაელიმ (2003), სადაც ის ამბობს, რომ ევროპეიზაციის პროცესი უნდა მოიცავდეს ისეთ ელემენტებს, როგორებიცაა 1) კონსტრუქცია 2) დიფუზია და 3) ინსტიტუციონალიზაცია (ფორმალური თუ არაფორმალური) ინსტიტუტების, მართვა-გამგეობის სტილისა და ნორმებისა.

პოლიტიკური: აქ იგულისხმება ევროკავშირის პოლიტიკური კურსების გავლენა ეროვნულ ან რეგიონულ დონეებზე არსებულ პოლიტიკის შექმნის პროცესსა თუ მის შედეგებზე. ეს მოიცავს ევროკავშირში არსებული პოლიტიკური კურსების ადაპტაციას, მიღებას ან გაზიარებას სამიზნეს ქვეყნის მიერ. პოლიტიკური კურსების ევროპეიზაცია შეიძლება გამოიხატოს ევროკავშირის წევრ სახელმწიფოებს შორის საერთო პოლიტიკურ კურსებზე შეთანხმებაში ან ევროკავშირიდან წევრ სახელმწიფოში საუკეთესო პრაქტიკების ან პოლიტიკური ინსტრუმენტების ტრანსფერში. მაგალითად, ჯორდანი და ლიფერნიკი (2004) თავიანთ ნაშრომში „გარემოსდაცვითი პოლიტიკა ევროპაში: ეროვნული გარემოსდაცვითი პოლიტიკური კურსების ევროპეიზაცია“ საუბრობენ იმაზე, თუ რა გავლენას ახდენს ევროკავშირში ჩამოყალიბებული გარემოსდაცვითი პოლიტიკური სტანდარტები წევრ სახელმწიფოებში არსებულ და მიმდინარე გარემოსდაცვით პოლიტიკურ კურსებზე. რადაელი და ბულმერი (2004) აღნიშნავენ რომ ევროკავშირი გავლენას ახდენს სამიზნე ან წევრი ქვეყნების შიდა პოლიტიკურ კურსზე, მათ შორის შრომის პოლიტიკაზე.

დისკურსული: საკვლევი შემთხვევის ანალიზში ნაგულისხმევია პოლიტიკური პროცესის როგორც სახელისუფლებო, ასევე არასახელისუფლებო აქტორები. კერძოდ: დისერტაციაში შესწავლილი შემთხვევებისას, ჩანს თუ რა გავლენა იქონია ევროკავშირთან გაფორმებულმა ასოცირების ხელშეკრულებამ შრომითი ურთიერთობების რეფორმის ადვოკატებისთვის საჭირო არგუმენტებზე. არსებითაც, შრომითი უფლებების დამცველები ეყრდნობოდნენ ასოცირების ხელშეკრულებას, როდესაც ხელისუფლების მიერ რეფორმის საჭიროებაზე მიუთითებდნენ. შესაბამისად, სხვადასხვა აქტორების მიერ არტიკულირებული

დისკურსი შრომითი რეგულაციების საჭიროების შესახებ იყო ევროპეიზაციის პროდუქტიც და განზომილებაც, დისერტაციაში ევროპეიზაციის შესახებ, საქართველოში არსებული დისკურსები ერთ-ერთი მთავარი თემაა.

ფუნქციონალური: ეს განზომილება გულისხმობს ევროპული ინტეგრაციის ზეგავლენას სპეციფიურ სექტორებზე ან პოლიტიკური კურსის წარმოების დონეებზე ქვეყნებს ან რეგიონებს შიგნით. ეს მოიცავს არსებული ექსპერტული ცოდნის, ან რეგულაციური ჩარჩოების ტრანსფერს ევროკავშირიდან მის წევრ სახელმწიფოზე (ჩვენს შემთხვევაში, ასოცირებულ წევრზე). ფუნქციონალურმა ევროპეიზაციამ შეიძლება შედეგად მოიტანოს მეტი თანხმობა და კავშირი მოიტანოს ისეთ სექტორებში, როგორიცაა ვაჭრობა, მეურნეობა, გარემოსდაცვა და მომხმარებელთა დაცვა.

აღსანიშნავია, რომ კონკრეტული შემთხვევის შესწავლისას (ჩვენს შემთხვევაში, საქართველოში არსებული შრომის პოლიტიკა) შესაძლოა შევამჩნიოთ ევროპეიზაციის ხუთივე განზომილება, ან რამდენიმე განზომილება ერთდროულად, გამომდინარე იქიდან, რომ აღწერილი ცვლილებები მასშტაბურია და ასოცირების ხელშეკრულება ევროკავშირს და საქართველოს შორის მოიცავს ძალიან ბევრ ახალ რეგულაციას, შეთანხმებას და ვალდებულებებს ორივე მხრიდან. როგორც ჰამალინენი (Hämäläinen, 2008) აღწერს შრომითი უსაფრთხოების და ჯანმრთელობის პოლიტიკის ევროპეიზაციაზე შექმნილ მისსავე წიგნში, პოლიტიკური სისტემა ეყრდნობა გარკვეულ ღირებულებებს და მიზნებს, რაზეც აშენებს თავის არჩევანს და გადაწყვეტილებების მიღების პროცესს. ჰამალინენის მიხედვით, შრომასთან დაკავშირებული საზოგადოებრივი, ჯანდაცვის და უსაფრთხოების პოლიტიკური კურსები შემოსაზღვრულია რიგი ხარჯებით და მთავრობებს უწევთ კონკრეტულ ხარჯზე შეჯერება. შრომის უსაფრთხოებასთან დაკავშირებით არსებული ხარჯი შეიძლება მოიცავდეს სერვისის ან რესურსების მიწოდებას, ან ის შეიძლება სულაც სიმბოლური იყოს. შრომის უსაფრთხოების სიტუაციის დინამიკა ავტორის მიხედვით ხშირად არის დამოკიდებული რესურსების არსებობა-არარსებობაზე ან მორალურ მოტივებზე, რაც თავის მხრივ სხვადასხვა მნიშვნელობის სხვადასხვა ღირებულებას უკავშირდება, ეს ღირებულებები და ინტერესები თავის მხრივ განსაზღვრავენ

პოლიტიკურ კურსში ხელისუფლების მოძრაობის ტრაექტორიას და მის მოცულობას (Hämäläinen, 2008).

შრომითი უსაფრთხოების პოლიტიკის ევროპეიზაცია საქართველოში განპირობებულია ასოცირების ხელშეკრულებაში ნაკისრი ვალდებულებებით, რაც შეგვიძლია მოვნიშნოთ როგორც “მორალური მოტივი” რომელსაც ცხადია, პრაგმატული მამოძრავებელიც აქვს და რაც საქართველოს ევროკავშირში ინტეგრაციის მიზანს გულისხმობს. ეს მიზანი კი საფუძველჩაყრილია ევროკავშირში¹⁵ და ნატო-ში¹⁶ გაწევრიანებისადმი არსებული ფართო საზოგადოებრივი მხარდაჭერით. პლუს, საქართველოს კონსტიტუციის 2017 წლის რეფორმის შემდეგ, კონსტიტუციაში ჩაიწერა რომ საქართველო ისწრაფვის ნატო-ში და ევროკავშირში გაწევრიანებისკენ¹⁷. საზოგადოებრივი შეთანხმება, რაც საქართველოს პროდასავლური საგარეო პოლიტიკური კურსის მიმართ ქვეყნის შიგნით არსებობს, არის ღირებულება, რომელზეც თანხმდება ქართული საზოგადოება და რაც არის ერთგვარი „დაკვეთა“ ნებისმიერი ხელისუფლების მიმართ. აღსანიშნავია, რომ 1991 წლიდან დღემდე, ყველა ხელისუფლების დისკურსში (და არამარტო დისკურსში, არამედ პრაქტიკულ პოლიტიკურ დღის წესრიგშიც) დასავლეთს განსაკუთრებული ადგილი ეკავა.

ბევრი მკვლევარი ევროპეიზაციას აღწერს ფუნქციონალისტური პერსპექტივიდან, როგორც კანონების, წესების და ინსტიტუტების ერთგვარ ‘ჩამოტვირთვის’ პროცესს სამიზნე ქვეყნის (ჩვენს შემთხვევაში საქართველოს) მიერ იმ მიზნით, რომ მიუახლოვონ პოლიტიკური გადაწყვეტილებების მიღების პროცესი ან პოლიტიკის კეთება უფრო ფართო გაგებით ევროკავშირში არსებულ პოლიტიკური გადაწყვეტილებების მიღების ნორმებს (Buller & Gamble, 2002) (Ladrech,

¹⁵ არსებობს საზოგადოებრივი აზრის გამოკითხვის მრავალწლიანი გამოცდილების შედეგები (IRI – „საერთაშორისო რესპუბლიკური ინსტიტუტი“; NDI – „ეროვნული დემოკრატიული ინსტიტუტი“) სადაც ქართული საზოგადოების სრული უმრავლესობის მხარდაჭერა ევროკავშირში გაწევრიანების შესახებ ათ წელზე მეტია მუდმივად დასტურდება.

¹⁶ ნატო-ში გაწევრიანების შესახებ საჯარო კონსენსუსი სულაც პლემბისციტის გზით მიიღწა, როდესაც 2008 წელს, ნატო-ში გაწევრიანების შესახებ პლემბისციტში მონაწილე 1 356 000-მდე ადამიანმა (მონაწილეთა ჯამის 77%) ხმა მისცა საქართველოს სახელმწიფოს მიზანს, გამხდარიყო ჩრდილო ატლანტიკური ალიანსის წევრი.

¹⁷ იხ. “ირაკლი ღარიბაშვილი - კონსტიტუციაში ჩვენი ინიციატივით ჩაიწერა, რომ საქართველოს სურს გახდეს ევროკავშირის და ნატო-ს წევრი - ამით ყველა სპეკულაციაზე პასუხი გაცემულია” <https://www.interpressnews.ge/ka/article/716410-irakli-garibashvili-konstituciashi-chveni-iniciativit-chaicera-rom-sakartvelos-surs-gaxdes-evrokavshiris-da-nato-s-cevri-amit-qvela-spekulaciaze-pasuxi-gacemulia/> (მომიებულია 10.12.2022)

1994). ამ თვალსაზრისით, შრომითი ურთიერთობების ტრანსფორმაცია საქართველოში ფუნდამენტურად ევროპეიზაციით არის გამოწვეული.

ევროპეიზაციის ცნება საკვანძო ცნებაა ევროკავშირის შესახებ არსებული კვლევების სფეროში, განსაკუთრებით კი როდესაც კვლევა ეხება პოსტკომუნისტური ქვეყნების ევროკავშირში ინტეგრაციის ან ევროკავშირთან დაახლოების პროცესს. აღსანიშნავია, რომ ცენტრალური და აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნების ევროპეიზაციის შესწავლის დროს, მკვლევრები აქამდე ყურადღებას ამახვილებდნენ სამიზნე ქვეყნების მეთოდებზე და პოლიტიკურ კურსებზე, რამაც საბოლოოდ გამოიწვია ევროკავშირში ინტეგრაციის ამოცანის ეფექტური და დადებითი გადაწყვეტა. თუმცა, რაც უფრო 'იწელება' სამიზნე ქვეყნის ევროპული ინტეგრაცია, უფრო რთულდება ევროპეიზაციის შესწავლისთვის საჭირო შესაფერისი მეთოდის შედგენა/გამოყენების ამოცანა.

შესაბამისად, არ არის გასაკვირი რომ ჩნდება სივრცე სხვადასხვა პერსპექტივების გაერთიანებისათვის, რაც არსებული რეალობიდან გამომდინარეობს. საქართველოს შემთხვევაში, ეს არის შესაძლო სინთეზი პირველადი დაგროვებისა და ევროპული მართვა-გამგეობის წესის სწრაფ 'ჩამოტვირთვას' შორის. რაც ტრანზიციის საინტერესო მაგალითს ქმნის.

დისერტაციის უმთავრესი **მიზანი** არის შრომითი პოლიტიკის ცვლილების შესწავლა საქართველოში 2014 წლიდან დღემდე სამმხრივი ურთიერთობის (სახელმწიფო - ბიზნესი - მშრომელები) ანალიზის საფუძველზე.

დისერტაციის ამოცანაა რომ შეისწავლოს ასოცირების ხელშეკრულების (საქართველოსა და ევროკავშირს შორის) გავლენა შრომის პოლიტიკაზე საქართველოში. აღსანიშნავია, რომ ცვლილებები ორ დონეზე: ინსტიტუციურ და სამართლებრივ დონეებზე მიმდინარეობს. კერძოდ: ევროკავშირი-საქართველოს შორის გაფორმებული ასოცირების ხელშეკრულების შემდეგ, საქართველოში შრომითი ურთიერთობების სფერო განიცდის როგორც ინსტიტუციურ ტრანსფორმაციას, ასევე საკანონმდებლო ბაზის ცვლილებებს. შესაბამისად, დისერტაციის ამოცანაა ცვლილებების ამ ორივე დონის შესწავლა. ასევე, შრომითი ურთიერთობების ტრანსფორმაცია გადამოწმებულია ორი შემთხვევის: ტყიბულის და ჭიათურის საწარმოების მაგალითებზე, შესაბამისად, შრომითი ურთიერთობების

ტრანსფორმაციის შესწავლაში ამ ორი ქალაქის შემთხვევის დეტალური ანალიზი დისერტაციის ამოცანის კიდევ ერთი შრეა.

დისერტაციის ამოცანის შესასრულებლად, საჭიროა პასუხი საკვლევ შეკითხვაზე, რომელიც ამგვარი ფორმითაა წარმოდგენილი.

-როგორ ცვლის 2014 წელს, ევროკავშირსა და საქართველოს შორის გაფორმებული ასოცირების ხელშეკრულება შრომის პოლიტიკას საქართველოში?

საკვლევ შეკითხვაზე პასუხის გაცემისათვის, გამოვყავი ქვეშეკითხვები, რაც საშუალებას იძლევა რომ მოხდეს პროცესის მრავალშრიანი ანალიზი.

ქვეშეკითხვა I - როგორ ცვლის 2014 წელს, ევროკავშირსა და საქართველოს შორის გაფორმებული ასოცირების ხელშეკრულება შრომის უსაფრთხოების პოლიტიკას საქართველოში?

ქვეშეკითხვა I.I - როგორ ცვლის 2014 წელს, ევროკავშირსა და საქართველოს შორის გაფორმებული ასოცირების ხელშეკრულება შრომის უსაფრთხოებას სამართლებრივ დონეზე?

ქვეშეკითხვა I.II - როგორ ცვლის 2014 წელს, ევროკავშირსა და საქართველოს შორის გაფორმებული ასოცირების ხელშეკრულება შრომის უსაფრთხოებას ინსტიტუციურ დონეზე?

ქვეშეკითხვა II- როგორ ცვლის 2014 წელს, ევროკავშირსა და საქართველოს შორის გაფორმებული ასოცირების ხელშეკრულება კოლექტიური ქმედების უფლებას საქართველოში?

ქვეშეკითხვა III - როგორ რეაგირებენ ბიზნესელიტები ასოცირების ხელშეკრულების შემდგომ მიმდინარე შრომის პოლიტიკის და მასთან დაკავშირებული პოლიტიკური გადაწყვეტილებების დინამიკაზე?

საკვლევი შეკითხვა - **როგორ ცვლის 2014 წელს, ევროკავშირსა და საქართველოს შორის გაფორმებული ასოცირების ხელშეკრულება შრომის პოლიტიკას საქართველოში?** იმთავითვე გულისხმობს ევროპეიზაციის თეორიებში არსებულ ცენტრალურ თეზას, რომ ევროპეიზაცია არის ევროკავშირში არსებული კანონების, პოლიტიკის კეთების და მმართველობის მეთოდების გაზიარება/გადმოტანა (Buller & Gamble, 2002) (Ladrech, 1994) (Olsen, 2002). შესაბამისად, აღვნიშნავ რომ დისერტაცია შეისწავლის ევროკავშირში არსებული შრომითი სამართლის, ინსტიტუციური

მოწყობის წესებისა და მეთოდების საქართველოს სახელმწიფოს მიერ გაზიარებას და მის იმპლემენტაციას სამართლებრივ და ინსტიტუციურ დონეებზე.

ამ შეკითხვებიდან გამომდინარე, ჩემს მიერ შემოთავაზებული ემპირიული ანალიზი, თავის მხრივ, აწყობილია მტკიცებაზე, კერძოდ:

საქართველო-ევროკავშირის შორის 2014 წელს გაფორმებულმა ასოცირების ხელშეკრულებამ გაზარდა სახელმწიფოს რეგულაციური ვალდებულებები და გამოიწვია შრომითი ურთიერთობების ევროპეიზაციის პროცესი, სადაც ბიზნესელიტებს მოუწიათ თავიანთი დღის წესრიგის რადიკალური გადახედვა.

მტკიცების ფორმულირება შესაძლებელია შემდეგი სახით:

2014 წლის ასოცირების ხელშეკრულება საქართველოს და ევროკავშირის შორის
-> სახელმწიფოს მზარდი რეგულაციური ვალდებულებები + შრომითი ურთიერთობების ევროპეიზაცია + ბიზნეს ელიტების მიერ საკუთარი დღის წესრიგის რადიკალური გადახედვა

ანუ, თუ ასოცირების ხელშეკრულება არის X, სახელმწიფოს მზარდი რეგულაციური ვალდებულებები A, შრომითი ურთიერთობების ევროპეიზაცია B და ბიზნეს ელიტების მიერ საკუთარი დღის წესრიგის რადიკალური გადახედვა C, ფორმულა ასე უნდა გამოვსახოთ:

$$X \rightarrow A+B+C$$

ისარი აქ აღნიშნავს მიზეზ შედეგობრიობას, სადაც X არის ცენტრალური ფენომენი (ასოცირების ხელშეკრულება) რომელმაც შედეგად მოიტანა სამი სხვადასხვა ეფექტი, A, B და C ეფექტებია

A- სახელმწიფოს მზარდი რეგულაციური ვალდებულებები;

B- შრომითი ურთიერთობების ევროპეიზაცია;

C- ბიზნეს ელიტების მიერ საკუთარი დღის წესრიგის რადიკალური გადახედვა.

პირველ ეფექტში (A) უნდა ვიგულისხმოთ საქართველოს სახელმწიფოს ახალი ვალდებულებები, რომლებიც ევროკავშირთან გაფორმებულ ასოცირების ხელშეკრულებაში არის მოცემული შრომით ურთიერთობებთან დაკავშირებით, და

რა მიზეზითაც საქართველომ მიიღო და განახორციელა რეგულაციები, შეცვალა შრომის პოლიტიკა და შექმნა ახალი ინსტიტუტები (შრომის ინსპექცია).

მეორე ეფექტში (B) უნდა ვიგულისხმოთ შრომის ურთიერთობების ევროპეიზაცია, პირველ რიგში სხვადასხვა აქტორებზე ხაზგასმით. რეგულაციური ვალდებულებების გარდა, რაც სამართლებრივ და ინსტიტუციურ დონეებზე უნდა განხორციელებულიყო, ამ რეგულაციებს მუდმივად სჭირდებოდა ლობირება ან შემოწმება, რაც ხერხდებოდა არასამთავრობო ორგანიზაციების, პროფესიული კავშირების ან სხვა აქტივისტების აქტიური ზეწოლით და ინტერესთა არტიკულირებით, რაც მუდმივი დიალოგის აუცილებლობასაც ნიშნავს და რაც დეტალურად არის განხილული დისერტაციაში.

მესამე ეფექტში (C) ხაზგასმულია ბიზნესელიტების მიერ ზემოთაღნიშნული ასოცირების ხელშეკრულების კონტექსტში, საკუთარი დღის წესრიგის რადიკალური გადახედვა, ბიზნესელიტებში ვგულისხმობ შერჩეული შემთხვევების (ტყიბულის ქვანახშირის და ჭიათურის მანგანუმის ინდუსტრიები) მფლობელებს, რომლებიც კერძო სექტორის გავლენიან და ძლიერ ჯგუფებს ან პიროვნებებს წარმოადგენენ და ვისაც 2014 წლის შემდეგ, მოუწია თავიანთი პრიორიტეტების, პრაქტიკების გეგმების და სტრატეგიების შეცვლა ასოცირების ხელშეკრულების შედეგად შექმნილი ახალი სინამდვილის საპასუხოდ. ცხადია, ეს გადახედვა ემპირიულად არის შესწავლილი დისერტაციის ტექსტში.

ვთვლი, რომ შესაძლებელია მოცემული ფორმულის უფრო დეტალურად ჩაშლა, რაც დაგვეხმარება კვლევის უკეთ ორგანიზებაში და უფრო გაამარტივებს A, B და C ეფექტების დეტალურ ანალიზს. პლუს, A, B და C ეფექტების გარდა, მნიშვნელოვანია გავითვალისწინოთ კიდევ ერთი ეფექტი, „შუამავალი“ ფაქტორების სახით და გამოვსახოთ ეს ეფექტი როგორც D.

ამ შემთხვევაში:

$$X \rightarrow (A_1 + A_2) + (B_1 + B_2) + (C_1 + C_2) + (D_1 + D_2 + D_3)$$

ეს ფორმულა უცვლელად ტოვებს მტკიცებას, რომ ასოცირების ხელშეკრულებამ ევროკავშირის და საქართველოს შორის, გამოიწვია ახალი რეგულაციური ვალდებულებები და შრომითი ურთიერთობების ევროპეიზაცია საქართველოში, რასაც მოჰყვა ბიზნეს ელიტების მიერ საკუთარი დღის წესრიგის რადიკალური

გადახედვა. თუმცა მტკიცების ზემოთ მოყვანილი, უფრო კომპლექსური ფორმულირება გვაძლევს საშუალებას რომ ანალიზი კიდევ უფრო მეტ შრედ ჩავშალოთ.

ამ ფორმულის მიხედვით, ცვლადები A_1 და A_2 ასახავენ მზარდი რეგულაციური ვალდებულებების სხვადასხვა განზომილებებს: A_1 გულისხმობს შრომით კანონმდებლობაში მიმდინარე ცვლილებებს, ხოლო A_2 რეგულაციების იმპლემენტაციაზე პასუხისმგებელი ინსტიტუტების შექმნას (რაშიც უნდა ვიგულისხმოთ შრომის ინსპექცია). B_1 -ში უნდა ვიგულისხმოთ ევროკავშირში არსებული საბაზრო პრაქტიკების მიღება. B_2 -ში კი კოლექტიური ქმედების უფლების დინამიკა. C_1 ასახავს ბიზნესელიტების საინვესტიციო პრიორიტეტების დინამიკას, ხოლო C_2 ბიზნესელიტების მიერ ევროკავშირში არსებულ შრომითი ურთიერთობების სტანდარტების ინტერნალიზაციაზე რეაქციას. D ეფექტი სამ ცვლადად არის ჩაშლილი, რომლებიც კონტექსტუალური ცვლადებია, აქ D_1 ნიშნავს საკვლევ პერიოდში მიმდინარე პოლიტიკურ დინამიკას, D_2 ტყიბულსა და ჭიათურაში არსებულ სოციო-ეკონომიკურ პირობებს, ხოლო D_3 ინტერესჯგუფებს შორის ინტერაქციას.

შრომის ცნება გზის გამკვალავი ცნებაა პოსტ-საბჭოთა ტრანსფორმაციების შესწავლის ურთულესი გარემოს უკეთ ასაღწერად, ვინაიდან შრომა არის ადამიანებს შორის ეკონომიკური ურთიერთობის და ზოგადად, საზოგადოებრივი მოწყობის და თანარსებობის ერთ-ერთი საკვანძო აქტივობა. შრომითი ურთიერთობები, შესაბამისად ყველა ეპოქაში ეკონომიკის ან პოლიტიკური ერთობის არსებობის საფუძველია. თუმცა, შრომითი ურთიერთობების ტენდენციები და გარემო, სადაც ეს ურთიერთობები იწარმოება ბუნებრივია მუდმივად იცვლება.

აღსანიშნავია, რომ ევროპეიზაციის პროცესსა და შრომითი ურთიერთობების განვითარების შორის კორელაციის შესწავლას მყარი თეორიული საფუძვლები უკვე აქვს, რაც რიგი მეცნიერების მიერ არის მომზადებული. მაგალითად, მეცნიერთა ნაწილი საუბრობს ევროკავშირის ტრანსფორმაციულ ძალაზე (Börzel, 2010) (Börzel & Lebanidze, 2017) (Grabbe, 2006), რაც სამიზნე ქვეყნის შიგნით ტრანსფორმაციულ ცვლილებებს იწვევს რიგი მექანიზმების საშუალებით (Schimmelfennig, 2010) (Schimmelfennig, 2015) (Schimmelfennig & Scholtz, 2008). ეს კვლევები დიდწილად

იწარმოება პოლიტიკური კურსების და ინსტიტუტების დონეებზე და ეყრდნობა/გამომდინარეობს ევროპეიზაციის თეორიიდან.

დისერტაცია გარკვეულწილად კარგი დამატება იქნება არსებული სამეცნიერო ლიტერატურისათვის შრომითი ურთიერთობების და ევროპეიზაციის შესახებ. მაგალითად, შრომითი სამართლის/ურთიერთობების შესწავლისას 90-იან და 2000-იან წლებში, მკვლევრები ეყრდნობოდნენ აღმოსავლეთ და ცენტრალური ევროპის გამოცდილებებს (Delteil & Nikolaev Kirov, 2016) (Turner, 1996), სადაც ევროკავშირის გაფართოების პირველ ორ ათწლეულში შეიმჩნეოდა 'მარტივი' და პირდაპირი ტრანზიცი¹⁸ **'სოციალისტურიდან' - ევროკავშირულ შრომით პოლიტიკაზე**.

სადაც ტრანზიციის პირველი სახე (იგულისხმება რადიკალური საბაზრო ექსპერიმენტის გამოცდილების არ მქონე, უკვე ევროკავშირის წევრი ქვეყნები) არის X^1 , სოციალისტური შრომის პოლიტიკა არის A, ევროკავშირული შრომის პოლიტიკა კი C.

ანუ, $X^1 = A \rightarrow C$

A: **„სოციალისტური“ შრომის პოლიტიკა.** სიტყვამ „სოციალისტური“ ბუნდოვანება რომ არ გამოიწვიოს, აქვე განვმარტავ, რომ სოციალისტურ შრომის პოლიტიკაში იგულისხმება მეორე მსოფლიო ომის შემდგომ შექმნილ აღმოსავლეთ ევროპულ სოციალისტურ ბანაკში არსებული სოციალისტური სახელმწიფოს მოდელი, სადაც შრომის ინსპექცია უკლებლივ ყველა სოციალისტურ სახელმწიფოში წარმოდგენილი იყო ბიუროკრატიული ფორმით და სადაც არსებობდა შრომითი ურთიერთობების რეგულირების ერთმანეთის მსგავსი სამართლებრივი ტრადიცია.

C: **„ევროკავშირული“ შრომის პოლიტიკა.** ცხადია, ევროკავშირი შედგება სუვერენული და დამოუკიდებელი სახელმწიფოებისაგან, სადაც მეტნაკლებად განსხვავდება ერთმანეთისაგან შრომითი ურთიერთობების რეგულირების ნორმები და ტრადიციები. თუმცა, შრომითი უსაფრთხოების და შრომითი უფლებების საკითხი ევროკავშირის ყველა წევრ სახელმწიფოში არის მნიშვნელოვანწილად აქცენტირებული ადამიანების ძირითად უფლებებზე და ექვემდებარება ევროკავშირში არსებულ ღირებულებებს და წესებს. კერძოდ, ევროკავშირი ითხოვს

¹⁸ ცხადია, ევროკავშირში არაერთი პოსტკომუნისტური სახელმწიფო გაწევრიანდა, რაც ნიშნავს იმას რომ თითოეული სახელმწიფოს შრომითი პოლიტიკის ტრანზიცია განსხვავებულ პერიპეტიკებში ხდებოდა. თუმცა, რადიკალური საბაზრო ექსპერიმენტის გამოცდილება შრომითი ურთიერთობების კონტექსტში ევროკავშირის წევრ არცერთ პოსტკომინისტურ სახელმწიფოს არ ჰქონია.

მისი წევრი სახელმწიფოებისაგან შრომითი უფლებების და შრომითი უსაფრთხოების სფეროების სამართლებრივი და ინსტიტუციური მექანიზმებით გაძლიერებას.

საქართველოს შემთხვევაში, ეს ტრანზიცია უფრო კომპლექსურია და მისი ფორმულირება შეგვიძლია ასე: **‘სოციალისტურიდან- რადიკალური საბაზროს გავლით - ევროკავშირულ შრომის პოლიტიკამდე’**. მაშასადამე, საქართველოს შესწავლისას, შესაძლოა უფრო მოსახერხებელი იყოს ტრანზიციის სამ ცვლადიანი მოდელის შედგენა რაც განსხვავებს მას წინა ორი ათწლეულების ტრანზიციის გამოცდილებიდან.

საქართველოში, შრომის პოლიტიკის ტრანზიციის გამოცდილება ევროკავშირის წევრი პოსტკომუნისტური სახელმწიფოებისგან განსხვავდება. ეს მოდელი თავის თავში მოიცავს რადიკალური საბაზრო პოლიტიკის ან, საბაზრო ფუნდამენტალიზმის¹⁹ გამოცდილებას და ქმნის სივრცეს, სადაც შეგვიძლია

¹⁹ რადიკალური საბაზრო პოლიტიკის დახასიათებისათვის, ამ ტერმინს იყენებენ ჯორჯ სოროსი (Beams, 1998), ჯოსელ შტიგლიცი (Stiglitz, 2009) და სხვები. „საბაზრო ფუნდამენტალიზმი“ რომელიც იგივეა რაც ეკონომიკური ან ნეოლიბერალური ფუნდამენტალიზმი, არის იდეოლოგია, რომელიც მხარს უჭერს თავისუფალი საბაზრო ეკონომიკის უკონტროლო ოპერირებას როგორც ოპტიმალურ და ყველაზე ეფექტურ გზას რომ მოწესრიგდეს ეკონომიკური და სოციალური საკითხები. საბაზრო ფუნდამენტალიზმის საფუძველს წარმოადგენს რწმენა, რომ ბაზარი, თუ მას ხელისუფლების ჩარევა ან რეგულაცია არ შეეხება, საუკეთესო შედეგებს მოიტანს საზოგადოებისათვის. საბაზრო ფუნდამენტალიზმის მხარდამჭერები მხარს უჭერენ დერეგულაციების, პრივატიზაციის, თავისუფალი ვაჭრობის პოლიტიკებს, ისევე როგორც მთავრობების მიერ ხარჯვის მინიმალიზებას. ისინი მიიჩნევენ, რომ საბაზრო ძალები, რომლებიც წარიმართება ინდივიდებს ინტერესებით და შეჯიბრით, შეძლებენ რესურსების ეფექტურ ალოკაციას და ხელს შეუწყობენ ეკონომიკის ზრდასა და კეთილდღეობის მაქსიმალიზებას.

საბაზრო ფუნდამენტალიზმის ადვოკატებს წამთ, რომ ბაზარი თვითრეგულირებადია და ხელისუფლების ჩარევას შეუძლია საბაზრო მექანიზმების დაზიანება, ისევე როგორც ეკონომიკური განვითარების შეყოვნება. ისინი მიიჩნევენ რომ ეკონომიკაში სახელმწიფოს როლის კლება ხელს შეუწყობს მხარდ ინოვაციებს, პროდუქტიულობას და კეთილდღეობას. თუმცა, საბაზრო ფუნდამენტალიზმის კრიტიკოსები ამავდროულად აღნიშნავენ, რომ უკონტროლო ბაზარს შეუძლია ნეგატიური შედეგების გამოწვევა. ისინი მიიჩნევენ, რომ ბაზარს ყოველთვის არ შეუძლია რესურსების თანასწორად ან ეფექტურად ალოკაცია, რას იწვევს შემოსავლების უთანასწორო გადანაწილებას და სოციალურ კონფლიქტებს. ასევე, საბაზრო ფუნდამენტალიზმის კრიტიკოსები ხაზს უსვამენ იმის შესაძლებლობას, რომ თავისუფალი ბაზრის პირობებში შესაძლებელია მონოპოლისტური პრაქტიკების წარმოშობა, რაც საზიანო შეიძლება იყოს მომხმარებლებისათვის. ასევე, რაც ყველაზე მნიშვნელოვანია, თავისუფალი ბაზრის კრიტიკოსები, როგორც არის თუნდაც ჯორჯ სოროსი, აღნიშნავენ რომ საბაზრო ფუნდამენტალიზმს შეუძლია გამოიწვიოს საზოგადოებრივი უსაფრთხოების ეროზია, არაადეკვატური დღისწესრიგები ისეთ სფეროებში, როგორებიცაა შრომითი უფლებები ან გარემოსდაცვითი საკითხები.

შევისწავლოთ ევროპეიზაციის პროცესი რადიკალური საბაზრო ექსპერიმენტების გამოცდილების ნაკვალევზე²⁰, შესაბამისად:

$$X^2 = A \rightarrow B \rightarrow C$$

ამ კონცეპტუალურ მოდელში²¹, სოციალისტურ შრომის პოლიტიკას და ევროკავშირულ შრომის პოლიტიკას შორის, **არის რადიკალური საბაზრო ექსპერიმენტის გამოცდილება, ანუ B.** რომელიც მეტნაკლებად შეიმჩნევა უკრაინაში და რუსეთში, ხოლო დეტალურად არის შესწავლილი დისერტაციაში საქართველოს გამოცდილების მაგალითზე. ამ სამცვლადოვანმა მოდელმა შესაძლოა გამოიწვიოს ინტერესი და აკადემიური დებატებიც, ვინაიდან 'სოციალისტური', 'რადიკალური საბაზრო' და 'ევროკავშირული' მიდგომები შრომისადმი თავისთავად ცვლადებად იქცევიან ერთიდან მეორეზე გადასვლის შედეგად, სადაც თითოეული თავის ნიშანს ტოვებს იმ სახელმწიფოში, სადაც ამ მიდგომებს ბოლო პერიოდში უარსებია. ვთვლი, რომ ამ პროგრესის გამოყენება შესაძლებელია სამომავლოდ საქართველოს გარდა, სხვა შემთხვევების შესწავლისთვისაც. თუმცა, დისერტაციაში A-ს, B-ს და C-ს კორელაცია დეტალურად არის შესწავლილი.

მეტიც, საქართველოში მოცემული შრომის პოლიტიკის ტრანზიციის გამოცდილება შეგვიძლია ვაქციოთ ცნებად და ვუწოდოთ **შრომის პოლიტიკის რეზიუროკრატიზაცია**, რაც გულისხმობს შრომით ურთიერთობებში, სახელმწიფოს შესუსტებული როლის გაძლიერებას და სახელმწიფოს, როგორც საკვანძო აქტორის უკან დაბრუნებას.

²⁰ ფალეტი და ლინჩი (Falletti & Lynch, 2009) თავიანთ მსჯელობაში, მიზეზ-შედეგობრიობის შესახებ პოლიტიკის მეცნიერებაში, აღნიშნავენ რომ სწორი მიზეზ-შედეგობრიობის პოვნა სოციალურ მეცნიერებაში შესაძლებელია მხოლოდ მაშინ, როდესაც მკვლევრები ყურადღებას აქცევენ მიზეზ-შედეგობრივ მექანიზმებს და იმ კონტექსტებს, რაშიც ეს მექანიზმები ოპერირებენ. ავტორები ხაზს უსვამენ საჭიროა ცნებების და ცვლადების გაზომვის გადასინჯვა სხვადასხვა კონტექსტებზე, და არა მხოლოდ იმ კონტექსტებზე, რაშიც ისინი შესწავლილია. სხვა შემთხვევაში, თუ მიზეზ-შედეგობრივი მექანიზმების კონტექსტუალიზება არასწორად მოხდა, მიზეზ-შედეგობრიობის არასწორი დანახვის ალბათობაც იზრდება.

²¹ ცხადია, საბაზრო ფუნდამენტალიზმზე, ანუ რადიკალურ საბაზრო ექსპერიმენტზე საუბრისას, მხედველობაში უნდა ვიქონიოთ რომ 2006 წლის რეფორმების ამგვარი ხასიათის მიუხედავად, საბაზრო ფუნდამენტალიზმი სრული სახით ქვეყანაში არ არსებობდა, არამედ არსებობდა საკანონმდებლო ჩარჩო, რომელმაც შრომითი ურთიერთობების სფეროში საბაზრო ფუნდამენტალიზმი მაქსიმალურად გამოავლინა, ისევე როგორც ბიუროკრატიის შეკვეცის უარყოფითი შედეგები. თუმცა, იმის მიუხედავად რომ კანონმდებლობა რადიკალურ საბაზრო ექსპერიმენტზე აკეთებდა აქცენტს, ისეთი ფენომენები როგორებიცაა კლიენტელიზმი, არაფორმალური მოლაპარაკებები ან ძალაუფლების არასწორხაზოვანი გამოყენება კვლავ იჩენდნენ თავს.

უკანასკნელ პერიოდში, ევროკავშირის მიერ გაფორმებული ასოცირების ხელშეკრულება საქართველოსთან შესწავლილია როგორც სამეცნიერო-კვლევითი, ასევე სხვა სახის ნაშრომებით. თუმცა, ჩემს მიერ შემოთავაზებული მოდელი სიახლეა, ისევე როგორც კვლევის ფოკუსი შრომითი ურთიერთობის ევროპეიზაციაზე. მაშასადამე, აღვნიშნავ რომ საქართველოს საჯარო პოლიტიკის დინამიკის შესწავლა შრომითი ურთიერთობის პერსპექტივიდან სიახლე იქნება პოსტკომუნისტური სახელმწიფოების ევროპეიზაციის შესახებ არსებული ცოდნისათვის.

კვლევის მეთოდოლოგია

ექსადაკტილოსი და რადაელი ევროპეიზაციის ცნებას ხედავენ ორგვარი გამოხატულებით: პირველი, ევროპეიზაცია როგორც შედეგი და მეორე, ევროპეიზაცია როგორც ხანგრძლივი პროცესი რომელიც გავლენას ახდენს სახელმწიფო პოლიტიკაზე, საჯარო პოლიტიკურ კურსებზე და ინსტიტუტებზე (Radaelli & Exadaktylos, 2012). შესაბამისად, დისერტაცია ყურადღებას ამახვილებს ევროპეიზაციის შესწავლაზე ზემოთ ხსენებულ სამივე განზომილებაში (სახელმწიფოს პოლიტიკა, საჯარო პოლიტიკური კურსები და ინსტიტუტები). სამიზნე ჯგუფები, ვისთანაც მნიშვნელოვანია პირისპირ ინტერვიუების ჩატარება თვისებრივი კვლევის წარმატებისათვის არიან ბიზნესმენები, მუშები, პროფესიული კავშირების ან სხვა აქტივისტები (მაგალითად, სტუდენტები), პოლიტიკოსები და საჯარო მოსამსახურეები. კვლევისათვის არანაკლებ მნიშვნელოვანია მეორეული (სხვა კვლევაში გამოყენებული ან მედია ინტერვიუები, აკადემიური ნაშრომები მონოგრაფიებისა თუ სტატიების სახით) და პირველადი დოკუმენტები (მაგალითად, კანონები ან აქტები). მაშასადამე, საკითხის შესწავლა საჭიროებს დოკუმენტების (სამართლებრივი დოკუმენტები, არასამთავრობო ორგანიზაციების ანგარიშები, აკადემიური ნაშრომები და ა.შ) ანალიზს და პირისპირ ინტერვიუებს.

შეგროვებული წყაროები საჭიროა დისერტაციის მთავარი **ამოცანისათვის**, ანუ იმისათვის რომ **გავზომოთ შრომის პოლიტიკის ცვლილება** ორ დონეზე: პირველი - შრომის უსაფრთხოება, მეორე - შრომის სამართალი. სამუშაო ადგილზე უსაფრთხოების პოლიტიკის ტრანსფორმაციის შესწავლა პირველ რიგში საჭიროებს შრომითი სამართლის და მასთან ასოცირებული საჯარო ინსტიტუტების

განვითარების კვლევას. ამ ინფორმაციის მისაღებად, საჭიროა გამოვიყენოთ რამდენიმე სახის წყარო, მათ შორის ინსტიტუტებიდან (ინტერვიუებით, მეორადი წყაროებით), პროფესიული კავშირებიდან (ინტერვიუებით, მეორადი წყაროებით) და სამართლებრივი დოკუმენტების ანალიზის საშუალებით.

პირველ რიგში, საკვანძო მნიშვნელობა აქვს შრომითი კანონმდებლობის და რეგულაციების სიღრმისეულ ანალიზს, სამართლებრივი ჩარჩოს გამოკვლევით, შესაძლებელი გახდება მთავარი რეგულაციების, უფლებების და ვალდებულებების გამოკვეთა, რაც ფორმას აძლევს სამუშაო ადგილზე უსაფრთხოებისა და ჯანმრთელობის პოლიტიკას. ჩვენს შემთხვევაში ანალიზი მოიცავს საქართველოში შრომითი კანონმდებლობის დინამიკის ანალიზს, ასევე, შრომით სამართალში სხვადასხვა დროს განხორციელებული ცვლილებების მიღმა არსებულ მოტივაციებს და მიზნებს. ყურადღება გამახვილებულია მშრომელთა უფლებებზე, სამუშაო პირობებზე და შრომით უსაფრთხოებაზე.

კვლევის ვალიდურობის უზრუნველსაყოფად, გადავწყვიტე სამართლებრივ დოკუმენტებში აღბეჭდილი ინფორმაცია, რომელიც მეტყველებს პოლიტიკური კურსის ცვლილებაზე, გადამემოწმებინა პროცესში მონაწილე სხვადასხვა აქტორების გამოკითხვით. ამ აქტორებში იგულისხმებიან ინტერეს ჯგუფების წარმომადგენლები (აქტივისტები, მუშები, პროფესიული კავშირის წევრები, შესაბამისი პროფილის მქონე არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლები და ა.შ). იმ აქტივისტებთან კომუნიკაცია, ვისაც მონაწილეობა აქვს მიღებული შრომითი უფლებებისთვის ბრძოლაში დამეხმარა რომ სიღრმისეულად შემესწავლა ის გამოწვევები, რასაც მშრომელები პრაქტიკაში, ყოველდღიურად აწყდებიან, და ასევე დამეხმარა იმის გარკვევაში, თუ როგორ აისახება ყოველდღიურ სამუშაო პრაქტიკაზე შრომით კანონმდებლობაში მიმდინარე ტრანსფორმაციები. უშუალოდ მშრომელებთან ინტერვიუებით მოვიპოვე პირველ პირში აღწერილი ნარატივები სამუშაო ადგილზე მიღებული გამოცდილების შესახებ, რაც მნიშვნელოვანია როგორც პერსპექტივები, რომლებითაც ჩანს შრომის უსაფრთხოების გაუმჯობესებისათვის გადადგმული ნაბიჯების (ხელისუფლებისა თუ კომპანიების მხრიდან) გავლენა მუშათა პირობებზე და მათ კარგად ყოფნაზე.

პროფესიულ კავშირებთან კომუნიკაციის საშუალებით, მოვიპოვე დამატებითი ინფორმაციები მშრომელებსა და დამქირავებელს შორის არსებული ურთიერთობის შესახებ, ასევე პროფკავშირების როლის შესახებ შრომითი უფლებებისათვის ბრძოლის პროცესში. არასამთავრობო ორგანიზაციებთან ჩატარებული ინტერვიუები მნიშვნელოვანი იყო იმდენად, რამდენადაც მოვიპოვე სპეციალიზირებული ცოდნა და პერსპექტივები, რაც ამ ორგანიზაციებმა დააგროვეს მათ მიერ მშრომელთა უფლებების ადვოკატირების, კვლევის და განსხვავებულ ინტერესჯგუფებთან კომუნიკაციის მრავალწლიანი გამოცდილების მანძილზე. ამ ორგანიზაციებთან თანამშრომლობა დამეხმარა კვლევის მიგნებების გადამოწმებაში და მომცა საკვლევ საკითხთან დაკავშირებული უფრო ფართო სოციალური, ეკონომიკური და პოლიტიკური კონტექსტის შესახებ მნიშვნელოვანი ინფორმაცია, რა კონტექსტებშიც წარმოებს შრომითი უფლებების და უსაფრთხოების ტრანსფორმაცია.

კვლევა ეყრდნობა საწარმოების მფლობელების წარმომადგენლებთან ხუთ ინტერვიუს, მეშახტეებთან და მადაროელებთან, 20 ინტერვიუს, პროფესიული კავშირების და სტუდენტური ჯგუფების წარმომადგენლებთან ოც ინტერვიუს, ასევე ინტერვიუებს პოლიტიკოსებთან და სამოქალაქო აქტივისტებთან.

კანონების ანალიზის და ინტერეს ჯგუფებთან წარმოებული ინტერვიუების ინტეგრირებით, ვცადე შემექმნა დეტალური ცოდნა საქართველოში მიმდინარე შრომითი უსაფრთხოების პოლიტიკის ტრანსფორმაციის შესახებ. ეს მიდგომა აღიარებს შრომით ურთიერთობებთან დაკავშირებული პრობლემების მრავალშრიან ხასიათს და მამლევს საშუალებას რომ მოვახდინო მიგნებების ვალიდაცია და გამდიდრება იმ ადამიანებთან კომუნიკაციის საშუალებით, ვისაც უშუალოდ შეეხო ან ვინც უშუალოდ მონაწილეობდა მიმდინარე ცვლილებებში.

ასევე, გამომდინარე იქიდან, რომ საქართველოში შრომის პოლიტიკის ცვლილების განმაპირობებელი არის ასოცირების ხელშეკრულება, გადავწყვიტე რომ ყურადღება დამეთმო საქართველოს სახელისუფლებო ელიტების დისკურსისთვის. კერძოდ, თეზისის პირველ თავში განხილულია საქართველოს სხვადასხვა დროის ხელისუფლების წარმომადგენელთა გამოსვლები და განცხადებები საქართველოს ევროპულობის, საქართველოს ევროპული მომავლის და ევროკავშირის პოლიტიკური მნიშვნელობის შესახებ.

კვლევის ობიექტები

საქართველოს სახელმწიფოს მმართველი ელიტების დისკურსები საქართველოს „ევროპულობის“ შესახებ

თეზისის პირველ თავში, მიმოვიხილავ საქართველოს ევროპეიზაციის საკითხს, როგორც ქვეყანაში ტრანსფორმაციის განმაპირობებელ პროცესს, მის მასშტაბებსა და ლიმიტებს. განსაკუთრებით, გამოვყოფ საქართველოს ხელისუფლების წარმომადგენლების დისკურსს საქართველოს ევროპულობის და ევროპასთან დაახლოების იდეის შესახებ. ვინაიდან, ქვეყნის პროდასავლური კურსი დღემდე განიხილება როგორც უალტერნატივო საგარეო პოლიტიკური მიმართულება და საქართველოს და ევროკავშირის მრავალწლიანი დაახლოების პერიოდი პირველ რიგში სწორედ ხელისუფლებათა საგარეო პოლიტიკური ძალისხმევის შედეგი იყო, რომელიც ისტორიულად გამყარებულია საქართველოს მოსახლეობის უმრავლესობის მხარდაჭერით. ასევე, აღსანიშნავია რომ საქართველოს ხელისუფლების წარმომადგენლებს უკანასკნელი ოცდაათი წლის მანძილზე „ევროპული მომავლის“ (კონკრეტულად, „ნატო-ში“ და „ევროკავშირში“ გაწევრიანების) შესახებ აქცენტირება ორი მიზეზით სჭირდებოდათ: პირველი - რუსეთთან მტრული დამოკიდებულების ფონზე, საქართველოს ეკონომიკისათვის სასიცოცხლო მნიშვნელობა ჰქონდა რუსეთის დამაბალანსებლის ძიებას და მეორე, საქართველოს მოსახლეობას, რომელიც 1991 წლის შემდეგ რამდენიმე ომისა და უკიდურესი გაჭირვების პირობებში არსებობდა, ევროკავშირის წევრობა ესახებოდა და ესახება როგორც უკეთესი მომავლის საფუძველი. შესაბამისად, საქართველოს სახელმწიფოს „გზა ევროპისკენ“ პირველ რიგში აღქმულია როგორც გზა მშვიდობის და განვითარებისკენ.

კანონები, დოკუმენტები, ინსტიტუტები

როგორც უკვე აღვნიშნე, საკვლევ შეკითხვაზე საპასუხოდ შევისწავლე ფუნდამენტური მნიშვნელობის დოკუმენტები, როგორებიცაა შრომითი კანონმდებლობა (სხვადასხვა წლების, თვეების, როგორც ასოცირების ხელშეკრულების შემდგომი, ასევე ასოცირების ხელშეკრულებამდე გამოცემული კანონები, რომლებიც რეალურად შეიცვალნენ ასოცირების ხელშეკრულების

ზეგავლენით). ასევე, შევისწავლე სტატისტიკური და დემოგრაფიული მონაცემები, რომლებიც შესასწავლ შემთხვევებთან დაკავშირებით დამჭირდა, პლუს, არასამთავრობო ორგანიზაციების ანგარიშები შრომით უფლებებთან დაკავშირებით, რომლებიც გამოქვეყნდა უკანასკნელი 10-15 წლის მანძილზე.

აქვე, აღსანიშნავია რომ საქართველოში შრომითი პოლიტიკის კვლევის დროს, აუცილებელია შრომის ინსპექციის - როგორც ინსტიტუტის შესწავლა, ვინაიდან ეს ინსტიტუტი უშუალოდ არის პასუხისმგებელი შრომითი უსაფრთხოების პოლიტიკის წარმატებაზე და აკისრია მოვალეობა რომ უზრუნველყოს საწარმოო სფეროებში არსებული უსაფრთხოების პრობლემების მონიტორინგი/აღმოფხვრა. შრომის ინსპექცია ქვემოთ განცალკევებით არის შესწავლილი ქვეთავში, სადაც მიმოვიხილავ პერიოდს მისი გაუქმებიდან (2006) მის საბოლოო აღდგენამდე (2020 წელი) და მისი მუშაობის ჩათვლით (2020 – 2022), ამისათვის კვლევაში გამოყენებულია ინტერვიუები, ასევე პირველადი და მეორეული დოკუმენტები: კერძოდ, დოკუმენტები რითაც აღწერ დებატებს შრომის ინსპექციის საჭიროების შესახებ, აგრეთვე იმ სამართლებრივ აქტებს, რამაც განსაზღვრა შრომის ინსპექციის, როგორც ინსტიტუტის სტრუქტურა და ხასიათი.

შემთხვევების შერჩევა (ორი ქალაქის ამბავი)

საკვლევი საკითხის (შრომის პოლიტიკის ცვლილება სამუშაო ადგილზე უსაფრთხოების და უფლებების ჭრილში, საქართველოში) შესწავლისათვის, შევარჩიე ორი ინდუსტრიული ქალაქი დასავლეთ საქართველოდან, იმერეთის რეგიონიდან - ესენია ტყიბული (ქვანახშირის რესურსებით მდიდარი, სადაც მოქმედებენ ქვანახშირის მადაროები) და ჭიათურა (მანგანუმის რესურსებით მდიდარი, სადაც მოქმედებენ მანგანუმის მომპოვებელი მადაროები). აღსანიშნავია, რომ საბჭოთა პერიოდში ეს ორი ქალაქი, მათი ინდუსტრიული საქმიანობიდან გამომდინარე, საქართველოს ეკონომიკისათვის საკმაოდ მნიშვნელოვანი ლოკაციები იყო.

‘ორი ქალაქის ამბავი’ როგორც შემთხვევების შერჩევის განმარტებისთვის საჭირო კვესათაური, შთაგონებულია ჩარლზ დიკენსის ცნობილი ნაწარმოების

ანალოგიური სახელით²². თუმცა, დიკენსის ნაწარმოებისგან განსხვავებით, სადაც ერთგვარი დიქტომია არსებობს ორ განსხვავებულ ქალაქს - რევოლუციურ პარიზს და კონსერვატორულ ლონდონს შორის, ტყიბულსა და ჭიათურას შორის მსგავსება (შრომითი უფლებების კრიტიკული მდგომარეობა, ფართოდ გავრცელებული გაჭირვება და დეპოპულაცია) ცალსახაა. არსებული სიტუაციის სხვა მხარეა უშუალო გარემოსდაცვითი ზიანი, რასაც წარმოების უკონტროლო იწვევს, ესაა შავი ნისლი 'სმოგი' ტყიბულში და მიწის ეროზია ჭიათურაში, რომელიც გამოწვეულია სამთო-მომპოვებელი სამუშაოების პროტოკოლის არდაცვით.

დიკენსის არანაკლებ მნიშვნელოვანი ნაწარმოებია 'პირქუში სახლი' *'The Bleak House'* (Dickens, 1993) რომელიც ინგლისში 1852 წლის მარტიდან 1853 წლის სექტემბრამდე 20 ეპიზოდად გამოიცა და შეეხებოდა მაშინდელი ინგლისისათვის არსებულ სამართლებრივ პრობლემებს, რაც სოციალური უსამართლობების და პრობლემების მთავარი წყარო იყო. ამ სამართლებრივი პრობლემების ასახსნელად ავტორი აღწერს ქალაქს (ვიქტორიანული ეპოქის ლონდონს) სადაც ნისლი 'შუქდღებელს ხდის ხედვას' (McClure, 2003).

'პირქუშ სახლში' აღწერილი ნისლი აღწევს ყველგან, ლონდონის საჯარო თავშეყრის ადგილებიდან სახლებამდე, მდინარეებამდე, და გორაკებამდეც, რომ დავუბრუნდეთ ტყიბულის და ჭიათურის შემთხვევას, შეგვიძლია დავინახოთ მსგავსება დიკენსის პირქუშ ნისლსა და ტყიბულის დაბინძურებულ ჰაერს შორის, ან თუნდაც ჭიათურის გამოფიტულ მიწას შორის რომელმაც ათობით სახლის ნგრევა გამოიწვია.

ლიტერატურული პარალელების მოყვანა ჩემი მიზანი არ და ვერ იქნება. თუმცა, დიკენსის ნაწარმოებში აშკარაა სოციალური სამართლიანობის, სოციალური უთანასწორობის,

²² ლიტერატურული სათაურის გამოყენება და რესტრუქტურიზაცია ისტორიული, სოციოლოგიური ან პოლიტიკის კვლევებისათვის კარგად ნაცნობი პრაქტიკაა სოციალური მეცნიერებების ისტორიაში, მაგალითად, დანსი ამერიკის შეერთებულ შტატებში, განათლების პოლიტიკის დესეგრეგაციის სოციოლოგიურ კვლევას გვთავაზობს ამ სათაურით: „ჩრდილოური დესეგრეგაცია: ორი ქალაქის ამბავი“ და იკვლევს საკითხს აშშ-ს ჩრდილოეთში მდებარე ორი ქალაქის, ჩიკაგოს (ილინოისის შტატი) და კოკომოს (ინდიანას შტატი) მაგალითზე (Danns, 2011). სოციოლოგი - რიჩარდ ადამსი თავის სტატიაში: „ორი ქალაქის ამბავი: თემის სენტიმენტები და თემის შეფასებები ინდიანაპოლისში და პიტსბურგში“ მიმოიხილავს ამერიკის ორი ქალაქის, ინდიანაპოლისის (ინდიანას შტატი) და პიტსბურგის (პენსილვანიის შტატი) მოქალაქეების დამოკიდებულებას თავიანთ თემთან (community) მიმართებაში (Adams, 1992).

პოლიტიკური და სამართლებრივი საკითხების კრიტიკა, და კრიტიკა არა მხოლოდ ლიტერატურული, არამედ დისკურსული და პრაქტიკული თვალსაწიერიდან. მაგალითად, ოქსფორდის უნივერსიტეტის გამომცემლობასთან აფილირებულ ჟურნალში „სოციალური სამუშაო“ (Social Work) ავტორი წერს, რომ ჩარლზ დიკენსი თავის დროის სოციალური მუშაკი იყო, და რომ მის ნაშრომებში ცალსახაა ორგანიზაციული და საზოგადოებრივი დინამიკების ანალიზი, მათი იმგვარი წარმოჩენა, რომ არსებული უსამართლობები და კრიზისები მკაფიო იყოს მკითხველისათვის. მეტიც, ავტორის თქმით დიკენსი ერთ-ერთი პირველი იყო ვინც საზოგადოებას სოციოლოგიური თვალთვლით და კონკრეტული „შემთხვევების შესწავლით“ დაანახა მაშინდელი სოციალური პრობლემები (Andrews, 2012)

მართლაც, საკანონმდებლო პრობლემები ამ დისერტაციისთვის საკვანძო მნიშვნელობის საკითხია, განსაკუთრებით კი შრომის კონტექსტში, რომელიც გარემოს კოლოსალური ზიანის პარალელურად, ტყიბულის და ჭიათურის მოქალაქეებისათვის კრიტიკულად პრობლემური საკითხია. დიკენსის „შავი ნისლი“ პირდაპირი გაგებით არსებობს ტყიბულში, თუმცა რასაც დიკენსი „შავ ნისლში“ გულისხმობდა (საკანონმდებლო პრობლემები) ტყიბულისთვის ასევე უდიდესი გამოწვევა იყო და რჩება ბოლო ათწლეულების მანძილზე.

ორივე ქალაქმა რადიკალური საბაზრო ექსპერიმენტის (2006 წლიდან 2014 წლამდე) ანალოგიური გამოცდილება გაიარა, რაც მოგვიანებით შეიცვალა რიგი რეგულაციების შემოტანის პრაქტიკით, რაც როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ასოცირების ხელშეკრულებიდან გამომდინარეობდა. ცხადია, ევროპეიზაციის ცნების გამოყენება ისეთი ვიწრო კონტექსტის შესწავლისას, როგორიც ტყიბულის და ჭიათურის შემთხვევებია, ქმნის გარკვეულ სირთულეებს, რაც გამოიხატება კვლევის დონეებს შორის „უფსკრულში“ - ევროპეიზაცია ფართო ცნებაა, რომელიც შეიძლება გამოვიყენოთ ფართო რეგიონის (აღმოსავლეთ ან ცენტრალური ევროპა, პოსტ-კომუნისტური სივრცე, ბალკანეთი ან თუნდაც სამხრეთ კავკასია) კონტექსტში, თუმცა როდესაც ევროპეიზაციას ორი პატარა ქალაქის მაგალითზე ვსწავლობთ, დონეებს შორის არსებული ეს „უფსკრული“ უნდა „ამოივსოს“, ამისათვის, ამის მისაღწევად, მნიშვნელოვანია კონკრეტული ანალიტიკური სტრატეგიის გამოყენება. კერძოდ, ევროპეიზაციის ცნება უნდა გამოვიყენოთ, როგორც ტრანსფორმაციული პროცესის მასტიმულირებელი, რომელმაც მნიშვნელოვანი ცვლილებები გამოიწვია ტყიბულის და ჭიათურის მდარეობაში არსებულ შრომით ურთიერთობებზე

კონკრეტულად და საქართველოში არსებულ შრომითი ურთიერთობების სტანდარტზე ფართო თვალსაზრისით. ამაში პირველ რიგში, იგულისხმება 2014 წლის ასოცირების ხელშეკრულების შემდეგ დაწყებული საკანონმდებლო და ინსტიტუციური ცვლილებები, რაც შესამჩნევია შრომის უსაფრთხოების და უფლებების მაგალითებზე.

ცხადია, საკანონმდებლო და ინსტიტუციური ცვლილებები ქმნის სივრცეს პოლიტიკური კურსის (policy) ცვლილებისთვისაც, ქვემოთ შემთხვევების დეტალური ანალიზისას იკვეთება, რომ არსებული პრობლემების გადაწყვეტა საქართველოს ხელისუფლებამ პოლიტიკური კურსის შეცვლით გადაწყვიტა, ამ ცვლილების შესწავლა კი პოლიტიკური კურსის ანალიზსაც მოითხოვს, რისთვისაც ჰემის მიხედვით (Ham, 1990) კონკრეტული პოლიტიკური კურსის მიღმა არსებული დღის წესრიგის განმარტებაც (აქტორების როლი, მათი პოზიციონირება) აუცილებელია და მისი გავლენაც (თუ რეალურად რა შეიცვალა კურსის მიერ) დეტალურად არის ასახსნელი

აქვე აღვნიშნავ, რომ ამ ორ ქალაქში არსებული პრობლემები (გაჭირვება, დეპოპულაცია, შრომითი უსაფრთხოების კრიტიკული მდგომარეობა და ა.შ) სხვა ქართული ქალაქებისთვისაც არის დამახასიათებელი. ამის განმაპირობებელი (შრომის პოლიტიკის კონტექსტში) გარკვეულწილად არის ის რეალობა, რაც ზემოთ შემოთავაზებული ტრანზიციის მოდელით „**სოციალისტურიდან²³ - რადიკალური საბაზროს გავლით - ევროკავშირულ შრომის პოლიტიკამდე**“ წარმოვადგინე და რაც სხვა ქართული ქალაქების შემთხვევაშიც იდენტურია²⁴.

²³ აქ უნდა აღინიშნოს ის სპეციფიური კულტურული და პოლიტიკური დანიშნულება, რაც ტყიბულის და ჭიათურას საბჭოთა პერიოდში ჰქონდათ. ორივე ქალაქი რუსეთის რევოლუციურ ეპოქაში აქტიურად მონაწილეობდა გაფიცვებსა და ამბოხში, მათ შორის ჭიათურაში იკვეთება სტალინის აქტიური მონაწილეობაც და ორგანიზატორის როლი 1905 წლის გაფიცვებში. საბჭოთა პერიოდში მეხსიერების პოლიტიკის ნაწილი იყო ჭიათურის და ტყიბულის რევოლუციური წარსულის მოხსენიება. პლუს, ორივე ქალაქის წვლილი საბჭოთა საქართველოს ეკონომიკაში მნიშვნელოვანი იყო. შესაბამისად, ორივე ქალაქმა საბჭოთა პერიოდში მიიღო მუნიციპალური თეატრები, საავადმყოფოები და იმ პერიოდის თანამედროვე არქიტექტურა, ეს ქალაქები 40-50იანი წლებიდან შენდებოდა როგორც კეთილდღეობის მაგალითები.

²⁴ მაგალითად, საქართველოს ყველაზე მზარდ ქალაქებში - თბილისსა და ბათუმში სამშენებლო სფეროში შეინიშნება სამუშაო ადგილზე გარდაცვალების ბევრი შემთხვევა. სტატისტიკურად, ეს ტენდენცია ასე გამოიხატება: 2011-2021 წლებში, მხოლოდ მშენებლობის სფეროში, დაშავდა 1767 და დაიღუპა 514 ადამიანი.

ვფიქრობ, რომ ტყიბული და ჭიათურა წარმოადგენენ ყველაზე მეტად მსგავს შემთხვევებს (Most Similar Cases²⁵), როგორც მეშახტეთა ქალაქები, მსგავსი რესურსებით და ინფრასტრუქტურით და მათი ერთად შესწავლა შესაძლოა კარგი დასაწყისიც იყოს კვლევიდან მიღებული შედეგების სხვა ქალაქებზე განზოგადებისთვის და სხვა ქალაქების სამომავლო შესწავლის დიზაინის აგებისთვის.

ტყიბულის და ჭიათურის შემთხვევების შესწავლისათვის, კვლევა აგებულია თვისებრივ მეთოდებზე, კერძოდ: სიღრმისეულ, არასტრუქტურირებულ ინტერვიუებზე, სადაც გამოკითხულები არიან პროფკავშირების წარმომადგენლები, ტყიბულისა და ჭიათურის შახტებში დასაქმებული ადამიანები, ბიზნესჯგუფების წარმომადგენლები, აგრეთვე ექსპერტები, არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლები და აქტივისტები. აღსანიშნავია, რომ ინტერვიუებს ვატარებდი მრავალი წლის მანძილზე (2018 წლიდან 2024 წლის დასაწყისამდე), რაც ნიშნავს იმას, რომ საშუალება მქონდა თვალი მიმედევნებინა მიმდინარე ცვლილებებისათვის და ხანგრძლივი დროის მანძილზე, ყურადღება გამემახვილებინა სხვადასხვა კრიზისსა და უთანხმოებაზე. აგრეთვე, ინტერვიუების დიდი ნაწილი შესრულებულია პირისპირი ინტერვიუების გზით. თუმცა რიგ შემთხვევებში საუბარი მოხერხდა უშუალოდ პროტესტების პერიოდში ან სატელეფონო ინტერვიუს სახით.

²⁵ Most Similar Case Selection - ანუ ყველაზე მსგავსი შემთხვევების შერჩევა შედარებითი პოლიტიკური კვლევის დროს ძალიან ხშირად გამოიყენება, როგორც შერჩევის მოსახერხებელი დასაბუთება, სადაც ორი სხვადასხვა შემთხვევა აჩვენებს ძალიან მსგავს გამოწვევებს, პრობლემებს და გარემოებებს.

თავი I. ევროპეიზაცია, როგორც ცვლილების განმაპირობებელი პროცესი და მისი ლიმიტები

ექსადაკტილოსი და რადაელი ევროპეიზაციის შესახებ არსებულ ლიტერატურაში შედეგობრიობის ძებნაზე საუბრისას აღნიშნავენ, რომ შედეგობრიობის, ანუ ევროკავშირის მიერ მეორე ქვეყანაზე გავლენის მოხდენის შედეგების შესწავლა უნდა ხდებოდეს ცვლადების, მექანიზმების და შემთხვევების დონეებზე (Radaelli & Exadaktylos, 2012). ამისათვის კი საჭიროა არა მხოლოდ ინსტიტუციური აპროქსიმაციის (სამიზნე ქვეყნის მხრიდან ევროკავშირთან „მიმსგავსების“ პოლიტიკის), არამედ - სამიზნე ქვეყნებს შიგნით ევროპეიზაციის შედეგად მიმდინარე პროცესების შესწავლა.

ბეიჩი, ბულმერი და გუნეი მიუთითებენ, რომ ევროპეიზაციის შედეგობრიობის ძიებაში საჭიროა სამი სახის მიმართებათა²⁶ ჯგუფის გამოყენება (Bache, Bulmer, & Gunay, Europeanization: A Critical Realist Perspective, 2012).

ესენია:

ონტოლოგიური:

რა განაპირობებს სამიზნე ობიექტის (სამიზნე ქვეყანა - ჩვენს შემთხვევაში საქართველო) ქცევას და რა სახით არის წარმოდგენილი თავად ცვლილების განმაპირობებელი სტრუქტურა (ევროკავშირი)?

ცხადია, ონტოლოგიური მიმართების აღწერისათვის, დისერტაცია აქცენტს აკეთებს ასოცირების ხელშეკრულებაზე და საქართველოში შრომითი ურთიერთობის ტრანსფორმაციასთან მის მიზეზშედეგობრივ დამოკიდებულებაზე, რაც ტექსტის კონცეპტურალური ნაწილის ახსნისას უკვე მიმოვიხილეთ. ამ თვალსაზრისის მიხედვით, სამიზნე ქვეყნის ქცევას საფუძვლად უდევს ასოცირების ხელშეკრულება.

რა კავშირია იმას, რაც არსებობს (ანუ ევროკავშირს) და იმ დღის წესრიგს შორის, რასაც ის შთააგონებს?

²⁶ ამ მიმართების უკეთ განმარტებისათვის, ავტორები იყენებენ კონკრეტულ შვედურებს, რომლებსაც ვიყენებ ამ ქვეთავის უკეთ სტრუქტურირებისთვის და მთავარ შვედურებზე პასუხისთვის: რამდენად არის ევროპეიზაცია ცვლილების განმაპირობებელი პროცესი და რა ლიმიტები შეიძლება არსებობდეს საქართველოსთვის, ევროპეიზაციის პროცესში?

იმის გარდა, რომ 2014 წლის შემდეგ, საქართველოს ოფიციალურად გააჩნია ასოცირების დღის წესრიგი, რაშიც ნაგულისხმევია ხელშეკრულებაში აღებული ვალდებულებების შესრულების პროგრესის ყოველწლიური ანგარიში და მიმოხილვა ევროკავშირთან ერთად, ჩვენ შეგვიძლია დღის წესრიგს უფრო ვიწრო მნიშვნელობა მივცეთ და შრომითი უფლებების ჭრილში აღვწეროთ. ევროკავშირს და საქართველოში მიმდინარე შრომითი პოლიტიკის ტრანსფორმაცია კი შთაგონებულია ევროკავშირში არსებული შრომითი პოლიტიკიდან, რომელიც თავის მხრივ გამყარებულია რიგი დოკუმენტებით, რაზეც ქვემოთ ვისაუბრებთ.

პროცესში, როგორ უკავშირდება ერთმანეთს მატერიალური და იდეალისტური?

იდეალისტურში, აქ უნდა ვიგულისხმოთ ის დისკურსული ღირებულება, რაც ევროკავშირს გააჩნია საქართველოს პოლიტიკური ელიტების საჯარო დისკურსში. დღემდე²⁷ ევროკავშირი ხშირად გამოიყენება ისეთი ეროვნული დღესასწაულების აღნიშვნის დროსაც კი, როგორიცაა დამოუკიდებლობის დღე - 26 მაისი. ასევე, როგორც ტექსტში ზემოთ უკვე ვთქვით, საქართველოს სწრაფვა ევროკავშირისა და ნატო-სკენ ასახულია საქართველოს კონსტიტუციაში და გამყარებულია პლებისციტური თანხმობით. შესაბამისად, ევროკავშირის - როგორც დანიშნულების ადგილის როლი ქართული პოლიტიკური ჯგუფების დისკურსებში უალტერნატივოა. მეორეს მხრივ, ამის მიზეზი ის ელექტორალური წონაა, რაც ნებისმიერი პოლიტიკური ჯგუფის მიერ პრო-ევროპულობის ნიშნით პოზიციონირებას ახლავს თან, ვინაიდან საქართველოს მოსახლეობის 80%-ზე მეტი ნებისმიერი გამოკითხვების შედეგად, სტაბილურად მხარს უჭერს ქვეყნის ევროკავშირში გაწევრებას^{28 29}. შესაბამისად, პრო-ევროპულობა „მომგებიანი“ ნიშნა,

²⁷ წინა წლებისგან განსხვავებით, 2023 წლის 26 მაისს, ევროკავშირის დროშები უკვე აღარ გამოიყენებოდა ქართული დროშის თანაბრად საზეიმო ღონისძიებებზე, განსაკუთრებით კი საქართველოს პარლამენტის შენობის წინ, თაღებზე განთავსებულ ინსტალაციებზე. ეს მაშინ, როდესაც მანამდე, ზუსტად ერთი წლის წინ (2022 წლის 26 მაისისთვის) საქართველოს და ევროკავშირის დროშები ერთად, თანაბრად იყო განთავსებული, რაც ხაზს უსვამდა ევროკავშირისკენ სწრაფვის პრიორიტეტულობას და მნიშვნელობას. თუმცა, საქართველოს ევროპისკენ სწრაფვა დღემდე მნიშვნელოვან ადგილს იკავებს „ქართული ოცნების“ საჯარო დისკურსში, რისი მაგალითებიც ქვემოთ არის მოცემული. აღსანიშნავია, რომ 2023 წლის დეკემბერში, ევროკავშირის კანდიდატის სტატუსის მიღებისთანავე, ევროკავშირის დროშა „დაბრუნდა“ პარლამენტის შენობასთან და სხვა მნიშვნელოვან ლოკაციებზეც.

²⁸ იხ. „Georgian Survey of Public Opinion“ <https://www.iri.org/resources/georgian-survey-of-public-opinion-september-october-2023/?fbclid=IwAR15uIASTO7mvjHZW19N-1w6TR0vpSCT6kUf92CSCfP1aHOhUx9wHzZGKfw> (მოძიებულია 28.11.2023)

რომელზე უარის თქმაც რისკის ქვეშ აყენებს რომელიმე პოლიტიკური ჯგუფის პოპულარობას და საზოგადოებრივ მხარდაჭერას.

რა დასაბუთება/ამოცანები არსებობს სამიზნე ქვეყნის ქვეყაში?

გარდა იმისა, რომ ევროკავშირთან და ნატო-სთან დაახლოება საქართველოს მოსახლეობის უმრავლესობის მიერ ათწლეულების მანძილზე მხარდაჭერილი საგარეო პოლიტიკური კურსია, საქართველოში არსებობს წარმოდგენები დასავლური ცივილიზაციის შესახებ - როგორც ქრისტიანული ცივილიზაციისა, რომლის ნაწილიც საქართველო უძველესი დროიდან არის და გამომდინარე იქიდან, რომ საუკუნეების მანძილზე, ქართული სამეფოები და სამთავროები იბრძოდნენ გადარჩენისათვის ძირითადად არაქრისტიანი დამპყრობლების წინააღმდეგ და მაინც შეძლეს ქრისტიანული (ანუ ევროპული) იდენტობის შენარჩუნება, საქართველო იმსახურებს გახდეს ევროკავშირის წევრი, სადაც მისი ისტორიული სახლია. აღსანიშნავია, რომ ამ მხრივ გზის გამკვალავი როლი ჰქონდა ზურაბ ჟვანიას სიტყვას 1999 წელს, როდესაც საქართველოს ევროპის საბჭოს გაწევრიანების დღეს მან განაცხადა: „**მე ვარ ქართველი, მაშასადამე ვარ ევროპელი**“. საქართველოს პრეზიდენტმა, მიხეილ სააკაშვილმა კი 2008 წელს, აპრილში, ნატო-ს ბუქარესტის სამიტზე³⁰ გამგზავრებამდე აღნიშნა:

„საქართველოს ევროპულ მომავალზე საუბრისას უნდა ვიცოდეთ, რომ ეს ჩვენს მიერ დღეს გაკეთებული არჩევანი არ არის, ჯერ კიდევ ჩვენმა წინაპრებმა აირჩიეს ევროპული³¹ გზა და ორიენტირად დაისახეს. ქართული და ევროპული ცივილიზაციები ისე არიან ერთმანეთს გადაჯაჭვულნი, რომ ძნელი სათქმელია, ევროპაშია ჩვენი ფესვები თუ პირიქით, საქართველოში იღებს სათავეს ევროპული ცივილიზაცია“ (დე ვაალი, 2011).

²⁹ იხ. „მოსახლეობის 89% EU-ში, 80% კი NATO-ში გაწევრიანების მომხრეა“ <https://www.radiotavisupleba.ge/a/32378567.html> (მოდირებულია 28.05.2023).

³⁰ ბუქარესტის სამიტზე, საქართველოს და უკრაინას უარი ეთქვათ ნატო-ში გაწევრიანების სამოქმედო გეგმის მიღებაზე, რუსეთის არ გაღიზიანების მიზეზით, როგორც ეს გერმანიის მაშინდელმა საგარეო საქმეთა მინისტრმა, ფრან-ვალტერ შტაინმაიერმა განმარტა.

³¹ აღსანიშნავია, რომ სააკაშვილის ადმინისტრაცია მეტ ყურადღებას უთმობდა ნატო-ში გაწევრიანების საკითხს, ვიდრე ევროკავშირში გაწევრიანების ამოცანას. ამის მიზეზი კი პირველ რიგში, უსაფრთხოების ის გამოწვევები იყო, რაც 2008 წლის აგვისტოს ომამდე საქართველოს ჰქონდა რუსეთის ფედერაციისგან მომავალი საფრთხეების სახით. 2008 წლის ომის შემდეგ, საქართველოს (და 2014 წლის შემდეგ უკრაინის) ნატო-ში გაწევრიანების საკითხი უფრო გართულდა, ამავდროულად, მეტი სივრცე გაჩნდა ამ ორი ქვეყნის ევროკავშირში გაწევრიანების საკითხის გარშემო მსჯელობისათვის და 2014 წელს ორივე ქვეყანამ (პლუს, მოლდოვამ) ხელი მოაწერა ევროკავშირთან ასოცირების ხელშეკრულებას.

2012 წლის ოქტომბრის საპარლამენტო არჩევნების შემდეგ, საქართველოში ხელისუფლება შეიცვალა, „ვარდების რევოლუციის“ შედეგად ხელისუფლებაში მოსული „ერთიანი ნაციონალური მოძრაობა“ ოპოზიციაში გადავიდა, „ქართული ოცნების“ კოალიციამ კი ხელისუფლება ჩაიბარა. 2012 წლის დეკემბერში, ოპოზიციაში გადასულმა პრეზიდენტმა სააკაშვილმა განაცხადა:

„ევროპული ინტეგრაცია, ევროპის თავისუფალი და დემოკრატიული სახელმწიფოების ოჯახში დაბრუნება, რომელსაც საქართველო არავითარ შემთხვევაში არ დატოვებდა, რომ არა საბჭოთა ოკუპაცია, გახლავთ საქართველოს მოსახლეობის უმთავრესი პრიორიტეტი, მისი პოლიტიკური შეხედულებების, სოციალური და რელიგიური განსხვავებების მიუხედავად“³².

ევროკავშირის - როგორც საქართველოს ისტორიული სახლის შესახებ ნარატივს დღემდე (მაისი, 2022 წელი), ახმოვანებს „ქართული ოცნების“ ხელისუფლების ერთ-ერთი ლიდერი, პარლამენტის თავმჯდომარე, შალვა პაპუაშვილი. ის 2022 წლის 9 მაისს, მეორე მსოფლიო ომში გამარჯვების დღესასწაულის აღნიშვნის დროს (რომელიც ამავდროულად აღინიშნება, როგორც ევროპის დღე) აცხადებდა:

„წელს განსხვავებულ გარემოში აღვნიშნავთ ევროპის დღეს. საქართველომ 2022 წლის 3 მარტს შეიტანა ევროკავშირში გაწევრიანების განაცხადი, რითაც საქართველო-ევროკავშირის ურთიერთობების, სახელმწიფოებრიობის მშენებლობისა და განმტკიცების ახალ ეტაპს დაუდო სათავე. ეს მართლაც ისტორიული მოვლენაა - ამ გადაწყვეტილების ისტორიულ-კონსტიტუციური საფუძვლები და ლეგიტიმაცია ქართველი ხალხის ურყევ ნებაში, საქართველოს პირველი რესპუბლიკის მემკვიდრეობასა და ჯერ კიდევ 1921 წლის კონსტიტუციით განსაზღვრულ დემოკრატიულ და პროგრესულ ფასეულობებშია“³³.

აქ კიდევ ერთხელ კარგად ჩანს ქართველი ხალხი - როგორც საქართველოს პრო-ევროპული საგარეო კურსის მთავარი განმსაზღვრელი. აგრეთვე, პარლამენტის თავმჯდომარის სიტყვაში ჩნდება საქართველოს ევროპულობის ისტორიული

³² იხ. „მიხეილ სააკაშვილი: ჩემი ერის ევროპულ ორიენტაციას წინ ვერავინ აღუდგება“ <https://tabula.ge/ge/news/550756-mikheil-saakashvili-chemi-eris-evropul> (მომიებულია 28.05.2023)

³³ იხ. „შალვა პაპუაშვილი - სწორედ ევროპა გრძელვადიანი მშვიდობისა და კეთილდღეობის ნავსაყუდელი - ევროპა ჩვენი საერთო ოცნებების, ღირებულებების და მომავლის სახლია“ <https://www.interpressnews.ge/ka/article/709726-shalva-papushvili-scored-evropaa-grzelvadiani-mshvidobisa-da-ketildgeobis-navsaqudeli-evropa-chveni-saerto-ocnebebis-girebulebebis-da-momavlis-saxlia/> (მომიებულია 28.06.2023)

ხასიათი და საფუძვლები. კერძოდ: პაპუაშვილი ხაზს უსვამს საქართველოს პირველი რესპუბლიკის (1918-1921) მემკვიდრეობას და 1921 წლის კონსტიტუციით განსაზღვრულ დემოკრატიულ და პროგრესულ ფასეულობებს, რაც ორმაგად მნიშვნელოვანია დისერტაციის კონტექსტისათვის, ვინაიდან ერთ-ერთი მთავარი სივრცე, რაშიც კვლევა ცდილობს მოძებნოს ევროპეიზაცია - სამართლებრივი სივრცეა. პაპუაშვილი სიტყვის მეორე ნაწილს უთმობს საქართველოს უახლეს ისტორიას და აღნიშნავს:

„ეს არის ბრძოლა, რომელიც ქართველებმა ძალიან კარგად ვიცით 90-იანი წლებიდან და 2008 წლიდან. დამოუკიდებლობის აღდგენის პირველი წუთიდან საქართველო ამ ბრძოლაშია ჩართული. ეს არის ბრძოლა საქართველოს ევროპული განაცხადისთვის, ჩვენი მოსახლეობის ისტორიული არჩევანისთვის და ეს არის ჩვენი ევროპული მომავლისა და ევროპული ოჯახისკენ სწრაფვისთვის დაღვრილი სისხლი“.

მნიშვნელოვანია საქართველოს პრემიერ მინისტრის (პირველი ვადით 2013-2015, მეორე ვადით 2021-2024 წლები), ირაკლი ღარიბაშვილის განცხადებები საქართველოს ევროპულობის შესახებ, რომლებიც მან გააკეთა ერთი: პრემიერ მინისტრობის პირველი ვადის დროს (2015 წელი), ერთი კი პრემიერ მინისტრობის მეორე ვადის დროს (2023 წლის განცხადება). 2015 წელს, ღარიბაშვილი ამბობდა:

„ევროპა -ეს არის თითოეული მოქალაქის თავისუფლება, კანონის უზენაესობა, კეთილდღეობა, ძლიერი ეკონომიკა და თანასწორობა ადამიანთა შორის; ეს არის მშვიდობა და ნათელი მომავალი ჩვენი შვილებისთვის; რაც მთავარია, ეს არის ჩვენი უნიკალურობის, თვითმყოფადობის სრულად რეალიზების ახალი სივრცე. ეს არის გზა საქართველოს ერთიანობისკენ, ევროპა - ეს არ არის უბრალოდ რაციონალური არჩევანი, ევროპა ჩვენი ისტორიული სახლია“

აქ ხაზგასასმელია, რომ ევროპა - როგორც ისტორიული სახლი პრაქტიკულად მყარად არის ფესვგადგმული პოლიტიკური ელიტების დისკურსში. ღარიბაშვილი

³⁴ იხ. „შალვა პაპუაშვილი - სწორედ ევროპაა გრძელვადიანი მშვიდობისა და კეთილდღეობის ნავსაყუდელი - ევროპა ჩვენი საერთო ოცნებების, ღირებულებების და მომავლის სახლია“ <https://www.interpressnews.ge/ka/article/709726-shalva-papuashvili-scored-evropaa-grzelvadiani-mshvidobisa-da-ketildgeobis-navsaqudeli-evropa-chveni-saerto-ocnebebis-girebulebebis-da-momavlis-saxlia> (მოძიებულია 28.05.2023)

³⁵ იხ. „ირაკლი ღარიბაშვილი - ევროპა, ეს ჩვენი ისტორიული სახლია!“ <https://reportori.ge/old/?menuid=2&id=84410> (მოძიებულია 28.05.2023).

პრემიერ-მინისტრის პოსტზე 2021 წლის თებერვალში დაბრუნდა, მზარდი პოლიტიკური პოლარიზაციის ფონზე, 2022 წლის თებერვალში დაწყებული რუსეთ-უკრაინის ომმა კი დააჩქარა საქართველოს, მოლდოვის და უკრაინის ევროკავშირისკენ სვლა. 2022 წლის ივნისში, საქართველომ მიიღო ევროკავშირის წევრობის პერსპექტივა, რაც ნაკლებია ვიდრე კანდიდატის სტატუსი, რომელიც მიიღეს მოლდოვამ და უკრაინამ. ევროკავშირის მხრიდან, ა.შ.მის მიზეზად დასახელდა პოლიტიკური რეფორმების აუცილებლობა და პოლიტიკური პოლარიზაციის დასრულება. 17 ივნისს, კანდიდატის სტატუსზე მიღებულ უარზე საპასუხოდ, 2022 წლის 20 ივნისს რუსთაველის გამზირზე გრანდიოზული მიტინგი გაიმართა, რომელსაც რიგი მონაცემებით 100 000-ზე მეტი ადამიანი დაესწრო. აქციის სახელი იყო „შინ, ევროპისკენ“³⁶ და იყო ერთგვარი პროტესტი „ქართული ოცნების“ მიერ კანდიდატის სტატუსის ვერმიღების საპასუხოდ 2022 წელს. თუმცა, „ქართული ოცნება“ 2022 წლის ივნისიდან დღემდე, აღნიშნავს რომ საქართველოს მიზანი კვლავ არის ევროპული ოჯახის წევრობა და კანდიდატის სტატუსი. მაგალითად, 2023 წლის 1 იანვარს, საახალწლო მიმართვაში, ირაკლი ღარიბაშვილმა განაცხადა რომ ევროპული პერსპექტივის მიღებით საქართველომ ისტორიული ნაბიჯი გადადგა და **„საქართველო ევროკავშირის წევრი აუცილებლად გახდება“**³⁷

ამ განცხადებების ფონზე, ჩანს რომ საქართველოს ევროპეიზაციის დღის წესრიგი ადგილობრივი ელიტების ენაში მყარად ფესვგადგმულია და პრაქტიკულად მუდმივად ხდება ხაზგასმა იმაზე, რომ საქართველო არის ევროპის ნაწილი, რომელიც ევროკავშირში - როგორც სახლში უნდა დაბრუნდეს. ბეიჩის, ბულმერის და გუნეის შეკითხვაზე, თუ რა დასაბუთება არსებობს სამიზნე ქვეყნის ქცევაში, უნდა ვუპასუხოთ ადგილობრივი ელიტების ქმედების ახსნით, ვინაიდან ქვეყნის საგარეო ქცევას მმართველი ელიტები განსაზღვრავენ. მმართველი პოლიტიკური ელიტების მოქმედება კი განპირობებულია როგორც ელექტორალური პოპულოზმით, აგრეთვე იმ პრაქტიკული ამოცანებით, რაც ევროკავშირთან ეკონომიკური ურთიერთობით და

³⁶ იხ. „რამდენი ადამიანი იმყოფებოდა აქციაზე „შინ, ევროპისკენ!“ “ <https://netgazeti.ge/life/616875/> (მოძიებულია 28.05.2023).

³⁷ იხ. „ირაკლი ღარიბაშვილი - საქართველო ევროკავშირის წევრი აუცილებლად გახდება!“ <https://www.interpressnews.ge/ka/article/740278-irakli-garibashvili-sakartvelo-evropuli-ojaxis-srulpasovani-cevri-aucileblad-gaxdeba> (მოძიებულია 29.05.2023).

ასოცირების ხელშეკრულების შემდეგ გაზრდილი ვაჭრობით/თავისუფალი მიმოსვლით აიხსნება.

- **ჩანს თუ არა პროცესის რეალური სახე, თუ რეალობა განსხვავებულია იმისგან, რაც ჩანს?**

ეს შეკითხვა კითხვის ნიშნის ქვეშ აყენებს ემპირიული კვლევის მნიშვნელობას და წინ წამოწევს შეკითხვას: იქნებ პოლიტიკური ელიტების ამოცანები და დღის წესრიგი სულ სხვა მოტივაციებით არის განპირობებული? იქნებ პროცესი სულაც არ არის ის, რაც ჩვენ გვგონია? ცხადია, როდესაც კვლევა მიმდინარე პოლიტიკურ პროცესს შეეხება, ამგვარი შეკითხვები სულ იარსებებს. მითუმეტეს, იმგვარ პოლარიზებულ საზოგადოებასა და ეპოქაში, როგორიც ჩვენი პერიოდის თუმცა მივიჩნევ, რომ საქართველოს სახელმწიფოს საჯარო მოხელეების მიერ გაწეული გმირული შრომა ასოცირების ხელშეკრულების გაფორმებიდან დღემდე ნებისმიერი ნეიტრალური დამკვირვებლისათვის მარტივად აღქმადია და შესაბამისად, დისერტაცია რეფორმების იმპლემენტაციის დეტალურ ანალიზზე აკეთებს აქცენტს, სადაც რეფორმების უტყუარობა კარგად ჩანს და ეფექტების აბსოლუტური უმრავლესობაც პირველ რიგში ევროკავშირის პირობებიდან გამომდინარეობს, რაც ასოცირების ხელშეკრულებით აიღო ქართულმა სახელმწიფომ. შესაბამისად, ჩვენი ანალიზის ერთეულები გაზომვადი და შესწავლადია და „ნამდვილი მოტივაციების“ ბუნდოვან მიზეზზე არ აკეთებს აქცენტს.

ეპისტემოლოგიური: ეპისტემოლოგია ცდილობს ქცევის მიზეზებისა და კანონების დადგენას; უარყოფს შედეგობრიობის მნიშვნელობას და ხაზს უსვამს აქტორების ქმედებების შიგნიდან კვლევის აუცილებლობას. შესაბამისად, აქტორების (ამ შემთხვევაში საქართველოს და ევროკავშირის) ქცევებს სუბიექტური მნიშვნელობები აქვს. საქართველო-ევროკავშირის დაახლოების ეპისტემოლოგიური თვალთახედვის არედან ანალიზისთვის, აუცილებელია რომ საქართველოს შევხედოთ როგორც პატარა ქვეყანას, რომელიც ცდილობს საკუთარი ადგილი იპოვოს საერთაშორისო ურთიერთობათა სისტემაში (Kakachia & Lebanidze, 2023) (Kakachia, Jones, & German, 2022) (Kakachia, Minesashvili, & Kakhishvili, 2018).

ამ შემთხვევაში, საჭიროა ევროკავშირის - როგორც დიდი სახელმწიფოთაშორისი გაერთიანების ანალიზი, რომელიც ცდილობს რომ თავის

სამეზობლოში, და ისეთ სახელმწიფოებში, რომლებთანაც არსებობს დაახლოების ან ინტეგრაციის პერსპექტივა, დანერგოს და გაავრცელოს საკუთარი ღირებულებები და მართვა გამგეობის პრინციპები (Peters, 2016). ლავენიე და შიმელფენიგი ევროკავშირის „გარე მმართველობის“ განხილვისას, აღნიშნავენ რომ გარესამყაროსთან მზარდი ურთიერთდამოკიდებულების შედეგად, საჭირო ხდება ევროკავშირისგან „გარე ჩართულობის“ გაღრმავება. ავტორები აღნიშნავენ რომ ამისათვის უკვე არსებობს ორი ფუნდამენტური ფორმატი, როგორებიცაა „ევროპის ეკონომიკური ზონა“ და „ევროპული სამეზობლო პოლიტიკა“ (Lavenex & Schimmelfennig, 2009). აღსანიშნავია, რომ ბოლო წლებში, ევროპეიზაციის ცნების ზრდასთან ერთად (წვერი სახელმწიფოების მიმართ პოლიტიკური კურსის ტრანსფერი, წვერი სახელმწიფოების ინსტიტუციური და სამართლებრივი ტრანსფორმაცია), გაფართოვდა ის არეალი, სადაც უნდა ვეძებოთ ევროკავშირის მცდელობა, შეძლოს გარე მმართველობის მექანიზმების გააქტიურება და ამით მასთან დაკავშირებული ქვეყნების (წევრები, წევრობის კანდიდატები ან ის სახელმწიფოები, რომლებსაც სხვადასხვა ტიპის ორმხრივი შეთანხმება აკავშირებს ევროკავშირთან) იმგვარი ტრანსფორმაცია, რომ მათი საჯარო პოლიტიკური დღის წესრიგი და ინსტიტუციური მოწყობა მაქსიმალურად დაემსგავსოს ევროკავშირში არსებულს (Schimmelfennig & Sedelmeier, 2005).

მეთოდოლოგიური: ავტორების მიხედვით, მეთოდოლოგიური მიდგომა გულისხმობს რაოდენობრივს, თვისებრივს და ისტორიულს, ჩვენთვის მნიშვნელოვანია ბოლო ორი. **თვისებრივი მეთოდით** ევროპეიზაციის შესწავლა შესაძლებელია დოკუმენტების ანალიზით, დისკურს ანალიზით, ინდივიდუალური ან ჯგუფური ინტერვიუებით ან ეთნომეთოდოლოგიით (ეთნოგრაფიული კვლევა, ჩართული დაკვირვება და ა.შ). აღსანიშნავია, რომ ამ მეთოდების უმეტესობა დისერტაციაში გამოყენებულია. **ისტორიული მეთოდოლოგიით** - შესწავლება პოლიტიკური რეალობა, რომელიც დაფუძნებულია ისტორიის, როგორც უწყვეტის ანალიზზე და სადაც რეალობა აღწერილია როგორც ერთი კონკრეტული მომენტი და შედეგი - უფრო უწყვეტ ისტორიაში.

აღვნიშნავ, რომ ჩემს მიერ შემოთავაზებული ტრანზიციის მოდელი: **„სოციალისტურიდან- რადიკალური საბაზროს გავლით - ევროკავშირულ შრომის**

პოლიტიკამდე ისტორიული სოციოლოგიის მეთოდს ნაწილობრივ ითვალისწინებს. ევროპეიზაციის კვლევებში, ისტორიული სოციოლოგიის მიდგომა კარგად არის დამუშავებული ტრინ ფლოკჰარტის ნაშრომებში, რომელიც ხაზს უსვამს რომ ევროპეიზაციის პროცესის შესწავლა ვიწრო გადასახედიდან ხდება და რომ ხშირად ევროპეიზაციის კვლევებში იგნორირდება ისტორიული კონტექსტი, რაც თავის მხრივ იწვევს იმას, რომ ევროპა - განსაკუთრებულ სივრცედ წარმოსდგება რომელმაც 'უფრო სუსტი და განუვითარებელი' უნდა განავითაროს³⁸, აქვე ფლოკჰარტი დასძენს რომ ევროპეიზაცია სხვა არაფერია თუ არა 'ევროკავშირიზაცია' (Flockhart, 2008). ჟერარ დელანტი თავის ნაშრომში 'ევროპის გამოგონება' (Delanty, 1995) აღნიშნავს, რომ თანამედროვე ევროპა ცივი ომის დროინდელი კონსტრუქტია, რომელიც არსებობს 'აღმოსავლელ' მტერთან დაპირისპირებაში (მაგალითად ვარშავის პაქტი NATO-ს წინააღმდეგ) და რომელიც ერთმანეთისგან განსხვავებულ სახელმწიფოებს რელიგიით, ისტორიითა თუ კულტურით აერთიანებდა კომუნისტური ბანაკის წინააღმდეგ.

შესაბამისად, პოსტკომუნისტური ევროპის ქვეყნების უდიდესი უმრავლესობა სწორედ თავის ცივი ომის დროინდელი მეტოქის (NATO, ევროკავშირი) რიგებში გაერთიანდა, ზოგი კი დღემდე ცდილობს მის რიგებში გაწევრიანებას (მოლდოვა, უკრაინა, საქართველო), დელანტის ხედვით გამოდის, რომ ევროპას მუდმივად სჭირდება მეტოქე, რომელიც იქნება საერთო ევროპული იდენტობის მთავარი მიზეზი (აქ გამაერთიანებლად დიდწილად უსაფრთხოების კომპონენტი ჩნდება). თუმცა, აღსანიშნავია რომ ევროპეიზაციის მხოლოდ უსაფრთხოების კონტექსტში განხილვა არასაკმარისია, ვინაიდან ევროკავშირი როგორც ჰუმანიტარული და კეთილდღეობის პროექტი კარმაცგად ჩანს მისსავე ურთიერთობაში უკვე მიღებულ ან ასოცირებულ წევრებთან, ან კანდიდატის სტატუსის მქონე სახელმწიფოებთან,

³⁸ პოსტკოლონიურ კვლევებში, ხშირად გამოყენებულია ცენტრი-პერიფერიის დიქტომია, სადაც ცენტრი განვითარებული სამყაროა, რომელმაც პერიფერიიდან: ანუ ყოფილი კოლონიებიდან რესურსების გატანის ხარჯზე შექმნა კეთილდღეობა და დღემდე გავლენა აქვს პერიფერიაზე, რომელსაც რიგი ფინანსური ინტერესებით და ორმხრივი ხელშეკრულებებით ეურთიერთება. ფლოკჰარტი ამდენად შორს არ მიდის თავის ნაშრომში, რადგანაც რთულია ევროპეიზაციაში დაინახო პოსტკოლონიურობა, ვინაიდან ევროპეიზაცია მოიცავს სამიზნე ქვეყნის საბოლოო ინტეგრაციას ევროკავშირში, რასაც ფლოკჰარტი თავადაც აღნიშნავს. უბრალოდ, ევროკავშირის - როგორც განვითარებულის (ეკონომიკურად, და შესაბამისად: პოლიტიკურად) მიმზიდველობა სწორედ მის კეთილდღეობაშია, რაც მოტივაცია არის ხოლმე შედარებით უფრო ღარიბი და არასტაბილური სახელმწიფოებისათვის რომ ეცადნონ დაუახლოვდნენ ევროკავშირს ან, გახდნენ მისი წევრები, სწორედ ამას უწოდებს ავტორი „ევროკავშირიზაციას“.

რომლებსაც უყენებს დემოკრატიის, ინსტიტუტების მშენებლობის და სამართლებრივი სივრცის გაჯანსაღების მოთხოვნა/რეკომენდაციებს და პრაქტიკულად ეხმარება კიდევ პროცესში რიგი საშუალებებით.

ფრენკ შიმელფენიგი ევროპეიზაციას - ევროკავშირის გაფართოებას აღწერს ახალი ინსტიტუციური მიდგომით და აღნიშნავს, რომ ევროკავშირის გააჩნია მნიშვნელოვანი ზეგავლენა სამიზნე ქვეყანაზე (ჩვენს შემთხვევაში - საქართველოზე, რომელიც ასოცირებული წევრია და ევროკავშირის წევრობის პერსპექტივაც აქვს მინიჭებული). შიმელფენიგის მიხედვით, ევროკავშირი საკუთარ პოლიტიკურ დღის წესრიგს სამიზნე ქვეყანაზე სხვადასხვა მექანიზმებით ავრცელებს, ესენია 1) პირობითობა და 2) სოციალიზაცია. შიმელფენიგი ამბობს რომ ევროკავშირი მასთან ასოცირებულ სახელმწიფოებს სხვადასხვა სარგებლით უზრუნველყოფს, როგორებიცაა ფინანსური ტრანშები, უვიზო მიმოსვლა ან საკუთარი ბაზრის გახსნა, თუმცა ამავდროულად ევროკავშირი ითხოვს სამიზნე ქვეყნის მთავრობებისგან საკუთარი ინტერესების გათვალისწინებას, რაშიც იგულისხმება სამიზნე ქვეყნის მთავრობის მიერ ევროკავშირში არსებული საჯარო პოლიტიკის კეთების წესის 'შესწავლა' და 'დანერგვა', რაც საბოლოოდ ამ დღის წესრიგის იმპორტს გულისხმობს (Schimmelfennig, 2015). შიმელფენიგის ხედვა გულისხმობს იმას, რომ ევროკავშირი მნიშვნელოვანი აქტორია სამიზნე ქვეყნის მიერ ცვლილებების იმპლემენტაციის გზაზე და მას გააჩნია დამსჯელი მექანიზმები (რიგი ბენეფიტების შეჩერების ან შეწყვეტის სახით) რომელიც შეუძლია აამოქმედოს თუ დროში რეფორმები სწორი გზით არ გატარდა ან თუ უარი ითქვა ამ რეფორმების გატარებაზე.

შიმელფენიგის მსგავსი განმარტებები - რომ ევროპეიზაცია წინააღმდეგობის შემდეგ ხდება, როდესაც სამიზნე ქვეყანას არ სურს ან არ შეუძლია ევროკავშირთან ხელშეკრულების შედეგად ნაკისრი ვალდებულებების შესრულება სხვა ავტორებთანაც გვხვდება (Börzel, 1999) (Knill, 1998), საქართველოს შემთხვევაში, ეს სხვაგვარად მოხდა, 2014 წელს, „ქართული ოცნების“ მიერ ნაკისრი ვალდებულებები წინააღმდეგობაში მოდიოდა იმ ბაზარზე რადიკალურად ორიენტირებულ შრომის პოლიტიკასთან, რაც წინა ხელისუფლებას ქვეყნის შიგნით 2003-2012 წლებში (განსაკუთრებით 2006 წლიდან) ჰქონდა. შესაბამისად, ნაკისრი ვალდებულებები წინააღმდეგობაში მოვიდა არსებულ საკანონმდებლო და ინსტიტუციურ

რეალობასთან, რომელიც საბაზრო ფუნდამენტალიზმის ეპოქის (1991-2014) და უფრო კონკრეტულად, 'ერთიანი ნაციონალური მოძრაობის' (2003-2012) მმართველობის შედეგად არსებობდა. ცხადია, დერეგულაციური პოლიტიკის შეფასება ჩემი მსჯელობის მიზანი არ არის, ჩემი მიზანი უფრო კონკრეტულია და შრომითი პოლიტიკის დინამიკის ანალიზს გულისხმობს, რა მხრივაც ევროკავშირს და საქართველოს შორის შეუსაბამოებები აღმოჩნდა კიდევ და მისი გამოსწორების ვალდებულება ასოცირების ხელშეკრულების დღის წესრიგშიც ჩაიდო ევროკავშირის მხრიდან.

ევროპეიზაციის, როგორც პროცესის განმარტებაში უფრო სწორხაზოვანია ნეო-ფუნქციონალისტური პერსპექტივა, რობერტ ლადრეხის მიერ შემოთავაზებული თვალსაზრისით, ევროპეიზაციის საწყისად უნდა დავინახოთ ევროკავშირის შიგნით მიმდინარე პოლიტიკური დინამიკის სამიზნე ქვეყნის საჯარო პოლიტიკის ლოგიკის და ნორმების ნაწილად ქცევა. ლადრეხის მიხედვით, ევროპეიზაცია იმთავითვე გულისხმობს სამიზნე ქვეყნის ინიციატივას, მოახდინოს საკუთარი პოლიტიკური დღის წესრიგის იმგვარი გარდაქმნა, რომ ის დაემსგავსოს ევროკავშირში არსებულს, ანუ 'ზემოდან ქვემოთ' ჩამოტვირთოს პრიორიტეტები (Ladrech, 1994). ინიციატივის არსებობა მნიშვნელოვანი კომპონენტია, ვინაიდან ორივე მხარე ნებაყოფილობით აფორმებს თანამშრომლობის ხელშეკრულებას და გამორჩეულად, სამიზნე ქვეყანა ესწრაფვის რეფორმების გატარებას იმ მიზნით, რომ უფრო დაუახლოვდეს ევროკავშირს და გახდეს მისი წევრი. თუმცა, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ამას ხშირად წინააღმდეგობაც ხვდება, რომელიც შეუსაბამობაში გამოიხატება ქვეყანაში არსებული კონკრეტულ პოლიტიკურ დღის წესრიგს ან ინსტიტუტს ერთის მხრივ, და მეორეს მხრივ ევროკავშირში არსებულს შორის. ამ წინააღმდეგობას ცნებად გარდაქმნიან ბიორზელი - როგორც შეუთავსებლობას (Börzel, 2002) და ჰერიტიე - როგორც შეუსაბამობას (Héritier, 2007). თუმცა, ეს მხოლოდ ერთი დეტალია რაც უშუალოდ ხელშეკრულებას და მის იმპლემენტაციას შეეხება, სხვა მხრივ - იმპლემენტაციის უზრუნველყოფა, ან მისი ეფექტური შესრულება დამოკიდებულია მთავრობის ეფექტურ ქმედებებზე და ინტერეს ჯგუფების აქტიურობაზეც (რეფორმასთან მიმართებით მათი დამოკიდებულება: მაგალითად, შრომის პოლიტიკის ცვლილებისას საქართველოში, პროფკავშირებს, აქტივისტებს ან

არასამთავრობო ორგანიზაციებს სურთ მეტად რეგულაციებზე ორიენტირებული რეფორმა, ბიზნეს ჯგუფები ცდილობენ რეგულაციების მაქსიმალურად დაბალანსებას).

იან ბეიჩი გამოყოფს სამიზნე ქვეყნის მიერ ევროკავშირთან აღებული ვალდებულებების მოხალისეობრივ (რომელსაც სამიზნე ქვეყნის შიდა აქტორებიც მიესალმებიან) და იძულებით (როცა სამიზნე ქვეყნის შიგნით რიგი პოლიტიკური აქტორები უპირისპირდებიან ცვლილებას) მიღებას (Bache, 2003). აღსანიშნავია, რომ დისერტაცია ერთის მხრივ ამ მოხალისეობრივ რეფორმებსაც შეისწავლის და მეორეს მხრივ, წინააღმდეგობების გამოკვლევაზეც აკეთებს დიდ აქცენტს. წინააღმდეგობების არსებობა იმთავითვე გულისხმობს რომ ევროპეიზაციას, როგორც პროცესს ადგილზე დახვდა რეალობა, რომელიც არ შეესაბამებოდა ევროპეიზაციის დღის წესრიგს. ოღონდ, ეს საქართველოს შემთხვევაში ეს სოციალისტური შრომის პოლიტიკა არ იყო, რომელიც მოდერნულ ევროპულ შრომის პოლიტიკას უნდა ჩაენაცვლებინა ევროპეიზაციის პროცესის პარალელურად, არამედ ეს იყო შრომის პოლიტიკის რადიკალური საბაზრო მოდელი, რომელიც ხშირად წინააღმდეგობაში მოდიოდა „შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის“ და ევროკავშირის რეკომენდაციებთან.

საბაზრო ფუნდამენტალიზმის 2003-2012 წლებში შემუშავებული და დანერგილი ქართული მოდელი თავის შინაარსით ზოგ მკვლევარს აღწერილი აქვს როგორც მოდერნიზაციის პოლიტიკის ნაწილი (Meteveli, 2018) ან, მოდერნიზაციის პროექტი, რომელიც გადაიზარდა პოლიტიკურ შიზოფრენიაში (Jones S. F., 2013) ორივე თვალსაზრისით 2003-2012 წლების შრომის პოლიტიკა მაინც იყო მოდერნისტული, თუმცა მისი შედეგებით შექმნა იმგვარი დღის წესრიგი, რაც ასოცირების ხელშეკრულებაში უარყოფილ იქნა და ასოცირების ხელშეკრულებით, ევროკავშირმა საქართველოს სახელმწიფოს მითითებები მისცა სრულიად ახალი ეკონომიკური და საჯარო პოლიტიკური კურსის შემუშავებისაკენ.

ქვემოთ განვიხილავ სამართლებრივი და ინსტიტუციური სფეროს ტრანსფორმაციას (კონკრეტულად, შრომის კოდექსის და ასევე, შრომის ინსპექციის) რაც საქართველოს სახელმწიფოს მიერ ხორციელდება 2014 წლიდან, ასოცირების ხელშეკრულებაში აღებული ვალდებულებების შედეგად. თუმცა, პოლიტიკური პროცესის დონეზე, მაგალითად კონკრეტული ინდუსტრიების და კომპანიების

დონეზე (ჩვენს შემთხვევაში ტყიბულის და ჭიათურის მაღაროები) ცვლილებები უფრო რთულად ხორციელდება თან ეს სხვადასხვა ინტერეს ჯგუფის ერთმანეთთან შეჯიბრის და საპირისპირო ინტერესების კონკურენციის კონტექსტში ხდება.

თავი II. საქართველოს ევროპეიზაცია და შრომის უსაფრთხოების პოლიტიკის ცვლილება

II.1. შრომის უსაფრთხოება - პრაქტიკული და პოლიტიკური ასპექტები

აღსანიშნავია, რომ სამუშაო ადგილზე ჯანმრთელობის და უსაფრთხოების საკითხს აქვს როგორც პრაქტიკული, ასევე აკადემიური შემადგენელი. პრაქტიკული თვალსაწიერიდან, სამუშაო ადგილზე ჯანმრთელობის და უსაფრთხოების საკითხი ეხება ისეთ ფუნდამენტურ საკითხებს, როგორებიცაა მშრომელიც ჯანმრთელობა, სიცოცხლე და სამუშაო მზაობა, დაავადება და ავადმყოფობა, საწარმოო შემთხვევები და ტრავმები. ჰამალინენი საკითხს კონკრეტულად სვამს: პრაქტიკული ასპექტით, სამუშაო ადგილზე უსაფრთხოების და ჯანმრთელობის პოლიტიკა მისი მიხედვით ევროპული ტრადიციით, ავადმყოფობის პრევენციაზე და ჯანმრთელობის წინ წამოწევაზე, სიცოცხლის შენარჩუნებაზე და სიკვდილთან წინააღმდეგობაზე არის დაფუძნებული. ავტორი აღნიშნავს, რომ სამუშაო ადგილზე უსაფრთხოების და ჯანმრთელობის შესახებ დისკუსიები მოიცავს როგორც რისკების შეფასებას, ასევე ჯანმრთელობის დაცვაზე აპელირების აუცილებლობას. მათ შორის, ამგვარი დისკუსიების მიზანი ხშირად არის შრომის ორგანიზებაზე პოზიტიური გავლენის მოხდენა. სამუშაო ადგილზე უსაფრთხოების და ჯანმრთელობის პოლიტიკის კვლევები ძირითადად აქცენტს აკეთებენ მსოფლიო ჯანმრთელობის ორგანიზაციის (World Health Organization) ან შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის (ILO) კონვენციებზე და რეკომენდაციებზე (Hämäläinen, 2008).

სამუშაო ადგილზე ჯანმრთელობის და უსაფრთხოების პოლიტიკა - ევროპული გამოცდილება

ევროკავშირში, სამუშაო ადგილზე უსაფრთხოებისა და ჯანმრთელობის პოლიტიკის სტანდარტები ათწლეულების მანძილზე ყალიბდებოდა როგორც გამოცდილებაზე და პოლიტიკურ დისკუსიებზე დაფუძნებული წესებისა და ხედვების სინთეზი.

სამუშაო ადგილზე უსაფრთხოების და ჯანმრთელობის დაცვის პოლიტიკის საფუძველი ევროკავშირში არის სამი მთავარი დოკუმენტი/ინსტიტუტი, ესენია:

სოციალური მოქმედების პროგრამა - ეს პროგრამა ევროკავშირის მიერ პერიოდულად ხორციელდება და მისი მიზანი, როგორც წესი არის ხოლმე ევროკავშირში არსებული საზოგადოებრივი პრობლემების შესწავლა და მათ გადასაჭრელად ინიციატივების შექმნა. პირველად, პროგრამა ამუშავდა 1974 წელს, როდესაც წევრი სახელმწიფოების შეხვედრის შემდეგ პარიზში, გამოქვეყნდა კომუნიკე, სადაც ხაზგასმული იყო სამი მთავარი ამოცანა: პირველი - ევროკავშირის სახელმწიფოებში დასაქმების პრობლემის მოგვარება და სამუშაო ადგილების გაუმჯობესება. მეორე - მშრომელთა საცხოვრებელი და სამუშაო პირობების გაუმჯობესება და მესამე - პოლიტიკური გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში მშრომელებისა და ბიზნეს ჯგუფების მაქსიმალური ჩართვა (EurWork, 2007).

მუშათა ფუნდამენტური შრომითი უფლებების საერთო წესდება - ეს წესდება ევროკავშირმა მიიღო 1989 წლის დეკლარაციით, ყველა წევრი სახელმწიფოს (გაერთიანებული სამეფოს გარდა) შეთანხმების საფუძველზე. ამ წესდებაში ხაზგასმულია ძირითადი პრინციპები, რაზე დაყრდნობითაც ფორმულირდა ევროკავშირის შრომითი სამართლის მოდელი და რაზე დაყრდნობითაც შემდგომი ათწლეულის მანძილზე შეიქმნა ევროპული სოციალური მოდელი. ამ წესდების შექმნის საფუძველი 1985 წელს, საერთო ევროპული შრომითი ბაზრის შექმნიდან არსებული წუხილი და შეკითხვები გახდა, რაც მიემართებოდა საჭიროებას, რომ შექმნილიყო საერთო ევროპული ბაზრის პარალელურად ამ ბაზართან დაკავშირებული სოციალური პრობლემების მონიტორინგი/მოგვარებისათვის საჭირო დოკუმენტი. წესდება ოცდაათ მუხლად არის ჩაშლილი, დისერტაციისთვის კი მნიშვნელოვანია 7-9 მუხლები (საცხოვრებელი და სამუშაო პირობების გაუმჯობესება), მშრომელთა გაერთიანების და კოლექტიური ქმედების თავისუფლება (11-14 მუხლები), სამუშაო ადგილზე უსაფრთხოების და ჯანმრთელობის უფლება (მეცხრამეტე მუხლი), და წევრი სახელმწიფოების ვალდებულება - რომ მოახდინონ წესდების იმპლემენტაცია (27-ე და 30-ე მუხლები). აღსანიშნავია, რომ წესდების მიღების შემდეგ, ევროკავშირის სოციალური

მოქმედების პროგრამა პირველ რიგში სწორედ ამ წესდებას ეყრდნობა, როგორც საკვანძო დოკუმენტს (EurWork, 2011)

ევროკავშირის წესდება ფუნდამენტურ უფლებათა შესახებ - დოკუმენტი 2012 წლის 26 ოქტომბერს გამოქვეყნდა, როგორც ევროკავშირის ყველა წევრი სახელმწიფოს მიერ სავალდებულოდ გასაზიარებელი ტექსტი (Official Journal of the European Union, 2012). დოკუმენტი დაყოფილია შვიდ თავად, თითოეული თავი დეტალურად განმარტავს წესდების ღირებულებებს და ფასეულობებს. მაგალითად: პირველი თავი ეძღვნება ღირსებას, მეორე - თავისუფლებას, მესამე - თანასწორობას, მეოთხე - სოლიდარობას, მეხუთე - მოქალაქეთა უფლებებს, მეექვსე - სამართლიანობას, მეშვიდე კი იმ მთავარ პირობებს, რითაც წარიმართება წესდების იმპლემენტაცია და გავრცელება.

სამუშაო ადგილზე უსაფრთხოების საკითხი ხაზგასმულია მეოთხე თავში „სოლიდარობის“ შესახებ, კერძოდ, 31-ე მუხლში აღნიშნულია, რომ ყველა მშრომელს აქვს უფლება, იმუშაოს ისეთ პირობებში, სადაც დაფასებული იქნება მისი ჯანმრთელობა, უსაფრთხოება და ღირსება. ოცდამეთოთხმეტე მუხლში ხაზგასმულია, რომ აუცილებელია სოციალური დაცულობის და ბენეფიტების სისტემის მუშაობა ისეთი შემთხვევებისთვის, როგორებიცაა დეკრეტული შვებულება, ავადმყოფობა, ან საწარმოო ტრავმა³⁹.

შრომითი უფლებები ასოცირების ხელშეკრულებაში

ევროკავშირის და საქართველოს სახელმწიფოს შორის გაფორმებულ ასოცირების ხელშეკრულებაში (2014), საქართველოს მიერ ნაკისრ ვალდებულებებში ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ვალდებულება სამუშაო ადგილზე უსაფრთხოების და ჯანმრთელობის საკითხის გაუმჯობესებაა. მაგალითად, ხელშეკრულების 228-ე მუხლის მეორე ნაწილში, მხარეები თანხმდებიან რომ უზრუნველყოფენ გარემოს დაცვის და შრომითი უფლებების დაცვისთვის საჭირო სამართლებრივი

³⁹ ცხადია, სოციალური დაცულობა და ბენეფიტი უფრო ანაზღაურებითი ხასიათისაა და არ აქვს პრევენციული ბუნება, ვინაიდან საწარმოო ტრავმები ხშირად ფატალური, ან ჯანმრთელობისთვის უკიდურესად დამაზიანებელია. თუმცა ზარალის ანაზღაურებაზე ხაზგასმა თავისთავად ნიშნავს იმას, რომ ადამიანის შრომა დაფასებული და მნიშვნელოვანია - როგორც ღირებულება.

დოკუმენტების დახვეწას და საჭირო ეფექტური პოლიტიკური კურსების დაგეგმვას და განხორციელებას.

229-ე მუხლში ეს შეთანხმება დეტალურად არის ჩაშლილი. კერძოდ: პირველ ნაწილში მხარეები თანხმდებიან რომ იზიარებენ საერთო შრომით სტანდარტებს და ხელშეკრულებებს, რომლებიც ამ სტანდარტებს ქმნიან. კერძოდ: მხარეები თანხმდებიან რომ რომ პროდუქტიული შრომა და ღირსეული შრომითი პირობები გლობალიზაციის მართვის საკვანძო ელემენტია და რომ საერთაშორისო ვაჭრობის განვითარების კონტექსტში, ღირსეული შრომითი პირობები განვითარების აუცილებელი ელემენტია. 229-ე მუხლის მეორე ნაწილში, შეთანხმებაში შემოდის შრომის საერთაშორისო ორგანიზაცია, კერძოდ, მხარეები თანხმდებიან რომ პატივს სცემენ შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის მიერ, 1998 წლის კონფერენციაზე მიღებულ შრომის ფუნდამენტური პრინციპების და უფლებების დეკლარაციას, რომ მხარეები იზიარებენ საერთაშორისოდ აღიარებულ შრომით სტანდარტებს, რომლებიც შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის კონვენციებშია ასახული. კერძოდ: 1) გაერთიანების უფლება და კოლექტიური ქმედების უფლების აღიარება 2) ყველა სახის იძულებითი შრომის გაუქმება 3) ბავშვთა შრომის გაუქმება 4) სამუშაო ადგილზე დისკრიმინაციის გაუქმება⁴⁰.

235-ე მუხლის პირველ ნაწილში, მხარეები თანხმდებიან რომ არ არის მართებული ინვესტიციების ან ვაჭრობის მოზიდვის მიზნით შრომითი რეგულაციების იმგვარი შეკვეცა, რომ ამან გამოიწვიოს სამუშაო ადგილზე მშრომელთა უსაფრთხოების და ჯანმრთელობის მხრივ რაიმე სახის პრობლემები. 237-ე მუხლში კი მხარეები თანხმდებიან, რომ იმგვარ რეგულაციებს, რომლებსაც პირიქით, ინვესტიციების მოზიდვის შენელების გამოწვევა შეუძლიათ, მიიღებენ აბსოლუტურად ღიად და ისე, რომ ამან არ გამოიწვიოს რაიმე სახის ეჭვები.

⁴⁰ აღსანიშნავია, რომ 2003-2012 წლებში, ე.წ „რადიკალური საბაზრო რეფორმების“ პერიოდში, შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციას არაერთი კრიტიკული შენიშვნა ჰქონდა საქართველოში მიმდინარე რეფორმების შესახებ. მეტიც, შრომის უსაფრთხოების და კოლექტიური ქმედების უფლებები 2006 წლის შრომის კოდექსში მართლაც შეიკვეცა, რასაც ქვემოთ შესწავლილი ემპირიული მასალა ადასტურებს. შესაბამისად, ასოცირების ხელშეკრულებაში ამ უფლებების, როგორც სავალდებულოდ გასაზიარებელის შეტანა და კონკრეტულ მუხლებში შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის, როგორც რეფორმის სტანდარტის გამოყოფა საქართველოს სახელმწიფოს ავალდებულებდა რომ რადიკალურად გადაეხედა 2006 წლიდან არსებული შრომითი ურთიერთობების ნორმებისათვის.

II.II ასოცირების ხელშეკრულება როგორც ცვლილების დასაწყისი

ასოცირების ხელშეკრულების გაფორმების შემდეგ, საქართველოში შრომითი ურთიერთობების სტანდარტები ეტაპობრივ ცვლილებას დაექვემდებარა რაც ერთმანეთთან დაკავშირებულ რიგ ნაბიჯებში გამოიხატა. მაგალითად, ასოცირების ხელშეკრულების 228-ე მუხლი აღნიშნავს რომ ორივე მხარე (საქართველო და ევროკავშირი) დიდ მნიშვნელობას ანიჭებს შრომითი უსაფრთხოების მაღალ დონეს.

ეს მტკიცება გრძელდება 229-ე მუხლში, სადაც შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის (ILO – International Labour Organization) 86-ე სესიაზე ხაზგასმით და “შრომის ფუნდამენტური პრინციპების და უფლებების” მოხსენიებით მხარეები იღებენ ვალდებულებას რომ პატივი სცენ, გაავრცელონ ინფორმაცია და იზრუნონ ძირითადი შრომითი სტანდარტების დანერგვაზე. ამასთან ერთად იგულისხმება გაერთიანების და კოლექტიური ქმედების თავისუფლება, იძულებითი და სავალდებულო შრომის ნებისმიერი ფორმის გაუქმება, ბავშვთა შრომის აკრძალვა და სამუშაო ადგილზე დისკრიმინაციის პრაქტიკებთან ბრძოლა (2014).

II.III ლოკალური კონტექსტები როგორც კრიზისის ინდიკატორები

აღსანიშნავია, რომ შრომის უსაფრთხოების ხარვეზის, როგორც ცალკეული პრობლემის წარმოჩენა ასოცირების ხელშეკრულებაში განპირობებული იყო საქართველოში არსებული მძიმე რეალობით. კერძოდ, ტყიბულის და ჭიათურის სამთო-მომპოვებელ ინდუსტრიებში არსებული არასათანადო პირობების შესახებ წლების მანძილზე (2006 წლიდან 2014 წლამდე) მომზადდა არაერთი ანგარიში როგორც მედიის (მჭედლიშვილი, 2012) (კუნჭულია, 2011) (ხალიანი & აფციაური, 2014) (წულაძე, 2014), ასევე პროფესიული კავშირების (დოლაბერიძე, 2013) (საქართველოს პროფესიული კავშირების გაერთიანება, 2014) და არასამთავრობო ორგანიზაციების (რიმპლი, 2012) (ბოკუჩავა, 2010) მიერ. გარდა იმისა რომ ღირსეული შრომის უფლება ევროკავშირის პრიორიტეტი იმთავითვე იყო და არის, როგორც ზოგადად ადამიანის უფლებების უფრო ფართო ცნების შემადგენელი, ღირსეული შრომის უფლება, როგორც მიზანი ასოცირების ხელშეკრულებაში ქართული რეალობის პრობლემურობასაც ითვალისწინებდა.

II.III.I ტყიბულის შემთხვევა

შრომის უსაფრთხოების პრობლემა გამორჩეულად მწვავედ იდგა ტყიბულში, სადაც „გაერთიანებული პროფკავშირების“ მონაცემებით (იხილეთ ცხრილი) 2009 წლიდან 2014 წლამდე თხუთმეტი მეშახტე შეეწირა სამთო-მოპოვებით სამუშაოებს. ეს პრობლემა ასოცირების ხელშეკრულების შემდეგაც რამდენიმე წლის მანძილზე გაგრძელდა და პიკს 2018 წლისთვის მიაღწია, როდესაც ერთ წელიწადში ცამეტი მუშა შეეწირა ქვანახშირის მოპოვებას. თუმცა, 2019 წლიდან დღემდე ტყიბულში მხოლოდ ერთი ტრაგიკული შემთხვევა მოხდა რაც წინა წლების ტენდენციისგან რადიკალურად განსხვავებულ კლების ტენდენციას ქმნის.

2009	1 დაღუპული
2010	8 დაღუპული
2011	5 დაღუპული
2013	1 დაღუპული
2015	1 დაღუპული
2016	1 დაღუპული
2017	5 დაღუპული
2018	13 დაღუპული

ასოცირების ხელშეკრულების შედეგად ნაკისრი ვალდებულებების შესრულება ტყიბულის და ჭიათურის კრიზისებმა მნიშვნელოვნად დააჩქარეს. ამ მტკიცების გასაძლიერებლად შესაძლებელია იმ ფაქტის ხაზგასმა, რომ კონკრეტული ცვლილებები და სამართლებრივი დოკუმენტები, რამაც ქვეყანაში შრომითი პოლიტიკა შეცვალა 2018 წლიდან (ტყიბულის კრიზისის კულმინაციის პერიოდი) ჩნდება და 2018-2020 წლებში გვირგვინდება როგორც კონკრეტული, ხელშესახები რერეგულირების პოლიტიკური კურსი. თუმცა, 2014-2018 წლები არის გარდამტეხი პერიოდი, როდესაც ტყიბულის მადაროებში მომხდარი ტრაგედიების საპასუხოდ სამოქალაქო საზოგადოება (პირველ რიგში ადგილობრივი მოსახლეობა, შემდეგ არასამთავრობო ორგანიზაციები, აქტივისტი სტუდენტები და ა.შ) აქტიურად მიმართავდნენ პროტესტის რადიკალურ ფორმებს: ხშირად ისეთი რადიკალური,

როგორცაა ქალაქის ფართომასშტაბიანი გაფიცვა და პარალელურად 'საქართველოს ინდუსტრიული ჯგუფის' ადმინისტრაციული შენობის დაკავება 2016 წლის თებერვალში, ან რუსთაველის გამზირის გადაკეტვა თბილისში და მსვლელობები დედაქალაქის ქუჩებში, დაპირისპირება პოლიციასთან, რიგი აქტივისტების დაკავება).

როდესაც ტყიბულის კრიზისზე ვსაუბრობთ, რომელიც დღევანდელი გადმოსახედიდან გარკვეულწილად გაფერმკრთალდა⁴¹ სამუშაო ადგილებზე დაღუპვის შემთხვევების არარსებობის ფონზე (2018 წლიდან საქნახშირის მღაროებში, მათ შორის ყველაზე კრიტიკულ ლოკაციაზე, მინდელის მღაროში არავინ გარდაცვლილა), მნიშვნელოვანია დავყოთ კრიზისი ორ ეტაპად:

პირველი ეტაპი: 2006 – 2014 წლები; **მეორე ეტაპი:** 2014 წლიდან დღემდე.

პირველი ეტაპი დაიწყო „საქართველოს ინდუსტრიული ჯგუფის“ მიერ სააქციო საზოგადოების აქტივების შეძენით და ტყიბულის ქვანახშირის საბადოების ამუშავების პირობით, რომელიც იმ პერიოდში 90-იანი წლების სირთულეების შემდეგ სანახევროდ დაცლილ ქალაქს ამოსუნთქვის საშუალებას მისცემდა. ტყიბული პატარა ქალაქია. 2022 წლისათვის მისი მოსახლეობა მაქსიმუმ 10 000 ადამიანს შეადგენს, 2006 წლისათვის ტყიბულის მოსახლეობა მაქსიმუმ 15 000 ადამიანს შეადგენდა, 1989 წლის აღწერით კი ტყიბულში 22 000 ადამიანამდე ცხოვრობდა.

მაშასადამე, ტყიბული პოსტსაბჭოთა პერიოდის პირველივე წლებიდან დეპოპულაციის მნიშვნელოვანი გამოწვევის წინაშე დადგა. 1989 წლიდან 2006 წლამდე მისი მოსახლეობა დაახლოებით 7 000 ადამიანით შემცირდა (ეს არის შახტების შეჩერების პერიოდი); 2006 წლიდან კი შახტების ამუშავების მიუხედავად, მოსახლეობის კლება კვლავ გაგრძელდა და დამატებით დაახლოებით 5 000 ადამიანი ქალაქიდან საცხოვრებლად სხვაგან წავიდა. შახტების 'საქართველოს ინდუსტრიული ჯგუფის' მიერ შეძენას და მის ამუშავებას ემთხვევა შრომის კოდექსში გაკეთებული

⁴¹ აღსანიშნავია, რომ ტყიბულის ქვანახშირის მომპოვებელი მღაროს, როგორც კომპანიის „საქნახშირის“ გარდა, არსებობს ქვანახშირის კუსტარულად მოპოვების პრაქტიკა. ამ პრაქტიკას ორი მღაროელის სიცოცხლე შეეწირა 2021 წელს, როდესაც შახტში ქვანახშირის ფენა ჩამოიშალა და ორი მღაროელი მოიყოლა. კუსტარულად მოწყობილი მღაროები ინსპექციას ნაკლებად ექვემდებარება და პრაქტიკულად არაოფიციალურად მუშაობს, მეტიც, ამგვარ მღაროებს 2020 წლის შემდეგ, შრომის ინსპექციის მიერ მომპოვებელი საქმიანობა აკრძალულიც კი აქვთ.

რადიკალური ცვლილებები (2006 წელი), როდესაც სახელმწიფომ აქცენტი გააკეთა შრომითი კანონმდებლობის მაქსიმალურ დერეგულირებაზე და ამის მიზეზად ინვესტიციების მოზიდვის აუცილებლობა დაასახელა.

აღსანიშნავია, რომ შახტების ამუშავების მიუხედავად, მისი მატერიალურ-ტექნიკური გადაიარაღება არ მომხდარა და მოპოვება პრაქტიკულად 50-იანი წლების ინფრასტრუქტურის საშუალებით დაიწყო (ნაცვლიშვილი, 2022), დერეგულაციური პოლიტიკის შრომის კოდექსში ინტეგრირებამ კი არსებული რისკებიდან მომდინარე საფრთხეები კოლოსალურად გაზარდა. Human Rights Watch-ის მიხედვით ასოცირების ხელშეკრულებამდე ხშირად ხდებოდა ისე, რომ კომპანია მემახტეებს ვერბალურად უთანხმებდა შრომით კონტრაქტს, რაც მშრომელს მინიმუმამდე უზღუდავდა საკუთარი უფლებების და პოზიციების დაცვის შესაძლებლობას, ამავე ანგარიშში აღნიშნულია რომ 2006 წლის დერეგულაციურ დღის წესრიგსა და სამთო-მოპოვებით მრეწველობაში არსებულ მზარდი სიკვდილიანობის ტენდენციას შორის კორელაცია აშკარაა (Human Rights Watch, 2019).

შრომის კოდექსის ამგვარი 'გამოფიტვის' მიუხედავად, ამუშავებიდან პირველი წლები შედარებით მშვიდი იყო (ამუშავებიდან რამდენიმე თვეში დაიღუპა ერთი მემახტე, 2006 დან 2009 წლამდე მსხვერპლის შესახებ ინფორმაცია არ არის), გაჩნდა სამუშაო ადგილები, დაახლოებით 1200 ადამიანი დასაქმდა „საქნახშირის“ შახტებში, რაც იმას ნიშნავს, რომ ტყიბულის თითქმის ყველა ოჯახს ჰყავდა ერთი მემახტე მაინც.

2010 და 2011 წლები ტყიბულში განსაკუთრებით ტრაგიკული იყო, 2010 წელს რვა მემახტე დაიღუპა ქვანახშირის მოპოვების პროცესში, 2011 წელს კი ხუთი. 2013, 2015 და 2016 წლებში დაღუპული მემახტეების რაოდენობა წელიწადში ერთ ადამიანს უდრიდა⁴². აღსანიშნავია, რომ სამუშაო ადგილების გაჩენის მიუხედავად, არსებული სამუშაო პირობები და ის რისკები, რაც მშრომელების სიკვდილ-სიცოცხლის საკითხს კითხვის ნიშნის ქვეშ აყენებდა აჩენდა საპროტესტო განწყობებს ქალაქში, თუ 2016 წლამდე შრომის ინსპექციაზე და შრომით პირობებზე ძირითადად 'პროფკავშირების გაერთიანება' საუბრობდა, 2016 წლის თებერვლისთვის უკვე შემზადდა ნიადაგი დიდი გაფიცვის ორგანიზებისათვის (პირველი გაფიცვა 2012 წელს შედგა, სადაც

⁴² დაღუპვის მიზეზები დიდწილად იყო „სამთო დარტყმები“ რაც გულისხმობს შახტებში მეთანის ზედმეტ კონცენტრაციას და შედეგად, აფეთქებას, რაც იწვევდა გვირაბების ჩამოშლას.

პირველად გაჟღერდა შრომითი უსაფრთხოების პრობლემა⁴³), 2016 წელს გაფიცვის გარშემო მობილიზება მეტად იყო ორგანიზებული, გაფიცულ მეშახტეებს მხარს უჭერდნენ არასამთავრობო ორგანიზაციები, პროფკავშირები და სტუდენტური ჯგუფები. მეშახტეების მოთხოვნათა ადვოკატირებისას მათ გულშემატკივრებს უკვე გააჩნდათ დასაყრდენი - ეს იყო ასოცირების ხელშეკრულებით ნაკისრი ვალდებულებები რაზეც უნდა დაშენებულიყო ახალი შრომის პოლიტიკა საქართველოში და რაც არსებული პოლიტიკის რადიკალურ გადახედვასაც გულისხმობდა.

აღსანიშნავია, რომ იმერეთის რეგიონის (ტყიბულის მუნიციპალიტეტიც იმერეთის რეგიონს ეკუთვნის) შვიდწლიანი განვითარების სტრატეგიაც, რომელიც 2014 წელს გამოქვეყნდა, მიუთითებდა აუცილებლობაზე, რომ საჭირო იყო რეგიონის გარემოსდაცვითი და შრომითი პოლიტიკის ჰარმონიზაცია ასოცირების ხელშეკრულებით ნაკისრ ვალდებულებებთან (სახელმწიფო რწმუნებულის ადმინისტრაცია იმერეთში, 2014).

2014 წელს გაფორმებული ასოცირების ხელშეკრულება ოფიციალურად ძალაში 2016 წლის გაზაფხულიდან უნდა შესულიყო. შესაბამისად, 2016 წლის დასაწყისში მიმდინარე გაფიცვას ბევრი რამის გადაწყვეტაც შეეძლო და მეშახტეებს უჩნდებოდათ შანსი, უკეთ ებრძოლათ თავიანთი უფლებებისათვის. საინტერესოა რომ გაფიცვის მიმართ მხარდაჭერის მიუხედავად, მის ორგანიზებასა და მართვაში არ მონაწილეობდა 'გაერთიანებული პროფკავშირების' წარმომადგენლობა, ვინაიდან ადგილობრივ დონეზე ორგანიზებული მეშახტეები არ გამოხატავდნენ ნდობას პროფესიული კავშირების გაერთიანების მიმართ. შესაბამისად, ტყიბულელების კოლექტიურ ქმედებაში პროფესიული კავშირების როლი არ იკვეთება, თუმცა შრომითი უფლებების ადვოკატირებაში მათი როლი შესაძენია.

როგორც ზემოთ უკვე აღვნიშნე, 2016 წლის თებერვლის გაფიცვების დროს, მეშახტეებმა მხარდამჭერებთან ერთად გადაწყვიტეს შახტების ადმინისტრაციის შენობის დაკავება და დააყენეს მოთხოვნები: 1) ხელფასების გაზრდა 30-40%-ით 2) შრომითი უსაფრთხოების პირობების გაუმჯობესება. იმ პერიოდისთვის, ადამიანის უფლებათა დაცვის და მონიტორინგის ცენტრი (ახლანდელი სოციალური

⁴³ იხ. „ტყიბულის მეშახტეების მოთხოვნები“ (მომიებულია 28.12.2022)
<https://netgazeti.ge/life/17379/>

სამართლიანობის ცენტრი) მიუთითებდა, რომ ტყიბულში სამთო მოპოვების გარდა, სხვა სამუშაო არ არსებობს და გაფიცვის დიდხანს გაგრძელება ქალაქის პარალიზებას და ღრმა კრიზისის გამოიწვევდა. ცენტრი გამოყოფდა ორ რეკომენდაციას:

- მძიმე ინდუსტრიაში, მათ შორის, ტყიბულში, დასაქმებული ადამიანების შრომითი უფლებების მდგომარეობა, მათი უსაფრთხოებისა და სოციალური დაცვის საკითხი უნდა გახდეს სოციალური პარტნიორობის სამმხრივი კომისიის განხილვის საგანი;
- დაუყონებლივ უნდა შეიქმნას ეფექტური და ქმედითი შრომითი ინსპექტირების მექანიზმი, რომლის უფლებამოსილება საწყის ეტაპზე გავრცელდება იმ საწარმოებზე, რომელიც გულისხმობს დასაქმებულთა შრომას მძიმე, მავნე და საფრთხის შემცველ პირობებში (სოციალური სამართლიანობის ცენტრი, 2016)

საბოლოოდ, შეთანხმება შედგა მომდევნო ორ თვეში ხელფასების 10%-ით გაზრდაზე და შრომითი უსაფრთხოების ზომების გადახედვაზე, აღსანიშნავია რომ შეხვედრაში ოთხი მხარე იღებდა მონაწილეობას: გაფიცული მემახტეების წარმომადგენლობა, „გაერთიანებული პროფკავშირები“, სახელმწიფო და „საქართველოს ინდუსტრიული ჯგუფის“ წარმომადგენლობა⁴⁴.

2016 წლისათვის, შრომითი უსაფრთხოების პრობლემა ტყიბულელებისათვის ჯერ კიდევ არ იდგა იმ მასშტაბებით, რა მასშტაბებიც ამ პრობლემამ 2017-2018 წლებში მიიღო, 2016 წლის გაფიცვა ჯერ კიდევ არ იყო კრიზისის კულმინაცია, ის უფრო ძლიერი ორგანიზების დასაწყისად შეგვიძლია აღვიქვათ. 2017 წლის მაისში „საქნახშირის“ მიერ ექსპლუატაციაში მყოფ შახტში ოთხი მემახტე დაიღუპა, რამაც გლოვა და პროტესტი გამოიწვია როგორც ტყიბულში, აგრეთვე თბილისში. თბილისში მიმდინარე საპროტესტო აქციაზე სტუდენტური ჯგუფის „აუდიტორია 115“-ის წარმომადგენელმა, გიორგი სოფრომაძემ განაცხადა რომ „სახელმწიფო უუნაროა, სახელმწიფო არის მარიონეტი ბიზნესელიტების“⁴⁵.

⁴⁴ იხ. „ტყიბულში გაფიცვა შეწყდა“ (<https://netgazeti.ge/news/98287/>) (მომიებულია 28.12.2022).

⁴⁵ იხ. „გიორგი სოფრომაძე - სახელმწიფო უუნაროა, სახელმწიფო არის მარიონეტი ბიზნესელიტების“ (<https://liberali.ge/articles/view/29221/giorgi-sofromadze-sakhelmtsifo-uunaroa-sakhelmtsifo-aris-marioneti-bizness-elitebis>) მომიებულია (28.12.2022)

ტრაგიკული შემთხვევების სერია 2018 წელსაც გაგრძელდა, აპრილში ერთ დღეს 6 ტყიბულელი მეშახტე შეეწირა საწარმოო შემთხვევას, სახელმწიფომ გადაწყვიტა გლოვის გამოცხადება⁴⁶, აპრილშივე გაიმართა სამხრივი შეხვედრა ჯანდაცვის სამინისტროში პროფკავშირებს, სახელმწიფოსა და „საქართველოს ინდუსტრიულ ჯგუფს“ შორის, სადაც მეშახტეების საინიციატივო ჯგუფი დამოუკიდებლად ითხოვდა დასწრებას, თუმცა მათ ამის უფლება არ მისცეს. მეშახტეების განცხადებით, პროფკავშირები მათ ინტერესებს არ გამოხატავდნენ და ეს სამხრივი შეხვედრა დადებითი შედეგების მომტანი ვერ იქნებოდა.

2016 წლისგან განსხვავებით, 2018 წლის მოლაპარაკებები მეტად უფრო რთული აღმოჩნდა, სიკვდილიანობის ზედმეტად მაღალი მაჩვენებელი მიუთითებდა იმაზე, რომ შრომითი უსაფრთხოების მხრივ მართლაც არსებობდა უმძიმესი სურათი. მნიშვნელოვანი ცვლილების გარეშე მეშახტეთა გაერთიანება მოლაპარაკების პროცესის ჩარჩოში ვეღარ ჯდებოდა, პროფკავშირების ზომიერი მიდგომა მაშინ, როდესაც 2016 წლის კოლექტიურ ქმედებაში - გაფიცებში ისინი ცენტრალურ ძალას არ წარმოადგენდნენ, დიდ მნიშვნელობას ვეღარ ატარებდა, „საქართველოს ინდუსტრიული ჯგუფის“ პოზიციები კი ყველაზე უფრო სუსტი იყო 2018 წლის გაზაფხულ-ზაფხულში, ვინაიდან არსებული ინფრასტრუქტურის და სიკვდილიანობის სწრაფი ზრდის ფონზე, ჯგუფს მოუწევდა არსებული სტატუს-კვოს დარღვევა და წარმოების უსაფრთხოებაში გაცილებით უფრო დიდი ფინანსური რესურსების ინვესტირება.

კრიზისის კულმინაციად ამავე წლის ივლისის მოვლენები გადაიქცა, როდესაც კიდევ ერთხელ მოხდა ტრაგედია, საწარმოო შემთხვევამ ამჯერად ერთ დღეში ოთხი მეშახტის ერთად დაღუპვა გამოიწვია⁴⁷. ამავე წლის დეკემბერში, სახელმწიფომ საბოლოოდ მიიღო შრომის კოდექსი⁴⁸ და ამით მნიშვნელოვნად გაიძლიერა პოზიციები დამსაქმებელს და დასაქმებულს შორის არსებულ ურთიერთობაში.

⁴⁶ იხ. „ტყიბულში მომხდარი ტრაგედიის გამო 6 აპრილი გლოვის დღედ გამოცხადდა“ <https://netgazeti.ge/news/265567/> (მომიებულია 29.12.2022).

⁴⁷ იხ. „მინდელის შახტაში ოთხი მეშახტე დაიღუპა“

<https://reginfo.ge/people/item/8404-tybibulshi,-mindelis-shaxtshi-4-meshaxte-daigupa>

(მომიებულია

2.01.2023)

⁴⁸ ცხადია, შრომის ახალი კოდექსის მიღება გამოიწვია როგორც ასოცირების ხელშეკრულებაში არსებულმა ვალდებულებებმა, აგრეთვე ზეწოლამ სამოქალაქო საზოგადოების მხრიდან (ამ მხრივ მნიშვნელოვანია როგორც მემარცხენე სტუდენტური ჯგუფები, ასევე არასამთავრობო ორგანიზაციები). ამგვარი ზეწოლა შესაძლებელი გახდა ასოცირების ხელშეკრულების არსებობით,

ახალი შრომის კოდექსის ის ნაწილი, რომელიც შრომით უსაფრთხოებას შეეხება, ცხადია დიდწილად ასოცირების ხელშეკრულებით ნაკისრი ვალდებულებების და ტყიბულელი მემახტეებისა და მათი მოკავშირეების ერთობლივი ბრძოლის შედეგია. თუ 2006 წლის ცვლილებებით სახელმწიფო შესუსტდა როგორც შრომითი ურთიერთობების ფასილიტატორი, 2018 წლის ცვლილებების შედეგად სახელმწიფომ დაიბრუნა შრომითი ურთიერთობების არბიტრის და წესების დამდგენის პოზიცია როგორც ახალი კანონებით, აგრეთვე ინსტიტუციების სახით.

სახელმწიფოს მიდგომა შრომის უსაფრთხოების მიმართ „ევროპეიზაციის“ შედეგად ცვლილებას დაექვემდებარა მრავალწლიანი ბრძოლის შედეგად, აქ აღსანიშნავია რომ სახელმწიფოს მცდელობები, სამმხრივი შეხვედრების და მოლაპარაკებების გზით (ბიზნეს-ჯგუფების და მშრომელების მონაწილეობით) გადაეჭრა კრიზისული სიტუაციები, ამო აღმოჩნდა. შრომის პოლიტიკის ცვლილება დაიწყო შიდა და გარე ზეწოლების შედეგად, კერძოდ ეს შრომის უფლებების ადვოკატების შიდა აქტორების და ევროკავშირის მიერ შექმნილი ასოცირების დღის წესრიგის სინთეზი იყო. ეს სინთეზი შეგვიძლია წავიკითხოთ როგორც ბეჩის მიერ აღწერილ „იძულებითი“ ევროპეიზაცია (Bache, 2003). საბოლოოდ, სახელმწიფოს მოუწია ამ ნაბიჯების გადადგმა და ევროკავშირში არსებული შრომითი პოლიტიკის წესების, სტანდარტების და კანონების ინტერნალიზება ახალ შრომის კოდექსში.

აქვე, აღსანიშნავია რომ „საქართველოს ინდუსტრიულ ჯგუფს“ მოუწია „საქნახშირის“ გაყიდვა გამომდინარე იქიდან რომ ახალი კოდექსით დაანონსებული ცვლილებები კომპანიისთვის კოლოსალურ ფინანსურ ხარჯთან იყო დაკავშირებული.

ევროპის საპარლამენტო კვლევითმა ცენტრმა, 2019 წელს, საქართველო-ევროკავშირის შორის გაფორმებული ასოცირებული ხელშეკრულების ყოველწლიური ანგარიშის გამოქვეყნებისას, ხაზი გაუსვა შრომითი უსაფრთხოების პრობლემას თუმცა იქვე არის აღნიშნული რომ ასოცირების ხელშეკრულებიდან ერთ წელიწადში (2015 წელს) საქართველოს მთავრობას უკვე გამოცხადებული ჰქონდა რეფორმების

რითაც ისარგებლეს ამ ჯგუფებმა და ინტერესების არტიკულირების ტაქტიკა მთლიანად ასოცირების ხელშეკრულების ვალდებულებების შესახებ დისკურსზე ააგეს, სწორედ ასე უნდა დავინახოთ ევროპეიზაციის დისკურსული განზომილება: როგორც შესალებლობა არასახელისუფლებო აქტორებისთვის რომ ახლებურად დაიწყონ ინტერესთა აგრეგაცია და არტიკულაცია.

გეგმა. ანგარიშში ცალკეულად არის გამოყოფილი სამთო-მომპოვებელი მრეწველობა და აღნიშნულია რომ ხელისუფლებამ გაითვალისწინა საპროტესტო ჯგუფების და არასამთავრობო ორგანიზაციების მოთხოვნები (აქვე არის აღნიშნული ის აქციები და გაფიცვები, რაც ტყიბულსა და თბილისში ტარდებოდა). პარალელურად, ანგარიშში პოზიტიურად არის შეფასებული შრომის ინსპექციის ინსტიტუტის ხელახალი შექმნა და იქვე არის რეკომენდაცია რომ საჭიროა შრომის ინსპექციას ჰქონდეს ფართო მანდატი⁴⁹.

პანდემიის პერიოდში, 2021 წლის ივლისში ტყიბულში კიდევ ერთი გაფიცვა დაიწყო, მეშახტეები ამჯერადაც ხელფასების ზრდას და უკეთეს შრომით პირობებს ითხოვდნენ, მე დავუკავშირდი რამდენიმე მათგანს, შევძელი სიღრმისეული ინტერვიუების ჩაწერაც, შევითხვაზე: შეიცვალა თუ არა ახალი შრომის კოდექსის და „საქნახშირის“ მფლობელის ცვლილების შემდეგ რაიმე შახტებში, პასუხი იყო რომ ცვლილებები მართლაც მოხდა, მათ შორის შრომის ინსპექციის სახით. მაგალითად: ერთ-ერთი რესპონდენტი აღნიშნავს რომ 2021 წლის ივლისისთვის შახტები უკვე სრული დატვირთვით მუშაობენ, მათ შორის მინდელის შახტიც, რომელიც განსაკუთრებით სახიფათოდ იყო მიჩნეული და ბოლო ტრაგედიები სწორედ იქ მოხდა. შრომის ინსპექციის დაანონსებასთან ერთად, რესპონდენტმა აღნიშნა რომ შეიცვალა ქვანახშირის მოპოვების წესიც. კერძოდ: წინა წლებისგან განსხვავებით, როდესაც ქვანახშირის საბადოში პროტოკოლური „აფეთქების“ დროს მეშახტეები აფეთქების ზონიდან 100 მეტრის დაშორებაზე გადიოდნენ უსაფრთხოების მიზნით, ეს დაშორება გაიზარდა 300 მეტრამდე (ინტერვიუ „საქნახშირის“ შახტებში დასაქმებულებთან 1, 2021).

რესპონდენტმა აღნიშნა, რომ ეს ცვლილება ახალი მფლობელების მიერ იყო ინიცირებული და მეშახტეებთან შეხვედრაზე ახალი კომპანიის წარმომადგენლობამ რამდენჯერმე გამოიყენა სლოგანი „პირველ რიგში - უსაფრთხოება!“, ეს ფაქტი დასტურდება სხვა მეშახტის მონათხრობითაც (ინტერვიუ „საქნახშირის“ შახტებში დასაქმებულებთან 1, 2021) (ინტერვიუ „საქნახშირის“ შახტებში დასაქმებულებთან 2, 2021). „საქნახშირის“ ახალი მფლობელების მიერ გამოჩენილ ინიციატივებზე, 2021 წლის ივნისში, ჩემს მიერ ჩატარებულ ინტერვიუში ისაუბრა „გაერთიანებული

⁴⁹European Parliamentary Research Service. 2020. *Association Agreement between the EU and Georgia: European Implementation Assessment (update)*.

პროფკავშირების” ახალგაზრდული ორგანიზაციის ლიდერმა, ის აღნიშნავდა რომ ტყიბულის ტრაგედიების ერთ-ერთი მთავარი გამომწვევი მიზეზი შახტებში მეთანის გაზის დაგროვება იყო, რის შედეგადაც ხდებოდა მოულოდნელი აფეთქებები (საწარმოო აფეთქებებისგან დამოუკიდებლად), ახალმა მფლობელებმა კი შახტებში დააყენეს მვირადღირებული აპარატურა, რომელიც ადგენს მეთანის გაზის კონცენტრაციის მაჩვენებელს და სახიფათო ზღვარის დაფიქსირების შემთხვევაში, გზავნის გამაფრთხილებელ სიგნალს (წარმომადგენელი, 2021 წელი).

მიუხედავად უსაფრთხოების საკითხებთან დაკავშირებით „ფრთხილი“ კმაყოფილებისა, გაფიცვას კონკრეტული მიზნები და მოთხოვნები ჰქონდა, სადაც უსაფრთხოების კომპონენტიც უფრო განსხვავებული კუთხიდან იყო წარმოჩენილი. კერძოდ, მეშახტეებმა აღნიშნეს რომ ახალმა მფლობელმა გადაწყვიტა ანაზღაურების სისტემის ცვლილება, რომელიც უწინ (2018 წლის ჩათვლით) აწყობილი იყო გამომუშავებაზე (რაც უფრო მეტ ქვანახშირს მოიპოვებ, მეტ თანხას გამოიმუშავებ), ეს იწვევდა იმას რომ მეშახტეები ნაკლებ ყურადღებას უთმობდნენ უსაფრთხოებას და ამით იზრდებოდა ტრაგიკული შემთხვევების რისკები. ახალმა მფლობელმა განაცხადა რომ საქნახშირი ანაზღაურების ახალ წესს დანერგავდა, რომელიც მეშახტეთა მხრიდან ყოველთვიური გეგმების შესრულებს მოითხოვდა, ამ გეგმის შეუსრულებლობა კი ხელფასზე ცუდად აისახებოდა და რეალურად ასაღები თანხა განახევრდებოდა (ინტერვიუ „საქნახშირის“ შახტებში დასაქმებულებთან 1, 2021) (ინტერვიუ „საქნახშირის“ შახტებში დასაქმებულებთან 2, 2021) (ინტერვიუ „საქნახშირში“ დასაქმებულ მეშახტეებთან 3, 2021)

ეს მართლაც ასე მოხდა 2021 წლის ივნისში, რასაც მეშახტეებისგან პროტესტი მოჰყვა და მათ შახტი შიგნიდან ჩაკეტეს, იქიდან გამოსვლაზე კი უარი განაცხადეს. კრიზისი ტყიბულის მაჟორიტარი-დეპუტატის ჩართულობით მოგვარდა, როდესაც კომპანია დათანხმდა მეშახტეებისათვის სრული ანაზღაურების გადაცემას⁵⁰, მეშახტეებმა კი თავის მხრივ დადეს პირობა რომ გაზრდიდნენ მოპოვების ტემპებს⁵¹. აღსანიშნავია, რომ სწორედ ამ კრიზისული სიტუაციების პარალელურად, 2014 წლიდან მიმდინარეობდა სახელმწიფოს მხრიდან შრომითი კანონმდებლობის

⁵⁰იხ. „საქნახშირი: ტყიბულში ადმინისტრაციასა და მეშახტეებს შორის შეთანხება შედგა“ <https://www.radiotavisupleba.ge/a/31102573.html> (3.01.2023)

⁵¹ იქვე

ეტაპობრივი გადახედვის პროცესი, რაც 2018 წელს ცვლილებების დაანონსებით და 2019 წელს ახალი შრომის კოდექსის მიღებით დასრულდა, ამაზე უფრო ვრცლად ქვემოთ ვისაუბრებთ. თუმცა, კრიზისების აღწერისას, ცხადი ხდება სახელმწიფოს აქტიური როლი მოლაპარაკებების პროცესში ტყიბულის 2016 წლის გაფიცვებში, 2018 წლის ტრაგედიების შემდეგ და 2021 წლის გაფიცვის დროს. ზემოთ აღწერილი პროტოკოლური ცვლილებები შრომის უსაფრთხოების გაძლიერების მხოლოდ ერთი ნაწილია, სახელმწიფომ 2019 წლიდან შექმნა ის სამართლებრივი ბაზა, რაც ტყიბულსა და ჭიათურაში (და ზოგადად, მთელს ქვეყანაში) შრომის უსაფრთხოების პრობლემას მნიშვნელოვნად ცვლიდა და აუმჯობესებდა.

II.III.II ჭიათურის შემთხვევა

ჭიათურაში, მიუხედავად შედარებით ნაკლები ადამიანური მსხვერპლისა⁵² (მალაროები შახტებისგან განსხვავდებიან ნაკლები სიღრმით, მანგანუმი - ქვანახშირისგან განსხვავებით მიწის უფრო ზედა ფენებში მოიპოვება, შესაბამისად, ე.წ. „სამთო დარტყმების“ ანუ, გვირაბებში მეთანის გაზის დაგროვების და აფეთქების რისკები, ბევრად დაბალია), კრიზისული სიტუაცია ბოლო ათწლეულის მანძილზე მაინც ცალსახა იყო.

1991 წლიდან 2006 წლამდე ჭიათურის საბადოები ტყიბულის მსგავსად დალუქული იყო, 2006 წლიდან კი საბადო „ჯორჯიან მანგანეზის“ საკუთრებაში გადადის. ტყიბულის მსგავსად, ჭიათურის მალაროებიც ინფრასტრუქტურულად მოძველებული იყო, გვირაბები, ლიანდაგები და მატარებლები საბჭოთა პერიოდის ტექნიკით იყო წარმოდგენილი, რაც შრომის უსაფრთხოების პრობლემებზე მიუთითებდა.

პირველი გაფიცვა ჭიათურელმა მალაროელებმა დამოუკიდებელი საქართველოს არსებობის ისტორიაში 2012 წლის ოქტომბერში შეძლეს, 3700

⁵² თუ ტყიბულში 2009 წლიდან 2018 წლამდე უწყვეტად იღუპებოდნენ მშრომელები, ჭიათურაში ტრაგედიები ამ პერიოდის მანძილზე ბევრად უფრო ნაკლები რაოდენობით ხდებოდა. პირველი ტრაგედიები მოხდა 2013 წელს, სადაც პირველი შემთხვევის დროს ერთი მალაროელი დაიღუპა მეორე შემთხვევის დროს კი - 2, შემდეგ - 2018 წელს ერთი მალაროელი, 2019 წელი - ერთი მალაროელი, 2020 - ერთი მალაროელი, 2022 - ერთი მალაროელი.

დასაქმებული⁵³ ითხოვდა ხელფასის მომატებას და მადაროების ტექნიკურ გადაიარაღებას⁵⁴. მადაროელები ითხოვდნენ ხელფასის 100%-ით ზრდას, თუმცა მოგვიანებით მსჯელობა 25%-მდე ჩამოვიდა, საბოლოოდ კი მმართველი პარტიის, „ქართული ოცნების“ წარმომადგენელის -თინა ხიდაშელის მედიაციით მხარეები ხელფასის 10%-იან ზრდაზე შეთანხმდნენ, ვინაიდან კომპანიის წარმომადგენლობის განცხადებით მათ მეტის რესურსი არ ჰქონდათ. მადაროელები აგრეთვე საუბრობდნენ პოლიტიკურ ზეწოლაზე, რომელსაც მათზე ახორციელებდნენ 2012 წლის პირველ ოქტომბრამდე, და ითხოვდნენ იმ პირების სიის შედგენას, რომლებიც ამაში მონაწილეობას იღებდნენ.

2013 წელს, „გაერთიანებული პროფკავშირების“ წარმომადგენელი, საქართველოს მეტალურგიული და სამთო მოპოვების მუშაკთა პროფკავშირის თავმჯდომარე, თამაზ დოლაბერიძე წერდა რომ 2012 წლის ოქტომბერი გარდამტეხი იყო პროფკავშირებისათვის, ვინაიდან 2003-2012 წლები მათთვის იყო დისკრიმინაციის და დაშინების წლები, მისივე თქმით ამ პერიოდში პროფკავშირების წევრებს ხშირად დამუქებებიან ფიზიკური ანგარიშსწორებით ან დაპატიმრებითაც კი. დოლაბერიძე აღნიშნავდა რომ სახელმწიფოს სურდა - დასაქმებულები კმაყოფილები ყოფილიყვნენ მადაროების და შახტების ამუშავებით, ანუ იმით, რომ სამუშაო ადგილები შეიქმნა, თუმცა არ უნდოდა იმაზე საუბარი, თუ რამდენად ღირსეული იყო ეს სამუშაო ადგილები. დოლაბერიძე აღნიშნავს რომ ტყიბულის მადაროებისგან განსხვავებით, სადაც მეთანის აირის დაგროვება ქმნიდა შრომის უსაფრთხოებისათვის კოლოსალურ რისკებს, ჭიათურაში უსაფრთხოებისათვის მთავარი რისკები იქმნებოდა მადაროებში შესასვლელი ლიანდაგების გაუმართავობის მიზეზით (დოლაბერიძე, 2013).

დოლაბერიძე ჭიათურაში მომხდარი საწარმოო შემთხვევების მიზეზად ასახელებს ლიანდაგების გაუმართაობას და ამ პრობლემას დეტალურად აღწერს: მისი თქმით, ლიანდაგები მადაროს შიგნით ბევრ ადგილას იყო ავარიულ მდგომარეობაში და იყო ჩავარდნილი, მაშინ როდესაც ეს ლიანდაგები ელმავალების

⁵³ (ჭიათურის მოსახლეობა სულ 12-13 000 ადამიანია, რაც იმას ნიშნავს რომ ტყიბულის მსგავსად პრაქტიკულად ყველა ოჯახში ერთი ადამიანი მაინც არის მადაროში დასაქმებული)

⁵⁴ იხ. „მადაროელთა გაფიცვა გრძელდება“

<https://www.radiotavisupleba.ge/a/chiatura/24744661.html> (მოძიებულია 27.12.2022)

ტრანსპორტირებისთვის მუდმივ რეჟიმში გამოიყენებოდა. მიუხედავად ამისა, ხშირად ხდებოდა რომ ელმავალის ბიგები ვერ ეხებოდნენ ელექტროსადენებს და მუშები ხელით იჭერდნენ ელექტროსადენებს, რაც ტრაგიკულ შემთხვევებს იწვევდა. დოლაბერიძე აგრეთვე აღნიშნავდა რომ იყო ისეთი შემთხვევები, როდესაც ვაგონი გადაბრუნდა და ქვეშ მოიყოლა მალაროელები. მეორე მთავარი პრობლემა კი იმაში მდგომარეობდა რომ მალაროელებში არ არსებობდა სათანადო განათების სისტემა მაშინ როდესაც მალაროელებში ბუნებრივი სინათლე არ აღწევს, განათების გამართულობას კრიტიკული მნიშვნელობა აქვს რომ დაცული იყოს ადამიანის უსაფრთხოება. დოლაბერიძე იხსენებდა 2011 წელს მომხდარს, როდესაც განათების ხარისხის ნაკლებობის გამო ერთ მალაროელს მატარებელი დაეჯახა და მალაროელი გარდაიცვალა (დოლაბერიძე, 2013).”

ინფრასტრუქტურის გაუმართაობის პრობლემაზე საუბრობს 2014 წელს, ჭიათურის მალაროში მომხდარი საწარმოო ტრავმის შედეგად დაზარალებული მალაროელი, რომელიც აღნიშნავს, რომ ადმინისტრაციამ იცოდა საბურღი მანქანის გაუმართაობის შესახებ, თუმცა სთხოვდა მალაროელებს რომ მაინც გამოეყენებინათ დაზიანებული ინფრასტრუქტურა რათა შეესრულებინათ მომპოვებელი კვოტა, ამ კვოტის შეუსრულებლობის შემთხვევაში, მალაროელები ანაზღაურებას ვერ მიიღებდნენ, მალაროელს მოუწია დაზიანებული მანქანის გამოყენება, უეცრად - მანქანა წყობიდან გამოვიდა და მალაროელმა ხელი დაკარგა. საბოლოოდ, კომპანია დათანხმდა მალაროელის მკურნალობას, ხელის იმპლანტისთვის ხარჯის გაღებას და დასახიჩრებული მალაროელის სხვა, უფრო დაბალანაზღაურებად პოზიციებზე გადაყვანას⁵⁵.

2015 წლის ნოემბერში, ჭიათურაში მორიგი საწარმოო შემთხვევა დაფიქსირდა, ამ შემთხვევის შედეგად ორმა მალაროელმა მხედველობა დაკარგა⁵⁶, ამ შემთხვევამ კიდევ ერთხელ გააქტიურა შრომის უსაფრთხოების შესახებ დისკუსია. მნიშვნელოვანია იმის აღნიშვნა, რომ ჭიათურაში ტყიბულისგან განსხვავებით უსაფრთხოების რისკები შედარებით ნაკლებად მძიმეა, პლუს - მანგანუმი

⁵⁵ იხ. „Human Rights Watch calls on Georgia's government to end dangerous mining practices” <https://oc-media.org/human-rights-watch-calls-on-georgia-s-government-to-end-dangerous-mining-practices/> (მომიებულია 20. 12.2022)

⁵⁶ იხ. „აფეთქება მიწისქვეშ, რომელსაც ორი მალაროელის მხედველობა შეეწირა” <https://www.radiotavisupleba.ge/a/afetkeba-chiaturis-magaroshi/27393122.html> (მომიებულია 4.01.2023)

ქვანახშირზე უფრო ძვირი პროდუქტია და ხელფასების მხრივაც სიტუაცია ნაკლებად სავალალო იყო. თუმცა, 2016 წლის თებერვალში, ტყიბულის გაფიცვას⁵⁷ სოლიდარობის გამოხატვის მიზნით ჭიათურელი მალაროელებიც შეუერთდნენ⁵⁸.

ჭიათურაში „ჯორჯიან მანგანუზის“ მიმართ, შრომითი უსაფრთხოების სფეროში არსებული კრიზისის გარდა, არსებობდა მეორე სახის პრეტენზიაც - კომპანია ვერ უზრუნველყოფა სამთო-მომპოვებელი საქმიანობის იმგვარ ჩატარებას, რომ ეკონტროლებინა გარემოსთვის მიყენებული ზიანი, ამან შედეგად გამოიწვია ის, რომ ხელისუფლებამ კომპანიის მმართველობის უფლება მფლობელებს ჩამოართვა და სპეციალურად დანიშნულ მმართველს გადააბარა, იმ მიზნით, რომ გაკონტროლებულიყო გარემოსთვის მიყენებული ზარალი და შეცვლილიყო მომპოვებელი პროტოკოლი⁵⁹. ცხადია, ხელისუფლების გამოჩენა ჭიათურაში, 2017 წელს საერთოდ არ უკავშირდებოდა მალაროელთა შრომით უსაფრთხოებას და აბსოლუტურად გამომდინარეობდა გარემოსდაცვითი საკითხებიდან. თუმცა, მოვლენებმა აჩვენეს რომ ხელისუფლება დაინტერესებული იყო „ჯორჯიან მანგანუზის“ არა მხოლოდ გარემოსდაცვითი პრობლემებით, არამედ საწარმოო ურთიერთობების გამოწვევებითაც, რაც მალევე დადასტურდა⁶⁰.

როგორც ტყიბულში, ასევე ჭიათურაში, საქართველოსა და ევროკავშირს შორის, 2014 წელს გაფორმებულმა ასოცირების ხელშეკრულებამ მშრომელთა უფლებების ადვოკატირების ახალი შესაძლებლობები გახსნა. ადვოკატირების შესაძლებლობის გაჩენა შეგვიძლია მოვნიშნოთ, როგორც ევროპეიზაციის დისკურსული განზომილება, ისევე როგორც ეს ტყიბულის შემთხვევაში მოხდა. როგორც აღმოჩნდა, რეფორმების დღის წესრიგის ამოქმედებას გარკვეული ბიძგი სჭირდებოდა. ტყიბულში ეს ბიძგი 2016-2018 წლების მოვლენები იყო, ჭიათურაში

⁵⁷ ჭიათურელი მალაროელების 2012 წლის გაფიცვის შემდეგ, ტყიბულელი მეშახტეების 2016 წლის გაფიცვა იყო შესაძლებლობა ჭიათურელებისთვის, რომ დაეწყოთ თვითორგანიზების ფორმების ძიება

⁵⁸ იხ. „ჭიათურელი მალაროელები ტყიბულელ მეშახტეებს შეუერთდნენ“ <https://imedinews.ge/ge/politika/117301/chiatureli-magaroeebi-tkibulel-meshakhteebs-sheuertdnen> (მოძიებულია 4.01.2023)

⁵⁹ იხ. „გარემოს დაცვის სამინისტრომ „ჯორჯიან მანგანუზში“ სპეციალური მმართველი დანიშნა“ <https://reginfo.ge/environment/item/410-garemos-dazvis-saministrom-%E2%80%99Ejorjian-manganezshi%E2%80%999C-spezialuri-mmartveli-danishna> (მოძიებულია 4.01.2023)

⁶⁰ მაგალითად, 2023 წლის გაფიცვის დროს, გაფიცულ მალაროელებს და დამსაქმებელ კომპანიას შორის, მედიაციის პროცესში შრომის ინსპექციამ მიიღო მონაწილეობა. იხ. „მალაროელების პროტესტი გრძელდება, მედიაში შრომის ინსპექციამ მიიღო მონაწილეობა“ <https://www.ajaratv.ge/article/116452> (მოძიებულია 12.08. 2023)

2012 წლის გაფიცვის შემდეგ პირველი დიდი გაფიცვა გაიმართა 2019 წელს, სადაც 3000-ზე მეტი მადაროელი მოითხოვდა ხელფასის 30%-იან მომატებას, ჯანდაცვის პაკეტის გაუმჯობესებას და შრომის უსაფრთხოებისთვის საჭირო ინფრასტრუქტურის გადაიარაღებას⁶¹. აღსანიშნავია რომ შეთანხმება შედგა, რაშიც მონაწილეობა საქართველოს ეკონომიკის მინისტრმა, ნათია თურნავამ მიიღო, კომპანია ხელფასების 25%-იან ზრდაზე და სხვა მოთხოვნების ეტაპობრივ შესრულებაზე დათანხმდა⁶².

2020 წლის 24 აგვისტოს, ჭიათურაში ერთი მადაროელი გარდაიცვალა საწარმოო შემთხვევის დროს, ამ ამბავს გამოეხმაურა „სოციალური სამართლიანობის ცენტრი“ და ჭიათურის მადაროებში არსებულ შრომის არასათანადო სტანდარტებზე მიუთითა. „სოციალური სამართლიანობის ცენტრი“ მოუწოდებდა **სახელმწიფოს** რომ გაეძლიერებინა შრომის ინსპექცია ინსტიტუციურად და დროულად გაეტარებინა დაანონსებული საკანონმდებლო ცვლილებები, გაეძლიერებინა ინსპექცია ადამიანური და ფინანსური რესურსებით. **ინსპექციას კი მოუწოდებდა**, რომ დაუყონებლივ შეემოწმებინა ჭიათურის მადაროების მდგომარეობა და მოეხდინა რეაგირება, და **პროკურატურას**, რომ დაეწყო გამოძიება⁶³.

2021 წლის აპრილში, ჭიათურა კიდევ ერთხელ გაიფიცა და მოთხოვნა კვლავ ხელფასების 25%-იანი ზრდა იყო, აღსანიშნავია რომ პანდემიის პერიოდში ინფლაციამ ფასების ზრდა გამოიწვია, ამიტომაც მადაროელების მოთხოვნა ამ მიზეზს ეყრდნობოდა, საბოლოოდ, შეთანხმება შედგა⁶⁴.

როგორც ტყიბულში, ასევე ჭიათურაში გაფიცვების ორგანიზებაში ჩართული იყო ათასობით ადამიანი, გამომდინარე იქიდან რომ ორივე ქალაქში მთავარი

⁶¹ ჭიათურაში, როგორც უკვე აღვნიშნე, მომპოვებელი კვოტები უმთავრესი შრომითი ვალდებულებაა მუშებისათვის, რაც მადაროელებისთვის განსაკუთრებულ პრობლემებს ქმნიდა, მაგალითად, 2016 წელს, EMC-ს მკვლევარი, გიორგი ღვინჯილია ჭიათურაში წარმოებული სავსე სამუშაოების შემდეგ, თავის სტატიაში წერდა, რომ ორ მადაროელს დღეში 15 ტონა მანგანუმის მოპოვების ვალდებულება ეკისრა, რაც პრაქტიკულად წარმოუდგენელი იყო და რაც დამსაქმებელს ანიჭებდა შესაძლებლობას, მოეთხოვა მადაროელებისთვის ამ კვოტის შესრულება, ან გაეთავისუფლებინა ისინი სამსახურიდან. იხილეთ: „ჭიათურა: კონტროლი და სიძულვილი“ <https://socialjustice.org.ge/ka/products/chiatura-kontroli-da-sidzulvili> (მოძიებულია 27. 12. 2022)

⁶² იხ. „გაფიცვა ჭიათურაში“ <https://socialjustice.org.ge/ka/products/gafitsva-chiaturashi> (მოძიებულია 4.01.2023)

⁶³ იხ. „შეამოწმეთ „ჯორჯიან მანგანუმი“ შრომის უსაფრთხოების მდგომარეობა! EMC- ინსპექციას“ <https://netgazeti.ge/news/478885/> (მოძიებულია 5.01.2023)

⁶⁴ იხ. „ხელფასის €250-ით გაზრდით დაპირების შემდეგ ჭიათურაში გაფიცვა დასრულდა“ <https://netgazeti.ge/news/538110/> (მოძიებულია 5.01.2023)

ეკონომიკური აქტივობა სამთო მოპოვებას უკავშირდება, გაფიცულთა მიმართ სოლიდარობა დიდი იყო და პროტესტები პრაქტიკულად მოსახლეობის უდიდესი უმრავლესობის თანადგომით და თანამონაწილეობით იმართებოდა.

ასოცირების ხელშეკრულების ვალდებულებები, რაც სახელმწიფოს 2014 წლიდან უნდა შეესრულებინა (შრომის უსაფრთხოებისათვის საჭირო სამართლებრივი/ინფრასტრუქტურული ბაზის გამართვა, შრომითი უფლებების მხრივ მშრომელთა ინტერესების უფრო ფართოდ გათვალისწინება) ემთხვეოდა გაფიცული მეშახტეების და მალაროელების მოთხოვნებს. ამავდროულად, მოლაპარაკებებში სახელმწიფოს წარმომადგენლების (მათ შორის ეკონომიკის მინისტრის) ღია ჩართულობა მიუთითებს რომ სახელმწიფომ პოლიტიკური კურსი დაუქვემდებარა ასოცირების დღის წესრიგს.

ის ფაქტი, რომ სახელმწიფოს მიდგომის ცვლილება ევროკავშირ-საქართველოს ასოცირების ხელშეკრულების ყოველწლიურ შეფასებაში აღინიშნა, მიუთითებს ასოცირების ხელშეკრულების მნიშვნელობაზე, რამაც არსებითაც შეცვალა თამაშის წესები. ერთის მხრივ, ევროკავშირმა ასოცირების ვალდებულებებით უზიძგა სახელმწიფოს შრომითი უსაფრთხოების მიმართ მეტი ყურადღების გამახვილებისკენ და მეორეს მხრივ, შექმნა სივრცე სადაც დისკურსი ქვემოდან (მშრომელები, არასამთავრობო ორგანიზაციები, პროფკავშირები) შრომითი უსაფრთხოების შესახებ გაძლიერდა და ამან საბოლოოდ დააჩქარა პოლიტიკური კურსის ცვლილება.

აღსანიშნავია, რომ თავდაპირველად ცვლილებებისათვის მომზადდა საკანონმდებლო ბაზა, რასაც შემდეგ უკვე მოჰყვა ცვლილებები ინსტიტუციონალურ დონეზე, სულ ბოლოს კი - უშუალოდ პრობლემური საწარმოების დონეზე, სამუშაო პროტოკოლების სახით. ემპირიული ანალიზიც ტრანსფორმაციის ამ ეტაპებს მიჰყვება, ჯერ - სამართლებრივი დოკუმენტების ანალიზი, შემდეგ - ინსტიტუციონალური ცვლილებების აღწერა და ბოლოს, უშუალოდ პრობლემური კომპანიების დასაქმებულებთან ინტერაქციის შესწავლა.

II.IV საქართველოს ევროპეიზაცია და შრომის უსაფრთხოების პოლიტიკის ცვლილება სამართლებრივ დოკუმენტებში

ქართული შრომითი კანონმდებლობის ევროპეიზაცია

აღსანიშნავია, რომ „ქართული ოცნების“ ხელისუფლებამ, რომელიც მმართველობაში 2012 წლის 2 ოქტომბრის საპარლამენტო არჩევნების შემდეგ მოვიდა, შრომის კოდექსში ცვლილებები შეტანა ჯერ კიდევ 2013 წლიდან დაიწყო, როდესაც საქართველოს პარლამენტმა მიიღო ჩასწორებები შრომის კოდექსში და წარადგინა ახალი რეგულაციები, რომელთა დიდ ნაწილსაც დადებითად შეხვდნენ პროფესიული კავშირები (საქართველოს პედაგოგთა და მეცნიერთა თავისუფალი პროფკავშირი, 2013). ინიცირებულ რეფორმაში, უკვე შეინიშნებოდა მშრომელთა უფლებების ზრდა (საქართველოს პარლამენტი, 2013). თუმცა აღსანიშნავია რომ ამ ცვლილებებში შრომის უსაფრთხოების მხრივ სიახლეები არ იყო. ამ ცვლილებების მიხედვით, დასაქმებულს აღარ ჰქონდა დასაქმებულის სამსახურიდან უმიზეზოდ დათხოვნის უფლება, ან დასაქმებულისთვის რაიმე პროფესიულ გაერთიანებაში წევრობის აკრძალვა, რაც „საბაზრო ფუნდამენტალიზმის“ ათწლეულში დასაქმებულის უფლებას წარმოადგენდა.

მნიშვნელოვან სიახლეებს წარმოადგენდა ცვლილებები ზეგანაკვეთური სამუშაოს ანაზღაურების წესში, ასევე კომპენსაციის მიცემის წესში, თუმცა შრომის უსაფრთხოება 2013 წლის ცვლილებების დღის წესრიგში არ იყო (ავალიშვილი, 2013). შრომის უსაფრთხოების პოლიტიკა 2014 წლის ევროკავშირი - საქართველოს შორის გაფორმებული ასოცირების ხელშეკრულების შემდეგ ეტაპობრივად იცვლება.

ასოცირების ხელშეკრულების მიხედვით, საქართველოს ხელისუფლებამ აიღო ვალდებულება რომ გაეუმჯობესებინა შრომითი უსაფრთხოება სხვადასხვა საშუალებებით. პირველ რიგში, ეს ვალდებულება გულისხმობდა შრომის კოდექსის ჩასწორებას იმგვარად, რომ შრომითი სტანდარტები უფრო დაახლოებოდა ევროკავშირში არსებულ შრომით სტანდარტებს. შრომითი უსაფრთხოების გაუმჯობესების საფუძვლად უნდა მივიჩნიოთ სამართლებრივი დოკუმენტები, რაც საწყისი წერტილია ცვლილებისთვის და რის გარეშეც შეუძლებელია შრომის უსაფრთხოებაზე პასუხისმგებელი ინსტიტუტების ამუშავება.

აღსანიშნავია, რომ რეფორმების ნაწილი, რაც ასოცირების ხელშეკრულების შემდეგ ვალდებულებად იქცა, საჭირო გახდა მხოლოდ და მხოლოდ იმ მიზეზით, რომ სულ რამდენიმე წლის მანძილზე არ არსებობდა შესაბამისი ნორმები და კონტროლის მექანიზმები შრომის უსაფრთხოების უზრუნველყოფისათვის, მაშინ როდესაც საქართველოს ამ მექანიზმების მრავალწლიანი გამოცდილება გააჩნდა. უპირველესად, აქ უნდა ვიგულისხმოთ შრომის ინსპექცია, რომელიც 2006 წელს შრომის კოდექსის ჩასწორებების მიხედვით გაუქმდა თუმცა მანამდე, საქართველოში (საქართველოს საბჭოთა სოციალისტურ რესპუბლიკაში) ის ჯერ კიდევ 1973 წლიდან ოპერირებდა როგორც ფართო უფლებებით აღჭურვილი ადმინისტრაციული ინსტიტუტი.

აღსანიშნავია, რომ შრომის ინსპექცია პოსტსაბჭოთა საქართველოს „მემკვიდრეობით“ ერგო საბჭოთა კავშირისგან და 1991 წლიდან 2006 წლამდე, მთელი თხუთმეტი წლის მანძილზე იარსება დეინდუსტრიალიზაციის ტემპების და რიგი საწარმოების (მაგალითად ტყიბულის და ჭიათურის) დალუქვის მიუხედავად. შრომის ინსპექციის გარდა, შრომის კოდექსიც, რომლითაც საქართველოს სახელმწიფო 2006 წლამდე ხელმძღვანელობდა, სამართლებრივად საბჭოთა პერიოდის დოკუმენტი იყო და მიღებული იყო საქართველოს სსრ-ის უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის მიერ 1973 წელს (საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმი, 1973). ამ დოკუმენტმა პრივატიზაციის ტალღების 15 წელს გაუძლო და საბოლოოდ გზა დაუთმო 2006 წლის დოკუმენტს, რომელიც რადიკალურ დერეგულაციებზე იყო აწყობილი და მას რადიკალური საბაზრო ექსპერიმენტის მთავარი დოკუმენტიც შეგვიძლია ვუწოდოთ (საქართველოს პარლამენტი, 2006).

მიმდინარე ცვლილებების შინაარსის უკეთ წარმოსაჩენად, მნიშვნელოვანია რომ დეტალურად მიმოვიხილოთ „რადიკალური საბაზრო ექსპერიმენტის“ შინაარსიც და გავლენაც, რას ამ რეფორმას შრომის უსაფრთხოების პოლიტიკაზე ჰქონდა. ამ მიზნის მისაღწევად, ქვეთავი, დაყოფილია ორ ნაწილად, პირველი ნაწილი მიმოიხილავს 2006 წლის ცვლილებებს შრომის კოდექსში, როგორც რადიკალური საბაზრო ექსპერიმენტის მთავარ მტკიცებულებას, მეორე ნაწილი კი მიმოიხილავს ასოცირების ხელშეკრულების შემდგომ მიმდინარე ტრანსფორმაციას, რამაც მნიშვნელოვნად შეცვალა შრომითი ურთიერთობების დღის წესრიგი ქვეყნის

შიგნით და წარმოადგენს 2006 წლის ცვლილებებით შექმნილი შრომითი სამართლის უარყოფას. შესაბამისად, ქვეთავი შეისწავლის 'გადასვლას' შრომის პოლიტიკის დერეგულაციებიდან მის ხელახალ რეგულაციამდე.

2006 წლის ცვლილებები შრომის კოდექსში - რადიკალური საბაზრო ექსპერიმენტი

2012 წლის დეკემბერში, „შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციამ“ გამოაქვეყნა კვლევითი დოკუმენტი, სადაც განხილულია შრომის უსაფრთხოების პოლიტიკის ცვლილება საქართველოში (Muller, 2012). ავტორი ეყრდნობა „ეკონომიკური თანამშრომლობის და განვითარების ორგანიზაციის“ მარკერებს და შეფასების სისტემას, როდესაც აღნიშნავს, რომ 2006 წლის ცვლილებების შემდეგ, საქართველოს შრომითი კანონმდებლობა ერთ-ერთი ყველაზე დერეგულაციურია, ისეთ ქვეყნებთან შედარებითაც კი, როგორებიც არის აშშ, კანადა, და დიდი ბრიტანეთი (Muller, 2012).

„პროფესიული კავშირების საერთაშორისო კონფედერაციამ“ (ITUC) 2008 წელს გამოაქვეყნა კვლევითი დოკუმენტი, სადაც 2006 წლის ცვლილებებს შრომის კოდექსში ეწოდა 'ნგრევა' (International Trade Union Confederation, 2008). ანგარიშში დეტალურად არის განხილული პროფკავშირების შევიწროების შემთხვევები და ახალი შრომითი კანონმდებლობის ხარვეზები, რაც განუზომლად აძლიერებდა დამსაქმებლების შესაძლებლობებს (მათ შორის სამუშაოდან განთავისუფლების უფლების გაფართოებით) და პირიქით, ასუსტებდა მშრომელების ქმედებათა შესაძლო არეალს.

2007 წელს გამოქვეყნებული „საქართველოს შრომის დაცვის ეროვნული მიმოხილვის“ დოკუმენტში, რომელიც შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის ხელშეწყობით მომზადდა, ხაზგასმულია რომ 2007 წელს უკვე აღარ არსებობდა შრომის ინსპექცია, როგორც ბიუროკრატია და აღარ არსებობდა შრომის ინსპექტორის ერთი შტატიც კი. თუმცა, არსებობდა ზედამხედველობის სხვა მექანიზმები, რომლებიც სხვადასხვა სამინისტროებში იყო გაფანტული და პრაქტიკულად, ბევრად ნაკლებად სტრუქტურირებული და ეფექტური იყო (საქართველოს ტექნიკური ზედამხედველობის სახელმწიფო ინსპექციის შრომის უსაფრთხოების საინფორმაციო ცენტრი, 2008). აღსანიშნავია, რომ 2007 წლიდან, შრომის ინსპექციის უფლება-

მოვალეობები ფორმალურად გადავიდა საქართველოს ტექნიკური ზედამხედველობის სამსახურზე (ეს სამსახური საქართველოს პრეზიდენტის დადგენილებით, 1997 წელს შეიქმნა (საქართველოს პრეზიდენტი, 1997)), სამსახური კი თავის მხრივ, ენერგეტიკის სამინისტროს ექვემდებარებოდა, სამსახური - ჯამში 66 თანამშრომელს მოიცავდა, მათში - 38 ინსპექტორი. თუმცა, ცხადია საწარმოების ტექნიკური ზედამხედველობა სამუშაო ადგილზე უსაფრთხოების პოლიტიკის სწორად მუშაობის მხოლოდ მცირე კომპონენტია და შრომის ინსპექციის ინსტიტუტის გაუქმებიდან გამომდინარე მძიმე შედეგები ამ ნაბიჯმა ვერ დააბალანსა.

„ევროპის პროფესიული კავშირების ინსტიტუტის“ კვლევით პუბლიკაციაში: „შრომითი უფლებები სავაჭრო ხელშეკრულებებში: ხუთი ახალი ისტორია“ (Myant, 2022) ავტორი მიმოიხილავს სავაჭრო ხელშეკრულებების გავლენას შრომით პირობებზე და ერთ-ერთ მაგალითად იყენებს საქართველოს შემთხვევას, ასოცირების ხელშეკრულების კონტექსტში. ავტორი აღნიშნავს, რომ საერთაშორისო ხელშეკრულებებს აქვთ უნარი, გავლენა იქონიონ პარტნიორ სახელმწიფოში არსებულ შრომის პოლიტიკაზე, თუმცა პოლიტიკის ცვლილებას თავის მხრივ ჭირდება ძლიერი პროფკავშირები და აქტიური ზეწოლა სახელმწიფოზე, პრობლემური საკითხის აქტუალიზებისა და საბოლოო მოგვარებისათვის. ავტორი აღნიშნავს, რომ საქართველოს სურვილს, გამოჩენილიყო მსოფლიო რუკაზე რადიკალური დერეგულაციების პოლიტიკით, ინვესტიციების მოსაზიდად, მოჰყვა მშრომელთა უფლებების მნიშვნელოვანი დარღვევები. თუმცა, ასოცირების ხელშეკრულებამ ეს ტენდენცია შეცვალა.

2006 წლების რეფორმების დერეგულაციური შინაარსის პარალელურად, რომელსაც ქვემოთ დეტალურად მიმოვიხილავ, მნიშვნელოვანია აღინიშნოს რომ ამავე პერიოდში თან სდევდა პროფკავშირების საწინააღმდეგო დისკურსი. მაგალითად, პრეზიდენტმა სააკაშვილმა პროფკავშირებს უწოდა ‘არაფერი, მაფიური სტრუქტურის გარდა’ (Myant, 2022). ცხადია, პროფკავშირების შესუსტება გულისხმობს პროფკავშირის უნარის შესუსტებასაც, რომ მოახდინოს მშრომელთა უფლებების და პირველ რიგში, სამუშაო ადგილზე უსაფრთხოების უფლების ადვოკატირება. გარდა ამისა, შრომის ინსპექციის გაუქმება (საქართველოს

პარლამენტი, 2006), და საგაფიცვო პროცედურების მაქსიმალურად შეზღუდვა⁶⁵ დამატებით ასუსტებდა მუშათა უფლებებს და მათ უნარს, მოეხდინათ საკუთარი ინტერესების არტიკულირება და მათი შესაბამისი ადვოკატირება.

2006 წლის შრომის კოდექსში, განსხვავებით მანამდე მოქმედისაგან (საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმი, 1973), არ გვხვდება შრომის ინსპექციის - როგორც ინსტიტუტის, ან შრომის ინსპექტირების - როგორც კონკრეტული ინსტიტუციური ან სამართლებრივი მექანიზმის შესახებ არავითარი ინფორმაცია. შრომის ინსპექციაზე საქართველოს ხელისუფლებამ 2006 წელს უარი თქვა. 2006 წლის შრომის კოდექსის მერვე თავი ეძღვნება შრომის პირობების დაცვის საკითხს, რომელიც თავის მხრივ ჩაშლილია რამდენიმე პუნქტად. მაგალითად, 35-ე მუხლის მეოთხე პუნქტში აღნიშნულია, რომ დამსაქმებელი ვალდებულია დანერგოს შრომის უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად საჭირო სისტემა, რომელსაც პრევენციული ხასიათი ექნება, ასევე დამსაქმებელის ვალდებულებაა მშრომელების აღჭურვა უსაფრთხო აღჭურვილობით და მისი მუდმივი განახლება. იქვე, მეხუთე პუნქტში ხაზგასმულია დამსაქმებლის ვალდებულება რომ მიიღოს ზომები საწარმოო შემთხვევების დროული ლოკალიზებისა და ლიკვიდაციისათვის და დროზე აღმოუჩინოს დახმარება დაშავებულებს (საქართველოს პარლამენტი, 2006). აღსანიშნავია, რომ 2006 წლის შრომის კოდექსი მოცულობითაც მცირეა და შინაარსობრივად, სამუშაო ადგილზე უსაფრთხო გარემოს უზრუნველყოფის ვალდებულებას მხოლოდ დამსაქმებელს ანიჭებს, უარს ამბობს რა შრომის პირობების ინსპექტირების მექანიზმზე. ეს თავისთავად გულისხმობს სახელმწიფოს 'გაქრობას' შრომითი უსაფრთხოების კომპონენტზე პასუხისმგებლობიდან.

თავის მხრივ, სახელმწიფოს ამგვარი გაქრობა, რასაც შემდეგში „უკან დაბრუნება“ (Bringing Back) მოჰყვა შეგვიძლია მოვნიშნოთ როგორც სახელმწიფოს, როგორც მიუმხრობელის (Impartial), მაგრამ სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანის ეროზია. მიუმხრობელი სახელმწიფოს ცნება პოლიტიკის ფილოსოფიაში წინ წამოწია ბრაიან ბერიმ (Barry, 1995), რომელიც თავის მხრივ ეყრდნობოდა მაქს ვებერისეულ სახელმწიფო ბიუროკრატის ანალიზს და ვებერის ხაზგასმას, რომ ბიუროკრატია 'ფორმალისტური უპიროვნებობაა' (Webber, 1947), რომლის ძლიერებაც

⁶⁵ თუ მშრომელები გაფიცვის ორგანიზებისას, არ ჩაეტოდნენ 90 დღიან ვადაში და გაიფიცებოდნენ უფრო მეტი ხნით, ისინი შესაძლოა აღმოჩენილიყვნენ პატიმრობაში ორი წლის ვადით (Myant, 2022)

სამართლებრივი დოკუმენტების და ნორმების ობიექტურ განხორციელებაშია. ვებერი აღნიშნავდა, რომ უპიროვნებობა ხელს უწყობდა ნეპოტიზმის, გარე ჩარევის რისკების კლებას და აძლიერებდა რაციონალურ საწყისებს პოლიტიკური გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში. 2006 წლის შრომის კოდექსის მიღებასთან დაკავშირებით, ითქვა კიდევ, რომ ეს იყო ერთგვარი „მსხვერპლის გაღება“ (შრომის უსაფრთხოებისთვის საჭირო ინსტიტუტების და შრომის სამართლის რადიკალური რეფორმა) ბიზნესის მოსაზიდად, რაც მიუთითებს იმაზე, რომ 2006 წელს სახელმწიფო „მიუმხრობლობის“ კატეგორიას ტოვებს და მისივე ინიცირებული ცვლილებებით ქმნის რადიკალურად საბაზრო ინტერესებზე მორგებულ შრომითი ურთიერთობების ჩარჩოს. ლიბერტარიანული თვალსაზრისით, სწორედ ამგვარი სახელმწიფოა მიუმხრობელი, რომელიც რეგულაციებს არ მიმართავს და შრომით ურთიერთობებს დამსაქმებელს და დასაქმებულს შორის არსებულ კერძო საკითხად აქცევს. თუმცა, მაქს ვებერის და ბრაიან ბერის განმარტებით, სახელმწიფო არის ცალკე არსებული აქტორი, რომელიც მუდმივად უნდა ასრულებდეს არბიტრის ფუნქციას და მისი, როგორც დამაბალანსებლის არარსებობა როგორც პოლიტიკურ სისტემას, ასევე შრომით ურთიერთობებს რომელიმე აქტორის სასარგებლოდ გადახრის. ლიბერტარიანულ პროექტში - ეს ბიზნესის ბატონობის სფეროდ იქცევა, კომუნისტურ გამოცდილებებში კი სახელმწიფო თავად იქცევა დამქირავებლად და კარგავს არბიტრის ფუნქციებს.

მაგალითად, აღსანიშნავია, რომ სახელმწიფო არც საბჭოთა პერიოდში იყო მიუმხრობელი აქტორი, იმდენად რამდენადაც შრომითი ურთიერთობები წარმოებდა სახელმწიფოს და მშრომელს შორის და არც არსებობდა კერძო ბიზნესი, როგორც ცალკე აქტორი. შესაბამისად, სოციალისტური შრომის პოლიტიკიდან რადიკალურ საბაზრო პოლიტიკაზე გადასვლა საქართველოში მოხდა იმგვარად, რომ სახელმწიფოს, როგორც მიუმხრობელი აქტორის ჩამოყალიბება ვერ განხორციელდა.

ტედა სკოპოლის, დიტრიხ რამმაიერის და პეტერ ევანსის უმნიშვნელოვანეს ნაშრომში „სახელმწიფოს უკან დაბრუნება“ (Evans, Skocpol, & Rueschemeyer, 1985), ავტორები საუბრობენ სახელმწიფოს ავტონომიურობის ცნებაზე, რომელმაც კრიზისულ სიტუაციებში განმმუხტველის ფუნქცია უნდა შეასრულოს, და თავად იყოს დამოუკიდებელი აქტორი, რომელიც კრიზისის მოგვარებისაკენ გაკვალავს

გზას. თუ 2006 წლის შრომის კოდექსს 'მიუმხრობელი' სახელმწიფოს ეროზიად დავინახავთ, ევროკავშირთან ასოცირების ხელშეკრულება შეგვიძლია დავინახოთ როგორც სახელმწიფოს უკან დაბრუნების საფუძველი. თუმცა აღსანიშნავია რომ სკოპოლის, რაშმაიერის და ევანსის წიგნში დისკუსია დასავლურ დემოკრატიებზე მიმდინარეობდა, სადაც სახელმწიფოების მიერ 'მიუმხრობელი' გადაწყვეტილებების მიღების აღმავალ და ხელახლად შესამჩნევ ტენდენციაზე იყო ხაზგასმის, საქართველოში კი 2014 წლიდან სახელმწიფო მართლაც ბრუნდება "უკან" მაგრამ ეს არ არის ის სახელმწიფო, რომელსაც შრომის პოლიტიკის სოციალისტური დღის წესრიგი ჰქონდა, კაპიტალისტური კლასის გარეშე, არამედ სახელმწიფო, რომელიც ბიზნესსა და მშრომელებს შორის არსებულ ურთიერთობას არეგულირებს დასავლური სტანდარტებით, სამართლებრივი ბაზით, ბიუროკრატით და ინსტიტუტებით.

შესაბამისად, 2014 წლიდან, შრომით ურთიერთობებში სახელმწიფოს ახლებური გამოჩენის პროცესი ევროკავშირთან ინტერაქციამ და ევროკავშირთან ხელშეკრულებით აღებული ვალდებულებებმა განაპირობა. საქართველოს შემთხვევაში „სახელმწიფოს უკან დაბრუნება“ როგორც ცნება გაერთიანებულია საქართველოს ევროპეიზაციის პროცესთან, რაც ამყარებს და ეხმარება ჩემს ამოცანას, შევისწავლო საქართველოს ევროპეიზაციის პროცესი შრომითი ურთიერთობების დინამიკის და 2006/2014 წლების დიქტომიური ჩასწორებების კონტექსტში.

2014 წლის ასოცირების ხელშეკრულება ევროკავშირს და საქართველოს შორის: "სახელმწიფოს უკან დაბრუნება"?

2006 წელს შრომის კოდექსის რადიკალური ცვლილების შედეგად და შრომის ინსპექციის გაუქმების შემდეგ, შრომის ინსპექციის, როგორც ინსტიტუტის უკან დაბრუნება 2014 წელს დაანონსდა და მხოლოდ 2019 წელს გახდა შესაძლებელი მისი, როგორც ინსტიტუტის სახით ამუშავება.

2015 წლიდან უკვე დაიწყო მუშაობა შრომის პირობების ინსპექტირების დეპარტამენტმა, რომელიც ნაკლებად ბიუროკრატიზებული იყო, ადმინისტრაციული ორგანოს სახე შრომის ინსპექციამ საბოლოოდ 2020 წელს მიიღო, როგორც ჯანდაცვის სამინისტროს დაქვემდებარებაში მყოფმა აპარატმა. ეს

კონკრეტული კანონით: „საქართველოს ორგანული კანონით შრომის ინსპექციის ამოქმედების შესახებ” გახდა შესაძლებელი (საქართველოს პარლამენტი, 2020). თუმცა, ამ კანონის მიღებამდე ერთი წლით ადრე გადაიდგა სამი სხვა ნაბიჯი, რომლებმაც შეამზადეს ნიადაგი შრომის ინსპექციის გამოჩენისათვის საქართველოს შრომის კოდექსში. ესენია:

დადგენილება შრომის პირობების ინსპექტირების 2019 წლის სახელმწიფო პროგრამის დამტკიცების შესახებ (საქართველოს მთავრობა, 2018). ამ დადგენილებაში, პირველი მუხლი ავალდებულებს დამსაქმებელს რომ მოძებნოს გზები ახალ შრომით სტანდარტებთან ადაპტირებისათვის. ეს ‘ვალდებულება’ ერთგვარი ინსტრუქციის სახით არის გადმოცემული და ვინაიდან პროგრამას კანონის სახე არ გააჩნდა, შესაძლო სასჯელის შესახებ არაფერია მითითებული. რეზოლუციაში მითითებულია რომ საჭიროა „სამუშაო ადგილზე ჯანმრთელობის და უსაფრთხოების მოქმედი სტანდარტების და ჩარჩოს გადასინჯვა და განვითარება”. აქვე იყო დაანონსებული რომ შესაძლო შეუსაბამოების აღმოფხვრისათვის (იგულისხმება უსაფრთხო გარემოს არარსებობა სამუშაო ადგილებზე) მალე იქნებოდა ხელმისაწვდომი საჭირო ჩასწორებები შრომის კოდექსში რაც პრევენციული მექანიზმების შექმნასაც უზრუნველყოფდა.

დადგენილება ახალ ვალდებულებებს აჩენდა ტყიბულის ქვანახშირის მომპოვებელი შახტების მფლობელი კომპანიისათვის, რომელიც იმ პერიოდში ‘საქართველოს ინდუსტრიული ჯგუფის’ საკუთრებას წარმოადგენდა. აღსანიშნავია რომ მალევე ‘საქნახშირი’ გაიყიდა და ‘საქართველოს ინდუსტრიული ჯგუფი’ ჩაანაცვლა უკრაინულმა კომპანიამ ‘Steel International Trade Company’-მ.

დასაწყისისთვის, პროგრამის ფარგლებშივე დაანონსდა შახტების მონიტორინგის და ინსპექტირების პროტოკოლი, რომლის განხორციელებამდე ხუთი დღით ადრე კომპანიას ოფიციალური ცნობა მიუვიდოდა ამის შესახებ. ტყიბულის შახტები ტექნიკურად გაუმართავი და დაძველებულია, ეს პრობლემა 2018-19 წლებისთვის კიდევ უფრო კრიტიკული ფორმებით არსებობდა. შესაბამისად, ინსპექტირების პროცესის წარმატებულობის აღბათობა თავიდანვე დაბალი იყო. მეორეს მხრივ, პროგრამას როგორც ზემოთ უკვე აღვნიშნე სადამსჯელო ფუნქციები ნაკლებად ჰქონდა და მხოლოდ რეკომენდაციების მიცემა თუ შეეძლო. თუმცა, ერთი

წლის შემდეგ, ახალი კანონმდებლობის მიხედვით შრომის ინსპექციას მიეცა უფლება რომ დარღვევების შემთხვევაში დაეწყო სისხლის სამართლის საქმის დაწყებისათვის საჭირო პროცედურები.

საქართველოს მთავრობის დადგენილება მომეტებული საფრთხის შემცველი, მძიმე, მავნე და საშიშპირობებიანი სამუშაოების ჩამონათვალის დამტკიცების თაობაზე (საქართველოს მთავრობა, 2018). ამ დადგენილების შედეგად, სამთომომპოვებელი მრეწველობის დარგში არსებული პრობლემები ცალკე გამოიყო როგორც ადამიანის სიცოცხლისთვის საზიანო და შესაბამისად, ტყიბულის და ჭიათურის საწარმოები დაექვემდებარა შრომის ინსპექტირებას. ამ გადაწყვეტილებას ხელი შეუწყო არასამთავრობო ორგანიზაციების და პროფესიული კავშირების მრავალწლიანმა ძალისხმევამ რომ ცნობილი გამხდარიყო ამ საწარმოებში არსებული უსაფრთხოების პრობლემების შესახებ.

საქართველოს მთავრობის დადგენილება მომეტებული საფრთხის შემცველ, მძიმე, მავნე და საშიშპირობებიანი სამუშაოებზე შრომის უსაფრთხოების ნორმების დაცვის შემოწმებისას შერჩევითი კონტროლის წესისა და პირობების განსაზღვრის თაობაზე (საქართველოს მთავრობა, 2018). ამ დადგენილების მიხედვით დაანონსდა შრომის ინსპექციის ინსტიტუტის კიდევ უფრო გაძლიერება და საბოლოოდ, მისი სახელმწიფო ინსტიტუტად გადაქცევა.

საბოლოოდ, 2019 წელს, ასოცირების ხელშეკრულებიდან ხუთი წლის შემდეგ, საქართველოს პარლამენტმა მიიღო ორგანული კანონი შრომის უსაფრთხოების შესახებ (საქართველოს პარლამენტი, 2020), რაც ფუნდამენტურად ცვლიდა შრომის პოლიტიკის შინაარსს და დინამიკას საქართველოში.

მაგალითად, კანონის მეორე თავის მეხუთე, მეექვსე, მეშვიდე და მერვე მუხლების მიხედვით დამსაქმებელს დაეკისრა ათეულობით ვალდებულება, რის შედეგადაც ის (დამსაქმებელი) უნდა გამხდარიყო პასუხისმგებელი პირი როგორც მის კომპანიაში შრომითი უსაფრთხოების სტანდარტების დანერგვაზე (ინფრასტრუქტურის გამართულობა, შრომის პროტოკოლის ეფექტურობა და ა.შ), ასევე მშრომელებისათვის სათანადო ცოდნების გადაცემაზე და ასევე მათთვის საჭირო უსაფრთხოებისათვის განკუთვნილი საშუალებების შეძენაზე.

აღსანიშნავია, რომ უსაფრთხოების ნორმების ვერ უზრუნველყოფის შემთხვევაში, კანონს გააჩნია სანქციების სამი დონე: პირველი: გაფრთხილება, მეორე - სოლიდური ფინანსური ჯარიმა და მესამე: სამუშაოების შეჩერება/სამართლებრივი დევნის დაწყება. მეხუთე მუხლი დამსაქმებელს მიუთითებს ვალდებულებებზე როგორებიცაა: ზრუნვა დასაქმებულის სამუშაო უსაფრთხოებაზე, უზრუნველყოს, რომ ფიზიკურმა, ქიმიურმა თუ ბიოლოგიურმა საფრთხის შემცველმა ფაქტორმა მშრომელის ან სხვა პიროვნების უსაფრთხოებასა და ჯანმრთელობას საშიშროება არ შეუქმნას, აღრიცხოს და აღწეროს ნებისმიერი შემთხვევა, რომელიც საფრთხეს შეუქმნის მშრომელის ჯანმრთელობას.

მეექვსე თავი ეძღვნება პრევენციული ზომების მნიშვნელობას და მოკლევადიანი ქმედებების ნაცვლად, დამსაქმებელს გრძელვადიანი და კარგად ორგანიზებული დღის წესრიგის შემუშავების აუცილებლობაზე მიუთითებს, რამაც უნდა უზრუნველყოს შრომისათვის უსაფრთხო გარემოს შექმნა. მაგალითად: იზრუნოს იმაზე, რომ შემცირდეს საფრთხეები და აღმოიფხვრას წყაროები, საიდანაც საფრთხეები გამომდინარეობს, შეაფასოს ის რისკები და საფრთხეები, რომელთა თავიდან აცილებაც შეუძლებელია, შეიმუშავოს თანმიმდევრული და გრძელვადიანი პრევენციული ზომების პოლიტიკა რაც მინიმუმამდე დაიყვანს შესაძლო საფრთხისგან მოყენებულ ზიანს.

მეშვიდე თავის მიხედვით, დამსაქმებელს დაევალა შრომის უსაფრთხოებაზე პასუხისმგებელი ერთი (ან მეტი) პირის დასაქმება, რომელიც მუდმივად შეამოწმებს შრომის სტანდარტებს და ერთგვარ „შიდა ინსპექტირების“ პროცედურებს უზრუნველყოფს.

ჯამში, დოკუმენტში შესულია რამდენიმე ათეული ახალი ვალდებულება, რაშიც გათვალისწინებული იყო დასაქმებულების უფლებების გაფართოებაც და მათთვის იმის საშუალების მიცემა, რომ მოეთხოვათ შრომის პირობების ინსპექტირება შესაძლო საფრთხის არსებობის შემთხვევაში, ან დასაქმებულის უფლება რომ (თუ მათი რიცხვი წარმოადგენდა ოცს ან მეტს) აერჩიათ უსაფრთხოების საკითხზე წარმომადგენელი რომელიც იზრუნებდა დამსაქმებელთან მუდმივ კომუნიკაციაზე რიგ სხვა სიახლეებთან ერთად რაც ზემოთ არის ჩამოთვლილი, მნიშვნელოვან ახალ ამოცანებს და სირთულეებს უქმნიდა დამსაქმებელ კომპანიებს

საქართველოში. თუ დავუბრუნდებით ტყიბულისა და ჭიათურის შემთხვევას, აღსანიშნავია რომ სოციალური სამართლიანობის ცენტრმა (ყოფილი EMC - ადამიანის უფლებათა მონიტორინგის ცენტრი) ჩათვალა რომ ეს ცვლილებები არ იქნებოდა საკმარისი და რომ მთავრობას რაც შეიძლება მალე უნდა განეხორციელებინა შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის კონვენციების შედეგად მიღებული პროტოკოლების რატიფიცირება (1947, 1969, 1970, 1981, 1985, 1995 წლები), სადაც გათვალისწინებულია შრომის უსაფრთხოების საკითხი და სამთომომპოვებელი ინდუსტრიების სპეციფიკა.

II.V საქართველოს ევროპეიზაცია და შრომის ინსპექციის, როგორც ინსტიტუტის განვითარება.

შრომის ინსპექციის აღდგენა და მისი ლიმიტები (2015-2018 წლები)

2006 წლის ახალი შრომის კოდექსის მიხედვით, საქართველოს სახელმწიფომ გადაწყვიტა შრომის ინსპექციის გაუქმება. ამის მთავარ მიზეზად ინსტიტუტის კორუმპირებულობა და მოძველებულობა დასახელდა. ამავდროულად, მაშინდელი ხელისუფლება თვლიდა რომ „ზედმეტი“ რეგულაციები ბიზნესისთვის ცუდი იყო და ინსტიტუტის გაუქმება ხელს შეუწყობდა ინვესტიციების მოზიდვას. თუმცა, ინსპექციის გაუქმებამ პრაქტიკულად დაუყონებლივ აჩვენა უარყოფითი ეფექტი მშრომელებში საწარმოო შემთხვევების და სიკვდილიანობის ზრდის მხრივაც. მაგალითად, 2002 წლიდან 2005 წლის ჩათვლით საქართველოში სამუშაო ადგილებზე დაიღუპა 95 ადამიანი, მაშინ როდესაც შემდეგ ოთხ წელიწადში (2007-დან 2010 წლის ჩათვლით) სამუშაო ადგილებზე 193 ადამიანი გარდაიცვალა, 2011 წლიდან 2014 წლის ჩათვლით - 142 (Tchanturidze, 2018).

„სოციალური სამართლიანობის ცენტრის“ ანგარიშში პირდაპირ არის ნათქვამი, რომ ბიზნესის კეთების სიმარტივეზე და დერეგულაციების პოლიტიკაზე აქცენტს მსხვერპლად შეეწირა შრომითი უფლებები; ამავე ანგარიშში ევროკავშირსა და საქართველოს შორის 2014 წელს გაფორმებული ასოცირების ხელშეკრულება აღნიშნულია როგორც შრომის ინსპექციის სისტემის შექმნის კატალიზატორი (სოციალური სამართლიანობის ცენტრი, 2021) რაც კარგად ეხმიანება ევროპეიზაციის, როგორც ინსტიტუციური ტრანსფორმაციის გამომწვევი მოვლენის გააზრებას (Bache,

Bulmer, & Gunay, 2012) (Grabbe, 2006) (Börzel, 2002) (Radaelli, 2002) (Ladrech, 1994) (Radaelli, 2003).

ასოციების ხელშეკრულება, როგორც ცვლილებების „კატალიზატორი“ ნახსენებია აგრეთვე პოლიტიკის დოკუმენტში, რომელიც „ფონდი ღია საზოგადოების“ ვებ-გვერდზე არის გამოქვეყნებული თათული ჭუბაბრიას და ეკა მამალაძის მიერ (2022). ჭუბაბრია და მამალაძე აღნიშნავენ, რომ საქართველომ ევროკავშირთან ასოციების 2021-2026 წლების დღის წესრიგში შეიტანა ვალდებულება რომ მიიღოს და დანერგოს იმგვარი სამართლებრივი ჩარჩო, რაც უზრუნველყოფს სამუშაო ადგილზე მშრომელთა მაქსიმალურ უსაფრთხოებას და ეფექტურ ზედამხედველობით სისტემას.

აღსანიშნავია, რომ შრომის ინსპექციის შექმნის ვალდებულება ასოციების ხელშეკრულების გაფორმებისთანავე იქცა ასოციების დღის წესრიგის ნაწილად. რაც ნიშნავს იმას, რომ ამ ინსტიტუტის შექმნა/გამდიერება საქართველოს სახელმწიფოს მიერ ერთ-ერთი ყველაზე სწრაფად გადასაჭრელი ამოცანა იყო⁶⁶. შრომის ინსპექციის შენება საქართველოს მთავრობამ 2015 წლის აპრილიდან დაიწყო, მაშინ, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის მინისტრის, დავით სერგეენკოს სახელით გამოქვეყნდა ბრძანება „შრომის პირობების ინსპექტირების დეპარტამენტის“ შექმნის შესახებ (სერგეენკო, 2015). აღსანიშნავია, რომ ეს ბრძანება აანონსებდა კონკრეტული ინსტიტუტის ჩამოყალიბებას, რომელსაც დაევალებოდა სამუშაო ადგილზე დასაქმებულთა უსაფრთხოებაზე ზრუნვა. აღსანიშნავია, რომ რიგმა არასამთავრობო ორანიზაციებმა ნეგატიურად შეაფასეს ეს აქტი მისი სისუსტის მიზეზით. მაგალითად, 2018 წელს სახელმწიფო აუდიტის სამსახურის შეფასება ამბობდა შემდეგს: *„შრომითი უფლებების დაცვის ძირითადი მექანიზმის ამ ფორმატში არსებობა ნეგატიურად აისახება ქვეყანაში დასაქმებულთა შრომითი უფლებების რეალიზების ხარისხზე. ეს კი აფერხებს სამინისტროს მიერ ევროკავშირის წინაშე ნაკისრი ვალდებულებების დროულად და სათანადოდ შესრულებას. დავის მოგვარების ძირითადი საშუალებაა სასამართლო, რომელიც ხანგრძლივ პროცესებთან და დამატებით ხარჯებთან არის დაკავშირებული. აღნიშნული კიდევ უფრო ზრდის შრომის ინსპექციის ნაკლოვანებების ნეგატიურ ეფექტებს“*, აუდიტის

⁶⁶ იხ. „Association Agenda between the European Union and Georgia, 2014-2016“ <https://bit.ly/3wu1llS>. (მომიებულია 8.01.2023).

სამსახური ხაზგასმით აღნიშნავდა, რომ ინსპექტირების მექანიზმები ვერ მუშაობდნენ, ხოლო დარღვევების შემთხვევაში, დამრღვევი კომპანიების სანქციების უფლებაც კი არ ჰქონდათ⁶⁷.

2015 წელს შრომის ინსპექცია შეიქმნა როგორც ჯანდაცვის სამინისტროს ერთ-ერთი დეპარტამენტი, რომელსაც შეზღუდული ფუნქციები გააჩნდა და ძირითადად რეკომენდაციული სახის დოკუმენტების შედგენა შეეძლო, 2016 წლისათვის დეპარტამენტში სულ 26 ადამიანი მუშაობდა და დეპარტამენტს შემოწმებული ჰქონდა საქართველოში მოქმედი საწარმოების მხოლოდ 0,07 პროცენტი (სოციალური სამართლიანობის ცენტრი, 2021). 2015-2016 წლებში შრომის ინსპექციის დეპარტამენტს რამდენიმე მნიშვნელოვანი კუთხით აკრიტიკებდნენ. პირველი, ეს იყო რომ ინსპექცია მხოლოდ შრომის უსაფრთხოებაზე ფოკუსირდებოდა და არა შრომითი უფლებების უფრო ფართო გაგებაზე. მეორე, შრომის ინსპექციას არ შეეძლო ნებისმიერ დროს, დამსაქმებელთან შეთანხმების გარეშე შემოწმებინა რომელიმე საწარმო და ბოლოს, როგორც ზემოთ ითქვა ინსპექციას მხოლოდ და მხოლოდ რეკომენდაციული ფუნქციები ჰქონდა. შესაბამისად, შრომის ინსპექციის დეპარტამენტი ჯერ კიდევ არაეფექტურ სტრუქტურას წარმოადგენდა. 2016 წლის ბოლოს, ევროკავშირის უმაღლესმა წარმომადგენლობამ საგარეო პოლიტიკისა და უსაფრთხოების საკითხებში წარმოადგინა ანგარიში, სადაც შეფასებული იყო შრომის ინსპექციის განვითარების საკითხი საქართველოში. წარმომადგენლობა აღნიშნავდა რომ არსებული მოდელი არ წარმოადგენდა შრომის ინსპექტირების ეფექტურად მოქმედ მექანიზმს და ამ მოდელის პირობებში საქართველო ვერ პასუხობდა ასოცირების ხელშეკრულების მოთხოვნებს⁶⁸.

აქაც მნიშვნელოვანია ხაზი გავუსვათ ევროკავშირის არსენალში არსებულ უნარს, რომ გარკვეული გავლენა იქონიოს სამიზნე ქვეყნის საშინაო პოლიტიკურ კურსზე, ამ განცხადებამ დიდწილად განაპირობა და დააჩქარა საქართველოს სახელმწიფოში შრომის უსაფრთხოების პოლიტიკის ცვლილება. ასოცირების ხელშეკრულების ვალდებულებებზე აპელირება ევროკავშირის წარმომადგენლების

⁶⁷ იხ. „აუდიტი: უწყებებს შორის საერთო პოზიციის არქონის გამო, შრომის ინსპექცია არ არის ეფექტიანი“ <https://go.on.ge/16j> (მოდირებულია 8.01.2023).

⁶⁸ იხ. „High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy, Joint Staff Working Document, Association Implementation Report on Georgia“ <https://bit.ly/3kfHlvF> (მოდირებულია 9.01.2023).

მზრიდან ნიშნავდა იმას, რომ ევროკავშირი მიზნად ისახავდა „ეიძულებინა“ საქართველოს სახელმწიფო, რომ შეესრულებინა ინსპექციის, როგორც მექანიზმის გამართვა. ევროკავშირს ფრენკ შიმელფენიგის მიხედვით გავლენის მოხდენის ორგვარი მექანიზმი გააჩნია: პირდაპირი: **პირობითობის მექანიზმი და სოციალიზაციის მექანიზმი** და ირიბი: **ექსტერნალიზაციის მექანიზმი და იმიტაციის მექანიზმი**.

პირობითობის მექანიზმი გულისხმობს ევროკავშირის მიერ სამიზნე ქვეყნის (ჩვენს შემთხვევაში საქართველოს) მიერ დანაკარგი-სარგებლის გამოთვლის მანიპულირებას და ევროკავშირში არსებული მმართველობის წესების იმგვარ გავრცელება/შეტანას სამიზნე ქვეყნის შიგნით რომ ეს გარკვეული „პირობით“ მოხდეს. თუ ამ წესებს სამიზნე ქვეყანა არ მიიღებს და არ გაიზიარებს, მაშინ ევროკავშირი იტოვებს უფლებას გარკვეული სახით დასაჯოს სამიზნე ქვეყანა ფინანსური დახმარების შეწყვეტით ან რაიმე შეთანხმების გაუქმებით, როგორცაა სავაჭრო შეთანხმება, ასოცირების შეთანხმება და ა.შ (Schimmelfennig, 2010). პირობითობის მექანიზმი საქართველოში შრომის ინსპექციის ინსტიტუტის დანერგვაზე მსჯელობისას არ გამოგვადგება, რადგანაც საქართველოს სახელმწიფოს მზრიდან ამ ინსტიტუტის იმპლემენტაციაზე უარი არასდროს არ თქმულა. შესაბამისად ევროპეიზაცია „შეუთავსებლობის“ შედეგად როგორც ამას ბეიჩი აღნიშნავს შრომის ინსპექციის კონტექსტში არასდროს არ მომხდარა. მეტიც, ინსტიტუტი დაინერგა, მაგრამ დებატები წლობით გაგრძელდა მის ლიმიტებზე და ძალაზე (Bache, Bulmer, & Gunay, 2012).

სოციალიზაციის მექანიზმი გულისხმობს ევროკავშირის მცდელობას, რომ გაავრცელოს ევროკავშირში არსებული მმართველობის ნორმები სამიზნე ქვეყანაში პირდაპირი ან ირიბი მანიპულაციების გარეშე. აქ უფრო თვალშისაცემია „სწავლების“ ძალისხმევა რასაც ევროკავშირი იყენებს იმისათვის, რომ შეასწავლოს სამიზნე ქვეყანას სწორი მართვა. აქ მთავარი მოტივატორი შესაძლოა იყოს სამიზნე ქვეყნის სურვილი, რომ გახდეს ევროკავშირის ნაწილი და ამ მიზნით „წამოიღოს“ ევროკავშირში არსებული მართვა-გამგეობის სტილი შინ (Schimmelfennig, 2010).

საქართველოს დეკლარირებული აქვს სურვილი, რომ გახდეს ევროკავშირის წევრი, თუმცა 2022 წლამდე საქართველოს მთავრობას ამის ოფიციალური განცხადება

არ გაუკეთებია, 2014-2022 წლები უფრო მნიშვნელოვანია გაზრდილი ვაჭრობის, თავისუფალი მოგზაურობის და ფინანსური დახმარებების თვალსაზრისით. რაც მოგვითითებს იმაზე რომ შრომის ინსპექციის იმპლემენტაციისათვის საქართველოსთან მიმართებაში ევროკავშირის მიერ გამოყენებულ ზომებს უნდა შევხედოთ როგორც ექსტერნალიზაციის და იმიტაციის ელემენტების ერთობას.

ექსტერნალიზაციის მექანიზმი გულისხმობს ევროკავშირის არაპირდაპირ გავლენას სამიზნე ქვეყნის მიერ სარგებელი-დანაკარგის გამოთვლაზე. კერძოდ, პირობითობისაგან განსხვავებით ექსტერნალიზაციის დროს ევროკავშირი აქტიურად და დაჟინებით არ მოითხოვს სამიზნე ქვეყნის მიერ ევროკავშირში არსებული მართვა-გამგეობის ნორმების ადაპტირებას. თუმცა, მისი, როგორც აქტორის არსებობა სამიზნე ქვეყნის ეკონომიკაში, გაზრდილი ვაჭრობა სამიზნე ქვეყანას და ევროკავშირის შორის აიძულებს ადგილობრივ კომპანიებს და მთავრობებს რომ გაიზიარონ პოლიტიკის კეთების ევროკავშირული მოდელი. რაც უფრო არის ინტეგრირებული ევროკავშირი სამიზნე ქვეყნის ეკონომიკაში, უფრო მოწადინებულია სამიზნე ქვეყანა რომ აკეთოს საჯარო პოლიტიკა ისე, როგორც ეს ევროკავშირში კეთდება (Schimmelfennig, 2010)

იმიტაცია გულისხმობს ევროკავშირის არაწევრი ქვეყნის მიერ ევროკავშირში არსებული მართვა-გამგეობის წესების იმპლემენტაციას იმ მიზნით, რომ გააუმჯობესოს საჯარო პოლიტიკის კეთების ხარისხი და სწორად გადაწყვიტონ საკუთარი პრობლემები. ევროკავშირის მისაბამ მაგალითად გამოყენებას ეს ქვეყნები ცდილობენ იმისათვის, რომ გააუმჯობესონ თავიანთი ქვეყნის ინსტიტუტები (Schimmelfennig, 2010). იმიტაცია მექანიზმზე უფრო მეტად პროცესია, რომელიც ბილატერალურ ინტერაქციას ნაკლებად ასახავს და ერთი ქვეყნის პოლიტიკურ გადაწყვეტილება/კურსზე აკეთებს სწორებას, რაც არ გამოგვადგება რადგანაც საქართველოში შრომის ინსპექციის ცვლილება ასოცირების ხელშეკრულებითაა განპირობებული და ცალსახად ინტერაქციის შედეგია. მეორეს მხრივ, ეს საქართველოს ხელისუფლების მონაწილეობით და აქტიური ჩართულობით ხდება რაც „იმიტაციის“ ელემენტებზეც მიუთითებს თუმცა კი პროცესი თავის შინაარსით ევროკავშირში არსებული მართვა-გამგეობის წესების ექსტერნალიზაციაა.

შრომის ინსპექციის გაფართოება და გაძლიერება (2018 წლიდან დღემდე)

როგორც ტექსტში ზემოთ არის აღნიშნული, 2017-2018 წლებში ტყიბულში მომხდარმა ტრაგედიებმა ქმედითი შრომის ინსპექციის შესახებ მოთხოვნას მნიშვნელოვანი ძალა მისცეს⁶⁹. 2017 წლის ივნისში საქართველოს პარლამენტმა განსახილველად წარადგინა შრომის უსაფრთხოების შესახებ კანონი, რომელიც 2018 წელს მიიღეს. ამ კანონის მიხედვით შრომის ინსპექტირების განხორციელება სასამართლოს ნებართვის შემდეგ ხდებოდა შესაძლებელი, ისიც წარმოების მხოლოდ შეზღუდულ დარგებში, რაც ნიშნავდა იმას რომ შრომის ინსპექცია ჯერ კიდევ შეზღუდული და არასრულყოფილი იყო როგორც ინსტრუმენტი შრომის უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად (სოციალური სამართლიანობის ცენტრი, 2018).

2019 წელს, საქართველოს კონსტიტუციის ჩასწორების მიღებისთანავე, გაუქმდა 2018 წლის კანონი. მალევე, საქართველოს პარლამენტმა მიიღო ორგანული კანონი „შრომის უსაფრთხოების შესახებ“ სადაც სახელმწიფოს როლი შრომის ზედამხედველობის პროცესში მნიშვნელოვნად გაიზარდა. შრომის ინსპექციას ამიერიდან უფლება ჰქონდა შრომის ყველა სფერო შეემოწმებინა. ასევე, გაუქმდა მოთხოვნა, რაც ინსპექციას ავალდებულებდა სასამართლოს ნებართვის ქონას ობიექტის შემოწმებისათვის. კანონის მნიშვნელოვანი ცვლილების მიუხედავად, რიგი არასამთავრობო ორგანიზაციები და ინტერეს-ჯგუფები მაინც უკმაყოფილონი იყვნენ კანონის შინაარსით და სახელმწიფოს კიდევ უფრო მეტ ჩართულობას მოითხოვდნენ შრომითი პირობების გაუმჯობესების პროცესში, ამას მოჰყვა კანონის ახალი ჩასწორება, რომელიც 2020 წელს პარლამენტმა ინტერეს-ჯგუფებთან თანამშრომლობის შედეგად მიიღო. ინტერეს ჯგუფები მიუთითებდნენ რომ შრომის უსაფრთხოების საკითხი ჯერ კიდევ არ იყო ამოწურული კანონში და პლუს, იშვებიდნენ ევროპარლამენტარების მოწოდებას, რომ საქართველოს სახელმწიფოს ბოლომდე უნდა მიეყვანა რეფორმა⁷⁰.

⁶⁹ თუმცა, აღსანიშნავია რომ უკვე 2016 წლიდან, აღინიშნება შრომის ინსპექციის ბიუჯეტის ზრდა. მაგალითად, 2016 წელს ინსპექციის ბიუჯეტი მოიცავდა 500 000 ლარს, 2017 წელს 570 000 ლარს, 2018 წელს 910 000 ლარს, 2019 წელს უკვე 15 900 000 ლარს, 2020 წელს კი წინა წელთან შედარებით გაორმაგებულს (32 000 000 ლარი).

⁷⁰ იხ. „ადამიანის უფლებების სწავლებისა და მონიტორინგის ცენტრი, „ევროპარლამენტი მოუწოდებს საქართველოს შრომის რეფორმის კანონს მხარი დაუჭიროს“, 17 სექტემბერი, 2020, <https://bit.ly/39wHmu1> (მომიებულია 14.01.2023).

2020 წლის ჩასწორებებმა შედეგად მნიშვნელოვანი სიახლეები მოიტანეს, შრომის ინსპექცია 2021 წლის დასაწყისიდან საბოლოოდ ჩამოყალიბდა როგორც საჯარო სამართლის იურიდიული პირი (საქართველოს პარლამენტი, 2020), რომელიც ამ ცვლილების შედეგად ინსტიტუციურად კიდევ უფრო გაძლიერდა და გაუმდიერდა მოქმედების მანდატიც. აგრეთვე, შრომის ინსპექციას დაევალა რამდენიმე მიმართულებით მუშაობა. მათ შორის: შრომის ნორმების შესრულებასთან დაკავშირებით კონსულტაციების გაწევა/ინფორმაციების მიწოდება დამსაქმებლებისათვის, საზოგადოების ინფორმირება შრომის ნორმების შესახებ, შემოსული საჩივრების განხილვა, პრობლემური საწარმოების მუდმივ რეჟიმში ინსპექტირება (რისი შეუზღუდავი უფლებაც საბოლოოდ ინსპექციამ ამ ცვლილებების შედეგად გარანტირებულად მიიღო), და ასევე კანონმდებლობის დახვეწა/გაუმჯობესებაზე ზრუნვა წინადადებების შემუშავების გზით (სოციალური სამართლიანობის ცენტრი, 2021). აღსანიშნავია, რომ ეს ცვლილებები პოზიტიურად შეფასდა ევროკავშირის მხრიდანაც. მეტიც, ამ ცვლილებებზე ხაზგასმას ვხვდებით საქართველო - ევროკავშირის შორის გაფორმებულ ასოცირების ხელშეკრულების ანგარიშში, რაც ხაზს უსვამს საქართველოში არსებული შრომითი ურთიერთობების საკითხის მნიშვნელობას ევროკავშირისათვის (High Representative of The Union for Foreign Affairs and Security Policy, 2021).

დღეისათვის, შრომის ინსპექციის დაწყება შესაძლებელია როგორც უკვე ვთქვით, უშუალოდ სამსახურის ინიციატივით თუმცა ის აგრეთვე შეიძლება მოხდეს კონკრეტული პირის მიმართვის საფუძველზე. ეს პირი უნდა იყოს უშუალოდ დასაქმებული თუ შეტყობინება შრომის უსაფრთხოებას არ შეეხება და პრობლემა რაიმე სხვა შინაარსისაა, თუ პრობლემა შრომით უსაფრთხოებაშია, მაშინ ნებისმიერ ადამიანს შეუძლია მიმართოს ინსპექციის დეპარტამენტს და მოითხოვოს მათგან მონიტორინგის განხორციელება. გეგმიური შემოწმებებისთვის კი არსებობს კონკრეტული სია, სადაც განსაკუთრებით სახიფათო საწარმოები არის შესული და მათი შემოწმება უფრო რუტინულად და ყურადღებით ხორციელდება. აღსანიშნავია, რომ რეფორმის შემდეგ შრომის ინსპექციაში დასაქმებულ ადამიანთა რაოდენობა მზარდია, დღეისთვის სსიპ-ში ორასზე მეტი ადამიანია დასაქმებული, აქედან ინსპექტორთა რაოდენობა 100-მდე ადამიანს აღწევს. შრომის ინსპექცია, როგორც

ინსტიტუტი შედგა, ის ფართო უფლებების მქონე სსიპ-ია რომელიც ჯანდაცვის სამინისტროს ექვემდებარება და დიდი ადამიანური/ფინანსური რესურსებიც გააჩნია.

საქართველოს სახელმწიფოს და ევროკავშირის შორის ინტერაქციამ შედეგად მოიტანა ინსპექციის, როგორც ინსტიტუტის შექმნა და გაძლიერება, რომელიც ინტენსიურად მუშაობს და ყოველწლიურად ასეულობით ინსპექტირებას ახორციელებს მთელი ქვეყნის მასშტაბით. აღსანიშნავია, რომ შრომის კოდექსში ცვლილებების და შრომის ინსპექციის ინსტიტუტის შექმნის პარალელურად, ქვეყანაში სამუშაო ადგილებზე გარდაცვალების სტატისტიკა კლების ტენდენციას აჩვენებს. მაგალითად, „გაერთიანებული პროფკავშირების“ მიხედვით, 2018 წელს სამუშაო ადგილებზე გარდაიცვალა 59 ადამიანი, 2019 წელს - 45, 2020 წელს - 39, 2021 წელს - 33. ეს მაშინ როდესაც წარმოების/მშენებლობის ტემპები არ შენელებულა და პანდემიის მიუხედავად, ჩვეულ რიცხვებში გაგრძელდა⁷¹.

აღსანიშნავია, რომ 2018 წლიდან დღემდე შრომის ინსპექცია მოპოვებით სფეროს არასაკმარის ყურადღებას უთმობს (ძირითადი ყურადღება გადატანილია სამშენებლო სფეროზე, რომელიც ასეულობით სხვადასხვა კომპანიის მშენებლობების მონიტორინგს გულისხმობს). იმის მიუხედავად რომ მომპოვებელი მრეწველობა (განსაკუთრებით კი „საქნახშირის“ შახტები ტყიბულში და „ჯორჯიან მანგანუზის“ მალაროები ჭიათურაში) უსაფრთხოების ახალ სტანდარტებზე გადაწყვეტენ, ეს ობიექტები ინსპექტირებას ჯერ არ დაქვემდებარებიან. მოპოვებით სფეროში ინსპექციამ 8ჯერ შეამოწმა ჭიათურის რაიონის სოფელი შუქრუთის მანგანუმის საბადოები, სადაც მოპოვება კარიერული წესით (მიწის ამოთხრა, კარიერებიდან მანგანუმის მოპოვება), სადაც 177 დარღვევა აღმოაჩინა კიდეც, თუმცა არცერთ შემთხვევაში კომპანია არ დაჯარიმებულა (სოციალური სამართლიანობის ცენტრი, 2021).

და მაინც, შრომის ინსპექცია იქცა სიფრთხილის საფუძვლად „საქნახშირისთვის“ და „ჯორჯიან მანგანუზისთვის“, მეტიც, ინსპექციის შექმნა დიდწილად განაპირობა ამ ორი კომპანიის პრობლემურობამ წინა ათწლეულის მანძილზე. ისევე როგორც ამ საწარმოების გარშემო ორგანიზებულმა პროტესტებმა და კამპანიებმა. თუმცა, დღეის მონაცემებით ინსპექციას ამ კომპანიებთან

⁷¹ იხ. „28 აპრილი სამუშაო ადგილებზე გარდაცვლილთა და დაშავებულთა საერთაშორისო დღე“ <https://gtuc.ge/28-aprili/> (მომიებულია 16.01.2023).

ინტენსიური კოოპერაცია არ აკავშირებს. მეორეს მხრივ, ორივე ქალაქში გაფიცვების გამოცდილებამ შედეგად მოიტანა ის, რომ ერთ-ერთი მთავარი მოთხოვნა: შრომის უფლება რამდენიმე შრეზე მოგვარდა.

- 1) დამსაქმებელმა „საქნახშირში“ და „ჯორჯიან მანგანუში“ უზრუნველყო საწარმოების ინფრასტრუქტურული განახლება ნაწილობრივ მაინც. „საქნახშირის“ შემთხვევაში, ეს სპეციალური და ძვირი ხელსაწყოების შეძენით გახდა შესაძლებელი. „ჯორჯიან მანგანუის“ შემთხვევაში კი კომპანიამ აიღო ვალდებულება, ეზრუნა ინფრასტრუქტურის მნიშვნელოვან განახლებაზე⁷².
- 2) შეიცვალა მოპოვების პროტოკოლები იმგვარად, რომ მშრომელების უსაფრთხოების რისკები მინიმუმამდე დავიდა. მოპოვების პროტოკოლებზე მუშაობაში კი შესაძლებელი გახდა დასაქმებულების ჩართვაც, რამაც მაქსიმუმამდე გაზარდა პროტოკოლების უსაფრთხოების სტანდარტები.
- 3) შრომის ინსპექციის შექმნის შედეგად, გაიზარდა დამსაქმებლის ყურადღება შრომითი უსაფრთხოების საკითხის მიმართ რამაც გამოიწვია პროტოკოლური/ტექნიკური სიახლეები და გაიზარდა კომუნიკაცია მშრომელებსა და დასაქმებულებს შორის, რამაც რამდენჯერმე საჭირო გახდა მოლაპარაკებებში შუამავლის (მთავრობის წარმომადგენლების, ზოგჯერ ინსტიტუციურად, ზოგჯერ ინდივიდუალურად) მონაწილეობა, თუმცა ტყიბულის შემთხვევა გვაჩვენებს რომ გაჩნდა კომუნიკაციის კარგი პრაქტიკებიც.

⁷² რესტავრაციები ჭიათურაში დღემდე (18.12.2023) მიმდინარეობს

III. საქართველოს ევროპეიზაცია და კოლექტიური ქმედების უფლების ტრანსფორმაცია

III.I კოლექტიური ქმედების უფლება ევროკავშირში

შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის მიხედვით, გაფიცვა არის ფუნდამენტური საშუალება, რაც გააჩნიათ მშრომელებს და მათ ორგანიზაციებს იმისათვის, რომ დაიცვან თავიანთი ეკონომიკური და საზოგადოებრივი ინტერესები. გაფიცვა შრომითი ურთიერთობებისგან ცალკე არ უნდა დავინახოთ, გაფიცვის ორგანიზება მუშებისთვისაც სტრესული და ძვირი ქმედებაა. შრომის საერთაშორისო ორგანიზაცია 87-ე კონვენციით გაფიცვას ორგანიზების უფლების განუყოფელ ნაწილად მიიჩნევს (International Labour Organization, 1948). კოლექტიური ქმედების უფლება მშრომელების ფუნდამენტური უფლებაა, რომელიც ევროკავშირის დონეზე, დამტკიცებულია „ევროკავშირის ფუნდამენტურ უფლებათა წესდებაში“, ოცდამერვე მუხლში, როგორც „კოლექტიური შეთანხმებისა და ქმედების უფლება“. უფლება მოიცავს საგაფიცვო ქმედებას, ინფორმირებისა და კონსულტირების უფლებას და როგორც დოკუმენტშია აღწერილი „გამომდინარეობს სოციალური დიალოგის პრაქტიკიდან და მისი წახალისების საჭიროებიდან (EurWork, 2007)“. კოლექტიური ქმედება კოლექტიური შეთანხმების უმთავრესი დეტალია. როგორც წესი - კოლექტიური ქმედება მიზნად ისახავს ხოლმე იმ პრობლემების მოგვარებისათვის მუშათა საერთო ძალისხმევას, რომლის გადაჭრაც კოლექტიური შეთანხმების (ანუ, შრომითი ურთიერთობის სტანდარტების) ჩარჩოს მუშაობით ვერ მოხერხდა. კოლექტიური შეთანხმება შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის 154-ე კონვენციის განმარტებით არის:

„ნებისმიერი მოლაპარაკება, რომელიც ხდება დამსაქმებელს, ან დამსაქმებელთა ჯგუფის ერთი მხრივ, და მშრომელის, ან მშრომელთა ჯგუფის მეორეს მხრივ შორის და რითაც განისაზღვრება: 1) შრომის პირობები 2) ურთიერთობათა რეგულირება დამსაქმებელს და მშრომელს შორის 3) ურთიერთობათა რეგულირება დამსაქმებლებს და მათ ორგანიზაციას და მშრომელებსა და მათ ორგანიზაციას შორის“ (International Labour Organization, 1981). კოლექტიური შეთანხმება ნებისმიერი შრომითი ურთიერთობის წინაპირობაა, თუმცა

კრიზისის პირობებში, რასაც მშრომელთა კოლექტიური ქმედება მოჰყვება (ფართომასშტაბიანი მანიფესტაციები ან გაფიცვა), კოლექტიური შეთანხმება კვლავ აქტიურდება არსებული წესების და შეთანხმებების შესაფერისი ცვლილების მიზეზით.

კოლექტიური ქმედების უფლება მხარდაჭერილია და გარანტირებულია ევროკავშირის ფუნდამენტურ დოკუმენტებში. ჯერ კიდევ 1972 წელს, სოციალური მოქმედების პროგრამის შექმნისას მომენტიდან, მშრომელების წახალისება რომ აქტიური მონაწილეობა მიეღოთ თავიანთ კომპანიებში, გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში ევროკავშირისთვის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ამოცანა იყო (EurWork, 2007). როგორც უკვე ზემოთ აღვნიშნეთ, მუშათა ფუნდამენტური შრომითი უფლებების საერთო წესდება (EurWork, 2011) სწორედ ამ პროგრამას ეყრდნობოდა, როგორც ევროკავშირში შრომითი უფლებების დაცვის და მონიტორინგის საერთო მექანიზმს. „ევროკავშირის ხელშეკრულების“ პრეამბულაში, ხაზგასმულია რომ მისი წევრი სახელმწიფოები ერთგულები არიან იმ ფუნდამენტური უფლებებისა, რომლებიც განმარტებულია 1989 წლის საერთო წესდებაში (Official Journal of the European Union, 2012).

ევროკავშირი ცდილობს, შრომითი ურთიერთობების სტანდარტების გაუმჯობესებას ხელი შეუწყოს მის ასოცირებულ წევრ ქვეყნებშიც. მაგალითად, საქართველოს და ევროკავშირის შორის გაფორმებულ ასოცირების ხელშეკრულებაში (2014), 229-ე მუხლის მეორე ნაწილში ხაზგასმულია, რომ მხარეები თანხმდებიან შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის მიერ გაცხადებულ ფუნდამენტური შრომითი უფლებების მხარდაჭერაზე, მათ შორის არის კოლექტიური ქმედების უფლება.

III. II კოლექტიური ქმედების უფლების ტრანსფორმაცია საქართველოში

კოლექტიური ქმედების და კოლექტიური შეთანხმების უფლება საქართველოში ჩამოყალიბებას იწყებს მეცხრამეტე საუკუნის მეორე ნახევრიდან, როდესაც რუსეთის იმპერიაში მიმდინარე სოციალისტური მოძრაობები თბილისამდე, ბაქომდე და ბათუმამდე აღწევენ. ამ პერიოდში, ქართველი მუშები პირველად ღებულობენ მონაწილეობას გაფიცვებში, სადაც ითხოვენ შრომითი

პირობების გაუმჯობესებას, ხელფასის მომატებას, ან სამუშაო დროის შემცირებას და ა.შ.

1918-1921 წლების საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის დამფუძნებელი პოლიტიკური ჯგუფები: სოციალ-დემოკრატები (საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული პარტია) სოციალისტ ფედერალისტები (საქართველოს სოციალისტ-ფედერალისტების სარევოლუციო პარტია) და სოციალისტ-რევოლუციონერები (საქართველოს სოციალისტ-რევოლუციონერთა პარტია) საქართველოს დამფუძნებელ კრებაში დომინირებდნენ და რუსეთის 1905 და 1917 წლების რევოლუციებში აქტიურად იყვნენ ჩართულები როგორც მთელი იმპერიის, ასევე ადგილობრივი მასშტაბით. დამოუკიდებელი საქართველოს 1921 წლის კონსტიტუციაში დიდი ყურადღება ეთმობა მშრომელთა უფლებებს. მაგალითად, 37-ე მუხლი ამბობს რომ პირადი და კოლექტიური პეტიციის უფლება უზრუნველყოფილია, ხოლო 38-ე მუხლი ამბობს რომ მუშათა გაფიცვა თავისუფალია. ორივე მუხლი ხაზგასმულია როგორც მოქალაქის ფუნდამენტური უფლება (საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე, 1921). 1921-1991 წლებში, საბჭოთა ოკუპაციის გამოცდილება არ ივარგებს კოლექტიური ქმედების ტრანსფორმაციის შესწავლისათვის. არა მხოლოდ იმ მიზეზით, რომ საქართველო ოკუპირებული იყო, არამედ იმ მიზეზითაც, რომ საბჭოთა საქართველო იყო ოფიციალურად მუშათა სახელმწიფო, სადაც კოლექტიური შეთანხმების, ან კოლექტიური ქმედების რაიმე გამოვლინება არ არსებობდა 1921 წლიდან ე.წ. “პერესტროიკის” პერიოდამდე, როდესაც გაფიცვები ეროვნული მოძრაობების დღისწერიგის ნაწილად იქნენ და სხვადასხვა ქარხნებისა თუ საწარმოების გაფიცვა პატრიოტული ლოზუნგის ან დღის წესრიგის ქვეშ ხდებოდა ხოლმე.

1995 წლის კონსტიტუცია საქართველომ ოთხწლიანი სამოქალაქო ომის, ეკონომიკური და ინსტიტუციური რღვევის პერიოდის⁷³ შემდეგ მიიღო. მიუხედავად

⁷³ თუმცა, უკვე 1990 წლიდან, “უზენაესი საბჭო” რომელიც პირველი დემოკრატიულად არჩეული მთავრობა იყო ჯერ კიდევ საბჭოთა საქართველოში, მნიშვნელოვნად ასწორებს, თუმცა ყერდნობა 1978 წლის საბჭოთა კონსტიტუციას, 1991 წლიდან, ზვიად გამსახურდიას ხელისუფლება იწყებს ახალი კონსტიტუციის შემუშავებას, რომელიც უნდა დაყრდნობოდა 1921 წლის კონსტიტუციას. მალევე, გამსახურდიას ხელისუფლების დამხობის შემდეგ „სამხედრო საბჭო“ აცხადებს რომ 1990 წლის ჩასწორებები უკანონო იყო და საქართველო არ უნდა დაყრდნობოდა საბჭოთა კონსტიტუციას, ამიტომაც „სამხედრო საბჭო“ ხაზს უსვამდა 1921 წლის კონსტიტუციის მნიშვნელობას. 1992 წლიდან 1995 წლამდე მიმდინარეობდა მუშაობა „ახალ კონსტიტუციაზე“ რომელიც უნდა დაყრდნობოდა 1921 წლის კონსტიტუციას. თუმცა, 1995 წელს მიღებული კონსტიტუცია პრაქტიკულად რადიკალურად

იმისა, რომ ეს კონსტიტუცია უარყოფა საბჭოთა პერიოდს და მისი შემქმნელები ცდილობდნენ 1995 წლის კონსტიტუციის 1921 წლის დამოუკიდებელი საქართველოს კონსტიტუციის მემკვიდრეობის და მისი პრინციპებისადმი შესაბამისობის ხაზგასმას, აღსანიშნავია რომ შრომის კოდექსი 1995 წლის კონსტიტუციის მიღების მიუხედავად, მოქმედებდა 1973 წლის შრომის კოდექსის სახით, სანამ „ვარდების რევოლუციის“ შემდეგ, 2006 წელს არ განხორციელდა რადიკალური ცვლილებები. აქვე, აღსანიშნავია: 1995 წლის კონსტიტუციის 26-ე მუხლი მიუთითებდა რომ შრომის უსაფრთხო პირობები ადამიანის ფუნდამენტური უფლებაა, რომ საქართველოს მოქალაქეს აქვს უფლება შექმნას პროფესიული კავშირი და გაერთიანდეს მასში, რომ დააორგანიზოს ან მონაწილეობა მიიღოს გაფიცვაში (საქართველოს რესპუბლიკის პარლამენტი, 1995). პროფესიული კავშირების შექმნის უფლება მუშებს საბჭოთა შრომის კოდექსის მეთექვსმეტე თავის 217-ე მუხლით ჰქონდათ მინიჭებული (საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმი, 1973). 1995 წლიდან 2006 წლამდე საქართველო ხელმძღვანელობდა ერთის მხრივ საბჭოთა პერიოდის შრომის კოდექსით და მეორეს მხრივ, ახალი კონსტიტუციით. საბჭოთა პერიოდის შრომის კოდექსი მნიშვნელოვანი იყო იმდენად, რამდენადაც შრომის ინსპექცია, რომელიც გაუქმდა 2006 წელს, 2006 წლამდე მოქმედებდა საბჭოთა პერიოდის შრომის კოდექსის ჩარჩოზე დაყრდნობით. 1995 წლის კონსტიტუციაში არსებული მუხლები კი იზიარებდა შრომითი უფლებების და კოლექტიური ქმედების ევროპულ გამოცდილებას.

III.II.I 2006 წლის შრომის კოდექსი და კოლექტიური შეთანხმებისა და ქმედების უფლება

როგორც შრომის კოდექსში, ასევე 1995 წლის კონსტიტუციაში გაწერილი შრომითი უფლებები 2006 წელს, შრომის პოლიტიკის რადიკალური რეფორმის დროს მნიშვნელოვნად გადაიხედა და შეიცვალა. კოლექტიური ქმედების უფლება რეფორმის მიხედვით, რომელიც მაშინდელ ეკონომიკის მინისტრს, კახა ბენდუქიძეს უკავშირდებოდა, სამართლებრივი თვალსაზრისით მნიშვნელოვნად შეიკვეცა და

განსხვავდებოდ 1921 წლის კონსტიტუციისაგან. მიუხედავად იმისა, რომ პრეზიდენტი ედუარდ შევარდნაძის მთავრობა 1995 წლის კონსტიტუციას 1921 წლის დოკუმენტის პირდაპირ მემკვიდრედ განიხილავდა. მეტი ინფორმაციისათვის იხილეთ (მაცაბერიძე, 2019).

ამან მწვავე კრიტიკა გამოიწვია როგორც ადგილობრივი მშრომელთა გაერთიანებებიდან, ასევე შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის მხრიდანაც. სოციალისტური შრომის პოლიტიკიდან რადიკალურ საბაზრო შრომის პოლიტიკაზე გადასვლის კულმინაცია ზუსტად 2006 წლის საკანონმდებლო ცვლილებებია. თუ 1991 წლიდან დეპოპულაცია, ომები, სამართლებრივი ცვლილებები და კლასობრივი რესტრუქტურიზაცია ფართო საზოგადოების დონეზე მიმდინარეობდა როგორც პოსტსაბჭოთა რყევებისთვის დამახასიათებელი ნაკლებად ორგანიზებული და ქაოტური პროცესი, სადაც სუსტი ხელისუფლება ცდილობდა რეფორმების გატარებასაც და საერთაშორისოდ აღიარებული მართვა-გამგეობის სტანდარტების შესწავლას, 2006 წლის რეფორმები და სამართლებრივი ცვლილებები მეტად ექსპერიმენტული ხასიათის იყო და ამას რეფორმებისადმი საერთაშორისო აქტორების დამოკიდებულებაც ადასტურებს.

მაგალითად, კარი ტაპიოლა თავის კვლევით ნაშრომში, რომელიც შეეხება შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის 1998 წლის დეკლარაციის ზეგავლენას შრომის ფუნდამენტურ უფლებებზე საერთაშორისო მასშტაბით, ახსენებს 2006 წლის შრომით რეფორმებს საქართველოში და საქართველოს მაგალითს იყენებს იმის ხაზგასასმელად, თუ როგორ არ ემორჩილებიან რიგი ქვეყნები შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის რეკომენდაციებს და როგორ იკავებენ თავს შრომის ფუნდამენტური უფლებების ინტერნალიზაციისაგან. ტაპიოლა იხსენებს პირად კომუნიკაციას კახა ბენდუქიძესთან, რომელიც 2006 წლის რეფორმების ავტორად ითვლება და აღნიშნავს, რომ ბენდუქიძემ უარი თქვა შრომის კოდექსში სოციალური უფლებების დაბრუნებაზე, რადგანაც ინვესტიციების მოზიდვისათვის საჭირო იყო სოციალურ უფლებებზე დროებითი უარის თქმა (Tapiola, 2018).

2010 წელს, პროფკავშირების საერთაშორისო ორგანიზაციის მიერ გამოქვეყნებულ ანგარიშში, საქართველოში, პროფკავშირების უფლებათა დარღვევის შესახებ (International Trade Union Confederation, 2010), განხილულია 2006 წლის რეფორმები, რამაც ძალიან დაასუსტა პროფესიული კავშირები და დამქირავებელს მისცა შესაძლებლობა, თავი აერიდებინა კოლექტიური შეთანხმების პრაქტიკისაგან იმით, რომ უარი ეთქვა პროფესიული კავშირის წევრ მუშებთან საქმიან ურთიერთობაზე ან რაიმე სახის ხელშეკრულებაზე და გაეფორმებინა კონტრაქტები

მხოლოდ პროფესიული კავშირის არაწევრ მუშებთან საკუთარი პრეფერენციების მიხედვით. მაშასადამე, 2006 წლის ცვლილებების მიხედვით, საქართველოში დიდი დარტყმა მიაღწა შრომით ურთიერთობებში პროფესიულ კავშირებს და ტრიპარტიზმის პრინციპს, რაც ევროკავშირისათვის გამორჩეულად მნიშვნელოვანი პრინციპია შრომითი ურთიერთობების რეგულირების გზაზე.

ტრიპარტიზმში იგულისხმება ურთიერთობათა სისტემა სადაც ხელისუფლება, დამსაქმებელი და დასაქმებული (ან დასაქმებულთა ორგანიზაცია) ჩაერთულია დიალოგსა და კოოპერაციაში შრომითი საკითხების დარეგულირების მიზნით. ევროკავშირი ტრიპარტიზმს განიხილავს სოციალური დიალოგის კონტექსტში და მხარს უჭერს სამმხრივი ურთიერთობების სისტემის გაძლიერებას მის წევრ ქვეყნებში და მის სამეზობლოში. ევროკავშირი აღიარებს სოციალური დიალოგის მნიშვნელობას, როგორც სოციალური ერთიანობის, ეკონომიკური პროგრესის და კარგი სამუშაო პირობების საფუძველს და ქმნის ჩარჩოებს და ინსტიტუტებს, სადაც შესაძლებელია სოციალური დიალოგის და კოოპერაციის ფასილიტაცია როგორც ევროპულ, ასევე ეროვნულ დონეებზე. ევროკავშირის დონეზე, დამსაქმებელთა და მშრომელთა წარმომადგენლები დიალოგს აწარმოებენ ევროკავშირის ინსტიტუტებთან პოლიტიკის სხვადასხვა სფეროებში, როგორებიცაა დასაქმება, სოციალური საკითხები ან საწარმოო ურთიერთობები, ისინი მონაწილეობას იღებენ ევროკავშირის პოლიტიკური კურსების შემუშავებაში, კანონშემოქმედებაში და ინიციატივებში, რაც გულისხმობს კონსულტაციებსა და მოლაპარაკებებს. ასევე, ევროკავშირის თითოეულ წევს სახელმწიფოს გააჩნია საწარმოო ურთიერთობების საკუთარი სისტემა, სადაც ხშირად ტრიპარტული სტრუქტურები ეროვნულ დონეზე არსებობენ. ამგვარი სტრუქტურები ხელს უწყობენ პლატფორმას დამსაქმებელთა ასოციაციებისა და პროფესიული კავშირების დიალოგის საწარმოებლად, სადაც განიხილება ისეთი საკითხები, როგორიცაა ხელფასები, შრომითი პირობები ან სოციალური დაცულობა. (European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, 2022).

თუმცა, უნდა აღინიშნოს რომ მიუხედავად რადიკალური საბაზრო ექსპერიმენტისა, რომლის აქსელერაციაც 2006 წლიდან დაიწყო და რომელიც ასოცირების ხელშეკრულების გაფორმებამდე საქართველოში ხელშეუხებლად

ნარჩუნდებოდა, საქართველოს სახელმწიფომ 2006 წლის რეფორმებიდან მალევე დაიწყო გარკვეულ დათმობებზე საუბარი შრომით ურთიერთობებში. კერძოდ, შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის 97-ე ყრილობაზე, საქართველოს ხელისუფლება დათანხმდა ტრიპარტული მოლაპარაკებების ფორმატის შექმნას და შრომითი რეფორმების ცალკეული პუნქტების გადახედვას. მეტიც, მოეწყო კონკრეტული პრეზენტაციები დაინიცირებული ცვლილებების შესახებ, თუმცა უკვე 2009 წელს ეს ცვლილებები საქართველოს ხელისუფლებამ შეაჩერა „ბიზნეს ჯგუფებისგან მომავალი პროტესტის“ საბაბით. საბოლოოდ, 2009 წლის ნოემბერში მაინც შედგა შეთანხმება სოციალური პარტნიორობის ჯგუფის შექმნის შესახებ, სადაც მიწვეულები იყვნენ როგორც საქართველოს მთავრობის წარმომადგენლები, ასევე დამსაქმებელთა ასოციაციისა და პროფესიული კავშირების წევრები (Japaridze, Elizbarashvili, Shatberashvili, & Beltadze, 2012). აღსანიშნავია, რომ სოციალური დიალოგის ფორმატის შექმნის შემდეგ მალევე, 2010 წელს, 2006 წლის შრომის კოდექსი გადაკეთდა ორგანულ კანონად, რამაც კიდევ უფრო გაართულა პროფესიული კავშირების ამოცანა, შეეცვალა არსებული შრომის კოდექსი.

2006 წლის შრომის კოდექსის მთავარი გამოწვევა კოლექტიური შეთანხმების/ქმედების კონტექსტში, (საქართველოს პარლამენტი, 2006) კონკრეტულად 37-ე მუხლის მეოთხე და 38-ე მუხლის მესამე ნაწილებია, რის მიხედვითაც, დამსაქმებელს შრომითი ხელშეკრულების გაწყვეტა შეუძლია დასაქმებულის წინასწარი გაფრთხილების ან მიზეზის დასახელების გარეშე. კოლექტიური ხელშეკრულების გაფორმება 2006 წლის შრომის კოდექსის მიხედვით, დასაშვებია და მიღებული წესია. თუმცა, დამსაქმებელს შეუძლია უარი თქვას კოლექტიური ხელშეკრულების გაფორმებაზე და გააფორმოს მხოლოდ პერსონალური კონტრაქტები. კოლექტიურ და ინდივიდუალურ შეთანხმებებს 2006 წლის ხელშეკრულების მიხედვით თანაბარი ძალა ჰქონდა, შესაბამისად, პროფესიული კავშირებისთვის ეს ცვლილება გამორჩეულად მტკივნეული იყო. ასევე, გაფიცვების წარმოების შემთხვევაში, მშრომელებს შეეძლოთ ნებისმიერი მათი წარმომადგენლის გამოყოფა მოლაპარაკებებში და განსაზღვრული არ იყო პროფესიული კავშირების როლი, რაც პრაქტიკულად უფუნქციოდ ტოვებდა პროფესიულ კავშირებს.

2006 წლის რეფორმები შეეხო კონკრეტულად გაფიცვის ორგანიზების უფლებასაც, რომელიც კოლექტიური ქმედების ფუნდამენტია. გაფიცვის უფლება 1995 წლიდან, აღიარებული უფლებაა საქართველოს კონსტიტუციით. 2006 წლის ცვლილებების შემდეგ, გაფიცვების ორგანიზების საშუალება საქართველოში მშრომელებს შეეძლოთ მხოლოდ წინასწარი გაფრთხილების და თანხმობის მიღების შემდეგ, ისიც მხოლოდ 90 დღით, თუ გაფიცვა 90 დღეს გადააჭარბებდა, ის ავტომატურად უკანონო ხდებოდა და ექვემდებარებოდა ორწლიან სასჯელს თავისუფლების აღკვეთის სახით. ასევე, 2006 წლის შრომის კოდექსის მიხედვით, დამსაქმებელს და დასაქმებულს მიეცათ უფლება გაეფორმებინათ კონტრაქტი შრომის კოდექსის გვერდის ავლით, რაც მნიშვნელოვნად ასუსტებდა დასაქმებულის პოზიციებს. 2006 წლის ცვლილებებით, მშრომელებს გაფიცვის ორგანიზებამდე უნდა განეხორციელებინათ წინასწარი (გამაფრთხილებელი) გაფიცვა, მხოლოდ ამის შემდეგ ეძლეოდათ მათ გაფიცვის ორგანიზების საშუალება. აღსანიშნავია, რომ შრომის კოდექსში ჯერ კიდევ 2013 წლიდან დაიწყო ამ რეგულაციის გადახედვა, ახალმა პარლამენტმა მხარი დაუჭირა იუსტიციის სამინისტროს კანონ-პროექტს რომ საერთოდ ამოეღო შრომის კოდექსიდან გადამწყვეტი გაფიცვის ცნება და შემოიტანა მედიატორის⁷⁴ როლი შრომითი დავის გადაწყვეტაში. კერძოდ, შემათანხმებელ პროცედურებში ჩნდებოდა სამინისტროს მედიატორის ფუნქცია, რომელიც მოდავე მხარეებს შეეძლოთ გამოეყენებინათ როგორც შუამავალი გადაწყვეტილების მიღების გზაზე. ახალი კანონპროექტი გაფიცვის უფლების წარმოშობას უკავშირებდა სამინისტროს მედიატორს, გაფიცვის ორგანიზებამდე, მშრომელებს უნდა მოეთხოვათ მედიატორის დანიშვნა, და ამ მოთხოვნიდან მხოლოდ 21 დღის შემდეგ შეეძლოთ დაეწყოთ საგაფიცვო აქტივობები.

2006-2012 წლებში, შრომის კოდექსის მიზანმიმართული შესუსტება იდეოლოგიური საფუძვლებიდან გამოდიოდა და უნდა ითქვას, რომ ინვესტიციების მოზიდვის პრაგმატული მიზნის მიღმა, არსებობდა რადიკალური საბაზრო ექსპერიმენტის იდეოლოგიური მდგენელიც. მაგალითად, 2011 წლის ნოემბერში, კახა

⁷⁴ სწორედ ამ ცვლილების შედეგია ტყიბულის და ჭიათურის კრიზისებში მედიატორების მონაწილეობის პრაქტიკა. გარდა იმისა, რომ მედიატორებად შერჩევა ხდებოდა უშუალოდ პოლიტიკური გადაწყვეტილებით, მედიატორს ჰქონდა სამართლებრივი პროტოკოლით გაწერილი ფუნქციები და მედიაციის პროცესი აბსოლუტურად იყო მოქცეული შრომითი ურთიერთობების სამართლებრივი რეგულირების ფარგლებში.

ბენდუქიძემ⁷⁵ (რომელიც უკვე აღარ იყო ეკონომიკის მინისტრი) განაცხადა, რომ მისთვის ევროპა ღირებულია რადგანაც ის პატივს სცემს კაპიტალის ბრუნვის პრინციპებს და თავისუფლებას, მაგრამ მას არ უყვარს ევროპა, რომელიც არის ბიუროკრატიული არსება და „სადაც პატარა საბერძნეთის პრობლემები წარმოშობს ამხელა კრიზისს ევროპაში“⁷⁶ აქ კიდევ ერთხელ ჩანს უნდობლობა ბიუროკრატიისა და რეგულაციებისადმი, რაც 2003-2012 წლების რეფორმების მთავარი ინიციატორის მიერ გახმოვანდა. USAID-ის მიერ დაფინანსებული კვლევა საქართველოს ეკონომიკური ტრანსფორმაციის შესახებ (ციხელაშვილი, შერგელაშვილი, & თოქმაზიშვილი, 2012) 2006 წლის რეფორმებს სულაც ანარქო-კაპიტალისტურს უწოდებს, რომელიც წინააღმდეგობაში მოდიოდა შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის პრინციპებთან და ევროკავშირში არსებული რეგულირების დღის წესრიგთან.

მაშასადამე, მიუხედავად იმისა რომ 2003-2012 წლებში, საქართველოს ხელისუფლებამ ჩამოაყალიბა მეგობრული ურთიერთობები აშშ-სთან და ევროკავშირის ქვეყნების დიდ ნაწილთან (გამორჩეულად კი პოლონეთთან და ბალტიის ქვეყნებთან), საქართველოს სახელმწიფოსთვის პრიორიტეტული არ იყო ევროკავშირში არსებული სოციალური და ეკონომიკური მოდელის გაზიარება. მნიშვნელოვანია იმის აღნიშვნა, რომ საქართველოს სახელმწიფო უმთავრეს ამოცანად „ნატო-სთან“ ინტეგრაციას სახავდა, საიდანაც ქვეყანას უსაფრთხოების გარანტიები უნდა მიეღო, ევროკავშირის წევრობა კი შედარებით უფრო შორეული პერსპექტივა უნდა ყოფილიყო, რომელიც რიგი რეფორმების შემდეგ გახდებოდა შესაძლებელი. მაგალითად: საქართველოს მეზობელი თურქეთი, რომელიც სამხედრო სიძლიერით „ნატო-ში“ ერთ-ერთი მოწინავე სახელმწიფოა, ევროკავშირის წევრი დღემდე (2023 წელი) არ გამხდარა, კანდიდატის სტატუსის მიუხედავად. თუმცა, დღემდე ინარჩუნებს ახლო სავაჭრო ურთიერთობას ევროკავშირთან და მეტნაკლებად ინტეგრირებულიცაა ევროპის ეკონომიკაში. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ 2003-2012 წლებში, ევროპის რეგიონული პოლიტიკა (აღმოსავლეთ პარტნიორობის

⁷⁵ კახა ბენდუქიძე (1956-2014) საქართველოს ეკონომიკის და მდგრადი განვითარების (2004) და შემდგომ რეფორმების კოორდინაციის საქმეში საქართველოს სახელმწიფო მინისტრი (2004-2008) ქართველი ბიზნესმენი და პოლიტიკოსი, საქართველოში რადიკალური საბაზრო რეფორმების ერთ-ერთი ინიციატორი.

⁷⁶ იხ. „კახა ბენდუქიძე ევროპას აკრიტიკებს“ <https://ghn.ge/news/54612> (მოძიებულია 3.12.2022)

ფორმატის შექმნის მიუხედავად) ჯერ კიდევ ბუნდოვანი იყო აღმოსავლეთით სამომავლო გაფართოების საკითხთან დაკავშირებით. უსაფრთხოების გამოწვევების წინაშე მყოფი საქართველოს სახელმწიფოსათვის კი ეკონომიკური ზრდა, თუნდაც „ნებისმიერ ფასად“ პრიორიტეტს წარმოადგენდა. 2012 წელს, ხელისუფლების ცვლილების შემდეგ კი რუსეთთან ურთიერთობების „დამშვიდების“ გაცხადებული კურსის ფარგლებში - „ქართულმა ოცნებამ“ გადაწყვიტა მეტი ყურადღება დაეთმო ევროკავშირთან დაახლოების პერსპექტივისათვის, გამომდინარე იქიდან რომ რუსეთი ტრადიციულად უფრო აგრესიული იყო მის საზღვრებთან „ნატო-ს“ გაფართოების მიმართ, ვიდრე მის საზღვრებთან „ევროკავშირის“ გაფართოების მიმართ. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ უკვე 2013 წელს, რუსეთის სახელმწიფომ გააუქმა საქართველოს მიმართ დაწესებული ღვინის ემბარგო⁷⁷, რაც იმ პერიოდში, რუსულ-ქართული კონფრონტაციის დაწყების ერთ-ერთი ინდიკატორი იყო. „ქართული ოცნების“ მიერ პრიორიტეტების ცვლილება და „ნატო-ს“ წინ „ევროკავშირთან“ დაახლოების ამოცანა ცხადია, მხოლოდ „ქართული ოცნების“ ინიციატივა არ იყო და ეს პროცესი რეგიონულ კონტექსტშიც ჯდებოდა. კერძოდ, მოლდოვა და უკრაინა ანალოგიურად მიდიოდნენ ასოცირების ხელშეკრულებამდე და ანალოგიურად, ნაკლებად მიდიოდა საუბარი ამ ორი ქვეყნის „ნატო-ში“ გაწევრიანების პერსპექტივაზე. ასოცირების ხელშეკრულება კი, რომელიც საბოლოოდ სამივე სახელმწიფოსთან გაფორმდა, გულისხმობდა ამ სახელმწიფოების საჯარო პოლიტიკური კურსებისა თუ ეკონომიკური პრიორიტეტების დაახლოებას და დაკავშირებას ევროკავშირთან, რაც საქართველოს შემთხვევაში რადიკალური საბაზრო ექსპერიმენტის დასრულებას მოასწავებდა, ისევე როგორც ქვეყნის გაცხადებული „ავტონომიური“ ეკონომიკური კურსის ცვლილებას ევროკავშირის დირექტივების და ასოცირების ხელშეკრულებით ნაკისრი ვალდებულებების მიხედვით.

⁷⁷ იხ. „ქართული ღვინო რუსულ ბაზარზე ბრუნდება“ <https://www.ghn.ge/news/82915-kartuli-ghvinorusul-bazarze-brundeba> (მოძიებულია 3.12.2022).

III.II.II ხელისუფლების ცვლილება და რეგულაციების დაბრუნების პერიოდი (2012 წლიდან დღემდე)

აღსანიშნავია რომ, 2006 წლის რადიკალური რეფორმების სულისკვეთება საქართველოში 2012 წლის ოქტომბრის საპარლამენტო არჩევნებამდე შენარჩუნდა. ხელისუფლების ცვლილების შემდეგ კი ეკონომიკური პოლიტიკა ეტაპობრივად გადადის რადიკალური საბაზროდან სახელმწიფოს მიერ მეტი რეგულირების დღის წესრიგზე. ცხადია, ასოცირების ხელშეკრულება უნდა განვიხილოთ როგორც რეგულაციური პოლიტიკის მთავარი განმსაზღვრელი, ასოცირების ხელშეკრულებამდე განვლილი ორი წელი კი (2012 წლიდან 2014 წლამდე) ერთგვარი „შუალედური“ რიოდი იყო, სადაც გარკვეულწილად, უკვე შეინიშნებოდა დისკურსული ცვლილებები. მაგალითად, აღსანიშნავია რომ „ქართულ ოცნებას“ 2012 წლიდან 2023 წლამდე თავის ადგილი ჰქონდა „ევროპელი სოციალისტების“ პარტიაში, როგორც გარე დამკვირვებელი წევრის. კოალიცია საკუთარი მრავალფეროვნების გათვალისწინებით (2012 წელს ქართულ ოცნებაში შედიოდნენ ლიბერალები „თავისუფალი დემოკრატების“ და „რესპუბლიკელების“ სახით, ასევე, სოციალ-დემოკრატები და კონსერვატორები) მიუთითებდა, რომ ქართული ოცნება მემარცხენე-ცენტრისტული ძალა იყო. ეს თავისთავად ნიშნავს, რომ რადიკალური საბაზრო დისკურსი ახალი ხელისუფლების მხრიდან უწინდელი მხარდაჭერით ვეღარ ისარგებლებდა. როგორც ზემოთ, ჭიათურის შემთხვევის ანალიზის დროს აღვნიშნეთ⁷⁸, მაღაროელებმა ხელისუფლების ცვლილებისთანავე მიუთითეს პროფესიულ გაერთიანებებზე ზეწოლის არაფორმალურ მეთოდებზე და აღნიშნეს, რომ 2012 წლამდე შეუძლებელიც კი იყო გაფიცვის ორგანიზება, რადგანაც ისინი წლების მანძილზე განიცდიდნენ ზეწოლას „ჯორჯიან მანგანუმის“ წარმომადგენლების მხრიდან. ზეწოლაზე მიუთითებდა „გაერთიანებული პროფკავშირების“ მძიმე მრეწველობის დარგის ხელმძღვანელი, თამაზ დოლაბერიძეც (დოლაბერიძე, 2013), რომელიც აღნიშნავდა, რომ 2003-2012 წლები პროფკავშირებისათვის უმძიმესი წლები იყო. ამავე ეპოქის შეფასებისას, სტივენ ჯონსი აღნიშნავს, რომ საქართველო ერთგვარი „ლაბორატორია“ იყო, სადაც ეკონომიკური ზრდის იდეამ და ნეოლიბერალურმა პოლიტიკურმა კურსმა

⁷⁸ იხ. „ჭიათურაში მაღაროელთა გაფიცვა გრძელდება“ <https://www.radiotavisupleba.ge/a/chiatura/24744661.html> (მოძიებულია 4.12.2022)

ეკონომიკური ზრდის შთამბეჭდავი შედეგების პარალელურად (რომელიც მეტწილად, ინდექსებში და დოკუმენტებში გამოიხატა) ვერ შეძლო საზოგადოების უდიდესი ნაწილის მიმხრობა და ამან პოლიტიკური წინააღმდეგობებიც შვა. ავტორის ხაზგასმით, საბოლოოდ, სინგაპურიზაციის და თავისუფალი საბაზრო კაპიტალიზმის იდეისადმი რწმენამ ხელი შეუწყო სააკაშვილის ხელისუფლების თვითიზოლაციას და საზოგადოებასთან მის დაშორებას (Jones S. F., 2013).

აღსანიშნავია, რომ გაფიცვების საჯარო დღის წესრიგში დაბრუნების პარალელურად, უკვე არსებობდა ის დისკურსული ენა და არსებობდნენ ის ინტერეს ჯგუფები, რომლებიც თანამშრომლობდნენ როგორც პროფესიულ კავშირებთან, ასევე უშუალოდ მშრომელებთან. ამ თვალსაზრისით მნიშვნელოვანია როგორც არასამთავრობო სექტორი (მაგალითად, ადამიანის უფლებების სწავლებისა და მონიტორინგის ცენტრი - EMC, რომელიც 2012 წელს შეიქმნა და შექმნის დღიდან მუდმივ რეჟიმში მუშაობდა შრომითი უსაფრთხოების, შრომითი უფლებების საკითხებზე), ასევე სტუდენტური გაერთიანებები „ლაბორატორია 1918“ და „აუდიტორია 115“. „ლაბორატორია 1918“ 2011 წელს შეიქმნა როგორც თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სტუდენტების საინიციატივო ჯგუფი, რომლის თავდაპირველი იდეაც განათლების პოლიტიკის ცვლილება და ამ ცვლილების ლობირება/მასზე მუშაობა იყო. თუმცა გამომდინარე იქიდან, რომ „ლაბორატორია 1918“ მემარცხენე იდეოლოგიის ჯგუფი იყო, მალევე სტუდენტებმა დაიწყეს ალიანსების შენება პროფესიულ გაერთიანებებთან. მათ შორის: „ლაბორატორია 1918“ მონაწილეობდა ჭიათურის 2012 წლის გაფიცვაში⁷⁹. 2013 წლის მაისში, ამ ჯგუფის ორგანიზებით მოეწყო საპირველმასო მსვლელობა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტიდან, მთავარი ლოზუნგი კი ჭიათურის გაფიცვის მსგავსად, იყო „სოლიდარობა მუშებს“. მალევე, სტუდენტების ეს ჯგუფი დაიშალა, თუმცა შეიძლება ითქვას რომ საფუძველი ჩაეყარა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში მემარცხენე თვითორგანიზების ტრადიციას.

კერძოდ, 2016 წელს, ტყიბულის მასშტაბურ გაფიცვაში მონაწილეობას იღებდნენ როგორც სხვადასხვა არასამთავრობო ორგანიზაციები „EMC“, „საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია“, ასევე მემარცხენე სტუდენტები,

⁷⁹ იხ. „მალაროელთა პროტესტის მეშვიდე დღე და სტუდენტების მიმართვა“ <https://netgazeti.ge/news/16978/> (მომიებულია 4.12.2022).

რომელთა დიდი ნაწილიც 2011-13 წლებში წარმოადგენდა „ლაბორატორია 1918-ს“, მალევე 2016 წლის მარტში, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში ჩამოყალიბდა „აუდიტორია115“ რომელიც მათ შორის ტყიბულის და ჭიათურის მემახტეების მხარდაჭერით სარგებლობდა. მაგალითად, 2016 წლის მარტში, ტყიბულელი მემახტეების ჯგუფი თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში ჩამოვიდა „აუდიტორია115-ის“ მხარდაჭერის მიზნით, რაც ერთგვარი მადლიერების ჟესტი იყო 2016 წლის თებერვლის ტყიბულის გაფიცვებში სტუდენტების მონაწილეობის გამო.

„აუდიტორია 115-ის“ წევრებთან ჩატარებულ ინტერვიუებში, ჩანს, რომ ისინი ხედავენ კავშირს ტყიბულის პროტესტებს და 2020 წლის საკანონმდებლო ცვლილებებს შორის, რის შედეგადაც საქართველოს სახელმწიფო გადავიდა ინტერვენციონისტულ შრომის პოლიტიკაზე და ახალი შრომის კოდექსის საფუძველზე, გაზარდა სახელმწიფოს როლი და ვალდებულებები შრომით ურთიერთობებში. მაგალითად, ჯგუფის ერთ-ერთი წევრი (2023) აღნიშნავს რომ „აუდიტორია 115-ის“ აქტიურობა და ხმაურიანი პროტესტები ერთ-ერთი მთავარი მიზეზი იყო ტყიბულში არსებული პრობლემის აქტუალიზების გზაზე. ჯგუფის მეორე წევრმა ხაზი გაუსვა რომ შრომითი რეგულაციები და 2020 წლის შრომის კოდექსი დიდწილად „აუდიტორია 115-ის“ დამსახურებაა (2023). ის ასევე აღნიშნავს, რომ საპროტესტო აქციებზე, „აუდიტორია 115“-ის წევრების რამდენჯერმე დაკავება შეიძლება აღვიქვათ იმ „მინიმალურ“ კონტრიბუციად, რაც სტუდენტებს შრომითი უფლებების გაუმჯობესებისთვის ბრძოლაში შეეძლოთ შეეტანათ (2023).

მშრომელებსა და სტუდენტებს შორის სოლიდარობის მაგალითების მხრივ, საინტერესოა 2024 წლის თებერვლის შემთხვევაც, როდესაც ჭიათურელმა მადროელებმა გამაფრთხილებელი გაფიცვა მოაწყვეს და სრულმასშტაბიანი გაფიცვა დააანონსეს მემარცხენე ჯგუფის „ხმის⁸⁰“ წევრების მხარდასაჭერად, რომლებიც

⁸⁰ მემარცხენე მოძრაობა „ხმა“ (ბ-ალხი მ-ართალს ა-მზობს) 2021 წელს შეიქმნა, 2021 წლის 20 ნოემბერს, თბილისში, მიკროსაფინანსო ორგანიზაციაზე თავდასხმის შედეგად დაკავებული ლევან ზურაბაშვილის მხარდაჭერის მიზნით. ლევან ზურაბაშვილი სამ მოთხოვნას აყენებდა:

1) აიკრძალოს ყოველგვარი აზარტული თამაშები;

2) ბანკებს სესხზე მხოლოდ 7%-იანი წლიური განაკვეთის დაწესების უფლება მიეცეთ და ყველა მსესხებელს გადაუტანონ სესხი 7%-ში;

3) შემცირდეს წამლების ფასი, ფარმაცევტულ კომპანიებს მხოლოდ 10%-იანი მოგების უფლება მიეცეთ.

თბილისში, იპოთეკით დაზარალებული ოჯახის მხარდამჭერი აქციის დროს დააკავეს⁸¹, თუმცა მალევე აღმკვეთი ღონისძიება შეუცვალეს.

2016 წლის ტყიბულის გაფიცვაში უკვე კარგად ჩანს რომ სახელმწიფოს გამოყოფილი ჰყავს შუამავალი - ტყიბულის მაშინდელი მაჟორიტარი დეპუტატი - ელისო ჩაფიძე⁸². 2012 წელს ჭიათურაში შუამავალის ფუნქცია პარლამენტის წევრმა და შემდგომში - თავდაცვის მინისტრმა, თინა ხიდაშელმა შეითავსა⁸³, ჭიათურის 2019 წლის გაფიცვის დროს მედიატორი ეკონომიკის მინისტრი, ნათია თურნავა იყო⁸⁴. ცხადია, მედიატორის ინსტიტუტის იმპლემენტაცია მნიშვნელოვანი ნაბიჯია სოციალური დიალოგის გაძლიერებისაკენ და სამმხრივობის პრინციპის გამყარებისაკენ. მაგალითად, ფრანჩესკო ბანარდი (Bagnardi, 2015) აღნიშნავდა, რომ საქართველოში სოციალური დიალოგის დღის წესრიგი ეტაპობრივად იცვლება, რაც მათ შორის გამოიხატება შრომით ურთიერთობებში. ბანარდის აზრით, სოციალური დიალოგის განვითარებაზე მზარდი გავლენა აქვს ევროკავშირის ინსტიტუციურ მოდელს, ამ გავლენის მთავარი საფუძველი კი 2014 წელს გაფორმებული ასოცირების ხელშეკრულებაა. ავტორი მიიჩნევს, რომ საქართველომ უარი თქვა „დერეგულაციურ პოლიტიკურ კურსებზე“ (მათ შორის პროფესიული კავშირების მიზანმიმართული დასუსტება, შრომის ინსპექციის გაუქმება) რომლებიც ავტორის ხაზგასმით, იმთავითვე „ჰიპერ-ლიბერალური“ იყო და ხელისუფლების ცვლილების (2012 წელი) და ასოცირების ხელშეკრულების (2014) შემდეგ, გადადგა ისეთი ნაბიჯები, რასაც საქართველოს ევროპულ სოციალურ მოდელთან დაახლოება შეუძლია.

ზურაბაშვილმა ეს მოთხოვნები ვიდეო ჩანაწერით გაავრცელა და მისივე ფრაზაა, რომ „ხალხი მართალს ამბობს“; აღსანიშნავია, რომ თავდამსხმელს ხელში სათამაშო „ყუმბარა“ ეჭირა და მანვე განაცხადა, რომ არავითარი ძარცვა მისი განზრახვა არ ყოფილა და ეს თავდასხმა მთლიანად განცხადების გავრცელების და საჯაროობის მიზნით მოაწყო.

⁸¹ „გამოსახლებისას დაკავებულების მიმართ სოლიდარობის ნიშნად მდაროელები ერთი საათით გაიფიცნენ“

<https://newsge.com/%E1%83%92%E1%83%90%E1%83%9B%E1%83%9D%E1%83%A1%E1%83%90%E1%83%A%E1%83%9A%E1%83%94%E1%83%91%E1%83%98%E1%83%A1%E1%83%90%E1%83%A1%E1%83%93%E1%83%90%E1%83%99%E1%83%90%E1%83%95%E1%83%94%E1%83%91-2/> (მომიებულია 6.03.2024)

⁸² „ტყიბულელმა მდაროელებმა გაფიცვა შეწყვიტეს“ <https://www.radiotavisupleba.ge/a/tkibuli/27582160.html> (მომიებულია 4.12.2022).

⁸³ „ჭიათურაში მდაროელთა გაფიცვა გრძელდება“ <http://www.humanrights.ge/index.php?a=text&pid=15799&lang=geo> (მომიებულია 5.12.2022).

⁸⁴ „ჭიათურაში გაფიცვა შეწყდა, კომპანია მდაროელებს ხელფასის მომატებას დაჰპირდა“ <https://netgazeti.ge/news/367380/> (მომიებულია 6.12.2022).

შრომითი ურთიერთობების 2006 წლის სტანდარტის მიმართ პროტესტები ქიათურის 2012 წლის გაფიცვით და 2011-2013 წლების სტუდენტური გამოსვლებით დაიწყო, ამ სოციალურ მოძრაობებს 2014 წლიდან ახალი ძალა შეემატა ასოცირების ხელშეკრულების სახით, რამაც მნიშვნელოვნად გააძლიერა შრომითი კანონმდებლობის რეფორმირების მოთხოვნის შესახებ დისკურსი. კერძოდ, ერთის მხრივ „გაერთიანებული პროფკავშირები“ და მეორეს მხრივ, სხვადასხვა არასამთავრობო ორგანიზაციები დიდ რესურსებს ხარჯავდნენ შრომითი უსაფრთხოებისა თუ სხვა სახის შრომითი უფლებების ადვოკატირებისათვის და ამ საკითხების შესახებ ცოდნის შექმნისათვის. შრომითი კანონმდებლობის რეფორმირებას ხელს უწყობდა საწარმოო შემთხვევების მზარდი რაოდენობა, რასაც ხშირად პროტესტები და მასობრივი მსვლელობები მოჰყვებოდა ხოლმე როგორც ტყიბულში, ასევე დედაქალაქში. გარდა ამისა, არსებობდა მშენებლობის სფეროში უსაფრთხოების ნორმების პრობლემაც, რაც სამშენებლო სფეროს განსაკუთრებით სახიფათო ბიზნესად აქცევდა შრომითი უსაფრთხოების თვალსაზრისით. „აუდიტორია 115-მა“ რამდენიმე ხმაურიანი მსვლელობა მოაწყო თბილისის ქუჩებში სხვადასხვა დროს მომხდარი ტრაგიკული საწარმოო შემთხვევების საპასუხოდ, ხშირად ეს მსვლელობები აქტივისტების დროებითი დაკავებითაც სრულდებოდა⁸⁵. შრომის უსაფრთხოების მოთხოვნით აქციები პრაქტიკულად მრავალი წლის მანძილზე, 2014 წლიდან 2020 წლამდე, ახალი შრომის კოდექსის მიღებამდე გრძელდებოდა და უფრო და უფრო მასშტაბური ხდებოდა.

„აუდიტორია 115“ „EMC“-სთან და „სოლიდარობის ქსელთან“⁸⁶ ერთად, 2018 წლის ივნისში მხარს უჭერდა თბილისის მეტროპოლიტენის მემანქანეთა⁸⁷ გაფიცვას, რომელიც მეტროს მემანქანეებმა დააორგანიზეს ანაზღაურების გაზრდის მოთხოვნით. სახელფასო მოლაპარაკებებში მეტროს მემანქანეებს აქტიურ დახმარებას უწევდნენ როგორც აქტივისტები, ასევე არასამთავრობო ორგანიზაციები. გაფიცვა

⁸⁵ იხ. „აუდიტორია 115“-ის მიერ მიერ ორგანიზებულ აქციაზე რამდენიმე ადამიანი დააკავეს” <https://1tv.ge/news/auditoria-115-mier-organizebul-aqciaze-ramdenime-admiani-daakaves/> (მომიებულია 6.12.2022).

⁸⁶ სოლიდარობის ქსელი არის შემარცხენე ჯგუფი, რომელიც 2017 წლიდან არსებობს როგორც პროფკავშირი, რომელიც აერთიანებს ჯანდაცვის და მომსახურების სფეროს მუშაკებს.

⁸⁷ ამ გაფიცვის დროს, მეტროს მემანქანეების მიერ შეიქმნა დამოუკიდებელი პროფკავშირი „ერთობა 2013“

მემანქანეების გამარჯვებით დასრულდა და თბილისის მერია დათანხმდა მშრომელებისათვის ანაზღაურების მოთხოვნისამებრ გაზრდას⁸⁸.

2012-2020 წლების საპროტესტო მოძრაობებს პრაქტიკულად, მიზნად ჰქონდათ სახელმწიფოს მიერ შრომით ურთიერთობებში არსებული საკუთარი პოზიციონირების გადახედვა და საბოლოოდ, ახალი შრომის კოდექსის მიღება, რომელიც ყურადღებას გაამახვილებდა როგორც შრომითი უსაფრთხოების სფეროში არსებული გამოწვევების მოგვარებაზე, ასევე შრომითი ურთიერთობების არსებული სტანდარტების გამოსწორებაზე, რომელიც პროფესიული გაერთიანებების, საერთაშორისო აქტორების, არასამთავრობო ორგანიზაციებისა და აქტივისტური ჯგუფების კრიტიკის ობიექტი იყო. აღსანიშნავია, რომ ასოცირების ხელშეკრულების დღის წესრიგი და მრავალი წლის მანძილზე მიმდინარე საგარეო „ზეწოლა“ შრომის რეფორმის შესახებ კიდევ უფრო აძლიერებდა რეფორმის მოთხოვნის შესახებ არსებულ ადგილობრივ დისკურსს.

კლაუდიო რადაელის (2002) მიხედვით, ევროპეიზაციის პროცესი გავლენას ახდენს ადგილობრივ დონეებზეც სამიზნე ქვეყნებში, ადგილობრივ დონეზე არსებული გავლენის ერთ-ერთი მთავარი შრე დისკურსებია, რასაც რადაელი თავის მხრივ ორ ნაწილად ყოფს: ელიტების დონეზე ფორმირებული (კოორდინაციული) და ფართო საზოგადოებისადმი მიწოდებული (კომუნიკაციური) დისკურსების სახით. კომუნიკაციურ დისკურსში იგულისხმება არა მხოლოდ ინფორმაციის გავრცელება/გადაცემა, არამედ სოციალური იდენტობების ძიება/ფორმირება, აღქმებისათვის ფორმის მიცემა და პოლიტიკურ გადაწყვეტილებების მიღების პროცესზე გავლენის მოხდენის შესაძლებლობა, კოლექტიური ცოდნის და ძლიერი საჯარო დისკურსის შექმნის პარალელურად.

კლარკის და ჯონსის მიხედვით, ევროპეიზაცია „გამაკანონიერებელი“ პროცესია, რისი საშუალებითაც ევროკავშირი ცდილობს რომ გაიმყაროს საკუთარი როლი, გავლენა და წარმომადგენლობა საერთაშორისო ასპარეზზე. ამ ცდაში კი ევროპეიზაციის ერთ-ერთი მთავარი იარაღი დისკურსის შენებაა. კერძოდ, დისკურსის საშუალებით ევროკავშირი ახდენს სამიზნე ქვეყანაზე (ამ ტექსტში, შემთხვევა შესწავლილია ხმელთაშუაზღვისპირეთზე) ევროპეიზაციის

⁸⁸ იხ. „მემანქანეების გაფიცვა დასრულდა, მეტრო ამუშავდება“ <https://netgazeti.ge/news/283339/> (მოძიებულია 06.12.2022).

პროექტირებას. კლარკი და ჯონსი ამ პროცესს „ქოტურს, გაურკვეველს, დაუსრულებელს და უუნაროს“ უწოდებენ, თუმცა, აღსანიშნავია ავტორების მიერ შემოთავაზებული დაშვება, რომ დისკურსი - შესაძლოა იყოს ევროკავშირის „იარაღი“ გავლენა იქონიოს პარტნიორ/სამიზნე ქვეყანაზე (Jones & Clark, 2008).

მაშასადამე, ევროპეიზაციის პროცესის შედეგად გაჩენილი ადგილობრივი დისკურსი შრომითი რეფორმის შესახებ ევროპეიზაციის გამოვლინებაა, რომელიც ქმნის იდენტობებს რეფორმის მომხრეთა და რეფორმის მოწინააღმდეგეთა შორის და სადაც შრომის რეფორმის ადვოკატირება ევროპულობის ერთგვარი ინდიკატორია, ვინაიდან საქართველომ, როგორც ევროკავშირში ინტეგრაციის მსურველმა ქვეყანამ უნდა იქონიოს ისეთი *Modus Operandi* პოლიტიკურ კურსებსა და სამართლებრივ დოკუმენტებში, როგორიც ეს ევროკავშირშია.

შესაბამისად, შეიქმნა ერთგვარი „ალიანსი“ რამაც რეფორმის მოთხოვნის აგრეგაცია შესაძლებელი გახდა როგორც ადგილობრივი, ისევე საერთაშორისო აქტორების ზეწოლების შეერთებით. სწორედ ამ ზეწოლაზე რეაქცია იყო საქართველოს ხელისუფლების მიერ ინიცირებული ჩასწორებები, რაც წლების მანძილზე 2012 წლიდან 2020 წლამდე მიმდინარეობდა და რაც საბოლოოდ 2020 წლის სექტემბრის შრომის კოდექსის ცვლილებაში გამოიხატა, რაც ერთგვარი „პასუხი“ იყო პოლიტიკური სისტემის მხრიდან „ზეწოლის ჯგუფების“ მიერ წარმოებულ კამპანიაზე.

მაგალითად, საბატიემ და ჯენკინსმა (Sabatier & Jenkins, 1993) პირველებმა შემოგვთავაზეს ტერმინი „ადვოკატირების კოალიცია“, სადაც ისინი ადვოკატირების კოალიციის ჩარჩოს იყენებენ პოლიტიკური კურსის ცვლილების და პოლიტიკური სისტემების შესასწავლად. ამ თეორიული ჩარჩოს მიხედვით, მნიშვნელოვანია აქტორთა კოალიციის როლი, რომლებსაც აქვთ საერთო რწმენები, ღირებულებები და პრეფერენციები, რომლებიც უკავშირდება პოლიტიკური კურსის შედეგებს და არსებულ გამოწვევებზე პასუხებს. ავტორების მიხედვით, ადვოკატირების კოალიციები პოლიტიკური გადაწყვეტილების მიღების პროცესზე დიდ გავლენას ახდენენ, 2012-2020 წლებში მიმდინარე პოლიტიკური დებატები შრომით ურთიერთობებში არსებული გამოწვევების შესახებ დიდწილად სწორედ ამ ადვოკატირების კოალიციების ფარგლებში წარმოებდა, სადაც სტუდენტური

ჯგუფები, აქტივისტები, პროფესიული კავშირები, არასამთავრობო ორგანიზაციები და კრიზისულ სიტუაციებში, უშუალოდ დაზარალებული (ჩვენს შემთხვევაში, ტყიბულელი მეშახტეების და ჭიათურელი მადაროელების) მხარდაჭერები ერთობლივი ძალისხმევით იბრძოდნენ პოლიტიკური კურსის ცვლილებისათვის, ამ ადვოკატირების კოალიციის მთავარი საყრდენი კი ასოცირების ხელშეკრულება იყო, როგორც დოკუმენტი.

პოლ კერნი წერს, რომ ადვოკატირების კოალიციები ხშირად დიდ დროს უთმობენ პოლიტიკური კურსების შესწავლას, რათა დარჩნენ კონკურენტუნარიანები და შეძლონ მალე ადაპტირება ახალ ინფორმაციებთან ახალი პოლიტიკური კურსის, ან პოლიტიკური ვითარების პირობებში. კერნის მიხედვით, ეს შესწავლაც პოლიტიკური აქტიურობაა, რასაც დიდწილად აქტორების რწმენები განსაზღვრავენ, ადამიანები ადვოკატირების კოალიციაში სწავლობენ როგორ მოახდინონ ინფორმაციის იმგვარი ინტერპრეტაცია ისე, რომ ეს მათ ინტერესებს საუკეთესოდ შეესაბამებოდეს. აქ შეგვიძლია მაგალითად მოვიყვანოთ „სოციალური სამართლიანობის ცენტრი“ და შრომითი რეგულაციების მრავალწლიანი ლობირება. „სოციალური სამართლიანობის ცენტრი“ მნიშვნელოვან რესურსებს დებდა შრომითი უსაფრთხოების პრობლემის აქტუალიზაციაში, და ამ საქმეში მისი სახელით მონაწილეობას იღებდნენ როგორც აქტივისტები, ასევე სამუშაო ადგილზე ჯანმრთელობის და უსაფრთხოების აკადემიური შესწავლით დაკავებული მკვლევრები და ხშირად, სამართალმცოდნეებიც (Cairney, 2019).

მეორეს მხრივ, საქართველოს დასავლელი პარტნიორები ხაზს უსვამდნენ შრომის პოლიტიკის ცვლილების აუცილებლობას და საქართველოს სახელმწიფოს რეაქცია, რომელიც 2020 წლის შრომის კოდექსში გამოიხატა, სწორედ იყო პასუხი ამ ადვოკატირების კოალიციის მრავალწლიან და ინტენსიურ აქტიურობაზე. მეტიც, ადვოკატირების კოალიციის თეორიული ჩარჩო ხაზს უსვამს „საგარეო პოლიტიკურ გარემოს“ როგორც პოლიტიკური კურსის ცვლილების ერთ-ერთ საფუძველს, ამგვარი გარემო კი სწორედ ასოცირების ხელშეკრულების შედეგად ნაკისრი ვალდებულებების შედეგად შეიქმნა.

III.II.III 2020 წლის შრომის კოდექსი

როგორც უკვე ზემოთ აღვნიშნეთ, 2020 წლის შრომითი კოდექსი გამორჩეული იყო ახალი რეგულაციური ფუნქციებით, რაც განაპირობებდა სახელმწიფოს „უკან დაბრუნებას“ შრომით ურთიერთობაში და ამ მოვლენის ინსტიტუციურ/სამართლებრივ უზრუნველყოფას. ტყიბულში და ჭიათურაში არსებულმა კრიზისებმა, რომლებიც შრომითი უსაფრთხოების პრობლემით არ შემოიფარგლებოდა (იმის მიუხედავად რომ შრომითი უსაფრთხოება ამ ქალაქების მოსახლეობის მიერ ხანგრძლივად წარმოებული პოლიტიკური პროტესტების საკვანძო საკითხი იყო) დააჩქარა შრომის ინსპექციის ამოქმედება და 2020 წელს, საბოლოო სახე მისცა მას, როგორც ბიუროკრატიულ მექანიზმს და სახელმწიფო ინსტიტუტს. 2020 წლის ჩასწორებებით, შრომის ინსპექციას გაეზარდა მოქმედების არეალიც. მაგალითად, შრომის ინსპექციას დაევალა შრომითი უფლებების მონიტორინგი⁸⁹, რაც გულისხმობს უსაფრთხოების კომპონენტის გარდა (რაც შრომის ინსპექციის ეტაპობრივი „დაბრუნების“ პარალელურად, ინსტიტუტის მთავარი საქმიანობა იყო), იზრუნოს დასაქმებულის უფლებებზე და რეაგირება მოახდინოს ამ უფლებების შესაძლო დარღვევებზე. ეს ცვლილება იმთავითვე გულისხმობს ინსპექციის ინსტიტუციურ გაძლიერებას და ეს აღნიშნული არის „სოციალური სამართლიანობის ცენტრის“ ანგარიშშიც⁹⁰.

მნიშვნელოვანი ცვლილებები შევიდა **შრომითი ხელშეკრულების** შესახებ, შრომითი ხელშეკრულების ზეპირად გაფორმების წესი პრაქტიკულად მინიმუმამდე შეიკვცა და ნებისმიერი კონტრაქტი, რომელიც ერთ თვეზე მეტ ხანს უნდა გაგრძელდეს, ახალი ცვლილებებით სავალდებულოდ უნდა გაფორმდეს

⁸⁹ დისერტაციის წერის მომენტში, გახმაურებული ვითარება შეიქმნა ბათუმში, სადაც დამსაქმებელი (ერთ-ერთი ადგილობრივი რესტორნის მფლობელი) დასაქმებულს ფიზიკურად გაუსწორდა, შრომის ინსპექციამ შედეგად დაიწყო საქმის წარმოება და დალუქა საკვები ობიექტის ყველა ფილიალი, დასაქმებულის მიმართ ფიზიკური ანგარიშსწორების საკითხზე ბრალდებული კი სისხლის სამართლის საქმეშია ეჭვმიტანილი. იხ: „რეტრო“ და „რეტრო 2“ შრომის ინსპექციამ 30 000 დოლარით დააჯარიმა. <https://bm.ge/ka/article/shromis-inspecciam-retro-da-restro-2-30-000-larit-daajarima/135668/> (მოძიებულია 18.06.2023).

⁹⁰ იხ. „EMC - პოზიტიური ცვლილებების მიუხედავად, შრომის კანონმდებლობაში პრობლემები რჩება“ <https://socialjustice.org.ge/ka/products/emc-pozitiuri-tsvlilebebis-miukhedavad-shromis-kanonmdeblobashi-problemebi-rcheba> (მოძიებულია 7.12.2021).

დოკუმენტური სახით⁹¹. ცხადია, აქ მნიშვნელოვანია ჭიათურელი და ტყიბულელი მდაროელების გამოცდილება, სადაც ისინი აღნიშნავენ, რომ მათი სამუშაო ხშირად ვერბალური შეთანხმებით იქცეოდა ხოლმე კონტრაქტად (Human Rights Watch, 2019), ამ ცვლილებებმა ამგვარი რისკები პრაქტიკულად ნულამდე დაიყვანეს, მითუმეტეს ტყიბულის და ჭიათურის კრიზისებისადმი ადვოკატირების კოალიციის აქტივობის კონტექსტში. ახალი ცვლილებების მიხედვით, შრომით ხელშეკრულებაში ასახული უნდა იყოს ინფორმაცია შრომითი ხელშეკრულების მხარეთა შესახებ, მუშაობის დაწყების თარიღი და შრომითი ურთიერთობის ხანგრძლივობა, სამუშაო და დასვენების დრო, ასევე სამუშაო ადგილი და დაკონკრეტებული უნდა იყოს ინფორმაცია სხვადასხვა ლოკაციების შემთხვევაში თუ დასაქმებულს არ ექნებოდა ერთი კონკრეტული, უცვლელი სამუშაო ლოკაცია.

აგრეთვე, ცვლილებების მიხედვით, შრომის ხელშეკრულებაში მითითებულია თანამდებობა (რანგი, თანრიგი, კატეგორია და ა.შ) ისევე როგორც შესასრულებელი სამუშაო და მისი აღწერილობა. პლუს, შრომის ანაზღაურება, ხელფასის ოდენობა, დანამატის ოდენობა და მისი გადახდის წესი, ისევე როგორც დეტალური ზეგანაკვეთური სამუშაოს შესრულების შესახებ. დამსაქმებელსა და დასაქმებულს შორის ხელშეკრულების შეწყვეტის წესში კვლავ დარჩა საკამათო პუნქტი, სადაც დამსაქმებელს კვლავ აქვს უფლება რომ შეწყვიტოს კონტრაქტი და ამისათვის მიზეზად გამოიყენოს „სხვა ობიექტური გარემოება“. თუმცა, წინა პრაქტიკისგან განსხვავებით, სავალდებულო გახდა „ობიექტური გარემოების“ დაკონკრეტება. პროექტის ავტორის, დიმიტრი ცეიტიშვილის მიხედვით „ობიექტური გარემოების“ პუნქტის დატოვება სიტუაციას რეალურად არ ცვლიდა და ეს იყო ერთგვარი კომპრომისული გადაწყვეტილება, და მაინც, თუ დასაქმებული ჩათვლიდა რომ მისი განთავისუფლება იყო უსამართლო, მას შეეძლებოდა სასამართლოს მიხედვით საკუთარი სიმართლის დამტკიცება⁹².

უმნიშვნელოვანესი ცვლილებები შევიდა კოლექტიური შრომითი ურთიერთობების და კოლექტიური ხელშეკრულებების თვალსაზრისითაც. კერძოდ, მედიაციის პრაქტიკა, რომელიც როგორც ზემოთ უკვე აღვწერეთ „ქართული

⁹¹ იხ. „შრომის რეფორმა: რა შეიცვალა და რა რჩება პრობლემად“ <https://publika.ge/article/shromis-reforma-ra-sheicvala-da-ra-rcheba-problemad/> (მოძიებულია 8.12.2022).

⁹² იხ. „შრომის რეფორმა: რა შეიცვალა და რა რჩება პრობლემად“ <https://publika.ge/article/shromis-reforma-ra-sheicvala-da-ra-rcheba-problemad/> (მოძიებულია 8.12.2022).

ოცნების” მიერ შრომითი ურთიერთობების პოლიტიკის გადახედვის გზაზე ერთ-ერთი პირველი სიახლე იყო, ახლა შრომის კოდექსში გაჩნდა. კერძოდ, შრომის კოდექსს დამატა მუხლი (63-ე), რის შედეგადაც გაჩნდა მედიატორის ხელმძღვანელობით გამართული მოლაპარაკების შედეგად მიღებული შეთანხმების აღსრულების უზრუნველსაყოფად საჭირო მექანიზმი. აღნიშნული სიახლე მნიშვნელოვანია იმდენად, რამდენადაც 2020 წლამდე მედიაციის შედეგების შესრულება პრობლემური იყო და ამის უზრუნველსაყოფად საჭირო მექანიზმები არ არსებობდა. ცვლილებების შედეგად კი ორივე მხარეს მიეცა უფლება მედიაციის შედეგების აღსრულება სასამართლოში მოეთხოვნა. „სოციალური სამართლიანობის ცენტრი” აღნიშნავდა, რომ მედიატორის შერჩევის დროს, ხშირად სახელმწიფო არ ითვალისწინებდა მხარეთა მოსაზრებებს, რაც აგრეთვე პრობლემური იყო. აღსანიშნავია, რომ ახალ შრომის კოდექსში კვლავ არ არსებობდა სოლიდარული გაფიცვის უფლება, ეს ახალი კოდექსითაც არის კანონსაწინააღმდეგო ქმედება, რაც კოლექტიური ქმედების უფლებას გარკვეულ საზღვრებში აქცევს და სოლიდარობის იმგვარ ჟესტებს, როგორებიცაა ტყიბულები მეშახტეების მონაწილეობა ჭიათურელი მადაროელების პროტესტში და პირიქით, ზღუდავს როგორც ინდივიდუალური სოლიდარობის აქტს და არა როგორც კოლექტიური ქმედების ლეგიტიმურ გამოხატვას⁹³.

ასევე, ახალი ცვლილებებით, თუ დამსაქმებელს და დასაქმებულს შორის კოლექტიური ხელშეკრულება ფორმდება განუსაზღვრელი ვადით, გათვალისწინებული უნდა იყოს მისი გადასინჯვის, შეცვლის ან შეწყვეტის დაშვება. ეს პუნქტი 2006 წლის შრომის კოდექსში არ არსებობდა, რაც ცხადია არაკომფორტულ გარემოებას ქმნიდა მშრომელებისათვის, ვინაიდან შრომითი პირობების შეცვლის და გადასინჯვის მოთხოვნის საშუალებას კოდექსი პრაქტიკულად არ იძლეოდა. 2020 წლის კოდექსის 57-ე მუხლში კი ეს პირობა ჩაიდო. 2006 წლის რედაქციის 46-ე მუხლში არსებობს ქვეპუნქტი, რომელიც რადიკალური საბაზრო პოლიტიკური კურსის კონტექსტში, მეტად სარისკო პირობას იძლევა დასაქმებულისთვის. კერძოდ, 46-ე მუხლის (შრომითი ხელშეკრულებით გათვალისწინებული შეზღუდვები) (საქართველოს პარლამენტი, 2006) პირველ პუნქტში წერია, რომ დამსაქმებელი და

⁹³ იქვე

დასაქმებული შრომითი ხელშეკრულებით შეიძლება შეთანხმდნენ რომელიმე მხარის უფლებათა შეზღუდვაზე და ეს შეზღუდვა პირდაპირ უნდა გამომდინარეობდეს მხარეთა ინტერესებიდან და უნდა იყოს გონივრული. შრომით უსაფრთხოებაში არსებული მაშინდელი გამოწვევების გათვალისწინებით, შეიძლება ითქვას რომ ეს ქვეპუნქტი პირდაპირ რისკის ქვეშ აყენებდა მშრომელთა უსაფრთხო მუშაობის უფლებას, დამსაქმებლის სასარგებლოდ. 2020 წლის ახალ შრომით კოდექსში ეს ქვეპუნქტი აღარ გვხვდება, მუხლი კი გადატანილია მე-60 მუხლად. მეტიც, 46-ე მუხლის მეორე პუნქტში, რომელიც მიჰყვებოდა პირველს, იყო ამგვარი ჩანაწერი: *დასაქმებულის მოთხოვნის შემთხვევაში დამსაქმებელი ვალდებულია მას წერილობითი ფორმით განუმარტოს უფლებებისა და თავისუფლებების ნებისმიერი შეზღუდვა*. რაც ნიშნავს მხოლოდ იმას, რომ სიცოცხლის და უსაფრთხო შრომის უფლების შეზღუდვის წინაშე, პრაქტიკულად დასაქმებულს მხოლოდ იმის უფლებაა რჩებოდა, რომ დამსაქმებლისთვის ეთხოვა წერილობითი განმარტება, თუ რატომ არ ჰქონდა სიცოცხლის ან უსაფრთხო შრომის უფლება. აღსანიშნავია, რომ ორივე პუნქტი 2020 წლის ახალ კოდექსში გაუქმებულია.

„სოციალური სამართლიანობის ცენტრი“ მიუთითებდა, რომ პოზიტიური სიახლეების მიუხედავად, არსებობდა ხელიდან გაშვებული შესაძლებლობებიც ახალ შრომით კოდექსში, სადაც სოლიდარული გაფიცვის უფლების არდამშვებასთან ერთად, არ დადგინდა ზეგანაკვეთური სამუშაოსთვის გამოყოფილი დროის მაქსიმალური რაოდენობა, მინიმალური ხელფასი, დეკრეტული შვებულება მამებისათვის ან ღირსეული დეკრეტული შვებულება ქალებისათვის. „სოციალური სამართლიანობის ცენტრი“ მიუთითებს რომ ამომწურავად არ იყო გაწერილი ხელშეკრულების შეწყვეტის საფუძვლები და რომ პარლამენტმა უარი თქვა ზეგანაკვეთური სამუშაოს ანაზღაურების ტარიფის 125%-ით გაზრდაზე⁹⁴.

ამავდროულად „სოციალური სამართლიანობის ცენტრი“ აღნიშნავდა, რომ არსებობდა ხარვეზები რეფორმის შემუშავების გზაზე. კერძოდ: არსებობდა კარგად ორგანიზებული წინააღმდეგობა დამსაქმებელთა ასოციაციების მხრიდან, რომლებიც დაბრკოლების გარეშე ახერხებდნენ საკანონმდებლო პროცესზე ზეწოლას და

⁹⁴ იხ. „EMC - პოზიტიური ცვლილებების მიუხედავად, შრომის კანონმდებლობაში პრობლემები რჩება“ <https://socialjustice.org.ge/ka/products/emc-pozituri-tsvlilebebis-miukhedavad-shromis-kanonmdeblobashi-problemebi-rcheba> (მოძიებულია 7.12.2021).

საკუთარი ინტერესების სხვადასხვა პლატფორმებსა და ფორმატებში ლობირებას, მაშინ როდესაც მშრომელთა ჩართულობა საჯარო დისკუსიებში მთელი პროცესის მანძილზე მინიმალური იყო. ასევე, ცენტრი მიიჩნევდა რომ ვერ მოხერხდა კანონის შესახებ ფართო საზოგადოების ინფორმირება და სხვადასხვა აქტორების მიერ, განზრახ გავრცელდა არაერთი მცდარი წარმოდგენა კანონპროექტის მიზნებისა თუ მისი შესაძლო ეფექტების შესახებ⁹⁵.

აღსანიშნავია, რომ საბატიეს და ჯენკინსის მიერ წინ წამოწეული ტერმინი „ადვოკატირების კოალიციის“ შესახებ საქართველოში შრომითი რეგულაციებისათვის ბრძოლის გზაზე, კოალიციის სახით მართლაც წარმატებული იყო. ამ რეგულაციების ერთ-ერთი მთავარი არტიკულატორი - „სოციალური სამართლიანობის ცენტრი“ მაინც პროგრესულად აფასებს 2020 წლის შრომის კოდექსს, თუმცა ვხედავთ, რომ არსებობდნენ საპირისპირო ინტერეს ჯგუფები, რომლებიც 2020 წლის შრომის კოდექსის მიღებამდე, აქტიურობდნენ სხვადასხვა მედია თუ ინტერნეტ პლატფორმებზე. მაგალითად, „საქართველოს ბიზნეს ასოციაცია“ აღნიშნავდა, რომ საქართველოს პარლამენტის ჯანდაცვის და სოციალურ საკითხთა კომიტეტის მიერ შრომითი კოდექსის მხარდაჭერა „მინიმუმ არალოგიკური“ იყო, რადგანაც კომიტეტმა არ გაითვალისწინა არა თუ ბიზნესასოციაციის, არამედ კანონპროექტის გატანისათვის სავალდებულო კომიტეტების (საფინანსო-საბიუჯეტო, დარგობრივი ეკონომიკის, ეკონომიკური პოლიტიკის, ევროპასთან ინტეგრაციის პოლიტიკის) შენიშვნების უმრავლესობა⁹⁶. აღსანიშნავია, რომ ასოციაცია აქტიურად დაუპირისპირდა ზეგანაკვეთური სამუშაოს ანაზღაურების 125%-იან განსაზღვრებას და როგორც ზემოთ უკვე აღვნიშნეთ, ეს კონკრეტული პუნქტი ჩავარდა კიდეც, რაც იმას ნიშნავს, რომ შრომის კოდექსის რეგულაციებით დატვირთვის მიუხედავად, რიგი პუნქტების ჩაგდება ბიზნესის ასოციაციამ მაინც შეძლო. ზეგანაკვეთური სამუშაოსთვის მისაღები ხელფასის 125%-იან ზრდას ბიზნეს ასოციაცია უპირისპირებდა არგუმენტს, რომ ეს უარყოფით გავლენას მოახდენდა უმუშევრობაზე და სიღარიბეზე და კომპანიებს რიგ

⁹⁵ იქვე

⁹⁶ იხ. „BAG შრომის კოდექსში დაგეგმილ ცვლილებებზე რეგულირების გავლენის შეფასების მომზადებას ითხოვს“ <https://bm.ge/ka/article/bag-shromis-kodeqsshi-dagegmil-cvlilebebeze-regulirebis-gavlenis-shefasebis-momzadebas-itxovs/62012> (მოძიებულია 7.12.2021).

შემთხვევაში სამუშაო ადგილების შემცირება მოუწევდათ⁹⁷. მეტიც, ბიზნეს ასოციაციამ წამოაყენა ინიციატივა, რომ დაინტერესებული მხარეების ჩართულობით, შერჩეულიყო კვლევითი ორგანიზაცია, რომელიც შეისწავლიდა შრომის კანონმდებლობით გათვალისწინებული ახალი რეგულაციების გავლენას სახელმწიფოს ეკონომიკაზე, ბიზნეს ჯგუფებზე, დასაქმებულებზე და ამ ყველაფრის გათვალისწინებით, მიიღებდა გადაწყვეტილებებს და არა „კანონპროექტის ავტორის ემოციურ მდგომარეობასა და განწყობაზე“ დაყრდნობით. ბიზნეს ასოციაცია ხაზგასმით აღნიშნავდა რომ ახალი კანონპროექტი „აკადემიური კვლევის შედეგებზე“ უნდა დაფუძნებულიყო⁹⁸.

მიუხედავად „კონტრ-ლობირების“ მცდელობისა ბიზნეს ჯგუფებიდან, უკვე არსებობდა ის დისკურსული გარემო. სადაც ცვლილებებს გააჩნდათ მხარდაჭერა როგორც მოსახლეობის, ასევე სამოქალაქო და საერთაშორისო საზოგადოების დონეებზე. შესაბამისად, კონტრ-ლობირების ძალისხმევამ მინიმალური შედეგი დადო და პრაქტიკულად ახალი რეგულაციების შედეგად, რადიკალურად გარდაიქმნა შრომითი ურთიერთობების საფუძვლები საქართველოში. ცხადია, დღემდე საქართველო არ არის ევროკავშირში არსებული შრომითი სტანდარტების დონეზე, თუმცა მოხდა ე.წ. „დაახლოება“ ანუ აპროქსიმაცია, რაც ევროპეიზაციის ერთ-ერთი ფუნდამენტური ეფექტია პოლიტიკის მეცნიერების დისციპლინაში. ევროპეიზაციის თეორიაში აპროქსიმაცია ნიშნავს „სახლში“ არსებული პოლიტიკური კურსების და მმართველობის ნორმების გარდაქმნას იმგვარად, რომ ის ითვალისწინებდეს და იღებდეს საერთაშორისო სტანდარტებს და პრინციპებს, რაც მხარდაჭერილია ევროკავშირის მიერ. აპროქსიმაცია არის მრავალშრიანი ფენომენი, რომელიც აღწერს კორელაციას სუვერენულ პოლიტიკურ სისტემასა და ევროკავშირის მიერ შემოთავაზებულ იმპერატივს შორის, რომ კონკრეტულმა პოლიტიკურმა სისტემამ მოახდინოს საკუთარი სამართლებრივი, ინსტიტუციური და სოციო-პოლიტიკური დღის წესრიგის ჰარმონიზება ევროკავშირში არსებულთან (Shneider, 2010) (Schmidt, 2004).

⁹⁷ იქვე

⁹⁸ იხ. „BAG შრომის კოდექსში დაგეგმილ ცვლილებებზე რეგულირების გავლენის შეფასების მომზადებას ითხოვს“ <https://bm.ge/ka/article/bag-shromis-kodeqshi-dagegmil-cvilebebeze-regulirebis-gavlenis-shefasebis-momzadebas-itxovs/62012> (მოძიებულია 7.12.2021).

შესაბამისად, ევროპეიზაციამ, როგორც პროცესმა (დისკურსული ზეწოლა მთავრობაზე, სამართლებრივი სფეროს ეტაპობრივი რეფორმირება, აქტივისტური საქმიანობა და კვლევითი საქმიანობა, კრიზისების გამოყენება თემების აქტუალიზებისათვის და რაც მთავარია, ასოცირების ხელშეკრულება და ნაკისრი ვალდებულებები) გზა გაუკვალა ევროპეიზაციას, როგორც შედეგს, რომელიც როგორც ამ თავში განვიხილეთ, დადგა შრომითი სამართლის ევროპეიზაციის სახით, სადაც როგორც შრომითი უსაფრთხოება, აგრეთვე შრომითი ხელშეკრულება (ინდივიდუალურიც და კოლექტიურიც) ევროკავშირის სტანდარტების მიხედვით გადაეწყო.

IV. შრომის პოლიტიკის ცვლილება და ბიზნესელიტები საქართველოში (2014 წლიდან 2023 წლამდე)

პოლიტიკის მეცნიერებაში, ბიზნესელიტების ცნებაში იგულისხმება ადამიანთა ჯგუფი, ვისაც აქვს მნიშვნელოვანი ეკონომიკური სიძლიერე და გავლენა საზოგადოებაზე, და შეუძლია მნიშვნელოვანი ზეგავლენის მოხდენა პოლიტიკური გადაწყვეტილებების მიღების პროცესზე. ბიზნესელიტები წარმოდგენილები არიან საზოგადოების ზედა ფენებში და ცხადია, წარმოადგენენ გამორჩეულად წარმატებულ კორპორაციებს და კომპანიებს. ისინი არიან სხვადასხვა კომპანიებში აღმასრულებელ თანამდებობებზე, ხშირად არიან მნიშვნელოვანი ინვესტიციების ავტორები, და გავლენა აქვთ წარმოების საკვანძო სექტორებზე.

ბიზნესელიტების ყოფნა პოლიტიკაში განაპირობებს იმას, რომ პოლიტიკის მეცნიერება, როგორც დისციპლინა უკვე დიდი ხანია ყურადღებას აქცევს საზოგადოების ამ ნაწილს როგორც აქტორს სხვადასხვა შემთხვევების შესწავლისას. ისტორიულად, მეცხრამეტე საუკუნის მეორე ნახევარი და მეოცე საუკუნის დასაწყისი - როგორც კაპიტალისტური ეკონომიკის განვითარების კულმინაციური ეპოქა ხასიათდებოდა კორპორატიული და ბიზნესელიტების დომინაციით დასავლეთ ევროპის რიგ ქვეყნებში და ამერიკის შეერთებულ შტატებში. რიგი ავტორები კორპორატიულ ელიტებს მიიჩნევენ იმ აქტორებად, რომლებიც ინდუსტრიალიზაციის ეპოქიდან არსებობდნენ და ახერხებდნენ საკუთარი ინტერესების არტიკულირებას და დაცვას (Domhoff, 2020) (Dye & Pickering, 1974) (Maclean, Harvey, & Press, 2006).

აღსანიშნავია, რომ დასავლურ გამოცდილებაში, ბიზნესელიტები და კორპორატიული ელიტები დიდწილად საზოგადოების ერთ და იგივე ფენას წარმოადგენენ, თუმცა მაინც არსებობს გარკვეული სხვაობა. კერძოდ:

კორპორატიული ელიტები ძირითადად არიან ჯგუფები/ადამიანები, რომლებიც იკავებენ აღმასრულებელ პოზიციებს დიდ კორპორაციებში. ისინი ხშირად წარმოადგენენ კომპანიის აღმასრულებლებს, სამეთვალყურეო საბჭოს წევრებს, რომელთაც გააჩნიათ გადამწყვეტი სიტყვის უფლება. ეს ადამიანები პასუხისმგებლები არიან კორპორაციების სტრატეგიების შემუშავებაში და საკვანძო

ბიზნეს გადაწყვეტილებების მიღებაში. მათ ხშირად აქვთ საფუძვლიანი კონტროლი კომპანიის რესურსებზე, ფინანსებზე და პერსონალზე.

ბიზნესელიტებში უნდა განვიხილოთ გავლენიანი ადამიანების უფრო ფართო კატეგორია. ბიზნესელიტები შესაძლოა მოიცავდნენ კორპორატიულ ელიტებს, მაგრამ ასევე ანტერპრენერებს, ინვესტორებს, წარმოების ლიდერებს და სხვადასხვა სექტორის გავლენიან ადამიანებს. ბიზნესელიტებს აქვთ მრავალმხრივი ინტერესები და ჩართულები არიან სხვადასხვა და არა ერთ კონკრეტულ ბიზნესში. მათ შეიძლება შექმნან და მართონ საკუთარი კომპანიები, და ამავდროულად განახორციელონ ინვესტიციები სხვადასხვა სექტორში. ჰქონდეთ მნიშვნელოვანი კავშირები და ყურადღებას ამახვილებდნენ სტრატეგიულ ინვესტიციებზე. მაშასადამე, კორპორატიული ელიტები ძირითადად ყურადღებას ამახვილებენ დიდი კორპორაციების მართვაზე. მაშინ როდესაც ბიზნესელიტებს აქვთ უფრო ფართო ფოკუსი და ცდილობენ სიმდიდრის დაგროვება შემდონ სხვადასხვა ინდუსტრიებში.

იმის გათვალისწინებით, რომ კორპორატიული ელიტები დასავლურ გამოცდილებებშიც კი ხშირად შერწყმულები არიან ბიზნესელიტებთან, ვთვლი რომ ჩვენი შემთხვევის ანალიზში სწორი იქნება თუ საქართველოში მოქმედ საწარმოო საშუალებების მფლობელებს მოვაქცევთ ბიზნესელიტების ცნებაში, იმის მიუხედავად რომ ზოგჯერ, მათ აქვთ კორპორატიული ელიტების ნიშნებიც. მითუმეტეს, საქართველოს საზოგადოებრივი და ეკონომიკური განვითარების ისტორიული გზა მნიშვნელოვნად განსხვავდება დასავლური გამოცდილებისაგან და პრაქტიკულად „ქართული“ კაპიტალიზმი⁹⁹ სულ რაღაც 32 წლისაა, რაც კიდევ უფრო ლეგიტიმურს ხდის ბიზნესელიტების და კორპორატიული ელიტების, როგორც ერთი აქტორის ანალიზს, რაც ქვემოთ ემპირიულ ანალიზშიც არის დადასტურებული.

⁹⁹ მიუხედავად „ახალგაზრდობისა“, ქართულმა საბაზრო ეკონომიკამ შეძლო ძლიერი ფინანსური ინსტიტუტების შექმნა ბანკების სახით (მათ შორის გამორჩეულია „თიბისი ბანკი“ და „საქართველოს ბანკი“), რომლებსაც სტაბილური ფინანსური ზრდა აქვთ და მნიშვნელოვანი კონტრიბუციაც შეაქვთ საქართველოს ბიუჯეტში. ასევე, არსებობს ბევრი გამორჩეულად მდიდარი ადამიანი, რომლებიც ჩართულები არიან პოლიტიკაში. მაგალითად, საქართველოს პარლამენტში დღეისთვის 30-ზე მეტი მილიონერია (მათი დიდი ნაწილი სახელისუფლებო გუნდშია, ნაწილიც - ოპოზიციურში); პოლიტიკური პარტია „ქართული ოცნება“ კოალიციის სახით 2012 წელს საქართველოს უმდიდრესმა ადამიანმა, ბიძინა ივანიშვილმა შექმნა და ორჯერ დაიკავა ქვეყნის პრემიერ მინისტრის თანამდებობა. ერთ-ერთი ყველაზე გავლენიანი პოლიტიკური პარტიის „ლელოს“ ლიდერი კი მამუკა ხაზარაძეა - „თიბისი ბანკის“ დამფუძნებელი.

ცხადია, ბიზნესჯგუფები ბიზნესელიტებისგან განსხვავდებიან იმით, რომ ბიზნესელიტებს გააჩნიათ ბევრად მეტი ძალაუფლება და კავშირები, რაც განაპირობებს ბიზნესელიტების ფინანსურ წარმატებას და პრაქტიკულად, მათ ბიზნეს საზოგადოების ყველაზე დაწინაურებულ წევრებად აქცევს როგორც ფინანსური, ასევე ძალაუფლებრივი თვალსაზრისით. ნიშანდობლივია, რომ ბიზნესელიტების, როგორც აქტორების აღწერა მათი ზოგადი მახასიათებლებით შეგვიძლია რისი განზოგადებაც შეიძლება როგორც დასავლურ გამოცდილებაზე, ასევე ბოლო ოცდაათი წლის ქართულ გამოცდილებაზე. სწორედ ამიტომ, ბიზნესელიტები, როგორც ანალიზის ერთეული მკაფიოა და მათი განთავსება ჩვენი მტკიცების (*საქართველო-ევროკავშირის შორის 2014 წელს გაფორმებულმა ასოცირების ხელშეკრულებამ გაზარდა სახელმწიფოს რეგულაციური ვალდებულებები და გამოიწვია შრომითი ურთიერთობების ევროპეიზაციის პროცესი, სადაც ბიზნესელიტებს მოუწიათ თავიანთი დღის წესრიგის რადიკალური გადახედვა*) ბოლო რგოლში დისერტაციის ამოცანის ამოხსნისათვის სრულიად ლეგიტიმური და უსაფრთხო გადაწყვეტილებაა.

შრომითი ურთიერთობების ევროპეიზაციას და ბიზნესელიტების დღის წესრიგს შორის წინააღმდეგობრივ მიმართებაზე ხაზგასმით, გავითვალისწინე იმ რადიკალური საბაზრო მოდელის გამოცდილება (*„სოციალისტურიდან- რადიკალური საბაზროს გავლით - ევროკავშირულ შრომის პოლიტიკამდე“*), რაც უზრუნველყოფდა წინააღმდეგობის შექმნას შრომითი ურთიერთობების ევროპეიზაციას და ბიზნესელიტების ინტერესებს/დღის წესრიგს შორის. გამომდინარე იქიდან, რომ აქცენტი შრომითი ურთიერთობების ცნებაზე გავაკეთე, შესასწავლი ბიზნესელიტების კონკრეტული მცირე კლასტერის შერჩევა მომიხდა, რომლებიც თავის მხრივ უკავშირდებიან კრიზისულ ინდუსტრიებს (ტყიბულის და ჭიათურის სამთო-მომპოვებელი მრეწველობა). შესაბამისად, კორპორატიულ და ბიზნესელიტებს შორის დიფუზიის რისკები მინიმუმამდე დავიყვანე და პრაქტიკულად, ჩემს მიერ შესწავლილი ბიზნესელიტები არიან კიდეც კორპორატიული ხასიათის. მეტიც, არსებობს კორპორაციები: „საქნახშირი“ - ტყიბულში და „The Georgian Manganese“ („ჯორჯიან მანგანეზი“)- ჭიათურაში,

რომელთა მფლობელებიც რამდენჯერმე შეიცვალა სხვადასხვა ბიზნესელიტების სახით.

მაგალითად: „საქნახშირის“ მფლობელი 2006 წლიდან 2019 წლამდე „საქართველოს ინდუსტრიული ჯგუფი“ იყო, რომელიც კონკრეტული პროფილის მქონე (მძიმე მრეწველობა) კორპორაციაა და რომელმაც მნიშვნელოვანი ინვესტიციები განახორციელა ტყიბულის მადაროების ამუშავების მიზნით 2006 წელს. 2019 წლიდან კი „საქნახშირის“ მფლობელი შეიცვალა და კომპანიას „Steel International Trade Company¹⁰⁰“ მართავს, რომელიც თავის მხრივ უკრაინული კომპანიის „უკრსპეტექნიკის¹⁰¹“ შვილობილი კომპანიაა. „ჯორჯიან მანგანეზი“ ჭიათურის მანგანუმის საბადოების ექსპლუატაციის უფლებას ასევე 2006 წლიდან ფლობს. „საქნახშირის“ მსგავსად, „ჯორჯიან მანგანეზმაც“ მფლობელი რამდენჯერმე გამოიცვალა. 2006 წელს „ჯორჯიან მანგანეზი“ ცნობილი ბრიტანული კომპანიის, „სტემკორის“ შვილობილ კომპანიას წარმოადგენდა, გარიგების გაფორმების წელსვე „სტემკორმა“ კომპანია უკრანულ „პრივატ ჯგუფს“ მიჰყიდა. 2013 წელს უკვე „პრივატჯგუფმა“ გაყიდა „ჯორჯიან მანგანეზი“ და ახალი მფლობელი გახდა ჰოლდინგი „Georgia American Alloy¹⁰²“.

მოკლევადიან პერიოდში, ორივე (ტყიბულის და ჭიათურის) საწარმოში მფლობელების შეცვლა (ტყიბულში ერთჯერ 2006 წლიდან დღემდე, ჭიათურაში ორჯერ) მიუთითებს იმაზე, რომ სამთო-მომპოვებელი მრეწველობა რესურსების

¹⁰⁰ იხ. „ტყიბული და სამართლიანი ტრანზაცია: გამოწვევები და შესაძლებლობები“ <https://socialjustice.org.ge/ka/products/tqibuli-da-samartliani-tranzitsia-gamotsvevebi-da-shesadzleblobebi> (მომიებულია 22.05.2023)

¹⁰¹ იხ. „ვინ გახდა „საქნახშირის“ ახალი მფლობელი - ინტერვიუ „Steel International Trading Company-ს“ პრეზიდენტთან“ <https://bm.ge/ka/article/vin-gaxda-saqnaxshiris-axali-mflobeli---interviu-steel-international-trading-company-s-menejertan/41011> (მომიებულია 22.05.2023)

¹⁰² იხ. „ჭიათურის მანგანუმის გამამდიდრებელი საწარმო და გარემოსდაცვითი პრობლემები“ <https://socialjustice.org.ge/uploads/products/pdf/%E1%83%AD%E1%83%98%E1%83%90%E1%83%97%E1%83%A3%E1%83%A0%E1%83%98%E1%83%A1-%E1%83%9B%E1%83%90%E1%83%9C%E1%83%92%E1%83%90%E1%83%9C%E1%83%A3%E1%83%9B%E1%83%98%E1%83%A1-%E1%83%92%E1%83%90%E1%83%9B%E1%83%90%E1%83%9B%E1%83%93%E1%83%98%E1%83%A0%E1%83%94%E1%83%91%E1%83%94%E1%83%9A%E1%83%98-%E1%83%A1%E1%83%90%E1%83%AC%E1%83%90%E1%83%A0%E1%83%9B%E1%83%9D-%E1%83%93%E1%83%90-%E1%83%92%E1%83%90%E1%83%A0%E1%83%94%E1%83%9B%E1%83%9D%E1%83%A1%E1%83%93%E1%83%90%E1%83%AA%E1%83%95%E1%83%98%E1%83%97%E1%83%98-%E1%83%9E%E1%83%A0%E1%83%9D%E1%83%91%E1%83%9A%E1%83%94%E1%83%9B%E1%83%94%E1%83%91%E1%83%98.pdf> (მომიებულია 22.05.2023).

მდიდარი დეპოზიტის მიუხედავად, ჯერ კიდევ ჩამოყალიბების პროცესში მყოფი ბიზნესია და ის მნიშვნელოვანი ტრანსფორმაციები, რაც საქართველოს სახელმწიფომ ბოლო ათწლეულების მანძილზე განვლო, ზეგავლენას ახდენდა ბიზნესელიტების ინტერესებსა და პოზიციებზეც. ქვემოთ, აღვწერ ბიზნესელიტებს, როგორც აქტორებს და მათი ქცევის ძირითად სტანდარტებს დ ისტორიულ გამოცდილებას. შემდეგ კი კიდევ ერთხელ დავუბრუნდები ტყიბულის და ჭიათურის კრიზისებს და ვისაუბრებ არსებულ კრიზისებში ბიზნესელიტების პოზიციონირებაზე.

IV.I ბიზნესელიტები, როგორც აქტორები

ბიზნესელიტებს შეუძლიათ მათი გავლენის გავრცელება რამდენიმე გზით. ისინი ხშირად იყენებენ საკუთარ ეკონომიკურ შესაძლებლობებს პოლიტიკური კანდიდატების ან პარტიების მხარდასაჭერად. ან, აფინანსებენ ისეთ კამპანიებს, რომლებიც საინტერესოა მათთვის მათივე ინტერესებიდან გამომდინარე. კამპანიების მხარდაჭერით, ლობირების ფინანსური უზრუნველყოფით, ან სხვადასხვა მრჩეველთა/თემატურ საბჭოებში მონაწილეობით, ბიზნესელიტებს შეუძლიათ საჯარო პოლიტიკური გადაწყვეტილებების მიღებაზე გავლენის მოხდენა (Hofferbert, 1970) ან საკანონმდებლო დღის წესრიგის იმგვარი გარდაქმნა, რომ ის შეესაბამებოდეს მათ ბიზნესინტერესებს. მაგალითად, ზემოთ უკვე აღვნიშნეთ რომ ზეგანაკვეთური სამუშაოს 125%-იანი ანაზღაურების შესახებ არსებული პუნქტი ახალი შრომის კოდექსიდან ბიზნეს ასოციაციის „კონტრ-ლობირების“ შედეგად იქნა ამოღებული და კანონპროექტის ავტორის მიერ ამგვარი გადაწყვეტილება „უმტკივნეულო დათმობად“ შეფასდა. ცხადია, ეს მხოლოდ გავლენის მინიმალური შრეა და სხვადასხვა ქვეყნებსა და ეპოქებში, ბიზნესელიტებს გამოსვლიათ რეგულაციების, საგადასახადო პოლიტიკური კურსებისა და სავაჭრო ხელშეკრულებების შინაარსებზე გავლენის მოხდენაც. საქართველოს შემთხვევაში, თუ 2006 წლიდან 2014 წლამდე ბიზნესელიტებისათვის შრომითი და საგადასახადო სამართალი დიდწილად კომფორტული იყო, 2014 წლიდან შრომითი რეგულაციების შემოღება მათთვის დიდწილად მიუღებელი იყო, თუმცა ასოცირების ხელშეკრულების

იმპლემენტაციით ევროკავშირი¹⁰³ იყო დაინტერესებული, რაც დიდი გავლენის მქონე საერთაშორისო აქტორია და სწორედ ამან გამოწვია ბიზნესელიტების „კონტროლიზების“ ლიმიტირებული და „წერტილოვანი“ წარმატება.

უფრო მეტიც, ბიზნესელიტებს ხშირად აქვთ წვდომა ძალაუფლების ქსელებზე და ამგვარი კავშირები მათ აძლევს შესაძლებლობას, რომ პრივილეგირებული წვდომა ჰქონდეთ გადაწყვეტილებების მიმღებ წრეებზე. რაც გულისხმობს იმასაც, რომ ზოგჯერ მთავრობამ წინ დააყენოს ელიტების ეკონომიკური ინტერესები და ეს ფართო საზოგადოების საჭიროებების ხარჯზე მოხდეს. საქართველოს შემთხვევაში, შრომითი უსაფრთხოებისათვის საჭირო რეგულაციების შესახებ კამპანიის წარმოებისას, ადვოკატირების კოალიციის წევრი ჯგუფები სწორედ ამაზე მიუთითებდნენ, როდესაც საქართველოს სახელმწიფოს ბიზნესელიტების მარიონეტად მოიხსენიებდნენ¹⁰⁴. თუმცა, როგორც აღმოჩნდა, ბიზნესელიტებს არ შესწევდათ ძალა რომ შრომის უსაფრთხოებისათვის საჭირო რეგულაციები დაებლოკათ. შესაბამისად, მათი გავლენა სახელმწიფოებზე როგორც წესი, განუსაზღვრელი სულაც არ არის ხოლმე და ხშირად ჩნდებიან უფრო ძლიერი აქტორები (ამ შემთხვევაში - ევროკავშირის სახით) ვისი დღისწესრიგი და პრიორიტეტები ინტერესების დაპირისპირების მომენტში მეტად უფრო მნიშვნელოვანია სახელმწიფოსთვის (სახელმწიფოს ინტერესებიდან გამომდინარე) ვიდრე რომელიმე ზეწოლის ჯგუფისა, როგორიცაა თუნდაც რომელიმე ბიზნესელიტა.

ზოგი ავტორი მიიჩნევს, რომ ბიზნესელიტების გავლენებს შეუძლიათ იმდენად შორს წავიდნენ, რომ ძირი გამოუთხარონ დემოკრატიის პრინციპებს და გზა გაუკვალონ ისეთ პოლიტიკურ კურსებს, რაც ვიწრო ეკონომიკურ ინტერესებს ემსახურება (Pleines, 2019). თუმცა, ცხადია ყველა ბიზნესმენი, ან კორპორაცია, ან

¹⁰³ თუ დავუშვებთ, რომ რეგულაციების იმპლემენტაციას საქართველოს მმართველი პარტია მხოლოდ და მხოლოდ ასოცირების ხელშეკრულების ვალდებულებებიდან გამომდინარე ახორციელებდა, და რომ ეს რეგულაციები პირდაპირი შედეგი იყო საქართველო-ევროკავშირის დაახლოების. მაშინ ცხადია უნდა დავუშვათ ისიც, რომ თუ საქართველოს და ევროკავშირის შორის პარტნიორობა შესუსტდება, მიღებული რეგულაციებიც და ნორმებიც გარკვეულწილად შესუსტების რისკის წინაშე აღმოჩნდება. ამ რეგულაციების მთავარი წყარო ევროკავშირია, განმახორციელებელი კი - საქართველოს ხელისუფლება.

¹⁰⁴ იხ. „გიორგი სოფრომაძე - სახელმწიფო უუნაროა, სახელმწიფო არის მარიონეტი ბიზნესელიტების“ (28.12.2022) <https://liberali.ge/articles/view/29221/giorgi-sofromadze-sakhelmtsifo-uunaroa-sakhelmtsifo-aris-marioneti-bizness-elitebis>

ელიტა - კრებსითი სახით არ არის ჩართული ამგვარ აქტივობებში და არც ცდილობს პირადი სარგებლის მიზნით პოლიტიკური სისტემის ექსპლუატაციას. არც ჩვენს ანალიზში არ არის წინასწარ განსაზღვრული მოსაზრება ბიზნესელიტების ბუნების შესახებ. ქვემოთ მოცემულ ანალიზში, ვცდილობ გავანალიზო ბიზნესელიტების ქმედებები და გადაწყვეტილებები ეპოქისა და მომენტის კონტექსტში, რაშიც იგულისხმება რადიკალური საბაზრო ექსპერიმენტი (2003-2012) და ასოცირების დღის წესრიგის შედეგად გაჩენილი რეგულაციების ეპოქა (2014 წლიდან დღემდე).

IV.II ტყიბულის კრიზისი და „საქნახშირი“

როგორც ზემოთ უკვე აღვნიშნეთ, ტყიბულში ქვანახშირის მოპოვება საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ შეწყდა და მხოლოდ 2006 წელს განახლდა, როდესაც ქვანახშირის მოპოვების უფლება კომპანია „საქნახშირმა“ მოიპოვა. ამ პერიოდში „საქნახშირს“ „საქართველოს ინდუსტრიული ჯგუფი“¹⁰⁵ ფლობდა. ტყიბულში შახტების ამუშავება პირველ რიგში აღქმული იყო როგორც სამუშაო ადგილების გაჩენის შანსი, რაც შეამცირებდა ქალაქის დეპოპულაციას და ადგილობრივ მოსახლეობას საშუალებას მისცემდა, ჰქონოდა შემოსავალი და დარჩენილიყო ქალაქში. აღსანიშნავია, რომ ამ პერიოდში „საქართველოს ინდუსტრიული ჯგუფის“ მფლობელი ოჯახის წარმომადგენელი, გელა ბეჟუაშვილი საქართველოს საგარეო საქმეთა მინისტრის პოსტს იკავებდა, მაშინ როდესაც მინისტრის ძმა „ინდუსტრიულ ჯგუფს“ ხელმძღვანელობდა და ამავდროულად, საქართველოს პარლამენტის წევრიც იყო. იმავე პერიოდში, პრეზიდენტი მიხეილ სააკაშვილი ხაზს უსვამდა რომ ტყიბულის გადასარჩენად მნიშვნელოვანი იყო შახტების ამუშავება. მაგალითად, 2008 წელს პრეზიდენტი ტყიბულში ჩავიდა და განაცხადა, რომ მომდევნო წლებში ქალაქის ყველა მადარო ამუშავდებოდა, რაც დამატებითი შემოსავლის საშუალებას გააჩენდა¹⁰⁶. უნდა აღინიშნოს, რომ მადაროების ამუშავების მიუხედავად, ინფრასტრუქტურა საბჭოთა პერიოდის იყო, რაც უსაფრთხოების რისკებს ქმნიდა.

¹⁰⁵ მნიშვნელოვანია იმის ხაზგასმაც, რომ „საქართველოს ინდუსტრიული ჯგუფი“ მხოლოდ მრეწველობის სფეროში არ ახორციელებს ბიზნეს საქმიანობას, არამედ გვხვდება ისეთ სექტორებში, როგორებიცაა უძრავი ქონება, განათლება, ჯანდაცვა, სადაზღვეო ბიზნესი, სოფლის მეურნეობა, სასტუმრო და სათამაშო ინდუსტრია და ა.შ. ეს ინფორმაცია ხელმისაწვდომია თავად კომპანიის ვებ-გვერდზე. იხ. „კომპანიის მიმოხილვა“ <https://www.gig.ge/?page=company> (მოძიებულია 21.05.2023)

¹⁰⁶ იხ. „მიხეილ სააკაშვილი ტყიბულში იმყოფებოდა“ <https://www.interpressnews.ge/ka/article/9108-mixeil-saakashvili-tqibulshi-imqopheboda/> (მოძიებულია 22.05.2023).

თუმცა, 2010 წლამდე, ოთხი წლის მანძილზე საწარმოო შემთხვევებს მხოლოდ ორი ადამიანი შეეწირა, რაც შრომითი უსაფრთხოების საკითხის აქტუალიზებისთვის საკმარისი არ აღმოჩნდა. თუმცა, 2010 წელს, ტყიბულის შახტებში ჯამში 8 ადამიანი დაიღუპა, ამავე პერიოდიდან ტრაგედიები ქალაქისთვის მუდმივად განახლებად ჭრილობად იქცა და შესაბამისად, შრომის უსაფრთხოების საკითხი ეტაპობრივად შემოვიდა როგორც მეშახტეების, ასევე ზოგადად, ადგილობრივი მოსახლეობის და უფრო მოგვიანებით, ფართო საზოგადოების დღის წესრიგში.

ტყიბულში სამუშაო ადგილების შექმნის მნიშვნელობას და ამ თვალსაზრისით, შახტების ექსპლუატაციის საჭიროებას უფრო და უფრო ჩრდილავდა საწარმოო შემთხვევების მზარდი სტატისტიკა. ამან საბოლოო ჯამში შედეგად მოიტანა საპროტესტო განწყობები, რაც 2014 წელს უკვე ასოცირების ხელშეკრულების ვალდებულებებმა შინაარსობრივად გაამყარეს. პლუს, 2012 წელს ხელისუფლების ცვლილების შედეგად, „საქართველოს ინდუსტრიული ჯგუფის“ ხელმძღვანელობის ოჯახი პოლიტიკურ ოპოზიციაში აღმოჩნდა. რაც ნიშნავს იმას, რომ კომპანიას ნაკლები საშუალება ექნებოდა კომპრომისული გადაწყვეტილებებისათვის მიეღწია კრიზისულ ვითარებებში. მოძველებული ინფრასტრუქტურის რესტავრაცია მნიშვნელოვან ფინანსურ ინვესტიციებს საჭიროებდა, ქვანახშირის ბიზნესი კი დიდ მოგებას არ იძლეოდა.

2016 წლის გაფიცვა ტყიბულში დაიწყო ხელფასების გაზრდისა და სამუშაო პირობების გაუმჯობესების მოთხოვნით, კომპანიისათვის გამოწვევას წარმოადგენდა როგორც კომუნიკაცია უშუალოდ დასაქმებულებთან, სადაც მას უწევდა ფინანსური ხარჯის მნიშვნელოვანი ზრდა საწარმოო პროცესის აღდგენის მისაღწევად, ასევე რეგულაციებისა და უსაფრთხოების ნორმების შესახებ გაჩენილი და მზარდი დისკურსი, რასაც ზეწოლის ჯგუფები¹⁰⁷, არასამთავრობო ორგანიზაციების სახით მნიშვნელოვან ყურადღებას უთმობდნენ. შესაბამისად, ახალი ხარჯები ჩნდებოდა როგორც სახელფასო, ასევე ინფრასტრუქტურული საჭიროებების მიმართულებით. პლუს, გაფიცვის პროცესში „საქართველოს ინდუსტრიულ ჯგუფს“ მოუწია მხარედ შესვლა, სადაც მედიაციას ხელისუფლება იღებდა საკუთარ თავზე, მეორე მხარეს კი

¹⁰⁷ „ზეწოლის ჯგუფები“ ამერიკელი სოციოლოგის და პოლიტოლოგის, ჩარლზ რაით მილზის მიერ შემოთავაზებული ტერმინია, რომელიც მან გამოიყენა მისსავე წიგნში „ძალაუფრებივი ელიტა“ (Mills, 1956). ამ წიგნში, მილზი აღწერს ორგანიზებულ ჯგუფებს, რომლებიც ცდილობენ გავლენა მოახდინონ ხელისუფლების პოლიტიკაზე ან პოლიტიკური გადაწყვეტილებების მიღებაზე.

მეშახტეების მასა იყო, რომელიც 2016 წელს ჯერ კიდევ თანამშრომლობდა „გაერთიანებულ პროფკავშირებთან“. საბოლოოდ, კომპრომისული შეთანხმება მიიღწა და „საქართველოს ინდუსტრიული ჯგუფი“ დათანხმდა მეშახტეების ხელფასის 10%-იან ზრდას¹⁰⁸.

2017-2018 წლებში, კომპანიას რთული ამოცანის გადაჭრაზე უნდა ეზრუნა, რაც კრიტიკულ მდგომარეობაში მყოფი შახტების რესტავრაციას გულისხმობს. რესტავრაციისათვის მომზადება და მოპოვების შეწყვეტა კი ფინანსურ ზარალს მნიშვნელოვან პრობლემად აქცევდა. ამ წლებში შახტების გაუმართაობის პრობლემამ უმწვავესად იჩინა თავი, როდესაც ორი წლის მანძილზე, 18 მეშახტე შეეწირა მოპოვებით საქმიანობას. ამ პერიოდში, შრომითი რეგულაციების შესახებ პარალელურად წარმოებული დისკურსი, რაშიც არასამთავრობო ორგანიზაციები საკვანძო როლს ასრულებდნენ, ყურადღებას ამახვილებდა ტყიბულში არსებულ შრომითი უსაფრთხოების არასათანადო მდგომარეობაზე, ყოველ ახალ ტრაგედიას ქალაქში გლოვა და საპროტესტო მსვლელობები მოჰყვებოდა, პროტესტი დედაქალაქშიც „გადაიღვრა“ სადაც „აუდიტორია 115“ თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტიდან საქართველოს პარლამენტამდე ხალხმრავალ მსვლელობებს მართავდა, რაც ხშირად პოლიციასთან შეხლა-შემოხლაში გადაიზრდებოდა ხოლმე. ინფრასტრუქტურული სამუშაოების კრიტიკული საჭიროება და შექმნილი კრიზისი კომპანიისათვის მნიშვნელოვან თავსატეხად იქცა. საბოლოოდ, 2019 წლისათვის „საქართველოს ინდუსტრიულმა ჯგუფმა“ გადაწყვიტა „საქნაშირის“ დატოვება.

2019 წელს „საქნაშირი“ როგორც უკვე აღვნიშნე, ახალმა უკრაინულმა კომპანიამ შეიძინა, რომელიც „საქნაშირს“ შვილობილი კომპანიის „Steel International Trade Company-ს“ საშუალებით გააკონტროლებდა. კომპანიის პრეზიდენტის, ალექსანდრე ჩოჩიას განცხადებით, პირველივე წელს კომპანიამ ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესებაში 8 მილიონი ლარი ჩადო, იმის მიუხედავად რომ 2017 და 2018 წლებში „საქნაშირმა“ ჯამში 37 მილიონი ლარის ზარალი ნახა. ინფრასტრუქტურაში ინვესტირების პარალელურად, „საქნაშირის“ ახალმა მფლობელმა მოპოვების ახალი პროტოკოლი დაადგინა, რამაც დღევანდელი გადმოსახედიდან (2023 წლის ივნისი) მნიშვნელოვანი შედეგი დადო და 2019

¹⁰⁸ იხ. „ტყიბულში გაფიცვა შეწყდა“ (<https://netgazeti.ge/news/98287/>) (მოძიებულია 28.12.2022).

წლიდან დღემდე „საქნახშირის“ მადაროებში მხოლოდ ერთი ადამიანი დაიღუპა. ოთხწლიანი დაკვირვების შედეგად შეიძლება ითქვას, რომ „საქნახშირის“ ახალმა ადმინისტრაციამ შეძლო კრიზისულ ვითარებაში საჭირო ნაბიჯების გადადგმა.

2003-2012 წლების ეპოქაში, რადიკალური დერეგულაციების და ლიბერტარიანული შრომის კოდექსის პირობებში, რომელიც პრაქტიკულად 2020 წლამდე (ახალი შრომის კოდექსის მიღება) გაგრძელდა, „საქართველოს ინდუსტრიული ჯგუფი“ ახერხებდა ტყიბულის სამთო-მომპოვებელი მრეწველობის მართვას. ასოცირების დღის წესრიგმა და ამავე კონტექსტში, წარმოებულმა დისკურსებმა რეგულაციების შესახებ კომპანიის ავტორიტეტს მნიშვნელოვანი დარტყმა მიაყენა, რასაც დაემატა უზედური შემთხვევები ტყიბულის შახტებში. საბოლოოდ, საქართველოს ხელისუფლების მიერ მიღებულმა პოლიტიკურმა გადაწყვეტილებებმა შექმნეს იმგვარი გარემო, რამაც „საქნახშირის“ მფლობელის შეცვლა და კრიტიკული ინფრასტრუქტურის დროებითი დახურვაც გამოიწვია. დღეისთვის, ტყიბულის შახტები სრული დატვირთვით მუშაობენ, თუმცა განახლებული მომპოვებელი პროტოკოლებით, რომელიც ახალი ბიზნესელიტის მიერ არის ინიცირებული და მხარდაჭერილი (ინტერვიუ „საქნახშირის“ შახტებში დასაქმებულებთან 2, 2021) (ინტერვიუ „საქნახშირში“ დასაქმებულ მუშახტებთან 3, 2021).

რეგულაციური ვალდებულებები „საქნახშირის“ შემთხვევაში არა მხოლოდ ასოცირების ხელშეკრულებამ, არამედ ადამიანური კატასტროფების არაერთმა შემთხვევამ დააჩქარა. ქვანახშირის მოპოვება მინიმალური ფინანსური დანაკარგების ხარჯზე შეუძლებელი გახდა, რამაც შედეგად ახალი რეალობა მოიტანა და ძველი მფლობელი ქვანახშირის ბიზნესიდან წავიდა, ახალმა მფლობელმა კი სამთო-მომპოვებელი საქმიანობა მაქსიმალური სიფრთხილით და ახალი რეგულაციების კონტექსტის გათვალისწინებით დაიწყო, რასაც მთლიანად მოერგო ახალი მფლობელის დღის წესრიგს. მუშახტებთან გამართული კონსულტაციები და მესიჯი: „პირველ რიგში, უსაფრთხოება!“ კარგად აღწერს უსაფრთხოების საკითხის პრიორიტეტიზაციას. შრომის ინსპექციის არსებობა (იმის მიუხედავად რომ „საქნახშირის“ მადაროებში ინსპექცია ჯერჯერობით არ შესულა) და ახალი შრომის კოდექსი კი „საქნახშირში“ დასაქმებულებს აძლევს სივრცეს, სადაც მათ შეუძლიათ

კოლექტიური ხელშეკრულების, შრომის უსაფრთხოების და ზოგადად, შრომის პირობების გაუმჯობესებისათვის.

IV.III ჭიათურის კრიზისი და „ჯორჯიან მანგანუზი“

ჭიათურის შემთხვევის კვლევის დროს გამოიკვეთა რომ შრომით ურთიერთობებში არსებული პრობლემების მიღმა, არსებობს მნიშვნელოვანი გარემოსდაცვითი პრობლემები, რაც „ჯორჯიან მანგანუზს“ და სახელმწიფოს შორის ურთიერთობის უმთავრესი გამოწვევაა. გარემოსდაცვითი შემადგენელი ტყიბულშიც არსებობს - ქვანახშირი ჰაერის დაბინძურების წყაროა, თუმცა ეს დეტალი გაცილებით ნაკლებად აქტუალურია ჭიათურის შემთხვევასთან შედარებით. გამომდინარე იქიდან, რომ ტყიბულის შახტები მიწის ქვეშ, ასეულობით მეტრის სიშორეზე მდებარეობს, ტყიბულში ქვანახშირის ღია კარიერული მოპოვების პრობლემა მინიმალურია. ჭიათურაში კი როგორც „ჯორჯიან მანგანუზი“, ასევე რიგი მცირე კომპანიები ცდილობენ მოპოვების იაფი მეთოდის გამოყენებით, ღია კარიერების საშუალებით მოიპოვონ მანგანუმი და ამისათვის მინიმალური დანახარჯი ჰქონდეთ.

ჭიათურის კრიზისის ტყიბულის კრიზისისგან კიდევ ორი რამ განასხვავებს: პირველი - „გაერთიანებული პროფკავშირები“ ჭიათურაში ბევრად უფრო ძლიერად არის წარმოდგენილი, ვიდრე ტყიბულში, რაც კვლევისათვის მეტი ემპირიული წყაროს მოპოვების შესაძლებლობას იძლევა. ტყიბულში „საქნახშირის“ ახალი მფლობელის შეხვედრების შესახებ მეშახტეებთან უშუალოდ მეშახტეების გამოკითხვის დროს შევიტყვე, 2016 წლის დიდი გაფიცვის შემდეგ, ტყიბული ნაკლებად მიმართავს კოლექტიური ქმედების ტრადიციულ ფორმებს და განსაკუთრებით, ქალაქში ახალი კომპანიის შემოსვლის პარალელურად, მეშახტეები ხელმძღვანელობასთან უშუალო კომუნიკაციაზე აკეთებენ აქცენტს. მეორე - ტყიბულში სახელმწიფო გაცილებით უფრო ნაკლებად არის წარმოდგენილი ვიდრე ჭიათურაში, ამის მიზეზი კონკრეტულია: ჭიათურაში არსებული გარემოს დაცვითი პრობლემების შედეგად „ჯორჯიან მანგანუზს“ სახელმწიფომ დროებითი მმართველი დაუნიშნა, ვისაც ევალებოდა ჭიათურაში, მანგანუმის მოპოვების შედეგად არსებული

ზიანის მონიტორინგი/აღმოფხვრა¹⁰⁹. მოგვიანებით, ჭიათურელი მდაროელების მიერ ორგანიზებულ გაფიცვებში სპეციალური მმართველიც ერთვებოდა როგორც მხარე, რაც სახელმწიფოს უადვილებდა მედიაციის პროცესში ჩართულობას. ,

„ჯორჯიან მანგანუმი“ ჭიათურაში 2006 წელს ჩნდება, როდესაც „ჭიათურმანგანუმის“ აქციებს კომპანია აუქციონზე ყიდულობს. 2006-2012 წლებში იწყება საწარმოს ექსპლუატაცია და გამომდინარე იქიდან, რომ მანგანეცი ბევრად უფრო ძვირფასი წიაღისეულია, ვიდრე ქვანახშირი, კომპანია განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობს მოგების მაქსიმალიზაციას. 2012 წელს, ხელისუფლების ცვლილების შემდეგ მალევე ჭიათურაში მდაროელების პირველი მასშტაბური გაფიცვა მოეწყო, სადაც მუშები ბრალს დებდნენ წინა ხელისუფლების წარმომადგენლებს ზეწოლაში. 2012 წლიდანვე, ჭიათურელმა მდაროელებმა ჯერ კიდევ ასოცირების ხელშეკრულების გაფორმებამდე დაიწყეს ხელფასების გაზრდის და საწარმოს ინფრასტრუქტურული გადაიარაღების საკითხის დღის წესრიგში დაყენება. 2014 წლიდან გაფიცვები კიდევ უფრო ინტენსიური ხდება. ის ადვოკატირების ჯგუფები, რაც ზემოთ უკვე აღვნიშნეთ, ჭიათურაშიც აქტიურობენ სტუდენტებთან და პროფკავშირებთან ერთად. ხელფასების ზრდისა და ინფრასტრუქტურის გადაიარაღების მოთხოვნები ჭიათურელების ბოლო გაფიცვებში მუდმივად ჟღერდებოდა რაც გარკვეულ წარმატებას მუდმივად აღწევდა. მაგალითად, 2019 და 2021 წლის გაფიცვების დროს მხარეები შეთანხმდნენ ხელფასების ზრდაზე. მათ შორის, 2019 წელს ეს შეთანხმება ითვალისწინებდა ხელფასების 25%-იან ზრდას. 2021 წელს, აქცენტი კეთდებოდა ინფლაციის შედეგებზე და ამ მიზეზით, ხელფასის შესაფერის ზრდაზე, ისევე როგორც მდაროების რესტავრაციაზე. მდაროელებთან ჩატარებულ ინტერვიუებში, რომლებიც 2022 წელს ჩავატარე, ჩანს რომ „ჯორჯიან მანგანუმი“ ახორციელებდა მდაროებში განათების საშუალებების რემონტს, ისევე როგორც ლიანდაგების რესტავრაციას (ინტერვიუ „ჯორჯიან მანგანუმი“ დასაქმებულ მდაროელებთან 1, 2022) (ინტერვიუები „ჯორჯიან მანგანუმი“ დასაქმებულ მდაროელებთან 2, 2022).

¹⁰⁹ იხ. „სპეციალური მმართველი გარემოს დაბინძურების
<https://www.radiotavisupleba.ge/a/garemos-dabindzureba-chiaturashi/28557153.htm>
10.06.2023)

შესაჩერებლად”
(მომიებულია

შრომის კოდექსში შეტანილი ცვლილებების და შრომითი ურთიერთობების შესახებ ადვოკატების კოალიციის გაძლიერების პარალელურად, როგორც ტყიბულში, ასევე ჭიათურაში მშრომელების თვითორგანიზებისათვის უფრო მეტი სივრცე გაჩნდა. მშრომელთა უფლებების შესახებ მიმდინარე დებატების აქტუალიზებამ ტყიბულელ და ჭიათურელ მშრომელებს საშუალება მისცა ეპოვნა მოკავშირე აქტივისტური და პროფესიული გაერთიანებები. ჭიათურის გაფიცვის 2019 და 2021 წლის ეპიზოდები აჩვენებს რომ გაფიცვები მასშტაბური სახის იყო და ადგილობრივი მოსახლეობის მხარდაჭერით სარგებლობდა. ცხადია, ჭიათურის მეტი „პროფკავშირიზაცია“ ჭიათურელ მშრომელებს კოლექტიური ქმედების მეტ არჩევანს აძლევს. თუმცა, ტყიბულში, გასული წლების მანძილზე არსებული პროტესტებისა და გაფიცვების გამოცდილება ქმნის სივრცეს იმისათვის, რომ „საქნახშირის“ მფლობელმა კომპანიამ აირჩიოს მშრომელებთან ახლო კოოპერაციის გზა.

როგორც ტყიბულში, ასევე ჭიათურაში ფუნდამენტური მნიშვნელობის პრობლემა არის წიაღისეულის მოპოვების კვოტა. კვოტები პირდაპირ გულისხმობს სამუშაო დღის მანძილზე მუშახტების მიერ მოპოვებული წიაღისეულის რაოდენობას, რაც პირდაპირ გავლენას ახდენს კომპანიების მიერ მიღებულ შემოსავალზე. შესაბამისად, კომპანიები ისტორიულად ცდილობდნენ გაეზარდათ კვოტები ან დაეანონსებინათ ხელფასების მატება მხოლოდ მომპოვებელი მაჩვენებლის გაზრდის შემთხვევაში. თუ 2012 წლამდე ამგვარი გადაწყვეტილების საშუალება დამსაქმებელს შრომის კოდექსით ჰქონდა მინიჭებული, 2020 წლის ახალი შრომის კოდექსის მიხედვით, ამგვარი გადაწყვეტილება მინიმუმ სამართლებრივი დავის საფუძველად შეიძლება იქცეს.

დასკვნა

2014 წელს, ევროკავშირსა და საქართველოს შორის გაფორმებულმა ასოცირების ხელშეკრულებამ საფუძველი ჩაუყარა ტრანსფორმაციულ პროცესს საქართველოში. კერძოდ, ხელშეკრულებაში ნაკისრი ვალდებულებების მიხედვით საქართველოს სახელმწიფომ საკუთარ თავზე აიღო რიგი რეფორმების განხორციელება, რაც უზრუნველყოფდა საქართველოს პოლიტიკური სისტემის გარდაქმნას როგორც სამართლებრივ, ასევე ინსტიტუციურ დონეებზე. ასოცირების ხელშეკრულებაში, ევროკავშირის ერთ-ერთი მთავარი მოთხოვნა საქართველოს სახელმწიფოს მიმართ არის შრომის პოლიტიკის ცვლილება იმგვარად, რომ გაუმჯობესდეს დასაქმებულის უფლებების მხრივ არსებული მდგომარეობა და სახელმწიფოს ვალდებულებები ადამიანის მიმართ. კვლევამ აჩვენა, რომ 2014 წლიდან დღემდე საქართველოს სახელმწიფო ახორციელებს ცვლილებებს, რამაც შრომის პოლიტიკის კეთების 2014 წლამდე არსებული ნორმები და სტანდარტები რადიკალურად შეცვალა და მეტად დაუახლოვა ის ევროკავშირში არსებულ შრომის პოლიტიკის სტანდარტებს. ასოცირების ხელშეკრულებამ საფუძველი დაუდო შრომის პოლიტიკაში რეგულაციური მექანიზმების გაძლიერებას და გამოიწვია. სამართლებრივ დონეზე - მომზადდა ცვლილებები, რითაც დაანონსდა შრომის უსაფრთხოებისათვის საჭირო ინსტიტუტების შენება, რასაც მოჰყვა შრომის ინსპექციის ხელახალი შექმნა (2006 წელს, გაუქმების შემდეგ) და საბოლოოდ, მისი, როგორც ეფექტური ბიუროკრატის ჩამოყალიბება, რომელიც ახორციელებს მთელი ქვეყნის მასშტაბით სამუშაო ადგილებზე არსებული უსაფრთხოების ნორმებისა და შესაძლო რისკების მონიტორინგს.

2020 წლის შრომის კოდექსის მიხედვით, შრომის კანონმდებლობაში შევიდა ცვლილებები, სადაც იმ მუხლების უდიდესი ნაწილი, რომელიც მუხლების დამსაქმებელის სასარგებლოდ ინტერპრეტაციის საშუალებას იძლეოდა, გაქრა და გაჩნდა ახალი მუხლები, რომელთა გამოყენებაც კოდექსის ნეიტრალურობის და მშრომელების ინტერესების დაცვის მექანიზმად გახდა შესაძლებელი. კონტრაქტის გაფორმების, კრიზისულ პერიოდში მედიაციის ინსტიტუტის გამოყენების და სამუშაო ადგილზე უსაფრთხოების პუნქტები ახლებურად დაიწერა, რაც თავსებადი

იყო ასოცირების ხელშეკრულების ვალდებულებებთან და მინიმუმამდე ამცირებდა მშრომელთა უფლებების დარღვევის რისკებს.

ბიზნესელიტები, რომლებმაც საკუთარ თავზე აიღეს დალუქული წარმოებების აღდგენა 2006 წელს, მნიშვნელოვანი გამოწვევების წინაშე დადგნენ და მოუხდათ საწარმოო პროცესის აღდგენა ნახევრად გაუმართავი ინფრასტრუქტურის გამოყენებით, რამაც დროთა განმავლობაში თავი იჩინა როგორც დიდმა პრობლემამ. ტყიბულის შემთხვევაში - პრობლემა შახტების გაუმართავობაში და მზარდ საწარმოო შემთხვევებში გამოიხატა, რამაც წლების მანძილზე არაერთი მეშახტის სიცოცხლე შეიწირა და გაზარდა ფრუსტრაცია ადგილობრივ მოსახლეობას და „საქნახშირს“ შორის. რამაც საბოლოოდ „საქნახშირის“ მფლობელი „საქართველოს ინდუსტრიული ჯგუფის“ მიერ ქვანახშირის ბიზნესიდან გასვლა და ქალაქში ახალი კომპანიის გამოჩენა გამოიწვია.

ჭიათურის შემთხვევაში, მშრომელთა ფიზიკური უსაფრთხოების პრობლემა ანალოგიურად იდგა და ანალოგიურად, თავს იჩენდა ხოლმე საწარმოო შემთხვევები, ოღონდ ბევრად უფრო მცირე მასშტაბით. თუმცა, ნარჩენების მართვის, უსაფრთხო მოპოვებისათვის საჭირო ინფრასტრუქტურის გაუმართაობამ ან არარსებობამ ჭიათურის მანგანეცის რეპუტაცია მნიშვნელოვნად დააზიანა და კომპანიის მიერ ქალაქისთვის მიყენებული ზარალიდან გამომდინარე, სახელმწიფომ საჭიროდ ჩათვალა კომპანიის საქმიანობაში პირდაპირ ჩარევა და კომპანიაში სპეციალური მმართველი მიავლინა, რომელსაც არსებული ზარალის შესწავლა და კომპანიის მართვაში მონაწილეობის უფლებამოსილება მიეცა.

ტყიბულში და ჭიათურაში, 2012 წლიდან დღემდე მიმდინარე გაფიცვებით, შესაძლებელი გახდა მშრომელთა პრობლემების აქტუალიზება, რაშიც საკვანძო როლი მშრომელთა უფლებების დაცვით დაინტერესებულმა სხვადასხვა აქტორებმა შეასრულეს (არასამთავრობო ორგანიზაციები, სტუდენტური გაერთიანებები, პროფკავშირები, აქტივისტები და - ევროკავშირი, რომელიც საქართველოს სახელმწიფოს მუდმივად მოუწოდებდა ასოცირების ხელშეკრულებით ნაკისრი ვალდებულებების შესრულებისაკენ. გაფიცვა - როგორც კოლექტიური ქმედება და შრომის პოლიტიკაში სახელმწიფოს „უკან დაბრუნება“ პოზიტიური როლის მქონე სიახლეებად იქცა, რამაც გაამარტივა მუშებისათვის საკუთარი ინტერესების

არტიკულირება და მათი სათანადო ადვოკატირება. ბიზნესელიტების მხრიდან „ასოცირების ხელშეკრულებით“ გამოწვეული რეგულაციების დღის წესრიგის საპირისპიროდ გადადგმული ნაბიჯები ლიმიტირებულად წარმატებული გამოდგა და აღსანიშნავია, რომ ბიზნესელიტებმა ვერ შეძლეს საკვანძო სიახლეების შეჩერება (შრომის ინსპექცია, შრომის კოდექსი). მეტიც, ბიზნესელიტებს მოუწიათ საკუთარი დღიწესრიგის გადახედვა და მნიშვნელოვანი „გადაწყობა“ ახალი სინამდვილის და გარემოებების გათვალისწინებით.

ტყიბულში „საქნახშირის“ მფლობელის ცვლილების და ქალაქში უკრაინული კომპანიის „Steel International Trade Company-ს“ გამოჩენის პარალელურად, იკლებს საწარმოო შემთხვევები, რაც ემპირიული კვლევის შედეგად აიხსნა როგორც მოპოვების ახალი პროტოკოლების დანერგვით, ასევე უსაფრთხოებისათვის საჭირო ახალი ძვირადღირებული დანადგარების ინსტალაციით. ჭიათურაში - ხელფასებთან დაკავშირებული პროტესტების და გაფიცვების შედეგად, რისი მიზანიც იყო როგორც მშრომელთა ღირსეული ანაზღაურებისათვის ბრძოლა, ასევე მაღაროების ტექნიკური გადართმობა, შესაძლებელი გახდა როგორც კოლექტიური მოლაპარაკებების წარმატებით დასრულება, ასევე საწარმოების ინფრასტრუქტურული რესტავრაცია.

დასახული მიზნების მიღწევის გზაზე, ადვოკატირების კოალიცია ეყრდნობოდა ქალაქებში მომხდარ ტრაგიკულ შემთხვევებს, როგორც მიზეზებს, რაზეც უნდა აშენებულიყო ცვლილებებისათვის საჭირო საჯარო პოლიტიკური დღის წესრიგი. ადვოკატირების კოალიციის მიერ ევროკავშირთან ასოცირების ხელშეკრულების გამოყენება - როგორც მთავარი დასაყრდენისა წარმატებული გათვლა იყო, რამაც დისკურსს რეგულაციების საჭიროების შესახებ მნიშვნელოვანი ძალა მისცა.

საქართველოს სახელმწიფო 2012 წლიდან დღემდე აწარმოებდა რიგი რეგულაციების დანერგვის პოლიტიკას, რაც 2014 წლის შემდეგ განსაკუთრებით დაჩქარდა. კვლევაში გამოიკვეთა, რომ 2012-2023 წლების „რეგულაციების“ ათწლეულის მთავარი საყრდენი - ასოცირების ხელშეკრულებაა, რისი შესრულებაც პირდაპირ უკავშირდება საქართველოს მიზანს, გახდეს ევროკავშირის წევრი. საქართველოს ევროპეიზაცია ქართული საზოგადოების აბსოლუტური უმრავლესობის მიერ მხარდაჭერილი პროცესია, რამაც განაპირობა შრომითი

ურთიერთობების ევროპეიზაცია და ამ პროცესში - სახელმწიფოს პოზიტიური და აქტიური როლი - როგორც რეგულაციების ფასილიტატორისა, მიუხედავად იმისა, რომ არსებობდა კონტრ-ლობირების მცდელობები ბიზნესელიტების მხრიდან. შესაბამისად, მშრომელები, ადვოკატირების კოალიცია ფართო გაგებით და სახელმწიფო რეგულაციური დღის წესრიგის ერთ მხარეს აღმოჩნდნენ, საიდანაც შრომითი რეგულაციების მოთხოვნა, მისი აქტუალიზება და შემდეგ უკვე უმაღლეს დონეზე იმპლემენტაცია ხდებოდა. ბიზნესელიტები კი ამ პროცესის მეორე მხარეს წარმოადგენდნენ, სადაც „საქნახშირის“ შემთხვევაში კომპანიაში საბოლოოდ ერთი მფლობელი მეორეთი ჩანაცვლდა, „ჯორჯიან მანგანუმის“ შემთხვევაში კი კომპანიას სახელმწიფოსთან მოუწია ძალაუფლების გაზიარება.

შრომის ინსპექციის, როგორც ინსტიტუტის და 2020 წლის შრომის კოდექსის ბუნება რეგულაციური ხასიათისაა, რაც აბსოლუტურად ნაკარნახევია არსებული გამოწვევებით და ამ გამოწვევების აღმოსაფხვრელად საჭირო კონტრზომებით, რეგულაციების უმთავრესი მომთხოვნა - საერთაშორისო აქტორია ევროკავშირის სახით, რომელიც პოლიტიკური კურსის ცვლილების ადვოკატირებაში უმთავრეს როლს ასრულებდა არასამთავრობო ორგანიზაციებთან, პროფესიულ კავშირებთან, აქტივისტურ ჯგუფებთან და მშრომელებთან ერთად. კომუნისტური შრომის პოლიტიკიდან რადიკალურ საბაზრო პოლიტიკაზე გადასვლის დროს გამქრალი სახელმწიფოს ვალდებულებები, რაშიც უნდა ვიგულისხმოთ პირველ რიგში შრომის უსაფრთხოების მარეგულირებელი ინსტიტუტები და საკანონმდებლო დოკუმენტები ასოცირების ხელშეკრულების გაფორმების შემდეგ საჯარო პოლიტიკურ დღის წესრიგში დაბრუნდა, რაც ნიშნავს იმას რომ რადიკალური საბაზრო შრომის პოლიტიკა შეიცვალა რეგულაციურით და გამომდინარე იქიდან, რომ ეს რეგულაციები ინსპირირებული იყო ევროკავშირთან გაფორმებული ასოცირების ხელშეკრულებით, შეგვიძლია ვთქვათ რომ მოხდა შრომის პოლიტიკის ევროპეიზაცია, რაც საქართველოს შემთხვევაში გამოიხატა მთელი რიგი რეგულაციების შემოღებით.

ტყიბულის და ჭიათურის სამთო-მოპოვებით ინდუსტრიებში შრომის უსაფრთხოების კრიზისული მდგომარეობის დარეგულირება, რაშიც უნდა ვიგულისხმოთ საწარმოო შემთხვევების და ტრაგედიების კლება, საწარმოების

რესტრუქტურიზაცია, შეგვიძლია ვთქვათ რომ შრომის პოლიტიკის ევროპეიზაციის მანიშნებელია. თუმცა არ უნდა დაგვავიწყდეს რომ ეს მიმდინარე პროცესია, რომელიც დიდწილად დამოკიდებულია საქართველო-ევროკავშირის შორის არსებული ორმხრივი ურთიერთობების დინამიკაზე. ასევე, უნდა ითქვას რომ ევროპეიზაციის რეგულაციური ბუნება საქართველოში გამოწვეულია ქვეყანაში არსებული რადიკალური საბაზრო პოლიტიკის გამოცდილებით. კერძოდ, რადიკალური საბაზრო მოდელი თავის შინაარსით იმდენად დერეგულაციური იყო, რომ ევროკავშირის ზომიერი მოდელის გაზიარებამ შექმნა რეგულაციების ტენდენცია. შესაბამისად, ევროკავშირი, როგორც რეგულაციების ფასილიტატორი მკაფიოდ აღქმადია საქართველოში არსებული რადიკალური საბაზრო ეპოქის დასრულების კონტექსტში. სხვა შემთხვევების შესწავლისას, სადაც ევროპეიზაცია ისეთ ქვეყნებში ხდება, რომლებსაც რეგულაციებზე ორიენტირებული ინსტიტუტები უკვე გააჩნიათ, შესაძლოა ევროკავშირის - როგორც რეგულაციების ფასილიტატორის როლი ნაკლებად გამოჩნდეს.

ახალმა რეგულაციებმა ტრანსფორმაციული ეფექტი იქონიეს როგორც შრომის პოლიტიკაზე, ასევე სახელმწიფოზე, რომელიც 2003-2012 წლების ტენდენციისგან განსხვავებით, სადაც ის მაქსიმალურად ცდილობდა თავი შეეკავებინა შრომით ურთიერთობებში ჩარევისგან და შრომით ურთიერთობას ბიზნესსა და დასაქმებულს შორის არსებულ ურთიერთობად მიიჩნევდა, ასოცირების ხელშეკრულების შემდეგ, სახელმწიფო პრაქტიკულად აღიჭურვა რიგი მექანიზმებით, რამაც ის დააბრუნა შრომითი ურთიერთობების სფეროში წესრიგის და რეგულაციების გარანტიად. შრომის ინსპექციის სახით სახელმწიფოს წარმომადგენლობა გამოიხატა მნიშვნელოვან ბიუროკრატიულ ინსტიტუტში, რომელსაც აქვს ვალდებულება მუდმივი მონიტორინგი განახორციელოს ქართულ კომპანიებში და უზრუნველყოს შრომითი უსაფრთხოებისათვის საჭირო ნორმების შესაბამისობა. ასევე, რიგ შემთხვევებში, უსაფრთხოების ნორმების არარსებობის გამო კომპანიების სანქცირება და მათი სამართლებრივ პასუხისმგებლობაში მიცემა.

შრომის პოლიტიკის ამგვარი ტრანსფორმაცია (დერეგულაციურიდან - რეგულაციურამდე) ევროკავშირის გავლენით - სხვა პოსტ-საბჭოთა ქვეყნებში არ შეინიშნება, თუ არ ჩავთვლით ბალტიის ქვეყნებს. ევროკავშირსა და საქართველოს

შორის ამგვარი კოორდინაცია კი გვაჩვენებს, თუ როგორ შეიძლება მართვა-გამგეობის ევროპული გამოცდილება გაიზიაროს სახელმწიფომ, რომელიც ევროკავშირთან დაახლოების პროცესშია, თუმცა ჯერ კიდევ არ არის მისი წევრი. საქართველოს მაგალითი გვაჩვენებს, რომ სახელმწიფომ, რომელიც წლების მანძილზე, რიგი პოლიტიკური კრიზისების ფონზე (მათ შორის, საქართველოს მმართველი პარტიის „ქართული ოცნების“ დაძაბული ურთიერთობები ევროკავშირის რიგ პოლიტიკურ ჯგუფებთან), ცდილობს ევროკავშირთან დაახლოებას, შესაძლოა მოახერხოს რიგი ინსტიტუტების და მმართველობის შრეების ევროპეიზაცია. საქართველოს სახელმწიფოს წინსვლა აღიარებული და ხაზგასმულია ევროკავშირის მიერაც, რაც ემპირიულად ჩანს ასოცირების ხელშეკრულების იმპლემენტაციის შესახებ ევროკავშირის ანგარიშებში.

მაგალითად, 2017 წლის ანგარიშში, ევროკავშირი მიესალმა შრომის ინსპექციის ინსტიტუტის შექმნას, მაგრამ ხაზი გაუსვა, რომ აუცილებელი იყო შრომის ინსპექციის უფლებამოსილების კიდევ უფრო გაფართოება (High Representative of The Union for Foreign Affairs and Security Policy, 2017). 2019 წლის ანგარიშში, ევროკავშირმა ხაზი კიდევ ერთხელ გაუსვა შრომის ინსპექციის ინსტიტუტის დამატებითი გაძლიერების საჭიროებას. თუმცა, ამავდროულად, მიესალმა შრომითი კანონმდებლობის ცვლილებას საქართველოს პარლამენტის მიერ, სადაც სამუშაო ადგილზე ჯანმრთელობის და უსაფრთხოების საკითხები პრიორიტეტად იყო ქცეული. ასოცირების 2019 წლის ანგარიშში ჩანს, რომ ევროკავშირი ითხოვს შრომის ინსპექციის მიერ შემოწმებადი ინდუსტრიების რიცხვის გაზრდას, თუმცა მიუთითებდა, რომ სამუშაო ადგილზე ჯანმრთელობისა და უსაფრთხოების შესახებ 2018 წლის ახალი კანონით, საქართველომ მნიშვნელოვანი ნაბიჯები გადადგა წინ. (High Representative of The Union for Foreign Affairs and Security Policy, 2019). მეტიც, ამავე ანგარიშის გამოქვეყნების შემდეგ, ევროკავშირმა გამოაქვეყნა პრეს რელიზი, სადაც აღნიშნა, რომ საქართველოს „მკაფიო პროგრესი“ აქვს ევროპეიზაციის გზაზე (European Commission, 2019).

2020 წლის ანგარიშში, ევროკავშირი მიესალმებოდა შრომის ინსპექციის ინსტიტუტის გაძლიერებას და აღნიშნავდა, რომ ეს შესაძლებელია ნაბიჯი იყო პოზიტიური მიმართულებით. ასევე, ევროკავშირი მიესალმა ახალ ცვლილებებს

შრომით კანონმდებლობაში (High Representative of The Union for Foreign Affairs and Security Policy, 2020). 2021 წლის ანგარიშში, ევროკავშირმა კვლავ დადებითად შეაფასა შრომის ინსპექციის გაზრდილი დამოუკიდებლობა და აღნიშნა, რომ ინსპექცია ყალიბდებოდა უფრო და უფრო ავტონომიურ ინსტიტუციად. დამატებით, შრომით კანონმდებლობაში მიმდინარე ცვლილებებს ევროკავშირმა კდიევ ერთხელ დაუჭირა მხარი (High Representative of The Union for Foreign Affairs and Security Policy, 2021).

საქართველოს ხელისუფლებამ მნიშვნელოვანი ნაბიჯები გადადგა იმისათვის, რომ შესაბამისობაში მოეყვანა შრომითი კანონმდებლობა და შრომის ინსპექციის ინსტიტუტი ევროკავშირში არსებულ სტანდარტებთან. თუმცა, ეს არ იყო უბრალოდ „მოხალისეობრივი“ არჩევანი, ეს გადაწყვეტილება რიგი ზეწოლის ჯგუფების მოქმედებების შედეგაცაა. მასობრივი გაფიცვები ტყიბულსა და ჭიათურაში, სოლიდარობის სპონტანური მოძრაობები და არასამთავრობო ორგანიზაციებისა თუ პროფესიული გაერთიანებების მუდმივი ძალისხმევა ჯამში შეგვიძლია დავინახოთ როგორც ერთი დიდი ადვოკატირების კოალიცია, რომელიც შრომის პოლიტიკის ევროპეიზაციის თანმდევი მოვლენაც არის და კატალიზატორიც, რომელმაც დააჩქარა ცვლილებები სამთავრობო დონეზე.

არასამთავრობო ორგანიზაციებს, რომლებიც ადვოკატირების კოალიციის საკვანძო შემადგენელს წარმოადგენდნენ შრომის პოლიტიკის ცვლილებისათვის ბრძოლაში, როგორიცაა მაგალითად „სოციალური სამართლიანობის ცენტრი“ ან „საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია“ მჭიდრო კავშირი და ინსტიტუციური თანამშრომლობა აქვთ როგორც ევროკავშირთან, ასევე რიგ დასავლურ ორგანიზაციებთან. შესაბამისად, როგორც ტექსტმა აჩვენა, რეფორმის საჭიროების შესახებ შექმნილი დისკურსისათვის სივრცე, პროტესტების კერების პარალელურად, ასოცირების ხელშეკრულების დღისწესრიგის გარშემო შეიქმნა და ამაში ზემოთ ხსენებულმა ორგანიზაციებმა მნიშვნელოვანი მონაწილეობა მიიღეს. ადვოკატირების კოალიციის ეს დისკურსი შრომის პოლიტიკის „ევროპეიზაციის“ საკითხს საზოგადოების სხვადასხვა შრეებზე აყენებდა, დაწყებული ზომიერი

არასამთავრობო ორგანიზაციებიდან თუ პროფესიული კავშირებიდან, გაგრძელებული მარქსისტული და ანარქისტული სტუდენტური ჯგუფებით¹¹⁰.

შრომის პოლიტიკის ცვლილების მოთხოვნისას, ჯგუფები „ტრიალებდნენ“ ასოცირების ხელშეკრულებით ნაკისრი ვალდებულებების გარშემო, რაც აჩვენებს, რომ პირველ რიგში, შრომითი უფლებების შესახებ დისკურსის ევროპეიზაცია მოხდა, შემდეგ კი დისკურსს მოჰყვა ხელისუფლების მიერ განხორციელებული რეფორმები^{111 112}.

შესაბამისად, ხელისუფლებამ მიიღო პოლიტიკური გადაწყვეტილება შრომითი ურთიერთობების რეფორმირების შესახებ როგორც გარე, ასევე საშინაო ზეწოლების საპასუხოდ. საშინაო ზეწოლის აგენტები იყვნენ პროფკავშირები, არასამთავრობო ორგანიზაციები, მუშები და სტუდენტები, ისევე როგორც ტყიბულისა და ჭიათურის მოსახლეობა, საგარეო ზეწოლის აგენტი კი პირველ რიგში არის ევროკავშირი და შემდეგ - შრომის საერთაშორისო ორგანიზაცია.

საქართველოს ევროპეიზაციის მასშტაბების და წარმატებულობის შესახებ დებატების მიუხედავად, ჩანს რომ უკანასკნელ წლებში, და განსაკუთრებით, შრომის პოლიტიკის სფეროში, საქართველომ მნიშვნელოვან წარმატებას მიაღწია ევროკავშირთან ნაკისრი ვალდებულებების შესრულების გზაზე. ამ ვალდებულებების შედეგია შრომით უფლებებში სახელმწიფოს ჩარევისათვის

¹¹⁰ მაშინაც კი, როდესაც მარქსისტი და ანარქისტი სტუდენტური ჯგუფები აქტიურობდნენ და აწყობდნენ დემონსტრაციებს მეშახტეების მხარდასაჭერად, მათი მოთხოვნები არასდროს წასულა იმაზე უფრო შორს, ვიდრე ეს იყო სამუშაო ადგილზე უსაფრთხოების პოლიტიკის დაუყონებლივი ცვლილება, რაც შეგვიძლია მათი მჭიდრო კავშირით ავხსნათ ადვოკატირების კოალიციის სხვა წევრებთან. მაგალითად: უფრო „ზომიერი“ „სოციალური სამართლიანობის ცენტრი“ გარდა იმისა რომ საკვანძო აქტორი იყო დისკურსის წარმოებაში, მისი წევრები როგორც წესი, იყვნენ აკადემიური ხარისხის მქონე, გამოცდილების მქონე იურისტები, მაშინ როდესაც სტუდენტური ჯგუფების უდიდესი უმრავლესობა პირველი საფეხურის სტუდენტებს წარმოადგენდნენ. ადვოკატირების კოალიციის „ზედა“ თაობა კი გარკვეულწილად „აბალანსებდა“ მემბოხე სტუდენტების რადიკალურ ხედვებს.

¹¹¹ როგორც ტექსტში ჩანს (სახელმწიფო რწმუნებულის ადმინისტრაცია იმერეთში, 2014), ზოგჯერ უშუალოდ ხელისუფლება უკავშირებდა სამუშაო ადგილზე ჯანმრთელობის და უსაფრთხოების პოლიტიკაში არსებულ გამოწვევებს საქართველოს ევროპეიზაციას.

¹¹² აქ ნათლად ჩანს კლაუდიო რადაელის მიერ შენიშნული კორელაცია დისკურსის ევროპეიზაციასა და პოლიტიკური გადაწყვეტილების მიღების პროცესის ევროპეიზაციას შორის, რაც დაიწყო ასოცირების ხელშეკრულებით, შემდეგ გავლენა იქონია საპროტესტო გამოსვლების დროს, ადვოკატირების კოალიციის დისკურსზე და საბოლოოდ, აისახა ხელისუფლების გადაწყვეტილებაზე, რომ შეეცვალა არსებული შრომის პოლიტიკა.

საჭირო ინსტიტუციური და სამართლებრივი სივრცის შექმნა - ახალი შრომითი კანონმდებლობის და შრომის ინსპექციის ინსტიტუტის საშუალებით. ევროკავშირის ყოველწლიური ანგარიშების მიღმა, რეგულაციები შრომის პოლიტიკაში, შრომის სამართლის ინტერვენციონისტული გადაწყობა და კომპანიებში: მფლობელების მიერ შემოღებული უსაფრთხოებაზე ორიენტირებული პროტოკოლები გვაჩვენებენ, რომ საქართველოში შრომითი ურთიერთობების პრაქტიკა უახლოვდება ევროკავშირში არსებულს. მაშასადამე, ევროპეიზაციის ცნება - როგორც ცვლილებების განმაპირობებელის, რომელსაც შეუძლია გავლენის მოხდენა სახელმწიფო ინსტიტუტებსა თუ პოლიტიკურ კურსებზე, დადასტურებულია.

საბოლოო ჯამში, უნდა ითქვას რომ საქართველოში შრომის პოლიტიკის ევროპეიზაცია დადასტურდა შრომითი კანონმდებლობის და ასევე, სახელმწიფო ინსტიტუტების ემპირიული ანალიზის მეშვეობით. ასევე, შრომის პოლიტიკასთან დაკავშირებული კრიზისების კომპლექსური ანალიზის საშუალებით, შესაძლებელი გახდა სახელმწიფოს პოზიციონირების შესწავლა, რომელიც წლების მანძილზე უფრო და უფრო იხრებოდა რეგულაციური პოლიტიკური კურსების შემუშავებისკენ და კრიზისულ სიტუაციებში სახელმწიფოს აქტიური ჩართულობისკენ, რაც მიუთითებს იმაზე, რომ საქართველოში გარკვეულწილად მართლაც განხორციელდა შრომის პოლიტიკის ევროპეიზაცია და ეს მიმდინარე პროცესია.

ემპირიულმა კვლევამ აჩვენა, რომ ბიზნესელიტების გავლენა პოლიტიკურ პროცესზე, საქართველოში მიმდინარე შრომის პოლიტიკის ტრანსფორმაციის კონტექსტში დაღმავალი ტენდენციის მქონეა და სუსტდება. ამის უმთავრესი მიზეზი ის არის, რომ პოლიტიკური კურსის ცვლილების პროცესში, საქართველოში ბიზნესელიტებს დაუპირისპირდა უფრო დიდი ძალა - ევროკავშირის სახით და სახელმწიფოს მოუწია ევროკავშირთან ნაკისრი ვალდებულებების შესრულების სასარგებლოდ არჩევანის გაკეთება, რათა უზრუნველყო საქართველოს ევროკავშირთან დაახლოების პოლიტიკური კურსის წარმატებული მიმდინარეობა და საჭირო რეფორმების განხორციელება.

ბიბლიოგრაფია:

- Adams, R. E. (1992). A Tale of Two Cities: Community Sentiments and Community Evaluation in Indianapolis and Pittsburgh. *Sociological Focus*, 25(3), 217-238.
- Andrews, A. B. (2012). Charles Dickens, Social Worker in His Time. *Social Work*, 57(4), 297-307.
- Association Agreement Between the European Union and the European Atomic Energy Community and their Member States, of the one part, and Georgia, of the other part. Bilateral Agreement. (2014). *Official Journal of the European Union*.
- Bache, I. (2003). Europeanization: A Governance Approach. *EUSA 8th International Biennial Conference*. Nashville.
- Bache, I., Bulmer, S., & Gunay, D. (2012). Europeanization: A Critical Realist Perspective. In T. Exadaktylos, & C. Radaelli, *Research Design in European Studies: Establishing Casuality in Europeanization* (pp. 64-85). Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Bagnardi, F. (2015). The Changing Pattern of Social Dialogue in Europe and the Influence of ILO and EU in Georgian Tripartism. *Caucasus Social Science Review*, 2(1), 1-77.
- Barry, B. (1995). *Justice as Impartiality: A Treatise on Social Justice*. New York: Oxford University Press.
- Beams, N. (1998, December 22). *Soros warns of "market fundamentalism"*. Retrieved ოქტომბერი 13, 2023, from 'World Socialist Web Site' WSWS.ORG: <https://www.wsws.org/en/articles/1998/12/soro-d22.html>
- Börzel, T. (1999). Towards Convergence in Europe? *Common Market Studies*, 39(4), 573-96.
- Börzel, T. (2002). Pace-Setting, Foot-Dragging, and Fence-Sitting: Member State Responses. *Journal of Common Market Studies*, 40, 193-214.
- Börzel, T. (2010). *The Transformative Power of Europe: The Limits of External Europeanization*. Berlin: Free University of Berlin.

- Börzel, T., & Lebanidze, B. (2017). The transformative power of Europe” beyond enlargement: the EU’s performance in promoting democracy in its neighbourhood. *East European Politics*, 33(1), 17-35.
- Brommesson, D. (2010). Normative Europeanization: The case of Swedish foreign policy reorientation. *Cooperation and Conflict*, 45(2).
- Buller, J., & Gamble, A. (2002). Conceptualizing Europeanization. *Public Policy and Administration*, 17(2), 4-24.
- Cairney, P. (2019). *Understanding Public Policy: Theories and Issues*. Bloomsbury Publishing.
- Clarke, S. (1996). *Conflict and Change in the Russian Industrial Enterprise*. Cheltenham: Edward Elgar Pub.
- Clarke, S. (2002). Sources of subsistence and the survival strategies of urban russian households. In A. Rainnie, A. Smith, & A. Swain, *Work, Employment and Transition* (pp. 193-212). New York: Routledge.
- Danns, D. (2011). Northern Desegregation: A Tale of Two Cities. *History of Education Quarterly*, 51(1), 77-104.
- Delanty, G. (1995). *Inventing Europe: Idea, Identity, Reality*. Houndmills, Basingstone, Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Delcour, L. (2013, September 14). Meandering Europeanisation. EU policy instruments and policy convergence in Georgia under the Eastern Partnership. *East European Politics*, 29(3), 344-357.
- Delteil, V., & Nikolaev Kirov, V. (2016). *Labour and Social Transformation in Central and Eastern Europe. Europeanization and Beyond*. Brussels: The European Trade Union Institute.
- Dickens, C. (1993). *The Bleak House*. Ware, England: Wordsworth Classics.
- Domhoff, W. G. (2020). *The Corporate Rich and the Power Elite in the Twentieth Century: How They Won, Why Liberals and Labor Lost*. Milton Park, Abingdon: Routledge.

- Dye, R. T., & Pickering, J. W. (1974, November). Governmental and Corporate Elites: Convergence and Differentiation. *The Journal of Politics*, 36(4), 900-925.
- European Commission. (2019). *EU report: Georgia making clear progress on its reform agenda*. Brussels.
- European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions. (2022). Challenges and opportunities for social dialogue and and tripartism. *European Union Presidency conference: 'Tripartism in an enlarged European Union'* (83. 1-39). Elsinore: Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2003.
- EurWork. (2007, June 11). *Right to Collective Action*. Retrieved from Eurofound: <https://www.eurofound.europa.eu/observatories/eurwork/industrial-relations-dictionary/right-to-take-collective-action#:~:text=The%20right%20to%20take%20collective,of%20interests%2C%20including%20strike%20action.>
- EurWork. (2007, June 11). *Social Action Programme*. Retrieved from Eurofond.eu: <https://www.eurofound.europa.eu/observatories/eurwork/industrial-relations-dictionary/social-action-programme>
- EurWork. (2011, January 11). *Community Charter of the Fundamental Social Rights of Workers*. Retrieved from Eurofound: <https://www.eurofound.europa.eu/observatories/eurwork/industrial-relations-dictionary/community-charter-of-the-fundamental-social-rights-of-workers>
- Evans, P. B., Skocpol, T., & Rueschemeyer, D. (1985). *Bringing the State Back In*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Falleti, T. G., & Lynch, J. T. (2009). Context and Causal Mechanisms in Political Analysis. *Comparative Political Studies*, 42(9), 1143-1166.
- Flockhart, T. (2008). *The Europeanization of Europe : The Transfer of Norms to Europe, In Europe and from Europe*. Copenhagen: Danish Institute of International Studies.

- Freedman, D. (2008). Russia's Transition to Kleptocracy. *Morals and Markets*, 73-82.
- Grabbe, H. (2006). *The EU's Transformative Power : Europeanization Through Conditionality in Central and Eastern Europe*. New York: Palgrave Macmillan.
- Hale, H. (2012). Two Decades of Post-Soviet Regime Dynamics. *Demokratizatsiya*, 71-77.
- Ham, C. (1990). Analysis of health policy-principles and practice. *Scandinavian Journal of Social Medicine*, 46.
- Hämäläinen, R.-M. (2008). *The Europeanisation of occupational health services: A study of the impact of EU policies*. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy- Juvenes Print.
- Héritier, A. (2007, October 19). The Accomodation of Diversity in European Union Policy Making. *Journal of European Public Policy*, 3(2), 149-167.
- High Representative of The Union for Foreign Affairs and Security Policy. (2017). *Joint Staff Working Document: Association Implementation in Georgia*. Brussels: European Commission.
- High Representative of The Union for Foreign Affairs and Security Policy. (2019). *Joint Staff Working Document: Association Implementation in Georgia*. Brussels: European Commission.
- High Representative of The Union for Foreign Affairs and Security Policy. (2020). *Joint Staff Working Document: Association Implementation in Georgia*. Brussels: European Commission.
- High Representative of The Union for Foreign Affairs and Security Policy. (2021). *Joint Staff Working Document: Association Implementation in Georgia*. Brussels: European Commission.
- Hobsbawm, E. (1995). *Age of Extremes: The Short Twentieth Century 1914-1991*. London: Abacus.
- Hofferbert, R. I. (1970). Elite Influence in State Policy Formation: A Model for Comparative Inquiry. *Polity*, 2(3), 316-344.

- Holmstrom, N., & Savage, R. (2000). The Necessity of Gangster Capitalism: Primitive Accumulation in Russia and China. *Monthly Review*, 51(9).
- Human Rights Watch. (2019). *No Year Without Deaths: A Decade of Deregulations Puts Georgian Miners at Risk*. Human Rights Watch.
- International Labour Organization. (1948, July 9). *Convention concerning Freedom of Association and Protection of the Right to Organise*. Retrieved from Ilo.org: https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_INSTUMENT_ID:312232
- International Labour Organization. (1981, June 19). *Convention concerning the Promotion of of Collective Bargaining*. Retrieved from Ilo.org: https://www.ilo.org/global/topics/collective-bargaining-labour-relations/WCMS_244362/lang--en/index.htm
- International Trade Union Confederation. (2008). *The havoc wreaked by a neo-liberal code*. ITUC.
- International Trade Union Confederation. (2010, June 9). 2010 Annual Survey of violation of trade union rights - Georgia. Retrieved from <https://www.refworld.org/docid/4c4fec7a28.html>
- Ishchenko, V. (2022, March 10). Behind Russia's War Is Thirty Years of Post-Soviet Class Conflict. *Jacobin Magazine*. Retrieved November 10, 2022, from <https://jacobin.com/2022/10/russia-ukraine-war-explanation-class-conflict>
- Japaridze, D., Elizbarashvili, N., Shatberashvili, O., & Beltadze, P. (2012). *Eastern Partnership and Convergence with EU Policies in Georgia: A Study Report on Small and Medium Business Innovation Policy*. 2012: Friedrich Ebbert Stiftung.
- Jones, A., & Clark, J. (2008). Europeanisation and Discourse Building: The European Commission, European Narratives and European Neighbourhood Policy. *Geopolitics*, 13(3), 545-571.

- Jones, S. F. (2013, April). Democracy in Georgia: Da Capo? *Cicero Foundation Debate Papers*, 13(2), 1-16. Retrieved from CSS.
- Jordan, A. J., & Lieffernik, D. (2004). *Environmental Policy in Europe: The Europeanization of National Environment Policy*. Routledge.
- Kakachia, K., & Lebanidze, B. (2023). Bandwagoning by stealth? Explaining Georgia's Appeasement Policy on Russia. *European Security*, 1-20.
- Kakachia, K., & Minesashvili, S. (2015). Identity politics: Exploring Georgian foreign policy behavior. *Journal of Eurasian Studies*, 6, 171-180.
- Kakachia, K., Jones, S. F., & German, T. (2022). *Georgia's foreign policy in the 21st century: Challenges for a small state*. Bloomsbury Publishing.
- Kakachia, K., Minesashvili, S., & Kakhishvili, L. (2018, May 5). Change and continuity in the foreign policies of small states: Elite perceptions and Georgia's foreign policy towards Russia. *Europe-Asia Studies*, 70(5), 814-831.
- Karklins, R. (2002). Typology of Post-Communist Corruption. *Problems of Post-Communism*, 22-32.
- Knill, C. (1998). European Policies: The Impact of National Administrative Traditions. *Journal of Public Policy*, 18, 1-28.
- Kubicek, P. (2002). Civil Society, Trade Unions and Post-Soviet Democratisation: Evidence from Russia and Ukraine. *Europe-Asia Studies*, 55(4), 603-624.
- Ladrech, R. (1994). Europeanization of Domestic Politics and Institutions: The Case of France. *Journal of Common Market Studies*, 32(1), 69-88.
- LaPorte, J. M. (2012). *The Logic of Kleptocracy: Corruption, Repression, and Political Opposition in Post-Soviet Eurasia*. Berkeley: University of California, Berkeley.
- Lavenex, S., & Schimmelfennig, F. (2009). EU rules beyond EU borders: theorizing external governance in European politics. *Journal of European Public Policy*, 16(6), 791-812.

- Maclean, M., Harvey, C., & Press, J. (2006). *Business Elites and Corporate Governance in France and UK*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan.
- McClure, J. K. (2003). Seeing through the Fog: Love and Injustice in "Bleak House". *The Journal of Religious Ethics*, 31(1), 23-44.
- Meteveli, T. (2018). An undisclosed story of roses: church, state, and nation in contemporary Georgia. *Nationalities Papers*, 44(5), 694-712.
- Mills, C. W. (1956). *The Power Elite*. Oxford: Oxford University Press.
- Muller, A. (2012). *EMPLOYMENT PROTECTION LEGISLATION (EPL) OF GEORGIA: A review based on ILO standards, OECD indicators and comparative labour law*. Geneva: International Labour Office.
- Myant, M. (2022). *Labour rights in trade agreements: five different stories*. Brussels: ETUI Aisbl.
- Official Journal of the European Union. (2012, October 26). *Charter of Fundamental Rights of The European Union*. Retrieved from Eur-Lex: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12012P/TXT>
- Official Journal of the European Union. (2012). Consolidated Version of the Treaty on European Union.
- Olsen, J. P. (2002). The Many Faces of Europeanization. *Journal of Common Market Studies*, 40(5), 921-952.
- Papava, V. (1996). The Georgian Economy: From 'Shock Therapy' to 'Social Promotion'. *Communist Economies & Economic Transformations*, 8(2), 251-267.
- Papava, V. (2013). *Reforming of the Post-Soviet Georgia's Economy in 1991-2011*. Tbilisi: Georgian Foundation for Strategic and International Studies.
- Peters, I. (2016). *The European Union's Foreign Policy in Comparative Perspective: Beyond the "Actorness and Power" Debate*. Routledge.

- Pleines, H. (2019). The Political Role of Business Magnates in Competetive Authoritarian Regimes. *Jahrbuch für Wirtschaftsgeschichte*, 60(2), 299-334.
- Radaelli, C. M. (2002). The domestic impact of european union public policy: notes on concepts, methods, and the challenge of empirical research. *Politique Européenne*, 1(5), 105-136.
- Radaelli, C. M. (2003). The Europeanization of Public Policy. In K. Featherstone, & C. M. Radaelli, *The Politics of Europeanization* (pp. 27-56). Oxford: Oxford University Press.
- Radaelli, C. M., & Bulmer, S. (2004). The Europeanisation of National Policy? *Queen's Papers on Europeanization*.
- Radaelli, C. M., & Exadaktylos, T. (2012). *Research Design in European Studies: Establishing Casuality in Europeanization*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Sabatier, P. A., & Jenkins, H. C. (1993). *Policy Change And Learning: An Advocacy Coalition Approach (Theoretical Lenses on Public Policy)*. Boulder, Colorado: Westview Press.
- Samkharadze, I. (2019). Europeanization of energy law and policy beyond the Member States: The case of Georgia. *Energy Policy*, 130, 1-6.
- Schimmelfennig, F. (2010). Europeanisation Beyond the Member States. *Zeitschrift für Staats- und Europawissenschaften (ZSE) / Journal for Comparative Government and European Policy*, 8(3), 319-339.
- Schimmelfennig, F. (2015). Europeanization beyond Europe. *Living Reviews in European Governance*, 10(1), 1-34.
- Schimmelfennig, F., & Scholtz, H. (2008). EU Democracy Promotion in the European Neighbourhood: Political Conditionality. Economic development and transnational exchange. *European Union Politics*, 187-215.
- Schimmelfennig, F., & Sedelmeier, U. (2005). *The Europeanization of Central and Eastern Europe*. New York: Ithaca.

- Schmidt, V. (2004). Europeanization of national democracies : the differential impact on simple and compound polities. *Politique européenne* , 115-142.
- Shneider, M. (2010). Europeanization beyond the EU: The Dynamics of Europeanization in the Southern Mediterranean Partner States. *L'Europe en Formation*, 125-137.
- Stiglitz, J. (2009). Moving Beyond Market Fundamentalism to a More Balanced Economy. *Annals of Public and Cooperative Economics*, 80(3), 345-360.
- Tapiola, K. (2018). *The Teeth of ILO: The Impact of The 1998 ILO Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work*. Geneva: International Labour Organization.
- Tchanturidze, G. (2018). *Abolishing Labour Inspection in Georgia: Consequences for Workers and the Economy*. Tbilisi: Friedrich Ebbert Stiftung.
- Tchubabria, T., & Mamaladze, E. (2022). *The Labour Inspectorate in Georgia: Challenges and the Way Forward*. Tbilisi: Open Society Foundation.
- Timm, C. (2013). *Economic Regulation and State Interventions. Georgia's Move from Neoliberalism to State-Managed Capitalism*. Private Hochschule Göttingen. Forschungspapiere Research Papers.
- Tsuladze, L., & Osepashvili, I. (2021). Georgia's Europeanization: Performative Games and Peculiarities of "Enforced Socialization". *Demokratizatsiya: The Journal of Post-Soviet Democratization*, 29(1), 91-109.
- Turner, L. (1996). The Europeanization of Labour: Structure before Action. *European Journal of Industrial Relations*, 2(3), 325-344.
- Volnitiu, C. (2016). *Clientelism and cartelization in post-communist Europe: the case of Romania*. London: The London School of Economics and Political Science.
- Webber, M. ([1922] 1978). *Economy and Society: An Outline of Interpretive Sociology*. (G. Roth, & C. Wittich, Eds.) Berkeley: University of California Press.
- Webber, M. (1947). *The Theory of Social and Economic Organization*. New York: The Free Press.

ავალიშვილი, თ. (2013 წლის მარტი 19). *საქართველოს შრომის კოდექსში არსებითი ცვლილებები შედის*. დაბრუნებული 2 წლის 2019 აპრილი, humanrights.ge:
<http://www.humanrights.ge/index.php?a=main&pid=16548&lang=geo>-დან

ბოკუჩავა, მ. (2010 წლის 19 ოქტომბერი). *საწარმოო ტრავმები - იაფი მუშახელის მძიმე ბედი*. დაბრუნებული Humanrights.ge:
<http://www.humanrights.ge/index.php?a=main&pid=12411&lang=geo>-დან

დე ვალი, თ. (2011). *საქართველოს არჩევანი: მომავლის დაგეგმვა გაურკვეველ დროში*. Washington D.C.: Carnegie Endowment for International Peace.

დოლაბერიძე, თ. (2013 წლის 19 მარტი). *ბრძოლას ყოველთვის აზრი აქვს!*.
დაბრუნებული საქართველოს პროფესიული კავშირების გაერთიანება:
<https://gtuc.ge/2013-03-19-08-16-57/>-დან

(2023 წლის 3 მარტი). ინტერვიუ „აუდიტორია 115-ის“ წევრებთან 2. (გ. ბერიძე, ინტევიუერი)

(2023 წლის 12 თებერვალი). ინტერვიუ „აუდიტორია 115-ის“ წევრთან 1. (გ. ბერიძე, ინტევიუერი)

(2021 წლის 24 ივლისი). ინტერვიუ „საქნახშირის“ შახტებში დასაქმებულებთან 1. (გ. ბერიძე, ინტევიუერი)

(2021 წლის 25 ივლისი). ინტერვიუ „საქნახშირის“ შახტებში დასაქმებულებთან 2. (გ. ბერიძე, ინტევიუერი)

(2021 წლის 25 ივლისი). ინტერვიუ „საქნახშირში“ დასაქმებულ მუშახტებთან 3. (გ. ბერიძე, ინტევიუერი)

(2022 წლის 5 ოქტომბერი). ინტერვიუ „ჯორჯიან მანგანეზში“ დასაქმებულ მალაროელებთან 1. (გ. ბერიძე, ინტევიუერი)

(2022 წლის 7 ოქტომბერი). ინტერვიუები „ჯორჯიან მანგანეზში“ დასაქმებულ მალაროელებთან 2. (გ. ბერიძე, ინტევიუერი)

კუნჭულია, ლ. (2011 წლის 7 ნოემბერი). *ტყიბულში კიდევ ორი ადამიანი დაიღუპა.*

დაბრუნებული რადიო თავისუფლება:

<https://www.radiotavisupleba.ge/a/24383443.html>-დან

მაცაბერიძე, მ. (2019). *საქართველოს პოლიტიკური სისტემა*. თბილისი : თბილისის

სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა.

მჭედლიშვილი, ნ. (2012 წლის 15 ოქტომბერი). *მადაროელთა პროტესტი ტყიბულსა*

და ჭიათურაში. დაბრუნებული რადიო თავისუფლება:

<https://www.radiotavisupleba.ge/a/magaroelta-protesti/24739778.html>-დან

ნაცვლიშვილი, ვ. (2022 წლის 1 თებერვალი). *ტყიბულში აფეთქებულებზე.*

დაბრუნებული გეზი:

[https://www.gezimag.ge/post/%E1%83%A2%E1%83%A7%E1%83%98%E1%83%91%E1%83%A3%E1%83%9A%E1%83%A8%E1%83%98-](https://www.gezimag.ge/post/%E1%83%A2%E1%83%A7%E1%83%98%E1%83%91%E1%83%A3%E1%83%9A%E1%83%A8%E1%83%98-%E1%83%90%E1%83%A4%E1%83%94%E1%83%97%E1%83%A5%E1%83%94%E1%83%91%E1%83%A3%E1%83%9A%E1%83%94%E1%83%91%E1%83%96%E1%83%94-დან)

[-%E1%83%90%E1%83%A4%E1%83%94%E1%83%97%E1%83%A5%E1%83%94%E1%83%91%E1%83%A3%E1%83%9A%E1%83%94%E1%83%91%E1%83%96%E1%83%94-](https://www.gezimag.ge/post/%E1%83%A2%E1%83%A7%E1%83%98%E1%83%91%E1%83%A3%E1%83%9A%E1%83%A8%E1%83%98-%E1%83%90%E1%83%A4%E1%83%94%E1%83%97%E1%83%A5%E1%83%94%E1%83%91%E1%83%A3%E1%83%9A%E1%83%94%E1%83%91%E1%83%96%E1%83%94-დან)

[-დან](https://www.gezimag.ge/post/%E1%83%A2%E1%83%A7%E1%83%98%E1%83%91%E1%83%A3%E1%83%9A%E1%83%A8%E1%83%98-%E1%83%90%E1%83%A4%E1%83%94%E1%83%97%E1%83%A5%E1%83%94%E1%83%91%E1%83%A3%E1%83%9A%E1%83%94%E1%83%91%E1%83%96%E1%83%94-დან)

[-დან](https://www.gezimag.ge/post/%E1%83%A2%E1%83%A7%E1%83%98%E1%83%91%E1%83%A3%E1%83%9A%E1%83%A8%E1%83%98-%E1%83%90%E1%83%A4%E1%83%94%E1%83%97%E1%83%A5%E1%83%94%E1%83%91%E1%83%A3%E1%83%9A%E1%83%94%E1%83%91%E1%83%96%E1%83%94-დან)

[-დან](https://www.gezimag.ge/post/%E1%83%A2%E1%83%A7%E1%83%98%E1%83%91%E1%83%A3%E1%83%9A%E1%83%A8%E1%83%98-%E1%83%90%E1%83%A4%E1%83%94%E1%83%97%E1%83%A5%E1%83%94%E1%83%91%E1%83%A3%E1%83%9A%E1%83%94%E1%83%91%E1%83%96%E1%83%94-დან)

რიშპლი, პ. (2012). *ვის ეკუთვნოდა საქართველო? 2003-2012 წლები*. თბილისი:

საერთაშორისო გამჭვირვალობა - საქართველო.

საქართველოს მთავრობა. (2018 წლის 27 ივლისი). *მომეტებული საფრთხის შემცველ,*

მძიმე, მავნე და საშიშპირობებიან სამუშაოებზე შრომის უსაფრთხოების

ნორმების დაცვის შემოწმებისას შერჩევითი კონტროლის წესისა და პირობების

განსაზღვრის თაობაზე. დაბრუნებული საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე:

<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/4277596?publication=0>-დან

საქართველოს მთავრობა. (2018 წლის 27 ივლისი). *მომეტებული საფრთხის შემცველი,*

მძიმე, მავნე და საშიშპირობებიანი სამუშაოების ჩამონათვალის დამტკიცების

თაობაზე. დაბრუნებული საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე:

<https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/4277583?publication=0>-დან

საქართველოს მთავრობა. (2018 წლის 31 12). *შრომის პირობების ინსპექტირების 2019*

წლის სახელმწიფო პროგრამის დამტკიცების შესახებ. დაბრუნებული

საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე:

<https://matsne.gov.ge/document/view/4443902?publication=0>-დან

საქართველოს პარლამენტი. (2006 წლის 25 მაისი). *საქართველოს შრომის კოდექსი*.

დაბრუნებული 2019 წლის 1 აპრილი, საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე:

<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/26350?publication=4>-დან

საქართველოს პარლამენტი. (2013 წლის 12 ივნისი). *საქართველოს შრომის კოდექსი*.

დაბრუნებული 2019 წლის 1 აპრილი, საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე:

<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1951529?publication=0>-დან

საქართველოს პარლამენტი. (2020 წლის 10 05). *შრომის ინსპექციის შესახებ*.

დაბრუნებული საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე:

<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/5003057?publication=1>-დან

საქართველოს პედაგოგთა და მეცნიერთა თავისუფალი პროფკავშირი. (2013 წლის 12

ივნისი). დაბრუნებული 2 წლის 2019 აპრილი, საქართველოს შრომის კოდექსში

განხორციელებული ცვლილებები: [http://www.educator.ge/ka/archive-2/9-](http://www.educator.ge/ka/archive-2/9-archive/260-12-06-2013)

[archive/260-12-06-2013](http://www.educator.ge/ka/archive-2/9-archive/260-12-06-2013)-დან

საქართველოს პრეზიდენტი. (1997 წლის 31 December). *საქართველოს*

საკანონმდებლო მაცნე. დაბრუნებული Matsne.gov.ge:

<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1289369?publication=0>-დან

საქართველოს პროფესიული კავშირების გაერთიანება. (2014 წლის 24 ივნისი).

დაუცველი შრომის უსაფრთხოება, ანუ რატომ არის საჭირო შრომის ინსპექცია.

დაბრუნებული საქართველოს პროფესიული კავშირების გაერთიანება:

[https://gtuc.ge/%E1%83%93%E1%83%90%E1%83%A3%E1%83%AA%E1%83%95%](https://gtuc.ge/%E1%83%93%E1%83%90%E1%83%A3%E1%83%AA%E1%83%95%E1%83%94%E1%83%9A%E1%83%98-%E1%83%A8%E1%83%A0%E1%83%9D%E1%83%9B%E1%83%98%E1%83%A1-%E1%83%A1%E1%83%90%E1%83%A4%E1%83%A0%E1%83%97%E1%83%AE%E1%83%9D%E1%83%94/)

[E1%83%94%E1%83%9A%E1%83%98-](https://gtuc.ge/%E1%83%93%E1%83%90%E1%83%A3%E1%83%AA%E1%83%95%E1%83%94%E1%83%9A%E1%83%98-%E1%83%A8%E1%83%A0%E1%83%9D%E1%83%9B%E1%83%98%E1%83%A1-%E1%83%A1%E1%83%90%E1%83%A4%E1%83%A0%E1%83%97%E1%83%AE%E1%83%9D%E1%83%94/)

[%E1%83%A8%E1%83%A0%E1%83%9D%E1%83%9B%E1%83%98%E1%83%A1-](https://gtuc.ge/%E1%83%93%E1%83%90%E1%83%A3%E1%83%AA%E1%83%95%E1%83%94%E1%83%9A%E1%83%98-%E1%83%A8%E1%83%A0%E1%83%9D%E1%83%9B%E1%83%98%E1%83%A1-%E1%83%A1%E1%83%90%E1%83%A4%E1%83%A0%E1%83%97%E1%83%AE%E1%83%9D%E1%83%94/)

[%E1%83%A1%E1%83%90%E1%83%A4%E1%83%A0%E1%83%97%E1%83%AE%E](https://gtuc.ge/%E1%83%93%E1%83%90%E1%83%A3%E1%83%AA%E1%83%95%E1%83%94%E1%83%9A%E1%83%98-%E1%83%A8%E1%83%A0%E1%83%9D%E1%83%9B%E1%83%98%E1%83%A1-%E1%83%A1%E1%83%90%E1%83%A4%E1%83%A0%E1%83%97%E1%83%AE%E1%83%9D%E1%83%94/)

[1%83%9D%E1%83%94/](https://gtuc.ge/%E1%83%93%E1%83%90%E1%83%A3%E1%83%AA%E1%83%95%E1%83%94%E1%83%9A%E1%83%98-%E1%83%A8%E1%83%A0%E1%83%9D%E1%83%9B%E1%83%98%E1%83%A1-%E1%83%A1%E1%83%90%E1%83%A4%E1%83%A0%E1%83%97%E1%83%AE%E1%83%9D%E1%83%94/)-დან

საქართველოს რესპუბლიკის პარლამენტი. (1995 წლის 24 აგვისტო). *საქართველოს კონსტიტუცია*. დაბრუნებული საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე:
<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/30346?publication=36>-დან

საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე. (1921 წლის 21 თებერვალი). საქართველოს კონსტიტუცია (მიღებული საქართველოს დამფუძნებელი კრების მიერ 1921 წლის 21 თებერვალს).

საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმი. (1973 წლის ივნისი 28).
საქართველოს შრომის კანონთა კოდექსი. დაბრუნებული 2019 წლის 1 აპრილი, საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე:
<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/30376?publication=59>-დან

საქართველოს ტექნიკური ზედამხედველობის სახელმწიფო ინსპექციის შრომის უსაფრთხოების საინფორმაციო ცენტრი. (2008). *საქართველოს შრომის დაცვის ეროვნული მიმოხილვა*. თბილისი.

სახელმწიფო რწმუნებულის ადმინისტრაცია იმერეთში. (2014). *იმერეთის რეგიონის განვითარების სტრატეგია*. ქუთაისი: Imereti.gov.ge.

სერგეენკო, დ. (2015). საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის მინისტრის ბრძანება 01-10. თბილისი.

სოციალური სამართლიანობის ცენტრი. (2016 წლის 25 თებერვალი). *ტყიბულის გაფიცვა შრომით დავას გასცდა და მასშტაბურ სოციალურ პროტესტად იქცა*. დაბრუნებული socialjustice.org.ge: <https://socialjustice.org.ge/ka/products/emc-tqibulis-gafitsva-shromit-davas-gastsda-da-masshtabur-sotsialur-protestad-iktsa>-დან

სოციალური სამართლიანობის ცენტრი. (2018 წლის 18 დეკემბერი). *EMC-ის მოსაზრებები „შრომის უსაფრთხოების შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის პროექტზე*. დაბრუნებული სოციალური სამართლიანობის ცენტრი: <https://socialjustice.org.ge/ka/products/emc-is-mosazrebebi-shromis-usaftrtkhoebis-shesakheb-sakartvelos-organuli-kanonis-proektze>-დან

სოციალური სამართლიანობის ცენტრი. (2021). *შრომის ინსპექციის საქმიანობის შეფასება*. თბილისი: სოციალური სამართლიანობის ცენტრი.

ციხელაშვილი, ქ., შერგელაშვილი, თ., & თოქმაზიშვილი, მ. (2012). *საქართველოს ეკონომიკური ტრანსფორმაცია: დამოუკიდებლობის 20 წელი*. თბილისი: ფონდი „ლიბერალური აკადემია თბილისი“.

წარმომადგენელი, პ. (2021 წელი წლის ივნისი). ინტერვიუ ტყიბულის შახტებში არსებული უსაფრთხოების პრობლემების შესახებ. (გ. ბერიძე, ინტევიუერი)

წულაძე, ზ. (2014 წლის 7 მარტი). *ჭიათურელი მღაროელები „პრივატაიზაციის“ წინააღმდეგ*. დაბრუნებული ამერიკის ხმა:
<https://www.amerikiskhma.com/a/georgia-massive-strike-in-chiatura-manganese-large-mine-complex/1866002.html>-დან

ხალიანი, თ., & აფციაური, ს. (2014 წლის 1 მაისი). *შრომა გადარჩენისთვის*. დაბრუნებული ლიბერალი: <http://liberali.ge/articles/view/3578/shroma-gadarchenisatvis-natsili-pirveli>-დან

ხასაია, გ. (2022, დეკემბერი 26). *პირვანდელი დაგროვება: დამცირება და ენთუზიაზმი საქართველოში*. Retrieved from OSTWEST MONITORING:
<https://ostwest.space/articles/georgia/54-primitive-accumulation-ge>